

II სამეცნიერო-საზოგადოებრივი კონფერენცია

„1944 წელს სამხრეთ საქართველოდან დეპორტირებული
მოსახლეობის რეპატრიაციის, რეაბილიტაციის და
ინტეგრაციის პრობლემები“

მოსენებათა კრებული
(19-20 დეკემბერი, 2001 წელი, ქ. თბილისი)

II НАУЧНО-ОБЩЕСТВЕННАЯ КОНФЕРЕНЦИЯ

"ПРОБЛЕМЫ РЕПАТРИАЦИИ, РЕАБИЛИТАЦИИ И
ИНТЕГРАЦИИ НАСЕЛЕНИЯ, ДЕПОРТИРОВАННОГО
В 1944 ГОДУ ИЗ ЮЖНОЙ ГРУЗИИ"

СБОРНИК ДОКЛАДОВ

(19-20 декабря, 2001 года, г. Тбилиси)

კონფერენცია დაფინანსებულია საქართველოში
აშშ საელჩოს მიერ

საორგანიზაციო კომიტეტი:

ლევან ნადარეიშვილი
(ასოციაცია „მამულიშვილის“ თავმჯდომარე)
გულაბერ ანანიაშვილი
(ასოციაცია „მამულიშვილის“ თავმჯდომარის
მოადგილე)

Организационны комитет:

Леван Надареншвили
(Председатель ассоциации "Мамулишвили")
Гулабер Ананиашвили
(Заместитель председателя ассоциации
"Мамулишвили")

სარედაქციო კოლეგია:

ლევან ნადარეიშვილი
გულაბერ ანანიაშვილი
დავით ბარბაქაძე
ნინო გამისონია

Редакционная компания:

Леван Надареншвили
Гулабер Ананиашвили
Давид Барбакадзе
Нино Гамисониа

ლევან ნადარეიშვილი

(ასოციაცია „მამულიშვილის“ თავმჯდომარე, საქ. მეცნიერებათა აკადემიის კიბერნეტიკის ინსტიტუტის წამყვანი მეცნიერ თანამშრომელი, მეცნ. კანდიდატი)

დამოუკიდებელი საქართველო პირველ ნაბიჯებს დგამს ცივილიზებული სამყაროსაკენ – დემოკრატიული და სამართლებრივი სახელმწიფოსაკენ. ამ რთული გზის წარმატებით და ისტორიულად მოკლე დროში გავლა მრავალი, მათ შორის საბჭოთა წყობიდან მემკვიდრეობით მიღებული პრობლემის გონივრულ გააზრებას და ადეკვატური მოქმედებისათვის სათანადო პირობების შექმნადაც საჭიროებს.

ერთი ასეთი პრობლემათაგანია 1944 წლის საბჭოთა რეჟიმის მიერ საქართველოდან გასახლებული მესხების საქართველოში დაბრუნება – მათი რეპატრიაციის, რეაბილიტაციის, და ინტეგრაციის ცივილიზებულ დონეზე განხორციელება საქართველოს სახელმწიფოებრივი და დემოკრატიული მოსახლეობის ინტერესების სასიკეთოდ, საერთაშორისო ორგანიზაციებთან მტკიცე თანამშრომლობის, პრობლემასთან შეხებაში მყოფ სახელმწიფოებთან კეთილმეზობლური ურთიერთობის შენარჩუნებისა და განმტკიცების პირობებში.

ამ მიმართულებით მნიშვნელოვანი როლის შესრულება შეუძლიათ არასამთავრობო ორგანიზაციებს.

ჩვენი დღევანდელი კონფერენცია დემოკრატიულთა რეპატრიაციის, რეაბილიტაციის და ინტეგრაციის პროცესების ხელშეწყობისაკენ მიმართული იმ პროექტით გათვალისწინებული ერთერთი დონისძიებაა, რომელსაც ახორციელებს არასამთავრობო ორგანიზაცია ასოციაცია „მამულიშვილი“ ამერიკის შეერთებული შტატების ფინანსური მხარდაჭერით. ჩვენ დიდად მადლიერი ვართ ასეთი თანადგომისათვის. აქვე საჭიროდ მიგვაჩნია ხაზგასმით აღვნიშნოთ, რომ აშშ-ის ხელისუფლების მიერ ამ პროექტის ფინანსური უზრუნველყოფა უნდა შეფასდეს არამარტო როგორც აღნიშნული პრობლემის ოპტიმალური გადაწყვეტისაკენ მიმართული აქტი, არამედ უფრო ფართოდ – რეგიონალური და გლობალური საერთაშორისო პროცესების კუთხით, როგორც საქართველოს სახელმწიფოებრივი მშენებლობის პროცესების მხარდაჭერის პოლიტიკური ნების კიდევ ერთი

საგულისხმო დადასტურება.

რაც შეეხება კონფერენციაზე სამსჯელოდ გამოტანილ მრავალწახნაგოვან პრობლემას, იგი არაერთმნიშვნელოვნად აღიქმება როგორც თვით დეპორტირებულების, ისე ქართული საზოგადოების მიერ. ერთი ცხადია, ეს არის უპირველესად პოლიტიკური პრობლემა და მის არსში გარკვევა აუცილებლობით საჭიროებს სისტემურ მიდგომას. კონფერენციაზე წარმოდგენილი მოხსენებები შეიცავენ ობიექტურ ინფორმაციას და ფაქტობრივ მასალას პრობლემასთან დაკავშირებული ისეთი საკითხების ირგვლივ, როგორებიცაა სამართლებრივი, ორგანიზაციული, სოციალური, ეკონომიკური და სხვა ასპექტები, აგრეთვე ინფორმაციას საზოგადოების აზრის შესახებ, რომელიც სხვადასხვა მიუხეზების გამო ხშირად უცნობია საკითხით უშუალოდ დაკავშირებულ პირთათვის და რომელთა გათვალისწინების გარეშე პრობლემის განხილვა-გადაწყვეტის მცდელობა არაადეკვატური იქნება.

ხელმძღვანელობდა რა დეპორტირებული მოსახლეობის რეპატრიაციის, რეაბილიტაციის და ინტეგრაციის პრობლემის მაქსიმალურად ყოველმხრივი გაშუქების სურვილით კონფერენციის ორგანიზატორებს არ შეუზღუდავთ კონფერენციაში მონაწილეთა რიცხვი მოხსენებების შინაარსის ან რაიმე სხვა ნიშნის მიხედვით (დეპორტირებული/ქართული საზოგადოების წარმომადგენელი).

დარბაზი, რომელშიც ჩვენი კონფერენცია ტარდება, შეგნებულად იქნა შერჩეული. ვიმედოვნებთ, რომ კონფერენციის თემის სიმწვავის მიუხედავად ჩვენ შევძლებთ დავრჩეთ მსჯელობის, აზრთა გაცვლა-გამოცვლის იმ მაღალი კულტურის ჩარჩოებში, რომელიც სრულიად ბუნებრივია ამ დარბაზში ჩვეულებრივ შეკრებილი აუდიტორიისათვის.

НАШИ ЦЕЛИ И ЗАДАЧИ

Леван Надареишвили

(Председатель ассоциации "Мамулишвили", ведущий научный сотрудник института кибернетики Акад. наук Грузии, кандидат наук)

Независимая Грузия делает первые шаги по направлению к цивилизованному обществу – к демократическому и правовому государству. Успешное преодоление этого сложного пути в исторически сжатые сроки, решение многих, в том числе и проблем, доставшихся нам в наследство от советского строя, требуют их разумного осмысления и подготовки соответствующих условий к адекватным действиям.

Одной из таких проблем является проблема возвращения на Родину месхов, высланных из Грузии в 1944 году советским режимом – осуществление на цивилизованном уровне их реабилитации, репатриации и интеграции в интересах грузинской государственности и прав депортированного населения, при тесном сотрудничестве с международными организациями, с сохранением добрососедских отношений с государствами, имеющими соприкосновение с указанной проблемой.

В этом направлении значительную роль могут сыграть неправительственные организации.

Наша сегодняшняя конференция – одна из мероприятий в рамках проекта, направленного на содействие процессам реабилитации, репатриации и реинтеграции депортированных, который осуществляется неправительственной организацией – ассоциацией «Мамулишвили» при финансовой поддержке Соединенных Штатов Америки. Мы весьма благодарны за такую поддержку. Считаем необходимым, при этом, особо отметить, что финансовое обеспечение правительством США этого проекта следует оценивать не только как акт, направленный на оптимальное решение указанной проблемы, а более широко – в свете региональных и глобальных международных процессов, как еще одно значительное подтверждение политической воли в отношении поддержки процессов государственного строительства в Грузии.

Что касается многогранной проблемы, вынесенной на конференции для обсуждения, нужно отметить, что она неоднозначно оценивается как среди депортированных, так и среди грузинского общества. Одно ясно, что это, в первую очередь, политическая проблема и для понятия ее сути неизбежно требуется системный подход.

Представленные на конференции доклады содержат объективную информацию и фактический материал в области таких вопросов, как правовые, социальные, организационные, экономические и т.д., а также – информацию об общественном мнении, которое, в виду различных причин, часто неизвестно лицам, непосредственно занятыми этим вопросом и без учета которого попытка рассмотрения – решения проблемы будет неадекватной.

Руководствуясь желанием максимально и всесторонне осветить проблему репатриации, реабилитации и интеграции депортированного населения, организаторы конференции не ограничились числом участников конференции по содержанию докладов и по каким-либо другим признакам (депортированный, представитель грузинского общества).

Зал, в котором проходит наша конференция, выбран сознательно. Мы надеемся, что несмотря на остроту темы конференции, мы останемся в тех рамках высокой культуры обсуждения, обмена мнениями, которая совершенно естественна для аудитории, обычно собираемой в этом зале.

სამხრეთ საქართველოდან დაპორტირებული მოსახლეობის რეპატრიაციისა და რეინტეგრაციის პრობლემის ზოგიერთი ასპექტი

გულაბერ ანანიაშვილი

(პროფესორი, ტექნიკურ მეცნ. დოქტორი, ასოციაცია „მამულიშვილი“)

სამცხე-ჯავახეთიდან 1944 წელს დაპორტირებულ მუსლიმ მესხთა რეპატრიაციისა და საქართველოში ღირსეულად დაბინავების საკითხი დიდი ხანია არის პოლიტიკური ინტრიგებისა და საქართველოს სუვერენიტეტზე ზეწოლის საგანი. ამიტომ ამ პრობლემის ქვეყნის სასიკეთოდ გადაჭრის აუცილებლობა მოითხოვს ქართული და საერთაშორისო საზოგადოების დიდ ყურადღებასა და ქმედით ზომებს. ამ მხრივ საჭიროა ერთობლივი ძალისხმევა, როგორც სახელმწიფო სტრუქტურების, ისე არასამთავრობო ორგანიზაციების მხრიდან. მხოლოდ საჯაროობისა და გამჭვირვალობის, სისტემური მიდგომისა და ეფექტური მონიტორინგის პირობებში რეპატრიაციისა და რეინტეგრაციის პროცესების მიმართ, შეიძლება გამოირიცხოს გარედან ინსპირირებული პროვოკაციები და არასასურველი ექსცესები, განხორციელდეს ჩვენი დაპორტირებული და გატანჯული თანამემამულეების ღირსეული დაბრუნება ისტორიულ სამშობლოში. ამ კონტექსტში ერთობ მწვავედ დგას იმ პროვოკატორთა მხილების საკითხი, რომლებიც აქტიურად ამღვრევენ წყალს, ხოლო მათი მოქმედება ერთი ცენტრიდან იმართება. სამწუხაროდ დღეს სწორედ ისინი უდგანან სათავეში ანტიქართულ ორგანიზაციებს, ისინი ამუხრუჭებენ პოზიტიურ პროცესებს, თესავენ შუღლსა და სიძულვილს ჩვენ შორის, შეცდომაში შეჰყავთ საერთაშორისო საზოგადოება, ატყუებენ მინდობილ და მიაპიტ ადამიანებს. სწორედ მათი წყალობით დამკვიდრდა აბსურდული ტერმინი „თურქი-მესხი“ და 200 ათასზე მეტი მეფის რუსეთისა და კომუნისტური რეჟიმის მიერ გზააბნეული ეთნიკური ქართველი მოწყვეტილია ქართულ ეთნოკულტურულ ორგანიზმს, უცხო სხეულად არის ქცეული, მას ბრმა იარაღად იყენებენ საქართველოს წინააღმდეგ.

ამასთანავე ყოვლად დაუშვებელია სირაქლემას პოზაში დგომა, პრობლემის სიმძაფრის არ დანახვა და საკითხის მიჩქმალვა, დროის გაყვანის „ტაქტიკა“. კიდევ უფრო სახიფათოა

მათი „თურქებად“ შერაცხვა და თურქეთში გაშვება („თავიდან მოცილება“), რადგან ეს ნიშნავს ახალი ფეთქებადი კერის შექმნას ჩვენი სამხრეთის საზღვრებთან, რომელიც შეყოვნებული მოქმედების ნაღმის ტოლფასია.

ამიტომ ეს პრობლემა უნდა გადაჭრას საქართველომ და ქართველმა ერმა ქვეყნის ჭეშმარიტი ინტერესების გათვალისწინებით, სისტემური მიდგომით, წინმსწრები ნაბიჯებითა და ჩვენი ქვეყნის მდიდარი, ისტორიული გამოცდილებისა და დიდი მამულური შეილებების ანდერძის შესაბამისად. ამავე დროს ყოველად მიუღებელია ამ დიდი პრობლემის გადაჭრისას ვიწრო პროვინციულ-კუთხური სტერეოტიპები და კოლექტიური პასუხისმგებლობისა და დანაშაულის ყბადაღებული კომუნისტური მოდელები.

ამიტომ, რეპატრიაცია-რეინტეგრაციის პროცესში მიზანშეწონილია განხორციელდეს შემდეგი:

1) დაჩქარდეს რეპატრიაცია – რეაბილიტაცია – რეინტეგრაციისათვის საჭირო საკანონმდებლო ბაზის მიღება, რომელშიც სხვა საკითხებთან ერთად იქნება დაფიქსირებული ჩვენთვის კარგად ცნობილ პროფოკატორთა და უცხო ქვეყნების სპეცსამსახურების დამქაშთა ანტიქართული ჯგუფის მხილებისა და მათი პასუხისმგებლობის, საქართველოში მათი დაბრუნების დაუშვებლობის მუხლი;

2) გამოიკვეთოს ქართული ორიენტაციის მესხთა ჯგუფები და დაზარდეს მათთან მჭიდრო სამთავრობო და არასამთავრობო სტრუქტურების, სახალხო დიპლომატიის ხაზით;

3) პირველ რიგში მოხდეს იმ პირთა (ოჯახების) რეპატრიაცია, რომლებიც მოითხოვენ ეროვნებისა და ისტორიული გვარების აღდგენას, თანახმანი არიან დასახლდნენ საქართველოს ნებისმიერ რეგიონში. აუცილებლად თვლიან ქართულ ეთნოკულტურულ სივრცეში ინტეგრაციას და შეილების ქართულ სკოლებში აღზრდას;

4) მიზანშეწონილია შეიქმნას სრულფასოვანი და მუდმივად მომქმედი ადაპტაციის ცენტრი, რომელიც თავის მუშაობაში გაითვალისწინებს დღევანდელ რეალებს – რეპატრიაციის მასშტაბებს (230–240 ათასი კაცი) და რეინტეგრაციის პრობლემათა კომპლექს (საყოფაცხოვრებო, ფინანსურ, განათლების, შრომითი მოწყობის, მოქალაქეობის სტატუსის მიღების, გვარების აღდგენისა და ა.შ)

დროულად გატარებულ ღონისძიებებს აუცილებლად მოჰყვება საპასუხო რეაქცია დეპორტირებულთა მხრიდან – ისინი

შეაქცევენ ზურგს პროვოკატორებსა და სპეცსამსახურების აგენტებს, სულ მოკლე დროში გახდებიან დამოუკიდებელი საქართველოს ღირსეული მოქალაქენი, თავის წვლილს შეიტანენ ქართული სახელმწიფოებრიობის განმტკიცებასა და აღმშენებლობაში.

О НЕКОТОРЫХ АСПЕКТАХ ПРОБЛЕМЫ РЕПАТРИАЦИИ И РЕИНТЕГРАЦИИ НАСЕЛЕНИЯ, ДЕПОРТИРОВАННОГО ИЗ РАЙОНОВ ЮЖНОЙ ГРУЗИИ

Гулабер Ананишвили

(Профессор, доктор технических наук,
ассоциация «Мамулишвили»)

Проблема репатриации населения (в подавляющем своем большинстве – этнических грузин-месхов), выселенного в 1944 году из районов Южной Грузии (Самцхе-Джавахети) по сфабрикованному советским режимом обвинению, в настоящее время, в свете кардинальных изменений в стране и мире, рекомендаций Парламентской Ассамблеи Евросовета, обретает качественно новое звучание. Вместе с тем, поскольку вопрос репатриации и обустройства месхов давно является предметом политических интриг и рычагом давления на суверенитет Грузии со стороны реакционных сил, вынашивающих бесперспективную идею реанимации «Империи Зла», он требует пристального внимания и действенных мер как государственных структур, так и неправительственных организаций. Только гласность и прозрачность, системный подход и эффективный мониторинг процессов репатриации – реинтеграции, позволят избежать провокаций и нежелательных эксцессов, обеспечить достойное возвращение на историческую Родину наших депортированных соотечественников. Становится актуальным вопрос абсурдной, так называемой «турецкой» самоидентификации месхов, провозглашаемой главарями организации «Ватаю», «Умит» и др. с подачи КГБ-ФСБ в качестве кло-

чевого аргумента существования пресловутой идеи о «турках-месхетинцах», «ахалцыхских турках» и «ахалцыхском пашальге». Она уже много лет разыгрывается Москвой как козырная карта в политической игре против Грузии. В этой связи очень остро стоит проблема провокаторов, активно мутящих воду, как с той, так и с этой стороны, действия которых координируются из единого центра. К несчастью именно они верховодят сегодня в антигрузинских организациях, тормозя позитивные процессы, сея ненависть и рознь между нами, вводя в заблуждение международную общественность, дезинформируют доверчивых людей.

Действительно, бессмысленность «турецкой» версии подтверждается переписями населения, проведенными официальными властями Турции, сразу после аннексии Месхети в 1596 г. («Большой Дефтер Гурджистанского вилайета») и администрацией царской России в 1851, 1877, 1883, 1886, 1916 годах. В многотомных материалах указанных переписей в сущности нет никакого упоминания о компактном проживании турок в этом регионе.

Тем не менее, нечистоплотная возня вокруг проблемы этнических грузин-месхов продолжается, не прекращаются попытки делать ставки на дезинформацию и обливание людей, насильственно согнанных в течение 57 лет с родных очагов и грузинских корней. Их пытаются превратить в «горючий материал» для дестабилизации ситуации в Грузии, ослабления и дезинтеграции и национального организма, что льет воду на мельницу врагов нашей Родины. Поэтому давно назрела необходимость выражения со стороны официальных властей и общественности Грузии принципиальной позиции относительно приоритетов в месхском вопросе. Пора наконец отказаться от доморощенных, а часто – навязанных стереотипов. Высшее руководство страны должно осознать пагубность дальнейшего затягивания времени и проволочек, состояния стороннего наблюдателя. Необходимо перейти к активным действиям, брать инициативу в свои руки, а не идти на поводу у безграмотных «байракторов» и мракобесов, прикрывающихся популистской фразеологией. В этой связи представляется своевременным сконцентрировать внимание на ряде существенных обстоятельств:

1. Звучит диссонансом и режет слух неадекватность и провокационность упоминаемых часто терминов «турки-меси», «туркомесхетинский народ», «Ахалцыхский Пашальг», «Родина», ибо родина у нас одна – Грузия и народ тоже один – грузинский. Несмотря на то, что и царизм и коммунистический режим делали все для отчуждения месхов,

они – часть единого грузинского этнокультурного организма в контексте их репатриации на историческую Родину. Что касается реинтеграции, то в современном цивилизованном мире накоплен огромный опыт (Израиль, США, Германия, Греция и т.д.). Никто не мешает грузинским евреям, вернувшимся в Израиль говорить дома на грузинском, организовывать землячества, ансамбли грузинских народных танцев и многоголосных песен, устраивать грузинские застолья и т.д. Однако, официальная политика Израиля направлена на интеграцию грузинских евреев (так же как выходцев из России, Украины, Польши и т.д.) в общеизраильской этнокультурный организм. Что касается религии, то в Израиль возвращается очень много так называемых «выкрестов» и атеистов, но никто их за это не душит, ибо общегосударственные интересы, общеизраильская идея и достаточно высокий уровень жизни нивелируют многие проблемы;

2. Все организации типа «Ватая», функционирующие за пределами Грузии и «представляющие» население, депортированное из районов Южной Грузии – антигрузинские, турецкой ориентации, находящиеся под прикрытием спецслужб иностранных государств, и «штаб-квартиры» их находятся главным образом в России. Они с самого начала движения за возвращение на историческую Родину в одностороннем порядке подавляли все грузинское, блокировали активистов-месхов, сторонников грузинской самоидентификации.

3. Недопустимо терпеть и дальше такое положение, когда на «переговоры» приезжают люди, не имеющие представления о сути проблемы, дезинформированные, игнорирующие общедоступную литературу, бравоующие безграмотностью и мракобесием. Надо прекратить беспредел и провокации агентов КГБ-ФСБ, оболванивающих целую этническую группу.

4. Для достижения справедливости – возвращения на Родину и интеграцию в этнокультурное пространство в этнокультуру в Грузии, депортированного населения из Самцхе-Джавахети в 1944 году, назрела необходимость создать новую организацию месхов, стремящихся к достойной репатриации. Надо при этом исключить участие в руководстве организации малограмотных людей, агентов спецслужб, завербованных еще при советском режиме. Центр новой организации должен находиться в Грузии, ибо проблема депортированных месхов как этнических грузин (грузинской этнической группы) должна решаться в Тбилиси, а не в Москве или Анкаре.

5. Не существует проблемы «турок», «турок-месхов», «месхетин-

ских турок» или «ахалцихских турок», а также «Пашалька», «Ахалциха-Ахисха», «Адыгена» и т.д. Что же касается термина «месхетинец», то он не корректен и относится в общем-то ко всем жителям месхети, где кроме месхов проживали первые жители Самцхе-Джаваheti и в сущности используется, чтобы преднамеренно игнорировать месхов – этнических грузин, ввести в заблуждение международную общественность.

Так, например, на встрече в «Кавказском доме» 26-27.06.98 года мы стали свидетелями и оскорбительных выпадов в адрес Грузии со стороны членов делегации так называемых «турок» из Краснодарского края и Ростовской области, а также – Азербайджана. Поскольку подобные сцены устраиваются систематически, то они являются открытым вызовом грузинской общественности и направлены на конфронтацию и раздувание этнической и религиозной розни в среде грузин, ибо месхи – органическая часть грузинского народа. Мы не имеем права молчать и дальше пассивно наблюдать за событиями со стороны. На указанной встрече в «КД» апеллировали к следующим обстоятельствам:

а) все представители организации «Ватаю» твердили о народе «турок-месхетинцев», что является полным нонсенсом, так как месхи лишь часть грузинского народа, пусть даже насильственно отторгнутая 57 лет назад;

б) ссылались на документ, подписанный Берия, согласно которому, оказывается «месхетинцев» депортировали как «турок», а потому нельзя якобы фальсифицировать официальный «документ» (подписанный советским функционером Лаврентием Павловичем), т.е. изменить этноним «турок».

Таким образом, нас отсылают к документу сфабрикованному НКВД-КГБ, т.е. к временам ГУЛАГа и Соловков, сегодня хотят привязать к грязным провокациям спецслужб СССР и России, забывая при этом, что в том документе месхи названы «изменниками Родины» и «преступниками».

в) Мы выслушали на турецком диалекте «патриотическое стихотворение» об «ахисха тюркляри» («ахалцихских турках»), где Ахалцихе представили турецким городом, родиной турок (тем самым – частью Турции).

г) Молодой турок – член делегации «Ватаю», выступил с оскорбительным предложением, чтобы Грузия (грузинское правительство, президент) извинились перед «турками-месхетинцами» за депортацию, причем в качестве примера привел совершенно неуместный факт извинения канцлера Германии Г. Колля, который извинялся за зверства гер-

манских фашистов перед евреями и другими народами-жертвами Гитлера. Депортацию грузин-месхов осуществил советский, коммунистический преступный режим, фундамент которого составляла русская партократия, вершившая все злодеяния. Так что – не Грузия и ее президент должны извиняться перед своим народом, а официальные власти России должны извиниться (а не бравировать только указами и постановлениями) перед Грузией и всем миром за содеянные коммунистами преступления перед человечностью.

В Краснодарском и Ставропольском краях и сегодня беженцев-месхов из Ферганы местное руководство и казаки стараются низвести до рабского положения, устраивают их травлю, избивают нагайками.

д) Один из руководителей делегации жаловался на «агитацию среди турок», которым оказывается навязывали «решение» об изменении фамилий.; это-подтасовка фактов, искажение действительности, ибо именно руководство и активисты «Ватана» навязывают месхам абсурдную «турецкую» этническую самоидентификацию. Активисты «Хсна» призывают месхов к восстановлению исторических месхских, т.е. грузинских фамилий и национальности, о чем хорошо помнит старшее поколение месхов и что четко зафиксировано в исторических документах.

Как известно, каждый человек, в том числе каждый месх, имеет право свободно собирать и распространять информацию, но не навязывать насильно кому-либо через обман, шантаж, и запугивание, заведомо ложные установки и измышления. Что же касается главарей «Ватан» и конкретно каждого представителя этнической группы месхов, то вопрос об их национальной принадлежности – это личное дело самого человека. И этот человек обязательно примет адекватное решение, получив соответствующую информацию, чего так бояться ватановские охлократы, которые из кожи вон лезут, чтобы оправдать свои абсурдные «теории».

е) На встрече в «КД» гости много говорили и о сохранении «самобытной турецкой культуры», ни словом не заикнувшись об общей для всех нас грузинской культуре, как будто ее в Месхети не существовало никогда. Дело в том, что Месхети – колыбель грузинской культуры, а власть Порты и ислам там стал утверждаться со второй половины 17 века.

ж) «Делегаты-турки» часто апеллируют к международным нормативным документам о нарушении прав национальных меньшинств, что является топорной фальсификацией. Месхи – этническая группа грузин, а не национальное меньшинство и поэтому очевидна полная несостоятельность подобных уловок. Налицо очередная подтасовка фактов с це-

лью введения в заблуждение международной общественности и авторитетных правозащитных организаций.

6. Следует заметить, что российская империя и ее правопреемница СССР осуществили на виду у мировой общественности семь крупномасштабных и безнаказанных этнических чисток и геноцид в отношении грузинского народа: в 1828-29 гг. (в Самихе-Джавахеги), 1866-68 гг. (в Абхазии и Джикети), 1877-78 гг. (в Ачаро-Батумском округе), в 20-30-х годах в процессе очередных политических репрессий в Грузии, 1992-93 гг. и 1998 году во время инспирированной русско-грузинской войны и «миротворчества» в Абхазии.

7. Наглядной иллюстрацией неприглядной роли Москвы в месхском вопросе служит Указ Президиума Верховного Совета СССР №135/142 от 28.04.1956 г. с грифом «Без права публикации», согласно которому депортированным месхам «отпускать грехи» – им разрешалось селиться и жить в любом регионе Союза, кроме Грузии. Тем самым уже тогда целой этнической группе грузинского народа отводилась роль слепого орудия, мины замедленного действия в руках спецслужб и партноменклатуры Империи Зла для «выкручивания рук» и провокаций против нашей многострадальной Родины. Это обстоятельство еще раз подтвердилось в 80-х годах в официальных заявлениях высшего руководства Министерства иностранных дел СССР, в которых нам вновь напоминали о том, что месхи якобы виновны в сотрудничестве с врагами Советской страны и потому де, они не могут рассчитывать на полную реабилитацию.

Между тем необходимо отметить и то обстоятельство, что в настоящее время на территории Российской Федерации, где проживают месхи, бежавшие орт ферганского погрома, продолжается их открытая дискриминация и попрание гражданских прав. В Краснодарском и Ставропольском краях осуществляется травля и глумление над человеческим достоинством месхов, о чем было сказано представителями делегации Федерального Союза национальных меньшинств Европы (Г. Хансен – президент, И. Бух – журналист, Светлана Червонная – консультант) в Москве 12 ноября 1998 г.

Поэтому пора Грузии заявить протест против двойных стандартов официальной Москвы, прикрывающейся избитой фразеологией и мифотворчеством о защите прав депортированных народов, миротворческой миссии, стремящейся все свои грехи свалить на Грузию и т.д. В то же самое время попираются элементарные человеческие права месхов, волею обстоятельств вынужденных жить на территории РФ. Хорошо известные реваншистские крути в России манипулируют проблемой «ту-

рок-месхетинцев», используя ее в заранее обреченных на крах политических играх и прессинга на суверенную Грузию.

Таким образом на подобного рода встречах недоброжелатели Грузии и в частности «Ватан» (слепое орудие в руках спецслужб России) используют трибуну для пропаганды мракобесия и пантуркистско-панисламистской эклектики с подачи и в угоду сил реванша и войны. Они мутят воду и ведут дело к конфронтации, обманутых людей стараются сравнить с Грузией и грузинским народом. Эти силы навязывают этнической группе грузин (месхам), сфабрикованные спецслужбами идеи и идеологию, целенаправленно извращают их менталитет, держат людей в плену надуманных мифов о «турецком» происхождении, о «турко-месхетинском» народе и т.д. Подтверждением этому служит опубликованное в третьем номере газеты «Моя Родина – Грузия» так называемое «Заявление», подписанное М. Иззатовым с претензиями на «Ахалцхский Пашалыг» и требованием введения депортированного населения и части территории суверенной Грузии (Самцхе-Джавахети) под юрисдикцию Турции. Подобное положение дел в суверенной Грузии больше недопустимо терпеть. Необходима четко выраженная и принципиальная позиция грузинской общественности, отказ от старых партийных идеологических стереотипов, увязанных с общегосударственной политикой на основе модели мирного Кавказа. Нужен определенный прорыв в глухой стене замшелых советских (в сущности КГБ-ских) стандартов. Пришло время вывести на чистую воду замороженных «радетелей» турецкой самоидентификации и культуры – кучку провокаторов, прикрывающихся высокопарной фразеологией и поддержкой реакционных сил. В этом деле велика роль самих месхов, в частности тех, кто в настоящее время проживает в Грузии – молодежи, обучающейся в наших ВУЗ-ах, воевавшей в Абхазии за территориальную целостность Родины, прошедшей военную службу в грузинской национальной армии, месхов-репатриантов (ныне граждан Грузии) – жителей сел Насакирали, Наруджа, Ианети, Цхрамуха и других населенных пунктов страны.

В этой связи представляется своевременным осуществление следующих мер:

- 1) ускорение приема законодателей базы, необходимой для успешного проведения репатриации-реабилитации-реинтеграции депортированного населения, выявления и привлечения к ответственности провокаторов мутящих воду;

- 2) выявление групп депортированных грузинской ориентации и установление с ними тесных контактов на уровне государственных и не-

правительственных структур, а также народной дипломатии;

3) репатриировать в первую очередь лиц (семей) грузинской ориентации, которые требуют восстановления исторических фамилий, национальности, обучения детей в грузинских школах. Считают необходимым интеграцию в грузинскую этнокультурную среду, согласны поселиться в любом регионе Грузии;

4) создание полноценного адаптационного центра, который будет работать по комплексной программе с учетом реалий (более 200 тысяч депортированных) в области специальных, образовательных, трудоустройства, получения гражданства, восстановления фамилий и т.д.

Своевременно осуществленные меры обязательно вызовут адекватную реакцию со стороны депортированного населения и в первую очередь они отвернутся от кучки провокаторов, станут достойными гражданами свободной Грузии, примут активное участие в возрождении ее государственности и суверенитета.

მესხეთი და მესხები - ისტორია

ელბერდ ბათიაშვილი

(პროფესორი, ისტორიის მეცნ. დოქტორი)

მესხეთი და მესხები არა მარტო ქართული ცივილიზაციის, არამედ მსოფლიო ცივილიზაციის ერთ-ერთი უძველესი წარმონაქმნია. ცნობებს მათზე ჯერ კიდევ ბიბლიაში ვხვდებით: ბიბლიური „მოსხები“ უძველეს ქართველურ ტომად არის აღიარებული ისტორიულ მეცნიერებაში, ხოლო თუ ჩვენს „ქართულ ბიბლიას“ და უპირველეს ქართულ წიგნს - „ქართლის ცხოვრებას“ ავიღებთ, მისი გაყვითლებული ფურცლები გვიდასტურებენ, რომ სწორედ მესხეთი წარმოადგენს ქართული სახელმწიფოებრიობის და ქართული კულტურის აკვანს თრიალეთიდან შავ ჭლვამდე. მთელს ძველ მესხეთში გაბნეული კულტურულ-რელიგიური ხასიათის ასობით და ათასობით ძეგლები, ხიდები, საირიგაციო ნაგებობათა ნაშთები, ტერასები დღესაც უტყვი მოწმეა ძველი მესხეთის დიდებისა.

„მესხი სწავლითა ქებული“ - სამართლიანადაა ნათქვამი და წარსულშიც და ახლაც პრაქტიკაში არაერთხელ გამართლებული. მარტო გიორგი და ექვთიმე ათონელების, იოანე პეტრიწის, ჩახრუხაძის, რუსთაველის, იოანე შავთელის, შალვა ახალციხელის, ბაგრატიონების, თმოგველების, ჯაყელების, შალიკაშვილების, ფანასკერტელების, თამარაშვილების სახელები თავისთავად მეტყველებენ ამაზე. საქართველოს „სამხრეთის კარი“, „სამხრეთის დიდი ზღუდე“ - ასეთ დეფინიციებს აძლევს „ქართლის ცხოვრება“ მესხეთს და ეს დიდმნიშვნელოვანი სტრატეგიული ფუნქცია მესხეთმა ბრწყინვალედ შეასრულა თითქმის მთელი 3000 წლის მანძილზე სანამ იგი 1625 წელს თურქეთის „საფაშოდ“ არ გადაიქცა. აი, როგორ აღწერს მესხეთის ტრაგედიის ამ ისტორიულ პროცესს ილია ჭავჭავაძე თავის ცნობილ წერილში - „ოსმალოს საქართველო“:

„საკვირველ მედიდურს სანახაობას წარმოადგენს მესხეთი საქართველოს ისტორიაში... იგი განაძლიერებდა ქართველების თვითარსებობას. პირველად ქრისტიანობამ აქ მოიკიდა ფეხი ანდრია მოციქულის მოძღვრებითა. ჩვენი ყოფილი ცხოვრება აქ აღყვავებულა, ჩვენს სიცოცხლეს აქ უჩქეფინა, ჩვენის სულის

ძლიერებას აქ აღუმართავს თავისი სახელგანთქმული დროშა... იგია ჩვენი სულის აღმატებულების აკვანი... მძლავრობამ, მუხთლობამ, ღალატმა, შავით მოსიღმა საქართველოს შავმა ბედმა განგვაშორა ჩვენი ძმები - ერთად სისხლისმღვრელნი, ერთად ტანჯულნი და ერთად მოლხინენი. სარწმუნოების სხვადასხვაობა ჩვენ არ გვაშინებს, ოღონდ მოვიდეს ის ბედნიერი დღე, რომ კვლავ ერთმანეთს შევეურთდეთ“.

ერთი სიტყვით, მესხეთის ისტორია ეს არის მართლაც რომ, „ქართული სულის აღმატებულობის“ ნაშანსვეტი და ორმაგად საწყენი და ტრაგიკულია მესხეთისა და მესხების დღევანდელი ბედი, მაგრამ აქაც უნდა „მოვეშვათ წარსულის დროებაზედ დარდს“ და შევძლოთ მოვძებნოთ გზები და საშუალებანი ამ ჩვენი დიდი ეროვნული და ერთდროულად, სახელმწიფოებრივი საკითხის გადასაჭრელად. პრობლემის სწორი ანალიზისა და გადაწყვეტისათვის, ამ შემთხვევაშიც უპრიანია გავიხსენოთ ილიას უნივერსალური ზოგად-სოციოლოგიური ფორმულა: „რანი ვიყავით - რანი ვართ - რად შეიძლება ვიქმნეთ“. ეს 400 წელია საქართველოს „სამხრეთის კარი შეხსნილია“, როგორც ილია უსვამს ხაზს „ქვათა ღალადში“ - ქართული პოლემიკური მემკვიდრეობის შედევრში, რომელიც მთლიანად მესხეთის ტრაგედიის ფონზეა გაშლილი; ქვები კი ღალადებენ მესხეთის სიდიდესა და მის ქართულობას, მაგრამ „სომეხთა ერთგვარი გუნდი ცრუ-მეცნიერთა“ ყველგან და ყოველთვის საწინააღმდეგოს დამტკიცებას ცდობლობს.

ასეთი ანტიმესხური, ანტიქართული პოლიტიკა ამ უკანასკნელი 200 წლის მანძილზე მტკიცედ გადაეჯაჭვა რუსეთის დიდმპყრობელურ კოლონიურ პოლიტიკას, პოლიტიკას, რომლის მიზანია მესხეთისა და მესხების სრული მოწყვეტა დედა-სამშობლოსაგან, მათი გაუცხოება ქართული კულტურისა და ცივილიზაციისაგან, ჩვენი საერთო ეროვნული თვითშეგნებისაგან. ეს მზაკერული ანტიქართული პოლიტიკა ჯერ კიდევ ეკატერინე II დროს იქნა შემუშავებული, ხოლო კონკრეტული სამოქმედო პროგრამის სახე მან რუსეთის მიერ საქართველის დაპყრობის შემდეგ მიიღო. რუსეთ-თურქეთის მრავალრიცხოვანი ომების დროს რუსეთის სამხედრო ელიტა და მასთან მჭიდროდ დაკავშირებული სომხური სავაჭრო ბურჟუაზია იმას ცდილობდნენ, რომ მესხებისაგან „მტრის ხატი“ შეექმნათ და ამას წარმატებით ახერხებდნენ 1806-12, 1828-29, 1853-56, 1877-78 წლების ომების დროს, რის შედეგადაც მესხებს ყრიდნენ თავიანთი მიწაწყლია-

ნად და იქ სომხებს ასახლებდნენ.

პირველი ასეთი ანტიქართული აქცია გენერალმა პასკევიჩმა ჩაატარა. ათასობით მაჰმადიანი მესხი იქნა დეპორტირებული საუკუნეებისა და ათასწლეულების მანძილზე დამკვიდრებული სამშობლო მიწა-წყლიდან ანატოლიის სიღრმეებში, სამაგიეროდ, იგივე ანატოლიიდან და საკუთრივ სამხეთიდან 30 ათასი სომეხი იქნა ჩამოსახლებული აქ და თანაც ცხოვრება, რომ სწრაფად აეწყო, მკვიდრად რომ დაფუძნებულიყვნენ და გამრავლებულიყვნენ, პასკევიჩმა მათ თვითეულ სულზე 25 მანეთი დახმარებაც მისცათ. ამიტომ მიიღო მალე მან „გრაფი ერევანსკის“ საპატიო ტიტული და სომეხ დიდ-ვაჭართაგან მოქრთამული და წაქეზებული, შემდგომშიც აქტიურად ატარებდა მთელ სამხრეთ ამიერკავკასიაში მესხების დევნისა და განსახლების პოლიტიკას.

საბოლოო მიზანი ამ პოლიტიკისა ის იყო, რომ არაქსიდან შავ ზღვამდე შექმნილიყო სომხური დასახლებანი მთელი რუსეთ-თურქეთის საზღვრის გასწვრივ, რაც რუსეთს თავისი სამხრეთის საზღვრების დაცვის გარანტიად მიაჩნდა. „სომხების ერთგვარ გუნდს“ კი, ეს აქცია მიაჩნდა როგორც „დიდი კორიდორის გაყვანა“ ზღვას მოწყვეტილი სომხეთისათვის სომხეთიდან შავ ზღვამდე. ისე, რომ პასკევიჩმა დაუღო სათავე „დიდი კორიდორის შეთქმულებას“, რომელიც ოფიციალურ პილიტიკურ პროგრამად ჰქონდა და აქვს დაშნაკთა პარტიას. ისე, რომ მემკვიდრეობა არსად და არაფერში არ იკარგება, სწორედ ეს განსაზღვრავს ერისა და ქვეყნის ბედს საუკუნეთა მანძიზე. დადგადრო ჩვენც გავიგოთ მემკვიდრეობითობის ამ უნივერსალური კანონის ეს დიდი ძალა და ჩვენს სასარგებლოდ გამოვიყენოთ.

პასკევიჩის ანტიქართული პოლიტიკის ყველაზე დიდი გამარბელებელი და გამტარებელი შემდგომში ბახჩო ქობულოვია - ბოლშევიკების დიქტატურის დროს აღზევებული მედროვე და რუსების უპირველესი ჯაშუში კავკასიაში. სწორედ მან შეთხზა „ანკარის იმპერიალიზმის აგენტების - მაჰმადიანი მესხების საქმე“, თავისი მრავალრიცხოვანი აგენტურის საშუალებით მან გაამაგრა იგი სხვადასხვა „ფაქტებით“ და „დოკუმენტებით“ და ამ გზით მოამზადა ნიადაგი 1944 წელს მესხების მასობრივი დეპორტაციისათვის შუა აზიის სხვადასხვა რეგიონებში. შაჰ-ბახის შემდეგ ეს არის ქართველთა გასახლების ყველაზე მასობრივი ფაქტი საქართველოს მთელი ისტორიის მანძილზე. მაგრამ ფერეიდანელ ქართველებთან შედარებით მაჰმადიანი მესხების ყოფა გაცილებით ტრაგიკულია. ტრაგიკულია ისტორიული და

თანამედროვე თვალსაზრისითაც.

მაჰ-აბასის მიერ ირანში გადასახლებული ქართველები კომპაქტურად მაინც ცხოვრობენ, რის შედეგადაც დღემდე შეინარჩუნეს ქართული ენა და ტრადიციები, მაშინ, როცა მაჰმადიანი მესხები დღეს რუსეთის, უკრაინის, ურალის კავკასიისა და შუა აზიის სხვადასხვა დიასპორებად არიან დაყოფილნი და განცალკევებულნი. ამის შედეგია, რომ მათ თითქმის მთლიანად დავიწყებული აქვთ მშობლიური ენა და ტრადიციები. აი, ყველაზე უმთავრესი პრობლემა, რომელიც ხელს უშლით დაიბრუნონ ეროვნული თვითშეგნება და მენტალიტეტი. ამას დამატებული სარწმუნოებრივი და სოციალური პრობლემები და ნათელი გახდება, თუ რამდენად რთულია ამ თითქმის 400 წლოვანი გაუცხოების დაძლევა და მესხების კვლევ ჩართვა ქვეყნის საზოგადოებრივ-ეკონომიკურ განვითარებაში. თუკი ჩვენ შევძელით ამ რთული ამოცანის დაძლევა და საქვეყნოდ ცნობილი შრომისმოყვარე, დისციპლინირებული და მაღალი ინტელექტუალური პოტენციის მქონე მესხების ჩართვა ახალი ქართული სახელმწიფოებრიობის მშენებლობაში, ეს იქნება დიდი ისტორიული გამარჯვება და სამართლიანობის აღდგენა, ხოლო, როგორც ბრძანებს დიდი რუსთაველი - „ქმნა მართლისა სამართლისა, შეიქმნს ხესა ხმელსა ნედლად“. ეს უთუოდ გახდება დასაწყისი მესხეთისა და მთელი ჩვენი ქვეყნის აღორძინებისა და მომავალი დიდი გამარჯვებებისა.

ამიტომ, ბედის უკუღმართობით სამშობლოსაგან მოწყვეტილი ყოველი ქართველის დაბრუნება ჩვენი უპირველესი პატრიოტული და ზნეობრივი ვალია. ეს მითუმეტეს ითქმის 1944 წელს მასობრივად გასახლებულ ხალხზე, რაც განხორციელდა სამცხე-ჯავახეთში გაბატონებული ბახჩო ქობულაოვისა და მის თანამზრახველთა ვერაგულად შეთითხნილი ყალბი ბრალდებით. წარსულის ეს დიდი ისტორიული შეცდომა და ეროვნული ტრაგედია რაც შეიძლება დროზე უნდა გამოსწორდეს.

ჩვენ გვესმის ის შიშიც და უნდობლობაც, რაც ქართული კულტურისაგან ხანგრძლივად მოწყვეტილი მაჰმადიანი ქართველების მიმართ არსებობს ჩვენს საზოგადოებაში. მაგრამ ამ შემთხვევაშიც გავიხსენოთ ისტორია - აქაც იგი ჩვენი უტყუარი გზამკვლელი უნდა გახდეს: თუ დღეს მესხეთის ქართველობაში დგას სარწმუნოებრივი აღმსარებლობის. ქართული ენის და ცნობიერების პრობლემები, განა ეს მათი ბრალია? ეს ხომ, „ძნელბედობის“ ეპოქის დანატოვარი ჩვენი საერთო ეროვნული

ტრაგედია და ამიტომ პრობლემაც ყველამ ერთად უნდა გადავწყვიტოთ.

100 წლის წინ, როცა სამცხე-ჯავახეთში ეთნოგრაფიული ექსპედიცია მოეწყო, ალ. ხახანიშვილმა მისი შედეგები დასკვნის სახით ასე დააფიქსირა: „არც სამცხეში და არც ჯავახეთში მე არ შემხვედრია არცერთი მაჰნადიანი ქართველი, რომელსაც ჩემი ქართული არ გაეგოს. ზოგად - ქართულის ფიზიკური ტიპაჟიც მათში უფრო სრულყოფილად არის შემონახული“. იმ ფაქტსაც აღნიშნავს, რომ მესხების გარკვეულ ნაწილში თვით ქრისტიანობაც არის შემორჩენილი. მაშასადამე, ამ 100 წლის მანძილზე ჩვენ თვითონ ვერ ვუპატრონეთ ვერც მათ და ვერც მესხეთს - ქართული კულტურისა და ცივილიზაციის ამ აკვანსს, ორივე მათგანი ჩვენი გულგრილობით და დაუდევრობით მტრული ძალების ანაბრად მივატოვეთ, მათ სათამაშო მოედნად ვაქციეთ.

გულისტკივილით წერდა ამ პრობლემაზე ილია ჭავჭავაძე. ქართველი კაცის საუკუნოვანი მისწრაფება მესხეთის ხსნისა და გადარჩენისა, მან მეტად ლაკონური ფორმულით გამოხატა „მესხეთის ხსნა - საქართველოს ხსნა“. ამასთან დაკავშირებით, იგი დიდი ემოციური დატვირთვით მიმართავდა მაშინდელ ქართველებს: „ეხლა გამოჩნდება შენ მარტო დღევანდელ დღეზედ ხარ მიბმული, თუ მომავალზეც პფიქრობ...“ საოცარი პოლიტიკური ძალით დაწერილი მისი „ქვათა დაღადი“ ხომ, სათაურიდან მოყოლებული, მთლიანად მესხეთის ტრაგედიის ფონზეა გაშლილი. იგი ამასთან, „სახალხო დიპლომატიის“ კლასიკური ნიმუშიც უნდა გახდეს ჩვენთვის, სომხეთ-საქართველოს კეთილმეზობლური ურთიერთობის დასამკვიდრებლად.

საქართველოს დღევანდელი პოლიტიკური სტაბილურობა ხელსაყრელ ფონს ქმნის პრობლემის გადასაწყვეტად. განზრახულია რეპატრიაციის სპეციალური სახელმწიფო პროგრამის შემუშავება და მისთვის სათანადო სამართლებრივი ბაზის შექმნაც. ასეთ პირობებში მთავარია გავერთიანდეთ ყველა ჩვენი საერთო მიზნის მისაღწევად და არ მივცეთ საშუალება უცხო ძალებს პოლიტიკური სპეკულაციისა და დესტაბილიზაციის ფაქტორად გამოიყენონ სამცხე-ჯავახეთის დღევანდელი პრობლემები. წარსული საკმარისზე მეტ გამოცდილებას გვაძლევს ამ მხრივ.

ბევრი მითქმა-მოთქმაა დეპორტირებული მესხების ვითომცდა, კატეგორიულ მოთხოვნებზე, რომ ჩასახლდნენ მაინცდამა-

ინც სამცხე-ჯავახეთში, მათ არაერთხელ განუცხადებიათ, რომ ისინი თანახმა არიან ჩამოსახლდნენ საქართველოს ნებისმიერ რეგიონში, სადაც ხელისუფლება ჩათვლის ამას საჭიროდ. მშრომელ მესხ მოსახლეობას არსად და არასოდეს შეურაცხვია თავი და დღესაც მზადაა აქტიური მონაწილეობა მიიღოს ქვეყნის აღორძინებაში, განსაკუთრების ისეთი დარგების, სადაც მას დიდი პრაქტიკული გამოცდილება აქვს. ვთქვათ ასეთი უძველესი მესხური სამეურნეო ტრადიციებისა, როგორც სამთო მიწათმოქმედება, „ტერასები“ და „ხოდაბუნებია“.

გაკვირთ, ისევ ასე ყურსმძიხვეული ანტიქართული ცნების - „თურქი მესხის“ შესახებ. მას კვლავ ინტენსიურად ვხმარობთ, რაც ჩვენ ყოველად გაუმართლებლად მიგვაჩნია, იგი ბახჩო ქობულაოვის მსგავსი ჩვენი ავისმოსურნეების მიერ ხელოვნურად შექმნილი ცნებაა ჩვენს გასაბრძოლებლად შემოგდებული და ამას ბოლოსდაბოლოს, სათანადო რეგირება უნდა მივსცეთ:

„თურქი-მესხი“ - არ შეიძლება ერთდროულად ორი ეროვნება არსებობდეს და შესაბამისად, კაციც ერთდროულად ორი ეროვნების მატარებელი იყო, ეს მითუმეტეს, როცა საქმე ეხება არა ერთსა და ორ კაცს, არამედ ათეულათასობით ადამიანთა მასას: არსებობს ჩვენი ისტორიული ბედუკუდმართობით გამაჰმადიანებული ქართველობა -მესხები, ინგილოები, აჭარლები, ლაზები და საქართველოში, თუ მის ფარგლებს გარეთ მცხოვრები სხვა ქართველები, რომლებიც მიუხედავად რელიგიური აღმსარებლობის სხვადასხვაობისა, როგორც ილია იტყოდა, „ერთს ისტორიულ „უღელში ბმული ერთსულ და ერთხორც მკვიდრთა კრებულა“. ამიტომაც მოგვიწოდებდა „ძნელბედობის“ ხანგრძლივ ეპოქაში ორ იმპერიას შორის ბედის ირონიით თითქმის ორ თანაბარ ნაწილად გახლეჩილ ქრისტიან და მაჰმადიან, ისე როგორც კათოლიკე, თუ გრიგორიანულ ქართველებს ერთობისაკენ ახალი ქართული სახელმწიფოებრიობის მშენებლობაში.

МЕСХЕТИ И МЕСХИ – ИСТОРИЯ

Элберд Батиашвили

(Профессор, доктор исторических наук)

Месхети и месхи являются одним из древнейших образований не только грузинской, но и мировой цивилизации. Ссылки на них мы встречаем еще в Библии: библейские "мосхи" признаны в исторической науке древнейшим грузинским племенем, а если обратиться к "грузинской Библии" и первой грузинской книге – "Картлис цховреба" ("Житие Картли"), то ее пожелтевшие страницы подтверждают, что именно Месхети представляет собой колыбель грузинской государственности и культуры от Триалети до Черного моря. Сотни и тысячи памятников культурно-религиозного характера, мосты, остатки ирригационных сооружений, террасы – немые свидетели былого величия Месхети.

"Месх хваленный ученостью" – было сказано справедливо, ибо это и в древности, и сегодня не раз подтверждено на практике. Такие имена как Гиорги и Эквтимэ Атонели, Иоанэ Петрици, Чахрухадзе, Руставели, Иоанэ Шавтели, Шалва Ахалцихэли, Багратиони, Тмогвели, Джакели, Шаликашвили, Панаскертели, Тамарашвили сами по себе глаголют об этом. "Южные врата" Грузии, "Великий Южный рубеж" – такие дефиниции "Картлис цховреба" дает Месхети и эту исключительную стратегическую функцию она блистательно выполняла на протяжении почти 3000 лет, пока в 1625 году край не превратился в турецкий Пашалык. Вот как описывает этот исторический процесс трагедии Месхети в своем известном письме "Османская Грузия" Илья Чавчавадзе:

"Удивительно величественное зрелище представляет собой Месхети в истории Грузии... она усиливала саму сущность грузин. Христианство, благодаря деятельности Андрея Первозванного, впервые именно здесь нашло благодатную почву. Наше бытие процветало здесь, жизнь была ключом, величие души нашей здесь водрузило свое славное знамя... Месхети – колыбель величия нашей души... Вражья сила, коварство, измена, трагическая судьба Грузии разобщила нас братьев – вместе проливавших кровь, вместе созидавших, вместе страдавших и вместе радовавшихся. Различие вероисповедания нас не страшит, только бы настал тот счастливый день, когда вновь мы воссоединимся друг с другом".

Одним словом, история Месхети – это воистину светоч "величия гру-

зинского духа" и вдвойне обидна и трагична сегодняшняя судьба Месхети и месхов. Однако и здесь необходимо "отказаться от переживаний по былым временам" и найти пути и возможности решения этого нашего национального и, в тоже самое время, государственного вопроса. Для правильного анализа и решения проблемы, и в этом случае уместно вспомнить универсальную общесоциологическую формулу И. Чавчавадзе: "Кем мы были – какие мы есть – кем можем стать?" Вот уже 400 лет сорваны "Южные врата" Грузии, подчеркивает Илья Чавчавадзе в "Воле камней" – шедевре грузинского полемического наследия, однако "некая группа армянских лжеученых", всегда и всюду старается доказать обратное.

Подобная антимесхская, антигрузинская политика за последние 200 лет тесно переплелась с захватнической колониальной политикой России, целью которой является полный отрыв Месхети и месхов от матери-родины, их отчуждение от грузинской культуры и цивилизации, от нашего единого национального самосознания. Эта коварная антигрузинская политика была разработана еще во времена Екатерины II, но в виде конкретной действенной программы она сформировалась после аннексии Грузии. Во время многочисленных русско-турецких войн, российская военная элита и с ней тесно связанная армянская торговая буржуазия из кожи вон лезли, чтобы создать из месхов "образ врага" и этого успешно добивались во время войн 1806-12, 1828-29, 1853-56, 1877-78 годов, в результате которых месхов изгоняли из исконных земель, заселяя туда армян.

Первую подобную антигрузинскую акцию осуществил генерал Паскевич. Тысячи мусульман-месхов были депортированы из родных мест вглубь Анатолии (Турции), зато из той же Анатолии и собственно исторической Армении в Месхети было переселено 30 тысяч армян. С тем, чтобы эти переселенцы быстро наладили жизнь, прочно обустроились и размножились, Паскевич им выделил в качестве помощи по 25 рублей на душу. Именно поэтому он вскоре принял почетный титул "графа эриваньского" и, задобренный и поощряемый со стороны армянского купечества, и в дальнейшем активно проводил во всем Южном Кавказе политику преследования и расселения месхов. Конечной целью этой политики являлось то, чтобы от Аракса до Черного моря вдоль всей российско-турецкой границы были созданы армянские поселения, рассматриваемые Россией в качестве гарантии обороны своих южных рубежей. "Некая группа армян" же считала эту акцию "прокладкой большого коридора" от Армении к Черному морю для оторванной от морских про-

сторгов Армении. Тем самым Паскевич положил основу, так называемому "заговору большого коридора", который был и ныне фигурирует в официальной политической программе партии дашнаков. Таким образом, наследие нигде и ни в чем не теряется и именно это обстоятельство определяет судьбу страны и нации на протяжении веков. Настало время и нам понять огромную силу фактора исторического наследия – этого универсального закона и использовать его в наших интересах.

Самым рьяным продолжателем и реализатором антигрузинской политики Паскевича в последствии явился Бахчо Кобулов – первейший русский шпион и временщик на Кавказе, возвысившийся во время диктатуры большевиков. Именно он создал "Дело мусульман-месхов – агентов турецкого империализма". С помощью своих многочисленных агентов, он усилил его различными "фактами" и "документами", подготовив почву для депортации месхов в 1944 году в различные регионы Средней Азии. После Шаха-Аббаса – это самый массовый факт выселения грузин на протяжении всей истории Грузии. Однако, по сравнению с ферейданскими грузинами (депортированными в Иран в 1614-16 гг.), положение мусульман-месхов гораздо трагичнее: оно трагично и с исторической и нынешней точки зрения.

Выселенные Шахом-Аббасом I в Иран грузины живут хотя бы компактно, благодаря чему до сегодняшнего дня сохранили грузинский язык и традиции, тогда как мусульмане-месхи в настоящее время расчлененные и разъединенные в виде различных диаспор представлены в России, Украине, на Урале, Кавказе и в Средней Азии. В результате этого месхи почти полностью забыли родной язык и традиции, что является главной проблемой, которая мешает им вернуть национальное самосознание и менталитет. Добавив к сказанному религиозные и социальные проблемы, станет ясным насколько сложно преодоление этого почти 400-летнего отчуждения месхов и их реинтеграция в общественно-экономическое развитие страны. Если мы сможем решить эту сложную задачу и тем самым подключить к процессу возрождения новой грузинской государственности весь потенциал общеизвестного трудолюбия, дисциплинированности и высокого интеллекта месхов, это будет великой исторической победой и восстановлением исторической справедливости. И как учит великий Руставели, это, несомненно, станет началом возрождения и будущих великих побед Месхети и всей нашей страны.

Поэтому первейшим нашим патриотическим и нравственным долгом является возвращение в лоно Родины каждого грузина, отторгнутого от нее по воле превратностей судьбы. Тем более это касается населения в массовом порядке выселенного в 1944 году по остряпанному коварному и ложному обвинению, заправлявшего в Самцхе-Джавахеги большевистского функционера Бахчо Кобулова и его приспешников. Эту великую историческую ошибку и национальную трагедию следует своевременно исправить.

Мы понимаем тот страх и недоверие, которые существуют в нашем обществе по отношению к грузинам-мусульманам, в течение долгого времени оторванных от грузинской культуры. Однако и в этом случае вспомним историю – и здесь она должна стать нашим надежным путеводителем: если сегодня среди месхетских грузин стоят проблемы вероисповедания, грузинского языка и сознания, разве это их вина? Это же оставленная эпохой "лихолетья" наша общая национальная трагедия и потому проблему нужно решать всем сообща.

100 лет назад, когда в Самцхе-Джавахеги была организована этнографическая экспедиция, профессор Александр Хаханашвили подводя ее итоги в виде заключения зафиксировал следующим образом: "Ни в Самцхе, ни в Джавахети я не встречал ни одного грузина-мусульманина, который бы не понимал моей грузинской речи. Вообще же – грузинский физический типаж среди них сохранился более полноценно". Ал. Хаханашвили отмечает и тот факт, что среди определенной части месхов сохранилось и само христианство. Таким образом, в течение 100 лет мы сами не смогли отнестись с должным вниманием ни к месхам, ни к Месхети – этой колыбели грузинской культуры и цивилизации. Из-за нашего безразличия и халатности мы оставили месхов лицом к лицу с враждебными Грузии силами, превратили Месхети в их игровое поле.

Именно об этих проблемах писал Илья Чавчавадзе с болью в сердце. Вековое стремление грузин к избавлению от турецкого плена и спасения Месхети, он выразил весьма лаконичной формулой: "Спасение Месхети – спасение Грузии". В этой связи он с большим эмоциональным подъемом обращался к тогдашним грузинам: "Сейчас выясниться привязан ли ты только к сегодняшнему дню, или думаешь и о будущем..." Ведь и написанный с поразительной полемической силой его "Вопль камней" – начиная с заглавия разворачивается на фоне трагедии Месхети. Для нас это произведение должно быть классическим образцом "народной дипломатии" для достижения добрососедских отношений между Арменией и Грузией.

Политическая стабильность в современной Грузии создает благоприятный фон для решения указанной проблемы. Предполагается разработать специальную государственную программу репатриации и соответствующую ей правовую базу. В этих условиях главное объединиться для достижения всех наших общих целей и не дать внешним силам использовать как фактор политических спекуляций и дестабилизации сегодняшние проблемы Самцхе-Джавахети. И в этом отношении прошлое дает нам более чем достаточно опыта.

Много пересудов по поводу якобы категорических требований депортированных месхов об их заселении именно в Самцхе-Джавахети. Между тем они неоднократно заявляли, что согласны поселиться в любом регионе Грузии, где это сочтут нужным власти страны. Трудящееся месхетское население нигде и никогда не срамило себя и сегодня оно готово принять активное участие в возрождении Грузии. Это относится в особенности к тем областям деятельности, где месхи имеют большой исторический опыт, например, в сфере такой древнейшей месхетской хозяйственной традиции, как горное земледелие, "террасы" и крупные хозяйства для выращивания зерновых.

Коснемся и набившего оскомину антигрузинского термина "турки-месхи" или "месхетинские турки". Его мы опять интенсивно используем, хотя считаем крайне необоснованным. Это искусственно созданный этноним, придуманный злопыхателями подобными Бахчо Кобулову и подброшенный для нашего оболванивания. Этому абсурду, в конце концов, надо дать соответствующую оценку: "турок-месхов" – не существует, – не может быть одновременно двух национальностей и, соответственно, человека – личности, обладающей двумя национальностями. Это тем более бессмысленно, когда дело касается не одного или двух человек, а десятков тысяч людей. Существуют омусульманенные ввиду исторических превратностей, грузины-месхи, ингилойцы, ачарцы, лазы и живущие в Грузии и за ее пределами грузины, которые несмотря на различное вероисповедание, как говорил И. Чавчавадзе, составляют сообщество "единодушных и единокровных коренных жителей", находящихся в одной "исторической упряжке" нации. Поэтому он и призывал к единению в эпоху длительного "лихолетья", иронией судьбы разобщенных между двумя империями почти на равные части, грузин-христиан и мусульман, также как и грузин-католиков и грегорианцев (монофизитов) ради строительства грузинской государственности.

კველი მესხური „ხოდაბუნები“: ტრადიციები და პერსპექტივები

ელბერდ ბათიაშვილი

(პროფესორი, ისტორიის მეცნ. დოქტორი)

ამ ბოლო ხანს ბევრი იწერება „ხოდაბუნების“—ეროვნულ სამეურნეო-ორგანიზაციულ ფორმაზე მესხეთში. ქართულ „ხოდაბუნს“, როგორც სასოფლო-სამეურნეო კორპორაციას, ხშირად ებრაულ „კიბუცს“, ე.წ. „კიბუცური სოციალიზმის“ მოდელსაც ადარებენ და მასში ეძებენ სოფლის მეურნეობის კრიზისიდან გამოსვლის გზას. სამართლიანად მიუთითებენ იმაზეც, რომ საქართველოს პირობებში სოფლის მეურნეობის ასე უპატრონოდ და თვითდინებაზე მიშვება დამღუპველია ეროვნული ეკონომიკის ამ უმთავრესი დარგისათვის და მთლიანად ქვეყნისთვისაც.

სამეურნეო პოლიტიკის სწორი სტრატეგიის შემუშავებისა და განხორციელებისათვის აუცილებელია გავითვალისწინოთ ათასწლეულებით აპრობირებული პრინციპები და სამეურნეო ტრადიციები. ისტორია ამ შემთხვევაშიც ჩვენი სამომავლო გზამკვლევაა. ილია გვასწავლიდა — „ისტორია მთხრობელია იმისა თუ რანი ვიყავით, რანი ვართ და რად შეიძლება რომ ვიქმნეთ“. ივანე ჯავახიშვილიც განსაკუთრებულ ყურადღებას აქცევდა საქართველოს ეკონომიკური განვითარების ძველ ეროვნულ ტრადიციებს. მათგან მთავარი დასკვნა ჩვენთვის იმაში მდგომარეობს, რომ ქართველი ერის სამეურნეო ცხოვრება დაფუძნებული იყო ეკონომიკურ მრავალწყობიანობაზე. აღსანიშნავია, რომ თვით მიწათმფლობელობა და მიწათსარგებლობა, ისე როგორც სამეურნეო-ორგანიზაციული ფორმები, ჩვენთან დიდი მრავალფეროვნებით გამოირჩეოდა. ყოველივე ეს უაღრესად მოქნილსა და სიცოცხლისუნარიანს ხდიდა მთელ ჩვენს ეროვნულ ეკონომიკას. ხოდაბუნებიც ამ ეკონომიკის ორგანულ ნაწილს შეადგენდა ოდითგან.

ფულად-სასაქონლო ურთიერთობის განვითარებამ ახლებურად დააყენა ეროვნული ეკონომიკის პრობლემები. საჭირო იყო, როგორც ილია ამბობდა „დროების მოთხოვნებისადმი“ ეროვნული ტრადიციების მისადაგება და მათი „გათანამედროვეობა“. ნიშანდობლივია საკითხის მისეული დაყენება ამ მხრივ:

„უფულო ერი ფულიანის საძოვარია – აღვირაშეებულმა ფარფაშმა ფულისამ ისე გაბაწრა ადამიანი, რომ ფულიანი ნაკლებ ფულიანს სულსა ჰხდის ... ჩვენ ქართველები უფულონი ვართ და რამღა უნდა გვიშველოს? სადღა და რაშიაღაა ჩვენი ხსნა?

ერთგვარნი სახსარნი იმისთანანი არიან, რომ ჩვენს საკუთარს თაოსნობასა, მხნეობასა და საქმის გაბედულად შეჭიდებაზედ არიან დამოკიდებულნი. უნდა ველოდოთ, რომ რაც თვითონ უელ ცალკე კაცისათვის მიუწვდომელია, ის ერთიანის ღონით და ერთიანის შეკავშირებით გაეაკეთოთ...

ნუ დაგვავიწყდება, რომ ჩვენ საქმე გვაქვს ჩარჩულ ფულთან ... იგი ქურდბაცაცაა, იქა მკის, საცა არ უთესია. იგი ჰსუქდება იმით, რომ სხვას ამჭლევებს, აჭლექებს. ოღონდ ერთობით, ამხანაგობით ღონე მოვიცუთ და ჩარჩული კაპიტალი თავის საკუთარ ბედისწერას გადაჰყვება, თვითონ შესჭამს თავის თავსა“.

სტატიათა თავის განთქმულ ციკლში – „ცხოვრება და კანონი“, აგრეთვე, – „ეერძო და სათემო მიწათმფლობელობა“, „კახეთის სოფლის მეურნეთა კავშირი“, „ჩარჩული კაპიტალი და ჩვენი მრეწველობა“, „ჩვენი სარჩიელი სოფლის მეურნეობის ძვირფას დარგებზე“, „საგლეხო ბანკის საკითხისათვის“, „პურეულით ვაჭრობის საქმე ჩვენში“ ილია ჭავჭავაძემ დააყენა ეროვნული ეკონომიკის განვითარების დიდმნიშვნელოვანი სტრატეგიული საკითხები, რომელთაც განსაკუთრებული მნიშვნელობა აქვს საქართველოს საზოგადოებრივ-ეკონომიკური განვითარების დღევანდელ გარდამავალ პერიოდში. მათგან დღეს გვინდა დაწვრილებით შევჩერდეთ „ხოდაბუნების“ სამეურნეო ტრადიციაზე და თანამედროვე პირობებში მათი განხორციელების გზებზე.

„ხოდაბუნები“ მართალია უპირატესად მემარცვლევობის დარგში არსებობდა, მაგრამ ისტორიულად სოფლის მეურნეობის პრაქტიკულად ყველა დარგსაც მოიცავდა. ეს კარგად ჩანს შიომღვიმისადმი დავით აღმაშენებლის „ანდერძში“ და აგრეთვე, სხვა მაშინდელ დოკუმენტებში. იგი ამასთან, სათემო-სასოფლოსთან ერთად, მიწათმფლობელობის ყველა სხვა ძირითად ფორმებზეც ვრცელდებოდა. სწორედ ამიტომ მიგვაჩნია იგი ეკონომიკური მრავალწობიანობის ერთ-ერთ კლასიკურ ნიმუშად ეკონომიკური განვითარების ჩვენს მრავალსაუკუნოვან ისტორიაში. აღსანიშნავია, რომ „ხოდაბუნების“ საფუძველზე და მათ ნაფუძარზე შემდგომში არაერთი დიდი სასოფლო დასახლება წარმოშობილა. ეს განსაკუთრებით ითქმის ისტორიულ მესხეთ-

ზე და ქვეყნის სხვა განაპირა სასაზღვრო მხარეებზე, რაც დემოგრაფიული და ქვეყნის თავდაცვის პრობლემის გადაჭრასაც უწყობდა ხელს.

ყოველივე ეს განაპირობებდა იმას, რომ სოციალური თვალსაზრისით „ხოდაბუნი“ ერთ სამეურნეო ორგანიზმად კრავდა ქართულ სოფელს და მასთან ერთად, მთელ ქვეყანასაც. ამასთან, „ხოდაბუნური სისტემა“ სოციალურად ორიენტირებული ეკონომიკის ნიმუშიც იყო ჩვენთან. როგორც წესი „ხოდაბუნების“ შემოსავლების მეთადი ყოველთვის „ქერი-ობოლთა და მიუსაფართა“ სოციალურ დაცვას ხმარდებოდა და თვითოეულ სოფელს ასეთი „ბოგანო და მიუსაფარი ოჯახები“ სპეციალურ აღრიცხვაზე აჰყავდათ. მაღალი სოციალური პასუხისმგებლობა ამ სისტემისა და მთლიანად ადგილობრივი მმართველობის ერთ-ერთი დამახასიათებელი ნიშანია. ყველაფერი ეს კი, ხორციელდებოდა „კომლის“, „კომლეულის“ და მათ მიერ ამორჩეულ „კომლის თავთა“ მიერ სოფლის საქმეების დემოკრატიული განხილვით და ერთობლივი გადაწყვეტილებით.

ილია სიამაყით წერს, რომ ამით ქართული სოფელი სრულიად განსხვავებული მოვლენაა სხვა ერებისა და ქვეყნებისაგან. ტრადიციის ძალით „სოფლის განაჩენს“ გამოუკლებლივ ყველა ემორჩილებოდა – თავადითა და აზნაურით დაწყებული და გლეხითა და ხიზნით დამთავრებული. „სოფლის ავტორიტეტი ძველ საქართველოში“, – ამბობს ილია, განუსაზღვრელი იყო ... ამიტომაც სოფელი, როცა ყოველს მეკომურს და უფროსს კომლისას ნება აქვს თავისი სთქვას, ძნელად თუ შესცდება და თუ განუსაზღვრელი რაიმე შეცდომა მოყვა, უფრო მეტად შეიწყნარებენ ამ შეცდომასა, ვიდრე თვითნებობასა ორის და სამის კაცისას“. ილია თვით „სოფელ-ქვეყნის“ ქართული ცნების შინაარსსაც თავისებურ საკრალურ მნიშვნელობას აძლევდა, რადგან ქართველი კაცი თავისი ისტორიით და ეროვნული ხასიათით ყოველთვის სისხლ-ხორციეულად იყო დაკავშირებული მასთან. სოფელი მუდამ იყო და მომავალშიც უნდა დარჩეს ჩვენი ეროვნული ცხოვრების „ბალავრის ქვა“, – ასეთია ილიას დასკვნა. ჩვენ დავამატებდით – ახალი საქართველოსთვის გზის მაჩვენებელი მეტად მნიშვნელოვანი დასკვნა.

„ხოდაბუნების“ სოციალურ-ეკონომიკური მნიშვნელობის უმთავრესი არსიც ჩვენი აზრით, იმაში უნდა აისახოს, რომ სოფლის თვითმართველობის საფუძველზე ორგანულად შეკრას და გააერთიანოს, ერთიანი ინტერესებით წარმართოს და გადაწყვი-

ტოს ნებისმიერი საკითხი, რომელიც მთელი ქვეყნისა, თუ მოცემული სოფლის ცხოვრებას ეხება. ჩვენ გვესმის, რომ ამ პრობლემის ასე ერთბაშად და გლობალურად გადაწყვეტა ძნელია. იგი სათანადო სამართლებრივ, ფინანსურ და მატერიალურ-ტექნიკურ ბაზას თხოულობს, მაგრამ გარკვეულ რეგიონებში და გარკვეული მიზანდასახულობით მისი დაწყება შესაძლებელია. ამიტომ ჩვენ მივესალმებით ინტელიგენციისა და ფერმერთა ერთი ჯგუფის ინიციატივას, რომლებმაც გამოთქვეს მზადყოფნა შირაქის ველის ბაზაზე აღორძინდეს ეს ჩვენი დიდმნიშვნელოვანი ეროვნული ტრადიცია. ამ მიზნით შექმნილია სამეცნიერო-საკონსულტაციო საბჭოც კონკრეტული წინადადების შესამუშავებლად. მეცნიერთა და პრაქტიკოსთა გაერთიანება, ფეიქრობთ, წარმატების საწინდარი უნდა გახდეს და ამ გზით ხოდაბუნური სასოფლო-სამეურნეო გაერთიანებანი კვლავ საქართველოს საზოგადოებრივ-ეკონომიკური განვითარების საფუძველი გახდეს. მთავარია, რომ დაწყებული საქმე ბოლომდე მივიყვანოთ...

ამასთან ჩვენ გვინდა, რომ ამ დიდმნიშვნელოვანი ეროვნული სამეურნეო ტრადიციის აღორძინება მჭიდროდ დაეუკავშიროთ 1944 წელს სამცხე-ჯავახეთიდან გასახლებული ქართველი მაჰმადიანების სამშობლოში დაბრუნების საქმეს. მესხეთი და მესხები ამ ტრადიციის სათავეებთან დგანან და უპირანია პირველი „ხოდაბუნები“ საქართველოში სწორედ მათი აქტიური მონაწილეობით დაფუძნდეს. შრომისმოყვარე და დისციპლინირებულ მესხებს ნამდვილი სასწაულის მოხდენა შეუძლიათ, თუკი ამის საშუალებას მიეცემათ. მესხეთის და შირაქის მიწებს და აქაურ სოფლებს ოდითგანვე განსაკუთრებული ადგილი უკავიათ ჩვენი ქვეყნის სოციალურ-ეკონომიკურ განვითარებაში. ეს სოფლები, სადაც ყველაზე მეტია სათემო მიწათმფლობელობის ტრადიციები, სწორედ ასეთი ერთიანი „ხოდაბუნური“ სისტემით ამუშავებდნენ აქაურ ბარაქიან მიწებს, რის შედეგადაც შირაქი მესხეთთან ერთად „საქართველოს პურის ბეღელს“ წარმოადგენდა ისტორიულად. ამიტომ თუ მესხეთში დღეს ჯერ-ჯერობით ვერ ხერხდება მესხური ხოდაბუნური დასახლებების ორგანიზება, ეს შეიძლება წარმატებით განხორციელდეს სხვა რეგიონებში. ჩვენი აზრით, დღევანდელ პირობებში „ხოდაბუნური“ სასოფლო-სამეურნეო კორპორაციები შეიძლება აღორძინდნენ შემდეგი პრინციპების საფუძველზე:

1. „ხოდაბუნები“ წარმოადგენენ შერეული ტიპის სასოფლო-სამეურნეო კორპორაციებს, სადაც პირადი სურვილით, ან-

და, სახელშეკრულებო საფუძველზე შეიძლება გაერთიანდეს როგორც კერძო საკუთრებაში, ისე სახელმწიფო მფლობელობა-სა და საიჯარო-საარენდო სარგებლობაში მყოფი სახნავე-სათესი მიწები და სავარგულები. „ხოდაბუნებში“ გაერთიანება შეუძლიათ როგორც იურიდიულ, ისე ფიზიკურ პირებს. ამ უკანასკნელთ შეუძლიათ „ხოდაბუნის“ წევრი გახდნენ როგორც ოჯახების, ისე ძველი კომლური გაერთიანების საფუძველზე.

2. სახელმწიფოს შეუძლია უვადო სარგებლობაში გადასცეს „ხოდაბუნებს“ მის საკუთრებაში მყოფი მიწები, ტყე, საირიგაციო და სხვა სამეურნეო ნაგებობანი, აგრეთვე, დაეხმარონ ინვესტიციებით და გრანტებით. „ხოდაბუნში“ გაერთიანებული სხვა მიწები – სახნავე-სათესი და სავარგული მიწები ინარჩუნებენ იმ სტატუსს, რომელიც მათ ჰქონდათ გაერთიანებამდე და ისინი თავიანთ სტატუსს იცვლიან მხოლოდ მოქმედი კანონმდებლობის მიხედვით. „ხოდაბუნი“ ამ მიწების მიმართ მხოლოდ აგრო-სერვისის ფუნქციას ასრულებს გარკვეული ხელშეკრულების საფუძველზე.

3. „ხოდაბუნის“ მმართველ ორგანოს წარმოადგენს „კომლურთა საბჭო“ და მასზე არჩეული „მამასახლისი“, მათ უფლება – მოვალეობებს „ხოდაბუნების“ საერთო კრებაზე მიღებული წესდება განსაზღვრავს.

4. სახელმწიფოსა და მისი მმართველი ორგანოების მონაწილეობა „ხოდაბუნის“ ფუნქციონირებაში შეიძლება განხორციელდეს მხოლოდ სამეურნეო მონაწილეობის თვალსაზრისით და უპირველეს ყოვლისა, უნდა გამოიხატებოდეს მისთვის ფინანსური და მატერიალურ – ტექნიკური დახმარებით. „ხოდაბუნი“ სახელმწიფოსთან ერთად ქმნის მანქანა-ტრაქტორთა პარკებს და მათ ფილიალებს, რომლებიც გამოსყიდვის წესით შემდგომში მთლიანად „ხოდაბუნის“ საკუთრებაში გადადის.

5. სახელმწიფო ისტორიულად მომდინარე ხორბლეულისთვის ხელსაყრელ რეგიონებში (შირაქი, ალაზნის ველი, ივრის-პირეთი, ქართლის ზეგანი, სამცხე-ჯავახეთი), ადგილობრივ ხელისუფლებასთან ერთად ქმნის შერეული ტიპის „სათაო ხოდაბუნს“ მოცემული რეგიონის საყანე მიწების აგრო-სერვისის კოორდინაციისა და სახელმწიფოს აგრარული პოლიტიკის განხორციელების მიზნით. „სათაო ხოდაბუნი“ ვალდებულია დაეხმაროს მხარის ცალკეული სოფლების მასშტაბით შექმნილ ხოდაბუნებს აგრო-სერვისის განხორციელებაში ან უშუალოდ და

პირდაპირ გარკვეული შედეგების გათვალისწინებით, ანდა, მათთვის მანქანა-ტრაქტორთა ფილიალების ორგანიზებით.

6. „სათაო ხოდაბუნის“ ფუნქციონირების წესებს ცენტრალური და ადგილობრივი ხელმძღვანელობის მიერ შემუშავებული დებულება განსაზღვრავს იმის გათვალისწინებით, რომ „სათაო ხოდაბუნი“ წარმოადგენს ქვეყნის ხოდაბუნური სისტემის ძირითად რგოლს მოცემულ რეგიონში.

7. „სათაო ხოდაბუნის“ ხელმძღვანელობა ადმინისტრაციული დაქვემდებარებით უნდა ემორჩილებოდეს მხარისა და ცენტრალურ მმართველობას და სახელმწიფოს აგრარული და სოციალური პოლიტიკის გამტარებელია მის სამოქმედო რეგიონში.

8. „სათაო ხოდაბუნში“ შემაჯავლი ცალკეული სოფლების „ხოდაბუნები“ მართვისა და ფუნქციონირების თვალსაზრისით არაერთად ანგარიშ-ვალდებულნი არ არიან მისდამი და მათი ურთიერთობა, ისე როგორც საერთოდ, „ხოდაბუნის“ ურთიერთობა სახელმწიფოსთან, ხორციელდება საბაზო ეკონომიკისთვის დამახასიათებელი პრინციპით.

9. მანქანა-ტრაქტორთა პარკის და მათი ფილიალების მართვა და ფუნქციონირება ხორციელდება „კომლექსულთა საბჭოს“ მიერ დამტკიცებული ნორმატივების საფუძველზე. მექანიზატორთა და მუშა-მოსამსახურეთა შრომის ანაზღაურება შეიძლება განხორციელდეს როგორც ფულადი, ისე ნატურალური ფორმით. ამ საკითხის გადაწყვეტა ხდება თვითონ „ხოდაბუნის“ წევრთა მიერ.

10. „ხოდაბუნის“ მიერ წარმოებული პროდუქციის ერთერთი განმკარგებელი თვითონ ხოდაბუნი და მისი „კომლექსულთა საბჭო“, რომელიც ადგენს ყველა სახის ფინანსური ოპერაციის, შრომითი ხელშეკრულების, პროდუქციის რეალიზაციის და „ხოდაბუნის“ სხვა ნებისმიერი საქმიანობის წესებს და მათი შესრულების კონტროლის მექანიზმს.

11. „კომლექსულთა საბჭოს“ შეუძლია გააუქმოს ადგილობრივი მმართველობის ნებისმიერი აქტი და გადაწყვეტილება, რომელიც ეწინააღმდეგება მის მიერ მიღებულ ზემოაღნიშნულ წესებს და გადაწყვეტილებებს. თავის მხრივ „კომლექსულთა საბჭოს“ გადაწყვეტილება შეიძლება გააუქმოს მხოლოდ „ხოდაბუნის“ საერთო კრებამ.

12. „ხოდაბუნს“ და მის მმართველ ორგანოებს არაერთად ვალდებულება არ აკავშირებს სახელმწიფოს ადგილობრივ და ცენტრალურ ორგანოებთან, გარდა კანონით გათვალისწინებუ-

ლი საგადასახადო და ფინანსური ანგარიშსწორებისა. მათ შორის წარმოშობილი ნებისმიერი კონფლიქტი განიხილება მხოლოდ სასამართლო წესით.

13. „ხოდაბუნის“ ქონების განკარგვა შეიძლება მისივე ნებართვის შესაბამისად, ანდა სასამართლოს დადგენილებით.

14. „ხოდაბუნს“ შეიძლება ჰქონდეს თავისი საკუთარი ბანკი, რომლის ფუნქციონირება ხდება მისივე წესდებით და მოქმედ კანონდებლობით.

15. „ხოდაბუნის“ ლიკვიდაციის წესს და პირობებს განსაზღვრავს მისივე წესდება („სათაო ხოდაბუნისთვის“ – დებულება) და მოქმედი კანონდებლობა.

გფიქრობთ, რომ 1944 წელს რეპრესირებული მესხებისთვის „ხოდაბუნური“ დასახლებების ორგანიზება ფორმირების პროცესში მყოფი ქართული სახელმწიფოს ერთ-ერთ დიდმნიშვნელოვან და გადაუდებელ საქმედ უნდა იქცეს. ეს ერთი მხრივ, გადაწყვეტს მათი რეპატრიაციის წლების მანძილზე გაჭიანურებულ პრობლემას და მეორე მხრივ, დიდ სტიმულს მისცემს ქვეყნის საზოგადოებრივ-ეკონომიკურ განვითარებას. ამ მიზნით მთავარია, რომ პარლამენტმა დროზე მიიღოს სათანადო სამართლებრივი ბაზა, პირველ რიგში კი, რეაბილიტაციის კანონი, რომელიც გაუმართლებლად ჭიანურდება წლების მანძილზე და რომლის მიღებას გვაეაღდებულებს ევროსაბჭოს გადაწყვეტილებაც.

როგორც ვთქვით პირველი მესხური „ხოდაბუნური“ დასახლებების ორგანიზება ალბათ, ყველაზე უმტიკინეულოდ შეიძლება წარიმართოს კახეთში—შირაქისა და ივრისპირეთის დაუსახლებელ რეგიონებში, რაც ეკონომიკურთან ერთად, დემოგრაფიულადაც გააძლიერებს ჩვენს ქვეყანას გენეტიკური ძირითადი ეთნოსით. ხოდაბუნური დასახლებების, მოწყობაში შეიძლება აქტიურად ჩაერთოთ საერთაშორისო ორგანიზაციებიც. შეიძლება შემუშავდეს სპეციალური სახელმწიფო პროგრამაც მსოფლიო ბანკისთვის მიერ ამ პროგრამის დაფინანსების უზრუნველსაყოფად. არის სხვა რეზერვებიც იმისათვის, რომ თანდათანობით ხოდაბუნურმა კორპორაციულმა სისტემამ მოიცვას სხვა რეგიონებიც და ამ ტრადიციის აღორძინებასთან ერთად მკვიდრი საფუძველი ჩაეყაროს მესხებისა და მესხეთის აღორძინებასაც. ამას გვაეაღდებულებს საქართველოს წარსულიც და მომავალიც. მთავარია, რომ ბოლოსდაბოლოს ამ საშვილიშვილო საქმეს მთელი სერიოზულობით მოვკიდოთ ხელი.

ДРЕВНИЕ МЕСХЕТСКИЕ «ХОДАБУНИ»: ТРАДИЦИИ И ПЕРСПЕКТИВЫ

Элберд Батиашвили

(Профессор, доктор исторических наук)

В последнее время много пишут о «ходабуни» – национальной хозяйственно-организационной форме Месхети. Грузинский «ходабуни», как сельскохозяйственную корпорацию часто сравнивают с израильским «кибуцом», т.е. с моделью так называемого «кибуцового социализма», и ищут в нем пути выхода сельского хозяйства страны из кризисного состояния. Справедливо указывают и на то, что в условиях Грузии оставлять без внимания и пускать на самотек сельское хозяйство, губельно для этой главнейшей отрасли национальной экономики и для страны в целом.

Для выработки правильной стратегии хозяйственной политики и ее осуществления, необходимо учитывать апробированные на протяжении тысячелетий принципы и хозяйственные традиции. История и в этом случае является нашим путеводителем на будущее. Илья Чавчавадзе учил нас – «история повествователь того, кем мы были, кем являемся и кем бы могли стать». Иванэ Джавахишвили также уделял особое внимание древним национальным традициям в экономическом развитии Грузии. Главный их вывод для нас заключается в том, что хозяйственная жизнь грузинского народа основывалась на экономической многоплановости. Следует заметить, что само землевладение и землепользование, равно как ее хозяйственно-организационные формы, отличались у нас большим многообразием. Все это обеспечивало всей нашей национальной экономике исключительную гибкость и жизнеспособность. «Ходабуни» же составляли издревле органическую часть этой экономики.

Развитие денежно-торговых, взаимоотношений по-новому высветили проблемы национальной экономики. Как говорил И. Чавчавадзе, возникла необходимость «сообразно с велением времени» приводить в соответствие национальные традиции, «осовременить» их. Показательна в этом отношении его постановка вопроса: народ без денег – пастбище для денежного, безудержный произвол денег так опутал человека, что денежный душит безденежного... Мы грузины – безденежные и потому – что же может спасти нас? Где же и в чем же наше избавление?

Определенные средства таковы, что зависят от наших собственных начинаний, оптимизма и смелости деяний. Следует ожидать: то, что не доступно каждому человеку в отдельности, нужно делать сообща, общими усилиями... он – ворюшка, жнет там, где не сеял. Он жиреет за счет похудения, чачотки других. Лишь бы единением и товариществом усилиться нам и ростовщический капитал сам покончит с собой, сам сожрет себя”.

В знаменитом цикле своих статей – “Жизнь и закон”, а также “Частное и общинное землевладение”, “Союз сельских хозяйственников Кахети”, “Ростовщический капитал и наша промышленность”, “Наш иск в отношении ценных отраслей сельского хозяйства”, “К вопросу крестьянского банка”, “Торговля хлебом у нас”, Илья Чавчавадзе поставил стратегические вопросы большой значимости для развития национальной экономики, которые имеют особое значение для общественно-экономического развития Грузии на нынешнем переходном этапе. Из этих вопросов сегодня мы хотим подробно остановиться на хозяйственных традициях “ходабуни” и на путях их осуществления в современных условиях.

Хотя “ходабуни” преимущественно существовали в области зерноводства, однако исторически они охватывали практически все отрасли сельского хозяйства. Это хорошо видно из “завешания” царя Давида IV Агмашенебели Шно-Мгвимскому монастырю, а также в других документах того времени. При этом “ходабуни” наряду с общинно-сельской, распространялись на все другие основные формы землевладения. Именно поэтому мы считаем их одним из классических показателей хозяйственной многоукладности в многовековой истории нашего экономического развития. Следует отметить, что на основе и на прошлом фундаменте “ходабуни” в последствии возникало не одно крупное сельское поселение. Это в большей мере относится к исторической Месхети, а также к другим отдаленным приграничным частям страны, что способствовало решению ее демографических и оборонных проблем..

Все это предопределяло то, что с социальной точки зрения “ходабуни” связывали в единый хозяйственный организм грузинское село и вместе с ним всю страну тоже. При этом, система “ходабуни” у нас являлась и образом социально ориентированной экономики. Как правило десятая часть доходов “ходабуни” всегда использовалась для социальной защиты “вдов, сирот и ушибных” и каждое село такие “семьи неимущих и ушибных” брало на специальный учет. Высокая социальная ответственность – одна из характерных черт этой системы и в целом местного самоуправления. И все это осуществлялось путем демократического обсуждения и совместных решений сельских проблем от имени “компли” (“дыма” – “семьи”), “комлеули” (члена

“комли”) и, выбранных или “глав комли”.

И. Чавчавадзе с гордостью пишет, что этим грузинская деревня – совершенно отличительное от других народов и стран явление. Волею традиции “приговору села” подчинялись все без исключения, начиная с азнауров и князей, и, кончая крестьянами и “хизани” (вольными безземельными крестьянами). “Сельский авторитет в древней Грузии”, – говорит И. Чавчавадзе, был исключительно высоким... и потому как каждый селянин и глава комли имели право высказать свое мнение, село редко в своих решениях ошибалось. Если же случалось какая-то неожиданная ошибка, то к ней относились более снисходительно (т.е. прощали), нежели самоуправство двух-трех человек”. Чавчавадзе давал своеобразное сакральное определение и смыслу грузинского понятия “село-страна”, ибо грузины своей историей и национальным характером всегда кровно были связаны с ним. Село было и в будущем должно остаться “фундаментом” нашего национального бытия, – таково заключение И. Чавчавадзе. Мы бы добавили – это путеводитель, весьма значительное заключение для новой Грузии.

По нашему мнению, и сущность социально-экономического значения “ходабуни” должна отобразиться в том, что на основе сельского самоуправления она органически свяжет и объединит общими интересами людей могущих взяться и решить любой вопрос, который касается жизни всей страны или данного села. Мы понимаем и то, что решить эту проблему разом и глобально, конечно, трудно. Она требует должной правовой, финансовой и материально-технической базы, но в определенных регионах, при соответствующей целеустремленности, начать это дело возможно. Поэтому мы приветствуем инициативу одной группы интеллигенции и фермеров, которые высказали готовность на базе Ширакской степи (в Кахети) возродить эту нашу важнейшую национальную традицию. С этой целью создан научно-консультативный совет для выработки конкретных предложений. Думается, объединение усилий ученых и практиков создадут предпосылки для успеха и таким образом сельскохозяйственные объединения типа “ходабуни” вновь станут основой общественно-экономического развития Грузии. Главное, чтобы начатое дело, довести до конца. При этом мы хотим возрождение этой важнейшей национальной хозяйственной традиции тесно увязать с вопросом возвращения на Родину грузин-мусульман, выселенных из Самцхе-Джавахети в 1944 году. Месхети и месхи стоят у истоков этой традиции и разумно будет основать первые “ходабуни” именно при их активном участии. Трудлюбивые и дисциплинированные месхи могут сотворить настоящее чудо, если дадим им такую возможность. Земли Месхети и Ширакя, здешние села истари занимают особое место в социально-

экономическом развитии нашей страны. Эти села, где сильнее всех традиции общинного землевладения, именно такой общей системой типа “ходабуни” обрабатывали благодатные местные земли, в результате чего Шираки вместе с Месхети исторически являлись “хлебной житницей Грузии”. Поскольку сегодня в Месхети не удастся организовать поселения типа месхетских “ходабуни”, это можно с успехом осуществить в других регионах. Нам представляется, что в сегодняшних условиях сельскохозяйственные корпорации “Ходабуни” возможно возродить на основе следующих принципов:

1) “Ходабуни” являются сельскохозяйственными корпорациями смешанного типа, где по личному желанию, или, на договорной основе можно объединить пахотно-посевные земли и угодья, находящиеся как в частной собственности, так и государственном и арендном пользовании. В “Ходабуни” могут объединяться как юридические, так и физические лица. Последние же могут стать членами “Ходабуни” как на основе семейного, так и древнего объединения “комли” (“дыма”);

2) Государство может передать в бессрочное пользование “Ходабуни”, являющиеся его собственностью – земли, лес, ирригационные и хозяйственные сооружения, а также – осуществить помощь путем инвестиций и грантов. Объединенные в другие земли, – пахотно-посевные угодья, сохраняют свой статус согласно действующему законодательству. В отношении этих земель “Ходабуни”, на основе определенного договора, выполняет лишь функции агро-сервиса;

3) Правящим органом является “Совет комлеури”, т.е. Совет выборных представителей семейств и избранный Советом “Мамасахлиси” (староста), а их права и обязанности определяет устав, принятый на общем собрании;

4) Участие в работе со стороны государства и его управляющих органов, может осуществляться только с точки зрения хозяйственного участия и, в первую очередь, должно выражаться в оказании финансовой и материально-технической помощи “Ходабуни”. Совместно с государством “Ходабуни” формирует машинотракторные парки и их филиалы, которые в порядке выкупа в последствии полностью переходит в его собственность;

5) Государство в исторически сложившихся регионах, имеющих условия благоприятные для выращивания пшеницы (Шираки, Алазанская долина, земли вдоль реки Иори, картлийская возвышенность, Самцхе-Джавахети), совместно с местными органами власти формируют “Головной Ходабуни” смешанного типа для данного региона с целью координации агро-сервиса земель под зерновые культуры и проведения аграрной политики государства. “Головной Ходабуни” обязан помогать “Ходабуни”, созданным

на уровне отдельных сел региона в осуществлении агросервиса или непосредственно с учетом определенных льгот, или же – организацией для них филиалов машинотракторных станций;

6) Порядок функционирования “Головных Ходабуни” определяет устав, разработанный центральными и местными властями с учетом того, что “Головной Ходабуни” представляет собой звено системы “Ходабуни” страны в данном регионе;

7) Руководство “Головного Ходабуни” в соответствии с порядком административного регламента, должно подчиняться региональному и центральному управлению, являясь проводником аграрной и социальной политики государства в своем подведомственном регионе;

8) Входящие в “Головной Ходабуни” отдельные сельские “Ходабуни” с точки зрения управления и функционирования ни в коей мере не подотчетны перед ним, а их взаимоотношения таюже как – вообще отношения “Ходабуни” с государством, осуществляются согласно принципам базовой экономики;

9) Управление и функционирование машинотракторного парка и его филиалов, осуществляется согласно нормативам, утвержденным “Советом комлеули”. Оплата труда механизаторов, рабочих и служащих может производится как в денежной, так и в натуральной форме. Решение этого вопроса зависит от самих членов “Ходабуни”;

10) Одним из распорядителей продукции производимой “Ходабуни”, является сам “Ходабуни” и его “Совет комлеули”, который устанавливает правила всех видов финансовых операций, трудовых договоров, реализации продукции и любых других правил деятельности “Ходабуни”, а также механизм контроля за их выполнением;

11) “Совет комлеули” может аннулировать любой акт и решение местного правления, который противоречит принятому им вышеуказанным правилам и решениям. В свою очередь решение “Совета комлеули”, может аннулировать только общее собрание “Ходабуни”;

12) “Ходабуни” и его органы управления не связаны никакими обязательствами с центральными и местными государственными органами, кроме установленных законом налоговой и финансовой подотчетности. В том числе любые возникшие конфликты рассматриваются только в судебном порядке;

13) Имуществом “Ходабуни” можно распорядиться согласно его решению или же в соответствии с решением суда;

14) “Ходабуни” может иметь собственный банк, функционирование которого происходит согласно его уставу и действующему законодательству;

15) Порядок и условия ликвидации “Ходабуни” определяет его же устав (“Головного Ходабуни” – положения) и действующее законодательство.

Представляется, что для репрессированных в 1944 году месхов организация поселков типа “Ходабуни” должно стать одной из важнейших и неотложных задач для находящегося в стадии формирования грузинского государства. Это с одной стороны, решит затянувшуюся на многие годы проблему их репатриации, а с другой – будет мощным стимулом для общественно-экономического развития страны. С этой целью главное, чтобы парламент своевременно принял соответствующую правовую базу и в первую очередь – закон о реабилитации, который неоправданно затягивается на протяжении многих лет и принятие которого обязывает решение Евросовета.

Как уже было сказано выше, организацию первых месхетских поселений типа “Ходабуни”, наверное, наиболее безболезненно можно было бы осуществить в ненаселенных регионах Ширакской степи и низовьях реки Иори в Кахети, что вместе с экономическим подъемом и демографически усилит нашу страну генетически основным этносом. К процессу обустройства поселений типа “Ходабуни” можно активно подключить и международные организации. Можно разработать также специальную государственную программу всемирного банка развития с целью обеспечения финансирования этой программы. Имеются и другие резервы, чтобы постепенно корпоративной системой “Ходабуни” охватить и другие регионы Грузии и вместе с возрождением этой традиции создать твердую основу для возрождения Месхети и месхов. К этому нас обязывает прошлое и настоящее Грузии. Главное, чтобы мы, в конце концов, взяли за это благородное дело с полной ответственностью.

ეთნოპოლიტიკური მითები ჩვენს ცხოვრებაში

მარატ ბარათაშვილი

(ქართველ რეპარტიანთა კავშირის პრეზიდენტი)

XX საუკუნის მეორე ნახევარში აღინიშნა საერთაშორისო მასშტაბის სერიოზული პოლიტიკური რღვევებითა და ცვლილებებით. უკვე ეხლავე ნათელია, რომ არის მცდელობა ბოლო ათწლეულებში წარმოქმნილ ეთნოპოლიტიკურ სიტუაციებს მიუყენონ მძლავრი თეორიული ბაზა.

დაახლოებით ორმოცი წლის წინ შუასაუკუნეების ევროპის სპეციალისტმა ფრიც საქსლმა შენიშნა: „ჩვენ აღბაღ, ვერ შევძლებთ გავიგოთ ისტორიული პერიოდი, თუ ყურადღების გარეშე დავეტოვებთ მისთვის დამახასიათებელ არამეცნიერულ წარმოდგენებს და ცრურწმენებს.“

დღეს ვართ მოწმენი და აქტიური მონაწილენი იმისა, თუ უკანასკნელ იმპერიების ნანგრევებზე როგორ წარმოიქმნენ ახალი სახელმწიფოები. ამის შედეგად დინამიურად იცვლება ქვეყნებს შორის ეკონომიკური და პოლიტიკური ინტერესებისა და თითოეულ ქვეყანაში პოლიტიკურ ძალებს შორის დამყარებული ბალანსი. ახლო წარსულში სამართლის თეორიის სფეროში სპეციალისტებისათვის პრობლემების ფოკუსის ფორმირება ხდებოდა პერსონალური ადამიანის – პიროვნების უფლებების დაცვის დარგში. ამჟამად იგი გადანაცვლებულია ცალკეული ჯგუფების უფლებათა სფეროში.

ყველა ეს პროცესი, წმინდა თეორიული ხასიათის პრობლემებთან ერთად ქმნიან საკმაოდ სერიოზულ პრაქტიკულ წინამძღვარებს ეთნონაციონალიზმისათვის, ეთნიკური დისკრიმინაციისა და ქსენიფობიისათვის. ამას კი შეიძლება მოჰყვეს კონფლიქტები, რომლებიც სულ უფრო ცხადად განსაზღვრავენ პოლიტიკურ ურთიერთობებს თანამედროვე მსოფლიოში.

მითოშემოცხმელება—ისტორიული სარეაქციონერული შანრი

ჩვენს წლებში, როცა პოსტსაბჭოთა ქვეყნების, მათ შორის საქართველოს, ისტორიის ხელახლა შეფასება ხდება „ჭეშმარიტების“, „ობიექტურობის“ და „ისტორიული სამართლიანობის“

დადგენის მიზნით ბუნებრივია დაესვათ შეკითხვა, შეიძლება გარდამავალი პერიოდის ისტორიული ძიებები საერთოდ იყოს ობიექტური? აუცილებელია ვაღიაროთ, რომ ისტორიკოსებისათვის ძალიან რთულია იდეოლოგიისაგან თუ ჯგუფური, ეთნიკური და ნაციონალური ინტერესებისაგან აბსტრაგირება. ასე იყო მაშინაც, როცა ისტორიული მეცნიერება იწყებდა ფორმირებას, ასე ხდება ჩვენს დროშიც. თანამედროვე ფრანგმა ისტორიკოსმა მარკ ფერომ დამაჯერებლად აჩვენა, რომ ისტორიული მასალა, რომელიც გამოიყენება სხვადასხვა ქვეყნებში სასკოლო განათლებისათვის, ხშირად ერთიდაიგივე ისტორიულ ფაქტს სრულიად განსხვავებულად განმარტავს ნაციონალური ინტერესების მიხედვით. ეს მასალა ერთავად იდეოლოგიის ტყვეობაშია.

ისტორიული დისციპლინებისათვის ძალზე ძნელია შეინარჩუნოს სრული ობიექტურობა. მართლაც ადამიანები წარსულს აგებენ, ჯერ ერთი არსებული სოციალურ-პოლიტიკური სინამდვილისა და მასთან დაკავშირებული ინტერესებიდან გამომდინარე, მეორეც, იმისათვის, რათა ასეთნაირად ინტერპრეტირებულ წარსულზე წამოაყენონ სამომავლო პროექტები. ამრიგად, წარსულისათვის, „უნიკალური“ ისტორიული გზისა და მასთან დაკავშირებული „კონტეპციებისადმი“ აპელაცია მოქმედ პოლიტიკოსებს და სახელისუფლებო სტრუქტურებს საშუალებას აძლევს აირიდოს ბრალდებები. ბრალდებები უძღურებაზე, უუნარობაზე გამოასწოროს სიტუაცია ქვეყანაში და ძალაუფლების ბოროტად გამოყენების ბრალდებაც კი. ხომ უფრო ადვილია დაიმოწმო „ეროვნული მენტალობის“ თვისებები და ულმობელი „ისტორიული განპირობებულობა“, რამაც მოახდინა ერის ეროვნული-ფსიქოლოგიური სტერეოტიპის ფორმირება, ვიდრე აღიარო შენი საკუთარი შეცდომები. ჩვენ თანამედროვე მოქალაქეებსაც, რომლებიც სასკოლო ისტორიის კურსის წყალობით მიეჩვივნენ იაზროვნონ მოცემულ ჩარჩოებში, ასეთი ახსნა როგორც წესი, ეჩვენებათ სრულიად ბუნებრივად და დამაკმაყოფილებლად.

ბევრი თანამედროვე მეცნიერისა და პუბლიცისტის რიგი გამოსვლები და პუბლიკაციები ეროვნული ისტორიის დარგში, თავისი შინაარსითა და კონსტრუქციებით ექცევა მითოშემოქმედების განმარტებაში. ამ ჟანრს „მესამეულ მითოლოგიასაც“ უწოდებენ. ასეთი მითების შექმნა შეუძლიათ თვით მეცნიერებს, რასაც აუცილებლად მოსდევს ფსევდომეცნიერული თეორიების გავრცელება. ასეთებს შეიძლება მივაკუთნოთ ნაციონალისტური პროპაგანდა, რომელიც აპელირებს მეცნიერებაზე თვითნებუ-

რად კონსტრუირებული ისტორიულ-პოლიტიკური მოდელებისა და კონცეფციების გასამართლებლად. ობიექტური შედეგიდან გამომდინარე, რომელთანაც მიეყვართ „ისტორიის ასეთ რეკონსტრუქციას“, შეიძლება ითქვას, რომ ჩვენ საქმე საზოგადოების „ზომბირებასთან“ – ისეთ მოვლენასთან, რომელიც თანამედროვე კლასიფიკაციით თავსდება „ფსიქოტროპული ტექნოლოგიის“ განმარტებაში.

ისტორიკოსის გარჩევა მითოშემოქმედებისაგან შეიძლება სამი ყველაზე არსებითი ნიშნის მიხედვით:

1. თუ ისტორიკოსი მისწრაფვის დაადგინოს ისტორიული ჭეშმარიტება, „ისტორიული მითოშემოქმედი“ ისტორიულ მონაცემებს აგებს სრულიად სხვა მიზნების მისაღწევად, რომლებიც დაკავშირებული არიან სხვა, თავად ისტორიისაგან განსხვავებულ საგანთან – თანამედროვე ეთნოპოლიტიკასთან.

2. თუ ისტორიული თხზულება გამოირჩევა გახსნილობით და დასაშვებად მიიჩნევს შესწორების შეტანას ახალი ისტორიული ინფორმაციის შესაბამისად, მითი აგებს ხისტ კონსტრუქციას, შეუწყნარებელს კრიტიკისადმი და აპელირებს მხოლოდ და მხოლოდ უპირობო რწმენაზე.

3. „ისტორიული მითოშემოქმედი“, როგორც წესი, სრულიად იგნორირებს ისტორიულ ან რომელიმე სხვა მეცნიერებაში შემუშავებული მეთოდებს. იღებს რა ისტორიიდან მოვლენათა განვითარების სცენარისათვის „საჭიროს,“ ის ეყრდნობა მიდგომებს, რომლებიც ტრადიციული მეცნიერების წესებისა და კანონების მიღმაა. ოდესღაც ჯ. კოულმა გამოყო მითოშემოქმედების დამახასიათებელი 14 ნიშანი.

სხვაგვარად რომ ვთქვათ, ეთნოპოლიტიკური მითი, „მესამე ღონის“ მითი, დგას თანამედროვე სრულიად კონკრეტული პოლიტიკური ამოცანის სამსახურში. უმთავრესად ის ინსტრუმენტულ როლს თამაშობს, როგორებიცაა ტერიტორიული პრეტენზიები, მოთხოვნა ან უარი პოლიტიკურ ავტონომიაზე ან მიისწრაფება შეეწინააღმდეგოს რადიკალურ რეფორმებს, თანამედროვეთა არცთუ მცირე ნაწილის თვალში მსგავს მითებზე აპელაცია აადვილებს ბრძოლას წამოყენებული ეთნოპოლიტიკური იდეის პოლიტიკური სტატუსის მომატებისთვის. და პირიქით, მათთვის, ვინც ვერ ახერხებს შექმნას დამაჯერებელი ეთნოპოლიტიკური კონსტრუქცია, გაცილებით ძნელია აწარმოოს პოლემიკა საჭირო მიმართულებებით. ეთნოპოლიტიკური მითი არ ცნობს კითხვას სხვაობას. იგი დამყარებულია მისთვის სასურველი წარსულის ან თანამედრო-

ვე სინამდვილის სტერეოტიპიზაციაზე. მაშასადამე, ეთნოპოლიტიკური მითი შეგნებულად ამახინჯებს ისტორიულ სინამდვილეს და მიმართავს არამართლზომიერ (მეცნიერულ თვალსაზრისით) განზოგადებლებებს, დაფუძნებულს მეორეხარისხოვან ან გამოგონილ ფაქტებზე.

მხოლოდ არაწინააღმდეგობრივ მითს, რომელიც ადგენს „ობიექტურ და ურყევი ჭეშმარიტების“ ხისტ ჩარჩოებს, შესწევს მასების მობილიზების უნარი. ჯერ კიდევ ასი წლის წინ ამას მიხვდა ეულიენ სორელი, რომელმაც დააფორმულა პოლიტიკური მითის ცნება. სორელის მიხედვით მითის დანიშნულებაა ასახოს ეროვნული მოძრაობის ან პოლიტიკური პარტიის „ინსტიტუტები“, „მოლოდინები,“ და „შიშები,“ მისცეს მას გარკვეული დამთავრებული სახე. მას შემდეგ ნაციონალური მოძრაობის ბევრი ბელადი, მათ რიცხვში გერმანელი ნაცისტები, კომუნისტები და სხვა ავტორიტარული რეჟიმების იდეოლოგები თანმიმდევრულად და საკმაოდ ეფექტურად იყენებდნენ მსგავს მითებს ცხოვრებაში თავის პოლიტიკის გატარების მოთხოვნის ლეგიტიმიზაციისთვის.

დემოკრატიკული მესხების პრობლემის მითოლოგიზაცია

იდეოლოგია, როგორც იგი განისაზღვრა ჯ. ელსტერმა, არის „წარმოდგენების ან ფასეულობების ნაკრები, რომელიც აიხსნება გაუთვინცობიერებელი ინტერესებით ან გარკვეული სოციალური ჯგუფის მდგომარეობით... ამიტომ ასეთი წარმოდგენები, ასე თუ ისე ამახინჯებენ რეალობას.“

XX საუკუნეში შეიძლება ავლნიშნოთ, სულ ცოტა, ოთხი შთამომავლობა ანტიმესხური მითოლოგიის იდეოლოგებისა, რომლებიც შეგნებულად ამახინჯებენ რეალობას.

პირველი თაობა. ეს სერგო ორჯონიკიძის დროინდელი ქართველი (თუმცა ისინი საკუთარ თავს „რუსებს“ უწოდებდნენ) ბოლშევიკების თაობა. სწორედ მაშინ დაედო სათავე მესხეთის მოსახლეობის ეთნიკური კუთვნილების ფალსიფიკაციას. სწორედ მაშინ მხარის მოსახლეობის უმრავლესობა იძულებით იქნა მოგლეჯილი ქართული კულტურული ორგანიზმიდან.

მეორე თაობა, ეს არის ბერია-რაფავას პერიოდი. სწორედ მაშინ შეითითხნა „საქმე“ მესხების წინააღმდეგ. მაშინ მოსახლეობის უდიდესი ნაწილი ხალხის მტრად გამოაცხადეს. ამავე თაობამ მოიყვანა განაჩენი სისრულეში--- მოახდინა ადამიანების დეპორტაცია.

მესამე თაობა. ეს არის ზვიად გამსახურდიას თაობა, დამოუკიდებელი საქართველოს აღდგენის პერიოდი. მაშინ დეპორტირებული მესხები არ შეუშვეს სამშობლოში ფერგანის (1989 წ) ხოცვა-ჟლეტის შემდეგ. ხოლო ყველასათვის საყვარელმა მწერალმა და საზოგადო მოღვაწემ აკაკი ბაქრაძემ სახალხოდ განაცხადა, რომ თუ დეპორტირებული მესხები დაბრუნდებიან, ამით დამთავრდებოდა საქართველოს ისტორია.

მეოთხე თაობა. ეს დღევანდელი თაობაა — დამოუკიდებელი საქართველოს პერიოდი. თანამედროვე ანტიმესხური მითოლოგიის ფლაგმანია პარლამენტარი, ხალხის მსახური, დაჯილდოებული „ღირსების ორდენით“ და რომელსაც უცვლელად „ძალიან უყვარს“ თანამემამულეები საზღვარგარეთ. მის ერთგულ მიმდევრებს ვერც კი ჩამოთელი, მაგრამ სამცხე-ჯავახეთის თანამედროვე „ფეოდალი“ გიგლა ბარამიძე იმსახურებს, რომ იგი მოვიხსენიოთ. ამ მითოლოგიის გავრცელებაში მათ ფასდაუდებელ სამსახურს უწევს ბევრი მასობრივი ინფორმაციის საშუალება, მათ შორის სახელმწიფოსიც.

იდეოლოგთა ყველა ამ თაობამ საფუძვლიანად იმუშავა, რათა მათ მიერ შექმნილ ანტიმესხურ მითოლოგიას დაეყრო ადამიანების გონება, და შედეგი სახეზეა. მითი შექმნილია, ის არსებობს, ცოცხლობს ხალხში. სწორედ ამიტომ საქართველოს ისტორიის სასკოლო სახელმძღვანელოებში მესხური მოსახლეობის დეპორტაციის ფაქტს გვერდს უვლიან. სწორედ ამიტომ სამცხე-ჯავახეთის ისტორიულ მუზეუმშიც კი, ქალაქ ახალციხეში, დღემდე არაა 1944 წლის დეპორტაციის ამსახველი ექსპოზიცია. სწორედ ამიტომ ერთის მხრივ საქართველოს პოლიტიკური ხელმძღვანელობა აცხადებს სურვილს გადაჭრას ეს საკითხი, მეორე მხრივ კი-ქვეყნის პარლამენტში არაა დეპორტირებული მესხების არცერთი წარმომადგენელი.

ანტიმესხური მითოლოგია მოქმედებს, და იგი შედგება სამი ძირითადი ნაწილისაგან:

პირველი — დეპორტირებულ მესხებს წარმოშობით არაფერი საერთო არა აქვთ ქართველ ხალხთან. ისინი არიან აზერბაიჯანელები, თურქები, უზბეკები, თურქმენები, ხაზარები, ყივჩაღები, ვინც გინდა ყველა, მხოლოდ სხვა არა ჩვენინი.

მეორე — დეპორტირებული მესხები მუდამ სამცხე-ჯავახეთის მოსახლეობის და მთლიანად საქართველოს მტრები იყვნენ ყოველთვის. ეს მუსულმანები, უბრალოდ „თურქები“, ცხოვრობდნენ რა მესხეთში 1944 წლამდე, კლავდნენ, პარცევავენ, ძალა-

დობდნენ ბევრ ქართველზე. და ისინი გაასახლეს სამართლიანად.

მესამე — ამ სხვა თვისტომისა და სხვა რწმენის მქონეთა დაბრუნება დიდ საფრთხეს წარმოადგენს საქართველოს სახელმწიფოებრივი უშიშროებისათვის. არავის არ უნდა მათი დაბრუნება. ხოლო აილო საკუთარ თავზე მათი რეპატრიაციის რაღაც ვალდებულებები იმ პირობებში, როცა არაა დარეგულირებული კონფლიქტები აფხაზებთან და ოსებთან, საერთოდ დაუშვებელია.

უნდა ვაღიაროთ, რომ უმართებულო იქნება მივაკუთვნოთ ანტიმესხური მითოლოგია მხოლოდ და მხოლოდ შეგნებულ სიცრუეს. მის შემქმნელებს და „მომხმარებლებს“ ხშირად გულწრფელად სწამთ მისი გარდაუვალი ჭეშმარიტება. და მაინც, დიად რჩება საკითხი იმის შესახებ, რამდენად იჯერებენ ამ მითებს ისინი, ვინც მათ ქმნის?

ამ მითოლოგიით „ზომბირებული“ აღმოჩნდნენ არასამთავრობო ორგანიზაციების (ასო) წარმომადგენლებიც კი-საქართველოს საზოგადოების ყველაზე პროგრესული და მოწინავე ნაწილი. ასეთი პატარა შემთხვევა ცხოვრებიდან, ცოტა ხნის წინ როგორღაც მე ერთი თბილისური ასო----ს წარმომადგენელთან ერთად მივემგზავრებოდი აზერბაიჯანში ერთობლივი პროექტის ფარგლებში. ჩემი თანამგზავრი სამეცნიერო ხარისხის მწონე უმაღლესი სასწავლებელის მასწავლებელია. ხოლო სამუშაოდან თავისუფალ დროს იგი ასო—ის საშუალებით მონაწილეობს საქართველოში სამოქალაქო საზოგადოების მშენებლობაში. ერთერთ აზერბაიჯანულ დასახლებაში ჩვენ შევხვდით დეპორტირებულ მესხების ოჯახს. მათი სახლი და მთელი ქონება 1944 წელს დარჩა მესხეთში. როცა ასახლებდნენ, ოჯახის უფროსი ფრონტზე იყო. ომის დამთავრების შემდეგ თავისიანები უკვე შუა აზიაში ნახა. უზბეკეთის ფერგანის ოლქში მათ აიშენეს თავიანთი მეორე სახლი, მაგრამ იგი გაძარცვეს, ხოლო შემდეგ 1989 წელს მრბეველებმა დაწვეს. ამის შემდეგ მათ კრასნოდარის მხარეში იყიდეს მესამე სახლი. ფული გადაიხადეს, მაგრამ ნაყიდის გაფორმების უფლება არ მისცეს, ხოლო მერე საერთოდ გააძევეს ყუბანის ფარგლებს გარეთ. რუსეთის ოლქებში რამდენიმე წლის ხეტიალისას მათ კიდევ ორი სახლი ჰქონდათ. და ბოლოს, ჩამოვიდნენ ნათესაებთან აზერბაიჯანში. ყველაფერი ეს ჩვენ მათთან საუბარში გავიგეთ. ოჯახის უფროსმა, ღრმა მოხუცებულმა, ჩვენ, საქართველოდან ჩამოსულებს გვკითხა: ააშენოს

მან აქ აზურბაიჯანში მეექვსე სახლი? თუ დაელოდოს ქართულ მიწაზე დაბრუნებას და ააშენოს უკვე სამშობლოში? უნდა გენახათ რა სიყვარულით და იმედით უნათებდა თვალები ამ ბედის გამოცდისგან გაუტეხელ კაცს, როცა იგი საქართველოზე ლაპარაკობდა. რა შექმედლო მე მეთქვა? ხოლო ჩემს თანამგზავრს, ანტიმესხური მითოლოგიით გამოტენილს, პქონდა სათქმელი. და ამ ადამიანმა რომელიც თავს ინტელიგენტად თვლის, არ თანაუგრძნო, არ გაამხნევა, იმედი არ მისცა მოხუცს. მან, შინაგანად დარწმუნებულმა დაიწყო ასე: „იცით, რატომ არ შეიძლება თქვენი საქართველოში გადასვლა?“ და წავიდა და წავიდა. მე შემრცხვა.

თანამედროვე ანტიმესხური პოლიტიკური მითოლოგია მოწოდებულია თავისებურად ახსნას მსოფლიო და ქართული პოლიტიკური ელიტის საქციელი. იგი მოწოდებულია, გარკვეულწილად, წარმართოს „თავისი მოქმედების ობიექტი“--ჩვენი ქვეყნის მოსახლეობა. სხვა სიტყვებით, ეს მითოლოგია შექმნილია იმისათვის, რათა დეპორტირებული მესხების რეპატრიაცია შეუძლებელი გახადოს. ამრიგად, ქართულ საზოგადოებას გაუჩნდა კიდევ ერთი ჩვევა -- არ უყვარდეს დეპორტირებული მესხები.

ჩვევები და უზღვება.

ძალზე მნიშვნელოვანია წარმოვიდგინოთ, თუნდაც ზოგადად, როგორ ურთიერთქმედებენ ისინი, რა გავლენას ახდენენ ერთმანეთზე და პასუხი გავცეთ ასეთ კითხვას. ჩვევები და კანონები თავის ერთობლივ მოქმედებით რა გავლენას ახდენენ ადამიანის უფლებებზე, ამ უფლებების რეალიზაციაზე?

კანონებსა და ჩვევებს შორის საერთო ისაა, ორივე არეგულირებს ადამიანების ქცევებს: ჩვევები სტიქიურად, კანონები კი შეგნებულად. კანონებსა და ჩვევებს შორის განსხვავება მდგომარეობს იმაში რომ ჩვევები სტიქიურად ყალიბდებიან, ხოლო კანონები მიიღება ნებელობითი გადაწყვეტილებით. კანონი შეიძლება ასახავდეს, მაგრამ შეიძლება არ ასახავდეს საზოგადოებაში ადამიანთა ფაქტობრივ ურთიერთობებს და თვით საზოგადოების ფაქტობრივ მოთხოვნილებებს. კანონი შეიძლება იყოს სასარგებლო, მაგრამ შეიძლება იყოს საზიანოც. კანონი -- ეს არაა უფლება. უფლება -- ეს სამართლიანობის განხორციელებაა, ხოლო კანონი ადამიანის მიერ არის შექმნილი. კანონი ადვილად განიცდის სხვადასხვა ფაქტორების გავლენას და შეიძლება იყოს სოციალურად მავნებელი და სოციალურად საშიშიც

კი. ნებისმიერი უკანონობა შეიძლება კანონის ფორმით შემოსო. ფორმის მიხედვით ეს შეიძლება იყოს კანონი, ხოლო საქმით – სრული უკანონობა. რა შეეხება ჩვევებს, ისინი ასევე შეიძლება იყოს პროგრესული, თუმცა შეიძლება იყოს რეაქციულიც.

ჩვევა, როგორც წესი, კანონზე უფრო ძლიერია, ე.ი. უფრო ძლიერად მოქმედებს ადამიანების ქცევებზე, ვიდრე კანონი. თუ კანონი ეწინააღმდეგება ჩვევებს, ის როგორც წესი განწირულია არაეფექტურობისათვის, განწირულია იმისათვის, რომ მას არ შეასრულებენ და გვერდს აუვლიან.

უფროსი თაობის წარმომადგენლებს ეხსომებათ ასეთი ფაქტი საბჭოთა ცხოვრებიდან. ნიკიტა ხრუშჩოვის დროს გამოიცა ბრძანებულება, რომლის მიხედვით შუააზიელი ქალების მიერ ჩადრის ტარება ხულიგნობად ითვლებოდა. თუმცა ყოველთვის პასუხს არ აგებდნენ ქალები, რომლებიც ჩადრს ატარებდნენ. პასუხს, როგორც წესი, აგებდნენ მათი ნათესავ-მამაკაცები, რომლებიც სადმე მუშაობდნენ და მაინც ეს წესი ვერ იქნა ამოძირკვული.

ბევრ ჩვენგანს ახსოვს, როგორ შემოიღო მიხეილ გორბაჩოვმა კავშირის მასშტაბით „მშრალი კანონი“. აკრძალეს სპირტიანი სასამელებით ვაჭრობა, გაჩეხეს ვაენახები, დახურეს ლიქიორ-არაყისა და ღვინის ქარხნები, მოსახლეობიდან ამოიღეს არყისა ხდელი აპარატები. მხატვრული კინოფილმებიდანაც კი ამოჭრეს ფრაგმენტები გაშლილი სუფრით.. მაგრამ ცხოვრებამ უჩვენა, რომ ჩვევა ამ კანონზე ძლიერია. შეიძლება რიგი მაგალითების მოყვანა ქართული თანამედროვე შემოქმედების პრაქტიკიდანაც.

საჭიროა გავითვალისწინოთ სრულიად სხვადასხვა სიტუაციების შესაძლებლობა, განეჭვრიტოთ ჩვევისა და კანონის ურთიერთობის სხვადასხვა ნიუანსები. პირველი იდეალური ვარიანტი: ჩვევა განმტკიცებულია კანონით და ერთიც და მეორეც პროგრესს და მათ შორის ადამიანის უფლებებს ემსახურება. მეორე ვარიანტი: ჩვევა არაა განმტკიცებული კანონით, კანონს არ ეწინააღმდეგება, რადგან იგი მოიცავს იმ სფეროს, რომელსაც კანონი არ უნდა ეხებოდეს.

არის მესამე, ყველაზე რთული ვარიანტი: ჩვევა ეწინააღმდეგება კანონს. საქართველოში დეპორტირებული მესხების შემთხვევაში ჩვენ სწორედ ასეთ ვარიანტთან გვაქვს საქმე. ცნობილია, რომ მესხების რეპატრიაციის შესახებ კანონის მიღება შეტანილია საქართველოს პარლამენტის ა.წ. დეკემბრის თვის

სამუშაო გეგმაში. ამრიგად, 2002 წელს ჩვენი საზოგადოება აღმოჩნდება რთულ სიტუაციაში. ერთის მხრივ იარსებებს კანონი, რომელიც განამტკიცებს დეპორტირებული მესხების რეპატრაციის უფლებას. მეორე მხრივ— საზოგადოებაში მოქმედებენ ჩვევები, რომლის მიხედვით, რბილად რომ ვთქვათ, არ უნდა გიყვარდეს მესხები.

როგორ მოვიქცეთ? აქ აუცილებელია შემდეგი მომენტის გათვალისწინება. ჩვევებს აქვთ ისეთივე თავისებურებები, როგორც ინსტიქტს, სხვადასხვა ქრონიკულ დაავადებებს დასხვა. ის შეიძლება იყოს თანდაყოლილი ან შეძენილი. ქართული საზოგადოების ჩვევა — არ უყვარდეს მესხები — მიეკუთვნება შეძენილი ჩვევების თანრიგს. ჯერ კიდევ XX საუკუნის დასაწყისში ეს არასიყვარული არ იყო. ასე რომ ამ ჩვევის ამოძირკვა შეიძლება. საუკეთესო საშუალება ამისათვის — ეს არის ურთიერთობა, მხარეების დიალოგი ნდობის განსამტკიცებლად შუამავლების გარეშე. და აქ არის მოღვაწეობის ფართო შესაძლებლობები არასამთავრობო ორგანიზაციებისათვის. ასეთი თერაპიის შემდეგ დანარჩენს ბოლომდე მიიყვანს გენეტიკა და ყველასათვის საერთო თვითშეგნება საქართველოს მოქალაქისა. ქართულ საზოგადოებაში მესხი-რაპატრიანტების ასობით ოჯახის ინტეგრაციის დაგროვილი გამოცდილება ცხადად უჩვენებს, რომ ეს სრულიად რეალურია.

ბიბლიური აკრძალვა და ადამიანის უფლებები

აშშ-ს ალაბამას შტატში ქ. მონტგომერში მოსამართლე რ. მურმა სასამართლოს სხდომათა დარბაზის კედელზე ჩამოკიდა ორი ხის ცხრილი. მასზე ამოჭრილი იყო ათი მცნება, რომლებიც მოსემ მოუტანა ადამიანებს სინას მთიდან:

— დაისვენე ყოველ მეშვიდე დღეს და დაასვენე შენი მონები და მუშები;

— პატივი ეცი მამასა და დედას;

— არა კაც ჰკლა;

— არ იმრუშო;

— არ იქურდო;

— არ დაიფიცო სიცრუეზე;

— არ ისურვო სხვისი ქონება, სხვისი მონა და სხვისი ცოლი;

მე მოვიყვანე მხოლოდ შეიდი მცნება, რომლებიც დაედო შრომით, სისხლის, საოჯახო, პროცესუალურ და სამოქალაქო სამართალს (სამი დანარჩენი—წმინდა რელიგიური ხასიათისა).

ადამიანის უფლება სიცოცხლეზე, ქონების ხელშეუხებლობა, ცრუმოწმობიდან დაცვა და სხვები ატარებენ წმინდა საკონსტიტუციო ხასიათს.

ძველი აღთქმის საკანონმდებლო ნაწილი ძალიან ჰგავს ძველი აღმოსავლეთის სამართლის წიგნებს და კოდექსებს. ამიტომ ბიბლია თავისუფლად შეიძლება ჩაითვალოს ადამიანის უფლებების უძველეს დეკლარაციად, რაც მოითხოვს თითოეული კანონმდებლის და საზოგადოების წევრისაგან მისადმი ზედმიწევნით ყურადღებიან დამოკიდებულებას მიუხედავად საკუთარი რელიგიური მრწამსისა. ზნეობრივი ღერძის არაარსებობა იურისტის, კანონშემოქმედის და მოქალაქის მუშაობას ხომ მექანიკურ მუშაობად აქცევს.

ბიბლიური აკრძალვა „უსამართლო სამართლის ქმნა“ არის კანონშემოქმედითი და სასამართლო ხელისუფლების პირველი და უმთავრესი ისტორიული საფუძველი, რომლის დაეწყება არავითარ შემთხვევაში არ შეიძლება, შემთხვევითი არაა, რომ კანონის ავტორიტეტი ტრადიციულად მაღალია დასავლური დემოკრატიის ქვეყნებში. ქვეყნებში, სადაც ბიბლია და სხვა მსოფლიო რელიგიების მთავარი წიგნები, საქართველოსგან განსხვავებით, უკვე მრავალი საუკუნეა არის საშუალო მოქალაქის კუთვნილება და ცოდნის განუყოფელი ნაწილი.

პატივცემულო ბატონი კანონშემოქმედნო! მე მოგიწოდებთ თქვენ ქმნათ მართალი სამართალი მესხები რეპარტრიაციის შესახებ კანონპროექტის განხილვისას.

ხოლო დანარჩენი, როგორც აღმოსავლეთში ამბობენ, მცოდნე არ ამბობს იმას, რაც მთქმელმა ხშირად არ უწყის...

ЭТНОПОЛИТИЧЕСКИЕ МИФЫ В НАШЕЙ ЖИЗНИ

Марат Бараташвили

(Президент Союза Грузинских Репатриантов)

Вторая половина XX века ознаменовалась серьезными политическими потрясениями и изменениями международного масштаба. Причем уже сейчас ясно, что под возникшую в последние десятилетия этно-

политическую ситуацию делаются попытки подвести устойчивую теоретическую базу.

Около сорока лет тому назад специалист по средневековой Европе Фриц Саксл подметил: “Мы вряд ли сможем понять исторический период, если оставим без внимания присущие ему ненаучные представления и предрассудки”.

Сегодня мы являемся свидетелями и активными участниками того, как на обломках последних империй возникли новые государства. В результате этого динамично меняется установившийся баланс экономических и политических интересов между странами и политическими силами в каждой стране. Все эти процессы начинают влиять на взаимоотношения между разными группами населения, приобретая неожиданные правовые зигзаги и аспекты. Еще в недалеком прошлом фокус проблем в сфере теории права для специалистов формировался в области соблюдения прав персонального человека – личности. Теперь он смещается в область прав отдельных групп.

Все эти процессы, наряду с проблемами сугубо теоретического характера, создают серьезные достаточно практические предпосылки. Предпосылки для этнонационализма, для этнической дискриминации и ксенофобии. А это чревато межэтническими конфликтами, которые все более явственно начинают определять характер политических взаимоотношений в современном мире.

Мифотворчество – жанр исторического промысла

В наши годы, когда многое в истории постсоветских стран, в том числе и Грузии, пересматривается во имя “истины”, “объективности” и “исторической справедливости”, резонно задаться следующим вопросом. Могут ли исторические изыскания переходного периода вообще быть объективными? Необходимо признать, что историкам бывает очень непросто абстрагироваться от идеологии или групповых, этнических и национальных интересов. Так было и тогда, когда историческая наука только еще формировалась, так происходит и в наше время. Современный французский историк Марк Ферро убедительно показал, что исторические курсы, которые используются в разных странах для школьного образования, нередко трактуют одни и те же исторические факты весьма по-разному в зависимости от национальных интересов. Они, эти курсы, сплошь и рядом оказываются в плену у идеологии.

Историческим дисциплинам бывает весьма трудно сохранить полную объективность. Действительно, люди выстраивают и конструируют

прошлое, во-первых, исходя из окружающей их социально-политической действительности и связанных с ней интересами. Во-вторых, для того, чтобы, опираясь на это интерпретированное прошлое, выдвигать проекты на будущее. Таким образом, апелляция к прошлому, “уникальному” историческому пути и связанной с этим “концепции” позволяет действующим политикам и властным структурам отвести от себя обвинения. Обвинения в бессилии, неумении исправить ситуацию в стране, и даже обвинения в злоупотреблении властью. Ведь легче сослаться на особенности “национальной ментальности” и на неумолимую “историческую обусловленность”, сформировавшие национально-психологический стереотип нации, чем признаться в своих собственных ошибках. Да и современным нашим гражданам, привыкшим, благодаря школьному курсу истории, мыслить в заданных рамках, такое объяснение, как правило, кажется вполне естественным и удовлетворительным.

Ряд выступлений и публикаций многих современных ученых и публицистов в области национальной истории, по своему содержанию и конструкциям подпадает под определение мифотворчества. Этот жанр еще называют “третичной мифологией”. Мифы эти могут создавать и сами ученые, что неизбежно приводит к распространению псевдонаучных теорий. К ним можно отнести националистическую пропаганду, апеллирующую к науке, для оправдания произвольно конструируемых историко-политических моделей и концепций. Исходя из объективного результата, к которому приводит подобная “реконструкция истории”, можно сказать, что мы имеем дело с “зомбированием” общественности. С таким явлением, которое, по современной классификации, подпадает под определение “психотропной технологии”.

По трем наиболее существенным признакам можно отличить историка от мифотворца.

1. Если историк стремится найти историческую истину, то “исторический мифотворец” выстраивает исторические данные для достижения совершенно иных целей, связанных уже с иным, нежели собственно история, предметом - с современной этнополитикой.

2. Если историческое сочинение отличается открытостью и допускает внесение изменений в соответствии с новой исторической информацией, то миф выстраивает жесткую конструкцию, нетерпимую к критике, и апеллирует исключительно к безусловной вере.

3. “Исторический мифотворец”, как правило, полностью игнорирует выработанные в исторической, или в какой-либо иной науке, методы. Добываясь от истории “нужного” для него сценария развития

событий, он опирается на подходы, которые расположены за пределами традиционной науки с ее правилами и законами.

Когда-то Дж. Коул выделил целых 14 характерных черт, отличающих мифотворца.

Говоря иначе, этнополитический миф, миф “третьего уровня”, находится на службе совершенно конкретной современной политической задачи. Главным образом, он играет инструментальную роль, будь-то территориальные претензии, требование или отказ политической автономии или стремление противодействовать радикальным реформам. Очевидно, что в глазах немалой части современников апелляция к подобным мифам облегчает борьбу за повышение политического статуса выдвинутой этнополитической идеи. И напротив, тем, кому не удастся создать убедительную этно-историческую конструкцию, оказывается гораздо труднее вести полемику в нужном для себя направлении. Этнополитический миф не признает разночтений. Он основан на стереотипизации окружающей прошлой или современной действительности. Следовательно, этнополитический миф сознательно искажает историческую действительность и прибегает к неправомерным (с научной точки зрения) обобщениям на основе второстепенных и, зачастую, весьма неоднозначных или вымысленных фактов.

Только непротиворечивый миф, устанавливающий жесткие рамки “объективной и непоколебимой истины”, способен мобилизовать массы. Еще сто лет назад это понял Жюльен Сорель, который и сформулировал понятие политического мифа. По Сорелю, предназначение мифа заключается в отображении “инстинктов”, “ожиданий” и “страхов” национального движения или политической партии, в придании им некоей завершенности. С тех пор многие вожди националистических движений, в том числе германские нацисты, коммунисты и идеологи иных авторитарных режимов, последовательно и довольно эффективно, использовали подобного рода мифы для легитимизации притязаний на проведение в жизнь своей политики.

Мифологизация проблемы депортированных месхетинцев

Идеология, как ее определил Дж. Элстер, является “набором представлений или ценностей, которые объяснимы неосознанными интересами или положением определенной социальной группы... Поэтому такие представления, так или иначе, искажают реальность”.

В XX веке можно отметить, по меньшей мере, четыре поколения идеологов антимесхетинской мифологии, которые намеренно искажали реальность.

Первое поколение. Это поколение грузинских (правда, они себя называли “русскими”) большевиков времен Серго Орджоникидзе. Именно тогда было положено начало фальсификации этнической принадлежности населения Месхети. Именно тогда большинство населения края было принудительно оторвано от грузинского культурного организма.

Второе поколение. Это поколение периода Берия – Рапава. Именно тогда было состряпано “дело” против месхетинцев. Тогда объявили подавляющую часть населения Месхети врагами народа. Это же поколение пригело приговор в исполнение – депортировало людей.

Третье поколение. Это поколение времен Звизда Гамсахурдия, в период восстановления независимой Грузии. Тогда не пустили депортированных месхетинцев на родину после ферганской (1989 г.) резни. А любимый всеми писатель и общественный деятель Акакий Бакрадзе всенародно заявил, что если депортированные месхетинцы вернуться, то на этом закончится история Грузии.

Четвертое поколение. – Это сегодняшнее поколение - периода независимой Грузии. Флагманом современной антимесхетинской мифологии является парламентарий, слуга народа, награжденный “Орденом Чести”, и который неизменно “очень любит” соотечественников за рубежом. Его верных последователей не перечесть, но современный “феодал” Самцхе-Джавахети Гигла Барамидзе заслужил, чтобы его упомянули. В распространении этой мифологии неоценимую услугу им оказывают многие СМИ, в том числе и государственные.

Все эти поколения идеологов основательно потрудились, чтобы созданная ими антимесхетинская мифология овладела умами людей. И результат налицо. Миф создан, он существует, живет в народе. Именно поэтому до сих пор в школьных учебниках по истории Грузии факт депортации месхетинского населения обходится стороной. Именно поэтому даже в Самцхе-Джавахетском историческом музее, в городе Ахалцихе, до сих пор нет экспозиции, рассказывающей о депортации 1944 года. Именно поэтому, с одной стороны, политическое руководство Грузии заявляет о желании решить этот вопрос, а с другой - в Парламенте страны нет ни одного представителя депортированных месхетинцев.

Антимесхетинская мифология действует, и состоит она из трех основных частей.

Первая – депортированные месхетинцы по происхождению не имеют ничего общего с грузинским народом. Они – азербайджанцы, турки, узбеки, туркмены, хазары, кипчаки... Они – кто угодно, но чужие, не наши.

Вторая – депортированные месхетинцы всегда были врагами населения Самцхе-Джавахети и Грузии в целом. Эти мусульмане, а попросту “турки”, живя в Месхети до 1944 года, убивали, грабили, насиловали многих грузин. И их выслали справедливо.

Третья – возвращение этих инородцев и иноверцев представляет собой большую угрозу для государственной безопасности Грузии. Никто не хочет их возвращения. А брать на себя какие-то обязательства по их репатриации в условиях, когда не урегулированы конфликты с абхазцами и осетинами, вообще недопустимо.

Следует признать, что было бы не справедливым относить анти-месхетинскую мифологию к исключительно сознательной лжи. Ее создатели и “потребители” зачастую сами искренне верят в ее исключительную истинность. И все же, отрыгтым остается вопрос о том, насколько верят в такие мифы те, кто их создает?

“Зомбированными” этой мифологией оказались даже представители НПО – наиболее прогрессивная и передовая часть грузинского общества. Вот, такой маленький случай из жизни. Как-то недавно я, вместе с представителем одного из тбилисских НПО, ездил по Азербайджану в рамках совместного проекта. Мой спутник – человек с ученой степенью, преподаватель Вуза. А в свободное от работы время он через НПО участвует в строительстве гражданского общества в Грузии. В одном азербайджанском поселке мы повстречали семью депортированных месхетинцев. Их дом и все имущество этих людей в 1944 году остались в Месхети. Когда выселяли, глава семьи был на фронте, после окончания войны нашел своих уже в Средней Азии. В Ферганской области Узбекистана они построили себе второй дом, но его разграбили, а потом сожгли погромщики в 1989 году. После этого в Краснодарском крае они купили себе третий дом. Деньги заплатили, но оформить покупку им не разрешили. А потом и вовсе их выгнали за пределы Кубани. За несколько лет скитаний по областям России они имели еще два дома. И, наконец, приехали к родственникам в Азербайджан. Это все мы узнали из беседы с ними. Глава семьи, глубокий старик, спросил совета у нас, приехавших из Грузии: строить ли ему здесь, в Азербайджане, шестой дом? Или дожидаться возвращения на грузинскую землю и уже на родине строиться? Надо было видеть, какой любовью и надеждой светились

глаза у этого, не сломленного испытаниями человека, когда он говорил о Грузии. Что я мог сказать? А моему спутнику, напичканному антимишкетинской мифологией, было что сказать. Этот человек, который считает себя интеллигентом, не стал

сочувствовать, ободрять или обнадеживать старика. Он с чувством внутренней убежденности начал так: “Знаете, почему вам нельзя переезжать в Грузию?...”. И пошло-поехало. Мне было стыдно.

Современная антимишкетинская политическая мифология призвана по-своему объяснять мир и поступки грузинской политической элиты. Она призвана, определенным образом, направлять действия “объекта своих действий” - населения нашей страны. Другими словами, эта мифология создана для того, чтобы репатриацию депортированных мишкетинцев сделать невозможной. Таким образом, у части грузинского общества появился еще один обычай – не любить депортированных мишкетинцев.

Обычай и право

Очень важно представлять себе, хотя бы в общих чертах, как они взаимодействуют, влияют друг на друга, и ответить на такой вопрос. Как обычаи и законы в своем совокупном действии влияют на права человека, на реализацию этих прав?

Общее между законами и обычаями то, что и те, и другие регулируют человеческое поведение: обычаи стихийно, а законы сознательно. Различия между законами и обычаями заключаются в том, что обычаи складываются стихийно, а законы принимаются волевыми решениями. Закон может отражать, но может и не отражать фактические отношения людей в обществе и фактические потребности самого общества. Закон может быть полезен, но может быть и вреден. Закон – это не право. Право – это воплощение справедливости, а закон – творение рук человеческих. Закон подвержен влиянию различных факторов и может быть социально вредным и даже социально опасным. Любое беззаконие может быть облечено в форму закона. По форме это может быть законом, а на деле – полнейшим беззаконием. Что касается обычаев, то и обычаи могут быть прогрессивными, но могут быть и реакционными.

Обычай, как правило, сильнее закона, т.е. сильнее воздействует на поведение людей, чем закон. Если закон идет вразрез с обычаями, то он, скорее всего, обречен на неэффективность, обречен на то, что его не будут выполнять, а будут обходить.

Старшее поколение читателей могут помнить такой факт из советской жизни. При Никите Хрущеве был издан указ, в соответствии с которым но-

шение чадры среднеазиатскими женщинами считалось хулиганством. Правда, не всегда привлекались к ответственности женщины, которые ее носили. Ответ, как правило, держали их родственники-мужчины, где-нибудь работавшие. И все равно этот обычай не был искоренен.

Многие из нас также помнят, например, как Михаил Горбачев во все-союзном маспгтбе ввел “сухой закон”. Запретили торговлю крепкими напитками. Были вырублены плантации винных сортов винограда, закрыты ликероводочные и винные заводы, у населения изымались самогонные аппараты. Даже из художественных фильмов вырезались фрагменты с застольем.... Но жизнь показала, что обычай сильнее этого закона. Можно привести также ряд примеров и из современной грузинской законодательной практики.

Следует учесть возможность совершенно разных ситуаций, предвидеть различные нюансы взаимоотношения обычая и закона. Первый, идеальный, вариант: обычай закреплен законом, и то, и другое идет на благо прогресса и прав человека в том числе. Второй вариант: обычай законом не закреплен, закону не противоречит, потому что он охватывает ту сферу, которой закон не должен касаться.

Есть третий, самый сложный вариант: обычай противоречит закону. В случае с проблемой депортированных месхетинцев в Грузии мы имеем дело именно с этим вариантом. Известно, что принятие закона о репатриации месхетинцев внесено в план работы грузинского Парламента на декабрь этого года. Таким образом, в 2002 году наше общество столкнется со сложной ситуацией. С одной стороны, будет существовать закон, закрепляющий право депортированных месхетинцев на репатриацию. С другой стороны – в обществе действует обычай, мягко говоря, не любить месхетинцев.

Как быть? Тут необходимо учитывать следующий момент. Обычай имеет такие же особенности, как и инстинкт, различные хронические заболевания и др. Он бывает врожденным и бывает приобретенным. Обычай грузинского общества не любить депортированных месхетинцев относится к разряду приобретенных. Ведь еще в начале XX века этой нелюбви не было. Так что искоренить этот обычай возможно. Лучшее средство для этого – это общение, интенсивный диалог сторон по укреплению доверия без посредников. И здесь имеется широкое поле деятельности для неправительственных организаций. После такой терапии остальное доделает генетика и общее для всех самосознание гражданина Грузии. Накопленный опыт интеграции в грузинское общество сотен семей месхетинцев-репатриантов наглядно показывает, что это вполне реально.

Библейский запрет и права человека

В городе Монтгомери штата Алабама в США судья Р. Мур повесил на стене в зале судебных заседаний две деревянные таблицы. На них были вырезаны Десять заповедей, принесенные Моисеем людям с горы Синай:

- Отдыхай каждый седьмой день и дай отдых своим рабам и работникам.
- Почитай отца и мать.
- Не убивай.
- Не прелюбодействуй.
- Не кради.
- Не произноси ложного свидетельства.
- Не желай чужого имущества, чужого раба и чужой жены.

Я привел только семь из заповедей, которые заложили основы трудового, уголовного, семейного, процессуального и гражданского права. (Три другие заповеди – чисто религиозного характера). Права человека на жизнь, сохранность имущества, защиту от лжесвидетельства и другие носят ясный конституционный характер.

Законодательная часть Ветхого Завета весьма схожа с судебниками и кодексами Древнего Востока. Поэтому Библия вполне может считаться старейшей в мире Декларацией прав человека, что требует со стороны каждого законодателя и члена общества самого внимательного к ней отношения независимо от религиозных личных убеждений. Ведь отсутствие нравственного стержня превращает работу юриста, законодателя и гражданина в механическую.

Библейский запрет “творить неправый суд” является первой и главной исторической основой законодательной и судебной власти, о которой ни в коем случае не следует забывать. Видимо, не случайно авторитет закона традиционно столь высок в странах западной демократии. В странах, где Библия и главные книги других мировых религий, в отличие от Грузии, уже многие века является достоянием и неотъемлемой частью знания среднего гражданина.

Уважаемые господа законодатели! Я призываю Вас творить правый суд при рассмотрении законопроекта о репатриации месхетинцев.

А в остальном, как говорится на Востоке, знающий не говорит о том, о чем говорящий часто не ведает...

მეხსოვობია ზნეობის ავადმყოფობაა

მარატ ბარათაშვილი

(ქართველ რეპატრიანტთა კავშირის თავმჯდომარე)

თუ ცალკეული ჯგუფები წარმოადგენენ ენობრივ, რეგიონალურ ან ეთნიკურ უმცირესობებს, დეპორტირებული მესხების პრობლემა საქართველოსთვის არის უმცირესობებთან დაკავშირებული ძირითადი დამახასიათებელი ასპექტების კონცენტრირებული განსახიერება. იმისგან, თუ რამდენად გაართმევს თავს ჩვენი სახელმწიფო ამ პრობლემას, დიდადაა დამოკიდებული როგორც საქართველოს, ისე თითოეული ჩვენგანის მომავალი.

ჯერ კიდევ დეპორტაციამდე მესხი მოსახლეობა ენობრივ უმცირესობას წარმოადგენდა. XVI საუკუნიდან მოყოლებული საქმის წარმოება სამცხე-ჯავახეთში მიმდინარეობდა ხან თურქულ ენაზე (არაბული დამწერლობა), ხან კი რუსულზე (კირილიცა). ცნობილია, რომ საბჭოთა პერიოდში 1944 წლამდე საქართველოს სამხრეთში კულტურული ცხოვრება და საქმის წარმოება ხორციელდებოდა აზერბაიჯანულ ენაზე (ლათინური დამწერლობა), ხოლო მოსახლეობის დიდი ნაწილის ურთიერთობის ენა ორ საუკუნეზე მეტი ხნის განმავლობაში იყო რეგიონალური ენა, რომელსაც არ ჰქონდა დამწერლობა. სამცხე-ჯავახეთის ადგილობრივი მაცხოვრებლების უფროსმა თაობამ — ქართველმა კათოლიკებმა, ეთნიკურმა სომხებმა და სხვებმა — დღემდე შეინარჩუნა ეს სასაუბრო ენა, როგორც კულტურის ძეგლი ეთნოგრაფებისათვის. ეს არის თურქული ენის ანატოლიური დიალექტისა და ქართული ენის თავისებური სინთეზი.

ამავე დროს დეპორტირებული მესხები დეპორტაციამდე და დღესაც არიან რელიგიური უმცირესობის წარმომადგენლები, ისინი მუსულმანები არიან. ისე, თუ ვიტყვით ზოგადად ეთნიკურ ქართველებზე, მუსულმანი-ქართველები უმრავლესობას შეადგენენ. მაგრამ, რადგან ჩვენ ვსაუბრობთ ქართულ სახელმწიფოზე დღევანდელ საზღვრებში, ამიტომ მესხები, უდავოდ რელიგიურ უმცირესობას წარმოადგენენ.

და ბოლოს, დღემდე არ წყდება ტერმინების ომი: თურქი-მესხები, მესხეთელი, ქართველი მუსულმანები, მესხი თურქები, მესხები, ახალციხელი თურქები, მუსულმანი მესხები... ვფიქრობთ,

ევროპის საბჭო მოიქცა სრულიად სამართლიანად, როცა საქართველოდან გასახლებულ მესხებს მიენიჭა სოციალური და არა ეთნიკური ან რელიგიური სტატუსი. დღეიდან ყველა დოკუმენტში საუბარია დეპორტირებულ მესხ მოსახლეობაზე და დღეიდან სხვა ტერმინის ხმარება მიუთითებს, სულ ცოტა, ავტორის გაუნათლებლობაზე.

სახელმწიფოთა დიდი პოლიტიკის მსხვერპლნი

მე არ მოგიყვებით თქვენ საქართველოს ისტორიას, თუმცა ბევრმა არა იცის იგი ან იცის მხოლოდ საბჭოთა ვერსიის ნაწყვეტები. ვფიქრობ ეხლა უფრო ჭკვიანური იქნება ვეძებოთ გამოსავალი და არ ჩაეწვდეთ ისტორიის სიღრმეებს. მე მოვიტან მხოლოდ ახლო წარსულის რამდენიმე მშრალ დოკუმენტს, ხოლო მათ განსჯას მკითხველს ვანდობ.

ინფორმაცია განსჯისათვის

დოკუმენტი №1

(ახალციხის მაზრის გლეხთა ყრილობის მოწოდება აჭარის, ქობულეთის, არდაგანის და შავშეთის მუსულმანი ქართველებისადმი,

ახალციხე, 2 იანვარი, 1919 წ.)

„ძმებო, მუსულმანო-ქართველებო! მუსულმანური და ქრისტიანული საქართველო ერთიანი საქართველოს განუყოფელი ნაწილია... ეხლა, როცა საქართველოს შეუერთდა მუსულმანური საქართველოს ერთი ნაწილი, ახალციხისა და ახალქალაქის მაზრების სახით, დგება დანარჩენი მუსულმანური საქართველოს – აჭარის, ქობულეთის, არდაგანის და შავშეთის – განთავისუფლების საკითხები. ჩვენ კარგად გვესმის, რომ ორ ნაწილად გაყოფილი საქართველო სუსტია და სხვათა ხელში სათამაშოდ გახდება... მხოლოდ ერთიანი მუშაობით, მხოლოდ მუსულმანური და ქრისტიანული საქართველოს ერთ ოჯახად შეერთებით შეიძენს საქართველოს მთელი მოსახლეობა თავის ბედნიერებას... ყველა დემოკრატიული რეფორმის განხორციელება იმას მოწმობს, რომ საქართველო წარმოადგენს ნამდვილად სახელმწიფო ორგანიზმს, რომელსაც აქვს საკმარისი ძალები მომავალში განვითარებისათვის.“

დოკუმენტი №2

დოკუმენტი დათარიღებულია 1944 წლის ივლისით. „საქართველოს კპ ცკ მდივანს ამხანაგ კ. ჩარკვეიანს, საქ. სსრ სახკომსაბჭოს თავჯდომარეს ამხანაგ ვ. ბაქრაძეს... ახალციხის რაიონში 83 სოფელია. 1939 წლის აღწერით რაიონში მთლიანად 59490 სულია. იგივე აღწერის მიხედვით ისინი შემდეგი ეროვნებისანი არიან: ქართველები – 3989 ადამიანი, აზერბაიჯანელები – 27811 ადამიანი, სომხები – 9301 ადამიანი, ქურთები – 1407 ადამიანი... თუ გავითვალისწინებთ, რომ ე.წ. აზერბაიჯანელების მთელი რაოდენობა სინამდვილეში გამუსლიმანებული ქართველებია, ეს უკანასკნელები, სავარაუდოა, მარტო ჩვენს რაიონში 28000 სულს შეადგენს. ახალციხის კპ (ბ) რკ-ის თავჯდომარე გ. კირვალიძე.“

დოკუმენტი №3

„1944 წლის 24 ივლისი: სრულიად საიდუმლოდ №789/6. სახელმწიფო თავდაცვის კომიტეტი ამხანაგ ი.ბ. სტალინს... საქართველოს სსრ-ის მონაკვეთზე სსრკ-ის სახელმწიფო საზღვრების დაცვის გაუმჯობესების მიზნით სსრკ შსსკ მიზანშეწონილად მიიჩნევს გადასახლოს ყაზახეთის, უზბეკეთის და ყირგიზეთის რაიონებში ახალციხის, ადიგენის, ასპინძის, ახალქალაქის, ბოგდანოვსკის რაიონებიდან და აჭარის ავტ. სსრ ზოგიერთი სოფლსაბჭოებიდან თურქების, ქურთების და ხემშილების 16700 მეურნეობა, საერთო რიცხოვნობით 86000 სული. თურქების გადასახლების შემდეგ მიზანშეწონილად მიგვაჩნია ამ რაიონებში შესახლდეს მცირემიწიანი კოლმეურნეების 7000 მეურნეობა საქართველოს სსრ-ის სხვა რაიონებიდან. ღონისძიებები შეთანხმებულია საქართველოს კპ (ბ) ცკ-სა და საქართველოს სსრ-ის სკს-სთან (გამოყოფილია ჩვენს მიერ მ, ბ.) სსრკ-ის შინაგან საქმეთა სახალხო კომისარი (ლ. ბერია).“

დოკუმენტი №4

„28 ნოემბერი, 1944წ. სრულიად საიდუმლოდ №1282/ბ. სტკ-ამხანაგ ი.ბ. სტალინს, სსრკ-ის სკს-ამხ. ვ.მ. მოლოტოვს, სკპ(ბ)ცკ-ამხანაგ დ.მ. შალენკოვს. სტკ-ის დადგენილების შესაბამისად სსრკ. შსსკ-ის მიერ ჩატარდა საქართველოს სსრ-ს საზღვრო რაიონებიდან თურქების, ქურთების, ხემშილების გადასახლების ოპერაცია... გადასახლებისათვის მზადება ტარდებოდა ა.წ. 20 სექტემბრიდან 15 ნოემბრამდე... ადიგენის, ახალციხის, ასპინძის, ახალქალაქის და ბოგდანოვსკის რაიონებიდან გადასახ-

ლების ოპერაცია ჩატარდა ა.წ. 15-დან 18 ნოემბრის ჩათვლით, და აჭარის ასსრ-ის რაიონებიდან ა.წ. 25-26 ნოემბერს. სულ გადასახლებულ იქნა 91095 ადამიანი. ყველა ეშელონი გადასახლებულებითურთ გზაშია უზბეკეთის, ყაზახეთის და ყირგიზეთის სსრ-ში დასახლების ახალი ადგილებისაკენ. გადასახლების ოპერაცია ჩატარდა ორგანიზებულად, რაიმე შემთხვევების გარეშე. საქართველოს სსრ-ის ზევით აღნიშნულ სასაზღვრო რაიონებში გადმოსახლებულ იქნება 7000 გლეხური მეურნეობა საქართველოს მცირემიწიანი რაიონებიდან. სსრკ შინაგან საქმეთა სახალხო კომისარი - ლ. ბერია“.

9 დეკემბერი, 1996წ. საქართველოს პრეზიდენტის ბრძანებულება №802 „დეპორტირებული და საქართველოში რეპატრირებული მესხების სამართლებრივი და სოციალური პრობლემების გადაწყვეტის სახელმწიფო პროგრამის დამტკიცების შესახებ“. „სსრკ თავდაცვის სახელმწიფო კომიტეტის 1944 წლის ივლისის №6279 დადგენილებით საქართველოს სამხრეთიდან, კერძოდ, სამცხე-ჯავახეთიდან, პოლიტიკური რეპრესიების შედეგად გადასახლებულ იქნა მოსახლეობის ნაწილი... დამოუკიდებელი დემოკრატიული საქართველო მიზნად ისახავს აღნიშნული მოსახლეობის ფეხქვეშ გათელილი უფლებების რეაბილიტაციას, მათი რეპატრიაციის გზით და ეთნოციდის შედეგების თანდათანობით აღმოფხვრას... საქართველოს პრეზიდენტი ე. შევარდნაძე“.

დოკუმენტი №6

15 მარტი, 1999წ. ვენა. მესხების საკითხზე საერთაშორისო კონსულტაციებზე საქართველოს დელეგაციის ხელმძღვანელის, ბ-ნ ელდარ შენგელაიას გამოსვლიდან. „დაეუბრუნდეთ დეპორტირებული ხალხის განსაზღვრებას, რომელიც მიღებულია ევროკავშირის დოკუმენტში. სახელდობრ - „დეპორტირებული მესხი მოსახლეობა“. ეს არ იწვევს კითხვათსხვაობას, რომელსაც ჩვენ ეხედავთ სხვადასხვა დოკუმენტებში და გამოსვლებში. საკვირველად უღერს, როცა ერთნი უწოდებენ „თურქ-მესხებს“, სხვები - „მესხ-თურქებს“, ან „მესხ-მუსულმანებს“. გასახლებამდე მათ „აზერბაიჯანელებს“ უწოდებდნენ. მოდით, შევთანხმდეთ, რომ ეს არის „დეპორტირებული მესხი მოსახლეობა“. დანარჩენში კი - თითოეულმა თავისთვის განსაზღვროს, როგორც ის თვლის საჭიროდ“.

ზნეობის საკითხი

მე ყოველთვის ვამბობდი, რომ დეპორტირებული მესხების საკითხი – ეს პირველ რიგში ზნეობის საკითხია და მხოლოდ ამის შემდეგ პოლიტიკური, ეკონომიკური, იურიდიული და ა.შ. საკითხი. სწორედ ზნეობა განსაზღვრავს კონკრეტულ პოლიტიკურ ნაბიჯებს, მოყავს მოქმედებაში ესა თუ ის ეკონომიკური ბერკეტები და არის ნებისმიერი საკანონმდებლო აქტის ღერძი.

1991 წელს ჩვენი საქართველო გახდა დამოუკიდებელი. ამ დროისათვის საქართველოში დაბრუნება შეძლო მხოლოდ 300–მდე დეპორტირებულმა ოჯახმა, ხოლო დანარჩენები, საქართველოს გარეთ რომ არიან, მოუთმენლად ელოდნენ ამ დამოუკიდებლობას. ეს გასაგებიცაა. მანამდე ტოტალიტარიზმისა და ხალხთა ციხის დედაქალაქი – „დამნაშავე“ მოსკოვი არ უშვებდა მათ საქართველოში, ამის შემდეგ კი სამშობლოს გასაღები იქნება თავისუფლებისა და ტოლერანტობის დედაქალაქში – მესხებისათვის წმინდა ქალაქში, თბილისში.

აისახა დეპორტირებული მესხების ბედზე მათი სამშობლოს – საქართველოს დამოუკიდებლობის აღდგენა? დიახ, აისახა, ამ სიტყვის პირდაპირი მნიშვნელობით. დამოუკიდებლობის გამოცხადების მომენტიდან 1992 წლის მეორე ნახევრამდე საქართველოს სხვადასხვა რაიონებიდან დეპორტირებულ იქნა 200–ზე მეტი მესხი–რეპატრიანტის ოჯახი. შეგახსენებთ, რომ დეპორტაციის მსვლელობისას, კერძოდ 1991 წლის 15 სექტემბრის დამოუკიდებელმა საქართველომ მოახდინა ადამიანის უფლებების საყოველთაო დეკლარაციისა და ეუთოს ჰელსინკის თათბირის დასკვნითი აქტის რატიფიკაცია. და გააგრძელა დეპორტაცია. ვის უნდა დაეკისროს პასუხისმგებლობა ამ დეპორტაციის გამო? ყველაფერი დავაბრალოთ ზვიად გამსახურდიას, რომელიც აღარაა ცოცხალი? ჩვენ დავეჩვიეთ ყველაფერი დავაბრალოთ მიცვალებულ–ადამიანებს და მიცვალებულ სახელმწიფოებს.

1944 წლის დეპორტაციის შესახებ ყველა – ახალგაზრდა დემოკრატი–რეფორმატორები, ხნიერი მესხოფობი–კონსერვატორები – დღეღამის ნებისმიერ დროს, მოსწავლეთა სიბუჯითით პასუხობენ, რომ ეს დანაშაული ჩადენილია კრემლის, მოსკოვის, სტალინის, სსრკ–ს მიერ. რომ სწორედ რუსეთმა, როგორც სსრკ–ის სამართალმემკვიდრემ, უნდა გადაწყვიტოს ეს პრობლემა. ხოლო საქართველოს წინაშე არავითარი პრეტენზიები არ უნდა გვქონდეს. მაგრამ რაც შეეხება 1991–1992 წლებში (დამოუკიდებლობის პირველივე წლებში) საქართველოდან მესხ–რეპატ-

რინტთა დეპორტაციას, ამის შესახებ ვერცერთი ჩვენი პოლიტიკოსი ვერ ბედავს კრინტის დაძვრას. ვინაა ამაზე პასუხისმგებელი, რომელი სახელმწიფო? ცხადია, ამას ვერ დააბრალებს ვერც მოსკოვს, ვერც ჩინგიზ-ხანს... მესხოფობები ასეთ კითხვებზე უბრალოდ არ პასუხობენ.

ყურადღება მიაქციეთ, საქართველოს ყველა მიღწევასა და წარმატებას ჩვენ ვაწერთ ჩვენ გამორჩეულობას, ხოლო ყველა ნაკლოვანებასა და ჩავარდნებს ბოროტი და საზიზღარი მტრების ხროვებს. ცოტა ვინმე თუ დაფიქრებულა იმაზე, რომ თუ ჩვენ ასეთი კარგები ვართ, რატომა გვყავს ასე ბევრი მტერი და ასე ცოტა მეგობრები. ესენი ჩვენ არ მოგვწონს, ისინი ისეთები არ არიან. ჩვენ მტრის ხატს ხშირად ჩვენ წარმოდგენაში ვქმნით, ვეძებთ მტრებს, იქ, სადაც ისინი არ არიან. მესხების მიერ თავისი უფლებების მოთხოვნა – თურქული ისლამური ფუნდამენტალიზმის საფრთხეა. არ ვიხდით ენერგომატარებლების საფასურს – კვლავ ვიღაცაა დამნაშავე. განა მესხმა შოთა რუსთაველმა არ გვიანდერძა: „ვინ მოყვარესა არ ეძებს, იგი თავისა მტერია“?

ვინ ამიხსნის მე, რატომ არ გვიყვარს ჩვენ, მაგალითად, თურქები, ხოლო ქედს ვიხრით, ვთქვათ, გერმანელები წინაშე? როგორც თურქეთი, ისე გერმანია ხომ საერო სახელმწიფოა, ერთიც და მეორეც ევროსაბჭოს და ნატოს წევრებია... ვიცი ბევრი მეტყვის, რომ თურქებთან ჩვენი დამოკიდებულება ისტორიულად გამართლებულია, ისინი (თურქები) ყოველთვის გვეომეობდნენ ჩვენ (ქართველებს) და კლავდნენ ჩვენ წინაპრებს. გავიხსენოთ, უკანასკნელად როდის იბრძოდნენ ქართველები თურქებთან. თუ არ ჩავთვლით I მსოფლიო ომისდროინდელ ეპიზოდურ შეტაკებებს, ეს იყო 1878 წელს უკანასკნელი რუსეთ-თურქეთის ომის დროს, 123 წლის წინ. გერმანელებთან თუ იბრძოდნენ როდისმე ქართველები. დიახ, მეორე მსოფლიო ომის დროს, გავიდა მხოლოდ 55 წელი. რატომ გვიყვარს ჩვენ ისინი, რომლებმაც ახლახან მოკლა ბევრი ჩვენგანი (ყველაფერი ეს ცოცხლობს მესხიერებაში). ამ თაობის ხალხი ჯერ კიდევ ცოცხალია და რატომ გეძულს ისინი, რომელთა წინაპრები კლავდნენ ჩვენს იმ წინაპრებს, რომელთა შვილთაშვილიშვილებიც კი აღარ არიან ჩვენთან. ნუთუ ჩვენ არ ვიციით, რომ ჩვენი სამხრეთელი მეზობელი – ეს არის არა ოსმანური სულთანატი, არამედ XXI საუკუნის თურქეთის რესპუბლიკა. ნუთუ ჩვენ არ გვახსოვს, რომ სწორედ თურქეთმა პირველმა აღიარა დღევანდელი საქართველოს სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობა? ნუთუ ჩვენ არ გვახსოვს, რომ

90-ანი წლების დასაწყისში, როცა ჩვენ მოწყვეტილი ვიყავით მთელ სამყაროს და თითოეული ჩვენგანი იყო ლატაკი კუპონის მილიონერი, სწორედ თურქეთმა იხსნა საქართველო შიმშილით სიკვდილისაგან? ნუთუ ჩვენ არ ვიცით, რომ სწორედ თურქეთია დღეს ჩვენი მთავარი სავაჭრო პარტნიორი და ჩვენი ქვეყნის ერთერთი მთავარი ინვესტორი? ბოლოსდაბოლოს სწორედ თურქეთში ცხოვრობს პლანეტაზე ყველაზე დიდი კომპაქტური დასახლება ეთნიკური ქართველებისა, რომლებიც თურქეთის სრულყოფილებიანი მოქალაქეები არიან და რომელთაც არავინ არ ავიწროებს. რა თქმა უნდა, ნორმალურმა მოქალაქეებმა ყველაფერი ეს იციან და ახსოვთ. და დღევანდელი თურქები იმსახურებენ თუ სიყვარულს არა, თუნდაც მადლობას, ან უარეს შემთხვევაში უბრალოდ მადლობას. მაგრამ ჩვენ მესხოფობებს აქვთ თავიანთი ლოგიკა: უნდა გძულდეთ თურქები, მესხებს უნდა უწოდო „თურქები“, მაშინ ყველაფერი ერთმანეთს ეთანადება, და ჩვენ შეგვიძლია არ შემოუშვათ მესხები საქართველოში. მხოლოდ მაშინ დაგვიჭერს მხარს მოსახლეობა. რატომ ფიქრობენ ისინი ასე? იმიტომ რომ, მაშინ როცა მთელი მსოფლიო ცხოვრობს ხვალინდელი დღით და აშენებს მომავალს, ჩვენი მესხოფობები ცხოვრობენ შუასაუკუნეების ცნებებით და არაფრის აშენება არ სურთ. იმიტომ რომ ჩვენ ჩინოვნიკებს სურთ სრულად ისარგებლონ თავიანთი მდგომარეობის სიკეთით, მაგრამ არ სურთ გააკეთონ აუცილებელი სახელმწიფო სამუშაო. ხოლო თავიანთი უმოქმედობის დასასაბუთებლად ისინი მზად არიან გამოიყენონ თავიანთი ფანტაზიის ყველა რეზერვი. ისინი დააკეცული არიან იმიტომ, რომ ამახინჯებენ ფაქტებს იმგვარად, რომ გამოიყენონ ისინი საკუთარი სიძულვილის გასამყარებლად. ამოჩემებული შეხედულებების მქონე ადამიანებს აქვთ მყარი იმუნიტეტი იმ ინფორმაციისამი, რომელიც არ თანხვდება მათ სტერეოტიპებს. ცნობილმა იურისტმა ოლივერ ვენდელ ჰოლმს – უმცროსმა ერთხელ თქვა: „სცადო ფანატიკოსის შეგონება – ეს იგივეა, მიმართო სინათლის სხივი პირდაპირ თვალებში: გუგები ინსტიქტურად ვიწროვდებიან“. ყველაფერი ეს უშუალოდ ეხება ჩვენი ზნეობრივი ორიენტაციის სფეროს.

586 წელს (ძვ. წ) ახალი ასირიის მეფე ნაბუქოდონოსორმა ებრაელები გამოასახლა მათი ისტორიული სამშობლოდან და დაასახლა ტიგროსისა და ევფრატის ნაპირებზე. მას შემდეგ რაც ეს სახელმწიფო დაეცა, და 536 წელს (ძვ.წ.) ე.ი. 50 წლის შემდეგ, წარმოიქმნა ახალი სპარსული სახელმწიფო, სპარსეთის

მმართველმა კიროსმა ებრაელებს მისცა ოფიციალური რეაბილიტაცია და სამშობლოში დაბრუნების უფლება. ეს იყო 200 წლით ადრე ქართლის პირველი მეფის ფარნავაზის დაბადებამდე. ნუთუ 2300 წლის განმავლობაში ქართულ სახელმწიფოს არ განუვითარდა ჰუმანიზმი იმდენად, რომ მან შეძლოს გამოასწოროს ასეთივე უსამართლობა თავისი თანამემამულეების მიმართ? აი ის, ჩვენი დღევანდელი ზნეობა.

პოლიტიკური ასპექტი

პოლიტიკური ანგარიშსწორება, რომელსაც საბჭოთა იმპერია ანხორციელებდა თავისი მოსახლეობს მიმართ, არ დამთავრდა სტალინის სიკვდილთნ ერთად. როცა მოვიდა საქართველოს დასჯის დრო მისი ჭირვეულობისა და თავისუფლების მოყვარეობის გამო ამუშავდა ოსტატურად დამუშავებული სცენარების მთელი რიგი, რომელსაც საფუძვლად დაედო სპეცსამსახურების ფარული ბრძოლა საქართველოს წინააღმდეგ.

ამ ბრძოლის ერთ-ერთი აქტი იყო 1989 წლის ფერგანის ტრაგედია, რომელმაც იმსხვერპლა 1944 წელს აქ დეპორტირებული მესხები. ავტორთა აზრით ეს კარგად იყო გათვლილი, უკვე მწიფდებოდა სოხუმის და ცხინვალის მოვლენები, ხოლო უზბეკეთიდან გამოძევებული მესხები ისწრაფვოდნენ საქართველოში დაბრუნებას.

ფერგანაში სისხლიანი აქციის მზადებისას სპეცსამსახურებმა მოიხმეს იდეოლოგიური ხასიათის საშუალებათა ფართო არსენალი და კრიმინალური სტრუქტურები. ფერგანის საოლქო სუკ—ის უფროსი ნ. პესკოვი ამტკიცებდა, რომ ძლიერი დარბევების აფეთქების წინ ოლქში შემჩნეული იყო რსფსრ—დან განსაკუთრებით საშიში დამნაშავეების ჩამოსვლა. სსრკ შსს—ს შინაგანი ჯარების მთავარი პოლიტსამმართველოს უფროსის მოადგილე პოლკოვნიკმა ე. ნეჩაევმა მოგვიანებით აღიარა: „მე ვნახე სუმგაითის მოვლენები, მაგრამ იგი ვერ შეედრება ფერგანის კოშმარს!“ მრბეველები საოცრად ზუსტად საზღვრავდნენ თავის მსხვერპლთა თავშეყრის ადგილებს, რაც გვაგონებს სხვა საბჭოთა და პოსტსაბჭოთა რბევებს. „ფერგანა—მესხური პროექტის“ ავტორებმა ვერ შეძლეს მიეჩქმალათ დარბევების ჭეშმარიტი მიზნები და მიზეზები და წინ წამოეწიათ ვითომდა მათი სისხლის—სამართლებრივ—ხულიგნური ხასიათი.

მესხებს ეყოთ მაშინ სიბრძნე და ისინი მასობრივად არ დაიბრუნნენ საქართველოსაკენ. ერთის მხრივ, ისინი ითხოვდნენ და

მოთმინებით ელოდნენ საქართველოს ხელისუფლების გადაწყვეტილებას (თანდაყოლილი კანონმორჩილება), მეორე მხრივ — გრძნობდნენ, რომ ეს არ იყო სამშობლოში ჩამოსვლის ყველაზე ხელსაყრელი დრო. ვინ იცის, მათ რომ ვერ დაემორჩილებინათ თავიანთი ნოსტალგიური გრძნობები, იქნებოდა ეხლა საქართველო თავისუფალი? რა თქმა უნდა, ამაზე ჩვენი პოლიტიკოსები არ საუბრობენ. მაგრამ ახსოვთ კი?

შემდეგ კიდევ იყო ცდა გაეთამაშებინათ მესხური კარტი საქართველოს წინააღმდეგ და გამოეყენებინათ თავის მიზნებისათვის ყველგან დევნილ დეპორტირებულთა წყენა და სასოწარკვეთა აფხაზურ ომში. ამისათვის თავის დროზე ჩართულ იქნა ე.წ. მთის ხალხთა კონფედერაცია. მაგრამ მესხები მოკვდებიან, ვიდრე იარაღით ხელში დადგებიან ვინმეს მხარეზე საქართველოს წინააღმდეგ. მესხებმა, რომლებმაც ყველაფერი დაკარგეს, მაგრამ უსაზღვროდ უფრთხილდებიან საქართველოს, ყველანაირად იცავდნენ მას, გარედან (სამშობლოსადმი ასეთი სიყვარული ბევრს არ ესმის, მასთან მიახლოებული შეგრძნება შეიძლება განიცადონ მხოლოდ დევნილებმა. ამიტომ ბევრს ვერ გაურკვევია—რატომ ისწრაფიან მესხები საქართველოში, როცა სხვები აქედან მიდიან? ეს სწრაფვა ზოგიერთებში ეჭვს ბადებს— შეიძლება ისინი დაქირავებული არიან რომელიმე სპეცსამსახურით?) ზოგიერთი ახალგაზრდა მესხი ჩამოვიდა სხვა ქვეყნიდან და თუმცა არ იყო საქართველოს მოქალაქე იბრძოდა თავის სამშობლოს ტერიტორიული მთლიანობისათვის ქართული ჯარის რიგებში. და იქ ანგარიშში მოტყუვდნენ საქართველოს დაშლის დაგეგმარების ცენტრის სპეციალისტები. მესხებს არასოდეს არ გაუკეთებიათ და არც არაფერს გააკეთებენ საქართველოს საზიანოდ. ახსოვთ ეს ჩვენს პოლიტიკოსებს?

დეპორტირებული მესხები დღემდე რჩებიან დიდი პოლიტიკის მსხვერპლად. ყველა სახელმწიფოს აქვს თავისი „ეროვნული“ ინტერესები ამ მოსახლეობის მიმართ. მაგრამ ჯერ-ჯერობით არაა სახელმწიფო, რომელიც იცავდეს თვით მესხების ინტერესებს. ბოლო დროს ჩვენთან იმატა მესხების საჩივრებმა დისკრიმინაციის ფაქტების გამო. შემაშფოთებელი სიგნალები მოდის დსთ-ს სხვადასხვა ქვეყნიებიდან და ისინი საკმარისად ბევრია.

დამოუკიდებელი საქართველოს წინააღმდეგ მესხების კარტის გამოყენების მცდელობა მომავალშიც შეიძლება იყოს. ეს საშიშროება რომ აღარ იყოს, ჩვენმა სახელმწიფომ თავის ხელ-

ში უნდა აიღოს ინიციატივა. უნდა გადაწყვიტოს თუნდაც პრობლემათა საკუთარი ნაწილი და ყველაფერი სხვას არ გადააბრალოს, სიძნელეებს არ უნდა დაემალოს.

ჯერ-ჯერობით ქართულ სახელმწიფოს არა აქვს მკაფიო სახელმწიფო პოლიტიკა მესხთა საკითხის მიმართ. არის ცალსახა, ქვეყნის პრეზიდენტის მიერ დაფიქსირებული პოლიტიკა, დეპორტირებულები აღდგენილი უნდა იქნენ უფლებებში. არის პოზიცია ზოგიერთი ჩინოვნიკისა და პოლიტიკოსისა — მიიღოს პრობლემებისაგან რაიმე სარგებელი. ზოგიერთისათვის ეს არის კონკრეტული მატერიალური სიკეთე, სხვებისთვის არანაკლებ კონკრეტული პოლიტიკური ქულები. ადამიანების უმრავლესობისათვის კი, რომლებიც საკუთარ თავს პოლიტიკოსებს უწოდებენ — ფლუგერის პოზიცია, საითკენაც დაუბერავს ქარი, ისინიც იქეთ მიბრუნდებიან. ქვეყნის უბრალო ადამიანებს კი აწუხებთ ერთი—როგორმე მიაღწიონ ხეალამდე, და არ დაკარგონ ის — რაც აქვთ.

ეკონომიკური ასპექტი

მართლაც, დეპორტირებული მესხების მთელი ქონება არსად არ გამქრალა და არ აორთქლებულა. ის დარჩა აქ, საქართველოში და დღემდე იმყოფება ჩვენი სახელმწიფოსა და ჩვენი მოქალაქეების არაანაზღაურებად სარგებლობაში. ეს არის მესხების მიერ თავისი სახელმწიფოსათვის გაცემული უვადო კრედიტი. იმისათვის რათა შეწყდეს სპეკულაციები ამ საკითხის გარშემო, აუცილებელია ხაზი გაესვას, რომ დეპორტირებული მესხები არ აცხადებენ პრეტენზიას იმაზე, რომ მათ უნდა მიიღონ 1944 წელს დატოვებული თავიანთი სახლები, ბაღები, ძროხები და სხვა. თუმცა როგორც მსოფლიოშია მიღებული, სახელმწიფომ, როცა მას ექნება ამის საშუალება, უნდა შესთავაზოს დეპორტირებულთა შთამომავლებს მიყენებული ზარალის ანაზღაურება.

ნათელია, რომ საქართველოს სახელმწიფოს ბიუჯეტი უახლოეს წლებში ვერ შესძლებს გაითვალისწინოს სარეპატრიაციო პროგრამების რამდენიმე არსებითი ფინანსირება იმ შემთხვევაშიც კი, თუ კი მიიღებენ შესაბამის კანონს. შეძლებული მესხების რეპატრიაცია განხორციელდება მათი საკუთარი ხარჯით. გაჭირებულთა რეპატრიაცია განხორციელდება საერთაშორისო ორგანიზაციებისა და ქვეყანა — დონორების მიერ. ამ უკანსკნელებმა ცალსახად განაცხადეს ამის შესახებ.

სხვათა შორის აქ არის ერთი არცთუ უმნიშვნელო გარემოება. ფინანსური და ტექნიკური დახმარება თანაბრად გაეწევათ როგორც რეპატრიანტების ოჯახებსა და თემებს, ასევე იმ სოფლებისა და რაიონების მოსახლეობას, სადაც მოხდება რეპატრიანტების ჩასახლება. სწორედ ასეთ მიდგომას ახორციელებენ საერთაშორისო ორგანიზაციები მოსახლეობის რეპატრიაციის შემთხვევაში სოციალური შურის ელემენტების გამორიცხვის მიზნით და ჩვენ, საქართველოს შეგვიძლია მივიღოთ ეს სახსრები მხოლოდ ერთი პირობით — დეპორტირებული მესხების შესახებ მიღებული კანონი უნდა იყოს დემოკრატიული.

სამართლებრივი ასპექტი

საქართველო არაა ყოფილი სსრკ-ს ერთადერთი რესპუბლიკა, რომელთა მცხოვრებლებმა განიცადეს სტალინური რეპრესიები, რომელთა ტერიტორიიდან ხორციელდებოდა მოსახლეობის დეპორტაცია. სსრკ-ს ყოფილი სხვა რესპუბლიკები, ამჟამად დამოუკიდებელი სახელმწიფოები ისევე როგორც საქართველო, არ არიან სსრკ-ს სამართალ-მემკვიდრეები. ასეთია რუსეთის ფედერაცია.

საქართველოს კანონები დეპორტირებულთა შესახებ

ყველა ამ სახელმწიფოში შესაბამისი კანონებით რეაბილიტირებული არიან პოლიტიკური რეპრესიების მსხვერპლნი. საქართველოში კი დეპორტირებული მესხები დღემდე არ არიან რეაბილიტირებული. მართალია 1997 წელს დეკემბერში მიღებულ იქნა კანონი საქართველოს მოქალაქეების პოლიტიკურ რეპრესიების მსხვერპლად ცნობისა და რეპრესირებულთა სოციალური დაცვის შესახებ. მაგრამ როგორც სახელწოდებიდან ჩანს იგი ვრცელდება მხოლოდ საქართველოს მოქალაქეებზე. გარდა ამისა კანონში სპეციალურად არის გაკეთებული ერთი ანტიმესხური შესწორება: „ეს კანონი არ ვრცელდება ეთნიკურ ჯგუფებს მიკუთვნებულ იმ პირებზე, რომლებიც დეპორტირებული იქნენ 1921 წლის 25 თებერვლიდან 1990 წლის 28 ოქტომბრამდე და რომელთა რეაბილიტაციის წესი განსაზღვრული იქნება ცალკე“.

ჩავიხედოთ სსრკ-ს არასამართლმემკვიდრე სახელმწიფოების მოქალაქეების შესახებ კანონებში, რომელთა ტერიტორიებიდან განხორციელდა მოსახლეობის დეპორტაცია. მაგ: რესპუბლიკა ბაეღარუსის (დსთ-ს წევრი) კანონი მოქალაქეობის

შესახებ ძალაში შევიდა 1991 წლის 12 ნოემბერს. „სტატია 17. მოქალაქეობის შექმნის უფლება უნარჩუნდებათ პირებს, რომლებიც მუდმივად ცხოვრობენ რესპუბლიკა ბელარუსის ტერიტორიაზე, მაგრამ ძალით იქნენ გასახლებული ამ ტერიტორიიდან ან გავიდნენ მის ფარგლებს გარეთ ამ კანონის მიღებამდე. მოქალაქეობის მიღების უფლება უნარჩუნდებათ მათ შთამომავლებსაც“.

ლატვის რესპუბლიკის (არაა დსთ-ს წევრი) კანონი მოქალაქეობის შესახებ ძალაში შევიდა 1994 წლის 25 აგვისტოს. „გარდამავალი დებულებები: 1. ლატვიის მოქალაქეები და მათი შთამომავლები, რომლებმაც სსრკ და გერმანიის საოკუპაციო ტერორისაგან თავის გადასარჩენად 1940 წლის 17 ივნისიდან 1990 წლის 4 მარტამდე დატოვეს ლატვია როგორც ლტოლვილებმა, იყვნენ დეპორტირებული ან აღნიშნული მიზეზის გამო ვერ შესძლეს ლატვიაში დაბრუნება და ამ დროის განმავლობაში მოხდა მათი ნატურალიზაცია საზღვარგარეთის სახელმწიფოებში, ინარჩუნებენ უფლებას რეესტრში დარეგისტრირდნენ როგორც ლატვიის მოქალაქენი და რეგისტრაციის შემდეგ სრული მოცულობით ისარგებლონ მოქალაქის უფლებებით, თუკი რეგისტრაცია ჩატარდა 1995 წლის 1 ივლისამდე. თუ ეს პირები რეგისტრირდებიან 1995 წლის 1 ივლისის შემდეგ ისინი ვალდებული არიან უარი თქვან სხვა სახელმწიფოს მოქალაქეობაზე“. დაახლოებით ასეთივე ფორმულირებებია სსრკ-ს ყოფილი რესპუბლიკების მოქალაქეობის კანონებში, რომელთა ტერიტორიებიდანაც გაასახლეს ადამიანები.

საქართველოს კანონი მოქალაქეებზე ძალაში შევიდა 1993 წლის 27 მარტს. იცავს იგი საბჭოთა პერიოდში საქართველოდან დეპორტირებული მოსახლეობის ინტერესებს? იმ ადამიანებისას, რომლებიც საკუთარი ნების წინააღმდეგ აღმოჩნდნენ საქართველოს ტერიტორიის გარეთ, იმ ადამიანებისას რომლებიც 1918-1921 წლებში იყვნენ დემოკრატიული საქართველოს მოქალაქეები? სამწუხაროდ, მე არ შემიძლია აქ რამე ციტატის მოყვანა. საქართველოს კანონი მოქალაქეობს შესახებ, თუმცა მასში უკვე შეიტანეს 29 შესწორება, მსგავს არაფერს არ ითვალისწინებს. რატომ? მესხოფობია.

სათანადოდ უნდა მიეზღოს ჩვენს კანონშემოქმედებს- მთელი ამ წლების განმავლობაში ისინი თანმიმდევრულად და ზედმიწევნით ამუშავებდნენ ანტიმესხურ საკანონმდებლო ბაზას. დებულებდნენ ყველა საჭირო ზომებს, რათა დეპორტირებულ მესხებს არ

შეშლებოდათ საქართველოში დაბრუნება. ყოველ შემთხვევაში კანონიერ საფუძველზე.

1998 წლამდე არსებობდა ერთადერთი ლეგალური შესაძლებლობა საქართველოს ტერიტორიაზე დეპორტირებული მესხების ყოფნისა-ლტოლვილის სტატუსის მიღება. მაგრამ ლტოლვილთა შესახებ კანონის ჩვენეული ქართული ვერსიის მიღებისას (ძალაში შევიდა 1998 წლის 12 მარტს) გაკეთდა სპეციალური ანტიმესხური შესწორება: „ლტოლვილი არ შეიძლება იყოს პირი, რომლის წარმოშობის ქვეყანაა საქართველო“ ლტოლვილია პირი, რომლის სიცოცხლეს ემუქრება საშიშროება და გადალახავს სახელმწიფო საზღვარს. საქართველო კი ამბობს: მესხებს მოკლავენ – ჩვენ ეს არ გვეხება“ ე.ი. კვლავ გაეწიროთ დასაგლეჯად, ჩვენ არ შეგვიძლია მათი მიღება, ჩვენ ისინი უნდა გაეაძეოთ. ადამიანებს უარს ეუბნებიან თავშესაფარზე, რომელსაც მათ საქართველოს ხელისუფლება როდი სთავაზობს. ლტოლვილებს მფარველობს გლუკი. სხვა ქვეყანაშიც არის ლტოლვილების შესახებ კანონები: ლიტვა (1995), უკრაინა (1993), ბელარუსი (1995), აზერბაიჯანი (1992)... მაგრამ ლტოლვილების შესახებ ისეთი კანონი როგორც საქართველოშია, მსოფლიოში არსად არაა. ეს სპეციალურად გაკეთდა მესხების საწინააღმდეგოდ და ესეც მესხოფობიის გამოვლინებაა.

საერთო სიტუაცია

საქართველოს მთავრობა ცდილობს სიტყვებით დემოკრატიულად გამოიყურებოდეს და მესხების საკითხზე ლამისაა საერთო სახალხო რეფერენდუმი გამოაცხადოს. საქმით კი ცდილობს ბევრი დაუმალოს როგორც საკუთარ ხალხს ისე საერთაშორისო საზოგადოებას.

მკითხველს შევახსენებთ, რომ პროცედურის თანახმად, ვიდრე კანონპროექტს გაიტანენ საქართველოს პარლამენტში განსახილველად, მან უნდა მიიღოს ევროპის საბჭოს თანხმობა. სამწუხაროდ წარმოდგენილი კანონპროექტი არ შეესაბამებოდა აუცილებელ მოთხოვნებს და არ იქნა მოწონებული ევროპის საბჭოს მიერ. რაღა დასაძალია და მთავრობას სწორედ ამის იმედი ჰქონდა, იგი ცდილობს მაქსიმალურად გაწელოს პროცესი. იგი საერთოდ ოცნებობს მოიცილოს თავიდან ევროსაბჭოს წინაშე მესხების შესახებ ვაღდებულება. კანონპროექტში განგებ იქნა ჩადებული ისეთი ლაფსუსები, რომელსაც ადვილად შეამჩნევდა არაიურისტიკი.

იურიდიულ საკითხებში ევროსაბჭოს დეპარტამენტმა 2001 წლის 22 მარტს, ბუნებრივია ჩვენს მთავრობას დაუბრუნა წარმოდგენილი კანონპროექტი, რბილად რომ ვთქვათ გადასამუშავებლად. არსებითად მის მიმართ გამოთქვა იმდენი კრიტიკული შენიშვა, ამავე დროს პრინციპულ მომენტებზე, რომ შეიძლება ვილაპარაკოთ სრულიად ახალი კანონპროექტის გარდაუვალ შემუშავებაზე.

არც სახელმწიფო კანცელარია, არც სახელმწიფო კომისია, არც საპარლამენტო კომიტეტები, არც სპიკერატი, არაეინ საქართველოში დღეს არ ფლობს აუცილებელ ოპერატიულ ინფორმაციას მესხების შესახებ და არ ფლობს სიტუაციას მოსახლეობაზე რაღა თქმა უნდა ითქვას მოსახლეობაზე... მას შემდეგ რაც 2001 წლის თებერვალში ლტოლვილთა და განსახლების სამინისტროს რეპატრიაციის სამსახურის კოლექტივი მთლიანი შემადგენლობით პროტესტის ნიშნად გადადგა, მთავრობაში არ არსებობს უწყება, რომელიც კვალიფიცირებულად და მუდმივად დაკავებულია ამ საკითხით.

2001 წლის 8 ივნისს შედგა ევროსაბჭოს კომიტეტის სხდომა, რომელზედაც საგანგებოდ შეეხნენ მესხურ საკითხს. სხდომაზე ჩვენს ქვეყანას წარმოადგენდა ადამიანის უფლებების საპარლამენტო კომიტეტის თავჯდომარე ქალბატონი ელენე თევდორაძე. იქ იგი იძულებული იყო განეცხადებინა, რომ რეპატრიაციის შესახებ კანონპროექტის საბოლოო ვარიანტი მზად 2001 წლის სექტემბერში იქნება.

2001 წლის 3-4 სექტემბერს თბილისში იმყოფებოდა ევროსაბჭოს პოლიტიკური კომიტეტის დელეგაცია. დელეგაციის წევრებს ჰქონდათ შეხვედრები და საუბრები საქართველოს პოლიტიკური ელიტის ყველა წამყვან ფიგურასთან. ყველა დონეზე საკმაოდ სერიოზული კონსულტაციები შეეხო ევროკავშირის წინაშე საქართველოს რიგ ვალდებულებებს, რომლებიც აღებული იქნა ამ ორგანიზაციებში შესვლისას. საუბარია იმ ვალდებულებებზე, რომლებიც სრულიად არ შესრულდა ან არ სრულდება დათქმულ ვადებში. ევროსაბჭოს ყველა რეკომენდაციებიდან ყველაზე საცოდავ მდგომარეობაში მესხური პრობლემის მოგვარებასთან დაკავშირებული რეკომენდაციებია. საქართველოს ხელმძღვანელობამ ევროსაბჭოს პოლიტიკური კომიტეტს წევრების წინაშე დაადასტურა საკითხის გადაწყვეტის პოლიტიკური ნება. პოლიტიკურმა კომიტეტმა უკმაყოფილება გამოთქვა პროცესის გაჭიანურების გამო და მოუწოდა საქართველოს ხე-

ლისუფლებას თავისი პოლიტიკური ნება დაადასტუროს კონკრეტული მოქმედებით.

6 სექტემბერს პარიზში შედგა ევროსაბჭოს მონიტორინგის კომიტეტის მორიგი სხდომა. არსებული ინფორმაციით საქართველოს საკითხი იდგა უფრო მწვავედ ვიდრე წინა სხდომაზე. ეხლა პარლამენტარი ელენე თევდორაძე მარტო აღარ იყო, არამედ წარმოადგენდა ჩვენს ქვეყანას თავის კოლეგასთან რეზოლუციისადმიასთან ერთად. განიხილა რა საქართველოსთან დაკავშირებული საკითხების მთელი კომპლექსი, კომიტეტმა მიიჩნია, რომ საქართველოს მართებს მეტი ძალისხმევა თავისი კანონმდებლობის ევროპულ სტანდარტებთან შესაბამისობაში მოსაყვანად.

კომიტეტის განსაკუთრებული შეშფოთება გამოიწვია დეპორტირებული მესხი მოსახლეობის პრობლემის გადაწვეტაში პროგრესის არარსებობამ. როგორც ცობილია მესხებთან დაკავშირებული რეკომენდაციები შედგება სამი ნაწილისგან თითოეული ნაწილისათვის კონკრეტული ვადებით. ესენია: 1) ორი წლის განმავლობაში (27. 04. 2001.-მდე) შეიქმნას საკანონმდებლო ბაზა, 2) სამი წლის განმავლობაში (27.04. ს002-მდე) დაიშყოს რეპატრიაცია და 3) პროცესი დამთავრდეს 12 წლის განმავლობაში (27.04.2011 მდე)

მონიტორინგის კომიტეტმა დააფიქსირა, რომ საქართველომ დაარღვია, თავისი ვალდებულებების I ნაწილი—კანონი დღემდე არაა. კომიტეტმა მოუწოდა ჩვენს სახელმწიფოს დააჩქაროს მუშაობა კანონის მიღებაზე ევროსაბჭოს ექსპერტთა ყველა შენიშვნის გათვალისწინებით. საქართველოს წარმომადგენლებმა განაცხადეს, რომ მზად არიან მხედველობაში მიიღონ ბევრი შენიშვნა კანონპროექტთან დაკავშირებით და თანხმდებიან რიგი შესაბამისი კორექტირების შეტანაზე. მაგრამ ევროსაბჭოს ერთ მოთხოვნას საქართველო ვერ დაეთანხმება. საუბარია მთავრობის კანონპროექტის ერთ პუნქტზე. გათვალისწინებულია, რომ იმისათვის რათა დეპორტირებულ პირს მიეცეს ნებართვა რეპატრიაციაზე, მან უნდა წარმოადგინოს დეპორტაციის შესახებ ცნობის დედანი. ექსპერტები მიიჩნევენ რომ ეს მოთხოვნა არ უნდა იყოს კანონში. ჩვენები თვლიან, რომ ეს აუცილებელია, ხომ უნდა ვიყოთ დარწმუნებული რომ ადამიანი მართლაც დეპორტირებულია.

მართლაც, ასეთ ცნობებს იძლეოდა საბჭოთა ხელისუფლება როცა გადაწყვეტილებას ღებულობდნენ ინდივიდუალური წესით კონკრეტული ადამიანის მიმართ (გასახლდეს, ჩაისვას, გან-

კულაკდეს, დაიხვრიტოს და ა. შ.). მესხების დეპორტაცია კი იყო კოლექტიური და თითოეულ ადამიანზე ცალკე არავითარ დოკუმენტს შსსკ არ ადგენდა. არ არსებობდა დეპორტირებულთა სახელობითი სიაც კი. არსებობდა სავაგონო სიები, სადაც უთითებდნენ მხოლოდ ოჯახის უფროსს და მასთან მყოფი ადამიანების რიცხვს. ასე რომ დეპორტაციის შესახებ ცნობის დედანი, რომელიც ჩადებულია კანონპროექტში და პუნქტში, რომელსაც იცავს ქართული მხარე (მხედველობაშია მთავრობა) არ შეიძლება არსებობდეს ბუნებაში. ამ პუნქტის გარშემო ვაჭრობა (ეს არის კანონპროექტის მრავალთაგან ერთი სადაო პუნქტი) ცხადად მიუთითებს მთავრობის განზრახვაზე მაქსიმალურად გაწელოს პროცესი.

ევროსაბჭოს მონიტორინგის კომიტეტი ძალზედ მნიშვნელოვნად მიიჩნევს, არ დაუშვას რათა ვალდებულებთა პირველი ნაწილის ჩაშლამ არ გამოიწვიოს მეორე ნაწილის არათანადროული შესრულება. მხედველობაშია ის, რომ რეპატრიაცია უნდა დაიწყოს ევროსაბჭოს რეკომენდაციებში დაფიქსირებული ვადებში. სახელდობრ არა უგვიანეს 2002 წლის 27 აპრილისა. ასე, რომ ჩვენს გვაქვს რელური შესაძლებლობა ვალდებულებათა თუნდაც მეორე ნაწილი შესრულდეს პირნათლად.

ევროსაბჭოს მონიტორინგის კომიტეტის მიერ სხდომების შედეგად მომზადებულია რეზოლუციის პროექტი საქართველოს შესახებ, რომელშიც მესხების საკითხი გამოყოფილია საგანგებოდ. ეს დოკუმენტი გადატანილ იქნა სხდომაზე, რომელიც 2001 წლის 25 სექტემბერს შედგა.

მიღებულ რეზოლუციაში გამოთქმულია, კერძოდ შემდეგი მოთხოვნა. მიეცეს დეპორტირებულ მესხებს ისეთივე სტატუსი, როგორც აქვთ ეთნიკური ჯგუფების წარმომადგენლებს, რომლებიც რეპრესირებული იყვნენ საბჭოთა რეჟიმის მიერ და დაბრუნდნენ საქართველოში საბჭოთა პერიოდში. სხვა სიტყვებით, საუბარია საქართველოს მოქალაქის სტატუსზე.

ფიქრობთ ბოლოს და ბოლოს მიღებული იქნება თუ იდეალური არ სრულიად მისაღები კანონი. მაგრამ საქმე ამით არ მთავრდება.

საერთაშორისო პრობლემა

საქართველოს მიერ სამართლებლივი ბაზის შექმნა აუცილებელია რეპატრიაციისათვის, მაგრამ არა საკმარისია პრობლემების გადასაჭრელად. მისი გადაჭრა უნდა მოხდეს იმ სახელ-

მწიფოების კოლექტიური პასუხისმგებლობის პრინციპიდან გამომდინარე, რომელთა ტერიტორიაზე ცხოვრობენ და ეხლაც ცხოვრობენ დეპორტირებული მესხები

მათი მდგომარეობა დსთ-ს ყველა ქვეყანაში უკიდურესად მძიმეა. მოსახლეობის ამ კატეგორიის მიმართ თავის ვალდებულებებს არ ასრულებენ საქართველოს, რუსეთის და ზოგიერთი სხვა ქვეყნების ხელისუფალნი. ენთუზიაზმით სავსე არიან დასავლეთის ფინანსური ინექციების მიღებისას, მაგრამ იგი აღარ არსებობს, როცა საქმე ეხება დემოკრატიულ ფასეულობებს და აღმიანის უფლებებს.

ასეთ მდგომარეობას შეიძლება მოჰყვეს ახალი კონფლიქტები, იძულებითი და არამართვადი მიგრაციების ახალი ტალღები და დსთ-ს ცალკეულ რეგიონებში ვითარების დესტაბილიზაცია.

უკვე არის შემაშფოთებელი სიგნალები: მაგ: ახლახანს ყუბანის კაზაკებმა განიზრახეს წამოეწყოთ კრასნოდარის მხარის მოსახლეობის რეფერენდუმი, ამ მხარეში დეპორტირებული მესხების შემდგომი ცხოვრების მიზანშეწონილობს შესახებ. კრასნოდარის მხარის ადმინისტრაცია ავრცელებს ცნობებს, რომ ვითომდა მესხები ამ მხარეში ეს არის დანაშაულის, ნარკობიზნესის და იარაღით ვაჭრობის წყარო. ხდება დაახლოებით იგივე, როგორც ფერგანის დარბევების წინ (1989) ეფექტური კონსულტაციებისა და ურთიერთკონტროლის ეფექტური მექანიზმების გარეშე შეუძლებელია მოესპოთ დაძაბულობის კერები, თავიდან ავიცილოთ ახალი კონფლიქტების წარმოშობა და უზრუნველყოთ შემდგომი პროგრესი მესხების პრობლემის დარეგულირებაში.

ახალი საერთაშორისო ინიციატივა

არასამთავრობო ორგანიზაცია ქართველ რეპატრინათა კავშირი (ქრკ) გასულ წელს გამოვიდა ინიციატივით პრობლემის გადასაწყვეტად საერთაშორისო თანამშრომლობის ადეკატურ ფორმის გამოყენების შესახებ. თანამშრომლობის ასეთ ფორმად შეიძლება გახდეს მიზნობრივი მუდმივმოქმედი ექსპერტების აგენტშორისი ოპერატიული სამუშაო ჯგუფი (ეაოსჯ). დაინტერესებული მხარების წინაშე დგას ერთდროულად სამი ამოცანა:

– ჰუმანიტარული უფლებების საყოველთაოდ მიღებული საერთაშორისო ნორმების დაცვა.

– საკუთარი ქვეყნისა და მოსახლეობის ინტერესების მაქსიმალური დაცვა სხვა ქვეყნების ინტერესების ხელყოფის გარეშე.

– დეპორტირებული მესხი მოსახლეობის იურიდიული ეკონომიკური და სოციალური უფლებების აღდგენა

დაინტრესებულ საერთაშორისო ორგანიზაციების, მთავრობების და ასოციაციების მიერ დაარსებულ ასეთ ჯგუფს შეუძლია გახდეს ეფექტური ინსტრუმენტი ამ საკითხში შესაბამის სახელმწიფოებს შორის ჯერ კიდევ არსებული მრავალი სადაო მომენტების გადასაჭრელად. ეაოსჯ-ის მუშაობას შეუძლია ხელი შეუწყოს მესხური პრობლემების გადაწყვეტის ურთიერთ მისაღები მიდგომების გამომუშავებას. რიგი სახელმწიფოებისა და საერთაშორისო ორგანიზაციების ხელმძღვანელების მისამართით გაგზავნილ თავის მიმართვაში ქრკ-მა შესთავაზა თავისი მოსაზრებები ასეთი ჯგუფის დამფუძნებლების სანიმუშო შემადგენლობის, სტრუქტურის და მუშაობის შესახებ.

ეაოსჯ-ს შეეძლო გამხდარიყო იმ საერთაშორისო შეთანხმებული ძალისხმევების განხორციელება, რომელთა აუცილებლობა ხაზგასმით აღინიშნება ბოლო დროს და რომლებიც საქმით დაახლოებს საერთაშორისო თანამეგობრობას დღის წესრიგიდან მოხსნან მესხების პრობლემები.

მომავლის სახე

აღბათ ჩვენ მივედით იქამდე, რომ აუცილებელია გავარკვიოთ ჩვენთვის ჩვენი საზოგადოების ძირითადი ფასეული ორიენტაციები და შეხედულებები მომავალზე. მივედით იქამდე, რაც პირდაპირაა დაკავშირებული ქართული სახელმწიფოს განვითარებასა და მის მოქალაქეების კეთილდღეობასთან. საუბარია საქართველოს მომავლის მკაფიო და ნათელი სურათის გააზრებაზე, იმ სურათისა რომელიც მსგავსათ მოზაიკისა იწყობა ქვეყნის თითოეული მოქალაქის ინდივიდუალური „სურათებისაგან“. თუ არაა მომავლის მკაფიო სურათი, მაშინ არც შედეგია. მიზანი აბსტრაქტულია, მომავლის სურათი კი კონკრეტული.

საქართველოს აბსტრაქტული მიზანია—განვითარებული დემოკრატიული სახელმწიფოს აშენება. ამას იტყვის თითოეული მაგრამ აქვს კი ბევრს წარმოდგენილი მომავლის კონკრეტული სურათი? და ვხედავთ ამ სურათზე ჩვენ საქართველოში დაბრუნებულ დეპორტირებულ მესხებს? თუ თითოეული ჩვენგანი და მთელი საზოგადოება ერთიანად ვერ გაარკვევს თავისათავად ამ სურათს, მაშინ ჩვენ უწესრიგოთ ვიმობრავებთ არსაით.

არსებობს ენერჯის ორი ძირითადი წყარო, რომელიც კვებას პიროვნებას, საზოგადოების თუ სახელმწიფოს საქმიანო-

ბას—ეს არის შიში და ზნეობა. შიში ნეგატიური სახეობის საფუძველში დევს. მაღალი ზნეობა მართავეს ყველა პოზიტიურ ცვლილებას. შიშმა შეიძლება წააქეზოს ადამიანები დიადი საქმეებისათვის, მაგრამ არა დიდი ხნით, მაშინ როცა მაღალი ზნეობა განვითარებისა და სრულყოფის უღვევი წყაროა.

შეიძლება ვიყოთ დარწმუნებული ერთში. ჩვენ, სინამდვილეში ვერვის მოტყუებას ვერ შევძლებთ. ვერც რუსების, ვერც თურქების, ვერც ამერიკელების, ვერც აზიელების, ვერც ევროპელების— თუ ჩვენ ვიტყვით ტყუილს, შეიძლება მოვატყუოთ მხოლოდ ჩვენი თავი. მესხების საკითხი—ეს არის მხოლოდ მცირე ეპიზოდი, ჩვენი ქვეყნის ისტორიის ფრაგმენტი. სასწორზე კი დგას გაცილებით უფრო დიდი რამ—საქართველოს მომავალი.

ჩვენ გვაქვს ორი გზა. ერთი გზა—საბოლოოდ მივეცეთ მესხოფობიას—ზნეობის ამ ეროზიას და ჩვენი ქვეყნის პერიმეტრზე ავაგოთ დიდი ქართული კედელი. და ვიცხოვროთ ამ სიმაგრეში მესხოფობური კანონებით. ამ შემთხვევაში დანარჩენი მსოფლიოსათვის ჩვენ ვიქნებით მახინჯი საზოგადოების ცოცხალი მაგალითი.

არის სხვა გზა— გადავლახოთ ზნეობის ეროზია, ამოვაგდოთ შლაგბაუმი ჩვენი ცნობიერებიდან და ავაშენოთ ღია საზოგადოება, რომელშიც მსოფლო წესრიგის კანონები იმოქმედებენ. აი ეს არის დემოკრატიის გზა. რომელი გზით წავალთ, დამოკიდებულ მხოლოდ ჩვენზე.

МЕСХОФОБИЯ – БОЛЕЗНЬ ПРАВСТВЕННОСТИ

Марат Бараташвили

(президент Союза Грузинских Репатриантов)

Если отдельные группы населения являются меньшинствами или языковыми, или религиозными, или этническими, то проблема депортированных месхетинцев для Грузии представляет собой концентрированное воплощение основных характерных аспектов, связанных с меньшинствами. И от того, насколько наше государство справится с этой проблемой, во многом зависит будущее, как самой Грузии, так и каждого из нас.

Еще до депортации месхетинское население представляло собой языковое меньшинство. Начиная с XVI в. делопроизводство в Самцхе-Джавахети велось то на турецком языке (арабицей), то на русском языке (кириллицей). Известно, что в советское время до 1944 года культурная жизнь и делопроизводство на юге Грузии осуществлялось на азербайджанском языке (латиницей). А языком общения большинства населения на протяжении более двух веков был региональный язык, не имеющий письменности. Старшее поколение местных жителей Самцхе-Джавахети – и грузины-католики, и этнические армяне, и другие – по сей день, сохранило этот разговорный язык, как памятник культуры для этнографов. Это своеобразный синтез анатолийского диалекта турецкого языка и языка грузинского.

Наряду с этим, депортированные месхетинцы являлись до депортации и являются сейчас также и религиозным меньшинством, они мусульмане. Правда, если говорить вообще об этнических грузинах, то грузия-мусульман в мире – большинство. Но, поскольку мы говорим о грузинском государстве в сегодняшних границах, то месхетинцы, безусловно, представляют собой религиозное меньшинство.

И, наконец, до сих пор не утихает война терминов: турки-месхетинцы, месхетинцы, грузины-мусульмане, месхетинские турки, месхи, ахалцихские турки, месхи-мусульмане.... Думаю, Совет Европы сделал совершенно правильно, что придал высланным из Грузии месхетинцам социальный, а не этнический или религиозный статус. Отныне во всех документах речь идет о депортированном месхетинском населении. И сегодня употребление другого термина свидетельствует лишь, по меньшей мере, о неграмотности автора.

ЖЕРТВЫ БОЛЬШОЙ ПОЛИТИКИ ГОСУДАРСТВ

Я не буду рассказывать вам историю Грузии, хотя многие ее не знают или отрывочно знают лишь ее советскую версию. Думаю, более разумно сейчас искать выход из положения, и смотреть в будущее, не вдаваясь в дебри истории. Я лишь приведу несколько сухих документов недавнего прошлого, а размышления по их поводу оставляю на усмотрение читателя.

Информация к размышлению

Документ №1

(из Воззвания съезда крестьян Ахалцихского уезда к грузинам-мусульманам Аджарии, Кабулетии, Ардагана и Шавшети, Ахалцих, 2 января 1919 г.)

“Братья, грузины-мусульмане! Мусульманская и христианская Грузия – неотъемлемые части единой Грузии....Ныне, когда с Грузией воссоединилась одна часть мусульманской Грузии, в лице Ахалцихского и Ахалкалакского уездов, встает вопрос об освобождении остальной мусульманской Грузии: Аджарии, Кабулетии, Ардагана и Шавшети. Мы хорошо понимаем, что Грузия, разделенная на две части, будет слаба, и станет игрушкой в чужих руках.... Лишь совместной работой, лишь соединением мусульманской и христианской Грузии в одну семью все население Грузии может обрести свое счастье... Осуществление всех демократических реформ свидетельствует о том, что Грузия представляет собой настоящий государственный организм, у которого достаточно сил для развития в будущем”.

Документ №2

Документ датирован июлем 1944 г. “Секретарю ЦК КП (б) Грузии – товарищу К.ЧАРКВИАНИ, Председателю Совнаркома ГССР – товарищу В. БАКРАДЗЕ...В Ахалцихском районе 83 деревни. По переписи 1939 года всего в районе 59490 душ. По национальности по этой же переписи: грузины – 3989 чел., азербайджанцы – 27811 чел., армяне – 9301 чел., курды 1407 чел....Если учесть, что почти всю численность так называемых азербайджанцев на самом деле составляют омусульманенные грузины, последних, вероятно, только в нашем районе насчитывается 28000 душ...Секретарь Ахалцихского РККП (б) Грузии Г. Кирвалидзе”.

Документ №3

“24 июля 1944 года. Совершенно секретно № 789/6 ГОСУДАРСТВЕННЫЙ КОМИТЕТ ОБОРОНЫ Товарищу СТАЛИНУ И. В. ...В целях улучшения условий охраны государственной границы СССР на участке Грузинской ССР, НКВД СССР считает целесообразным переселить из Ахалцихского, Адигенского, Аспиндзского, Ахалкалакского, Богдановского районов и некоторых сельсоветов Аджарской АССР 16.700 хозяйств тюрков, курдов и хемшелов, общей численностью 86.000 душ, в районы Казахской, Узбекской и Киргизской ССР. После переселения тюрков считаем целесообразным в эти районы вселить 7.000 хозяйств малоземельных колхозников из других районов Грузинской

ССР. Мероприятия согласованы с ЦК КП (б) Грузии и СНК Грузинской ССР (выделено мной, М.Б.). НАРОДНЫЙ КОМИССАР ВНУТРЕННИХ ДЕЛ Союза СССР (Л. Берия).

В е р н о: (подпись)”.

Документ №4

“28 НОЯБРЯ 1944 г. Совершенно секретно № 1282/6. ГОКО - товарищу СТАЛИНУ И.В., СНК СССР - товарищу МОЛОТОВУ В.М., ЦК ВКП (б) - товарищу МАЛЕНКОВУ Г.М. В соответствии с постановлением ГОКО НКВД СССР, проведена операция по переселению из пограничных районов Грузинской ССР турок, курдов и хемшелов... Подготовка к переселению проводилась с 20 сентября по 15 ноября с. г... Операция по переселению из Адигенского, Ахалцихского, Аспиндзского, Ахалкалакского и Богдановского районов проведена в период с 15 по 18 ноября с. г. и из районов Аджарской АССР - 25-26 ноября с. г. Всего переселено 91.095 человек. Все эшелоны с переселенцами находятся в пути к местам нового поселения - в Узбекскую, Казахскую и Кыргызскую ССР. Операция по переселению прошла организованно, без каких-либо происшествий. В указанные выше пограничные районы Грузинской ССР будут переселены 7.000 крестьянских хозяйств из малоземельных районов Грузии. НАРОДНЫЙ КОМИССАР ВНУТРЕННИХ ДЕЛ Союза СССР - Л. Берия”.

Документ №5

9 декабря 1996 г. Указ Президента Грузии №802 “Об утверждении Государственной программы по решению правовых и социальных проблем депортированных и репатрированных в Грузию месхов”. “Постановлением Государственного Комитета Обороны СССР от 31 июля 1944 года №6279 с юга Грузии, в частности, из Самцхе-Джавахети, в результате политической репрессии была выслана часть населения... Независимая демократическая Грузия ставит целью реабилитацию поправных прав указанного населения путем их репатриации и постепенное искоренение результатов этноцида...Президент Грузии Э. Шеварднадзе”.

Документ №6

15 марта 1999 г., Вена. Из выступления главы делегации Грузии г-на Эльдара Шенгелая на международных консультациях по месхетинскому вопросу. “Вернемся к тому определению депортированного народа, ко-

торое принято в документе Евросовета. А именно – “депортированное месхетинское население”. Это не создает те разночтения, которые мы видим в разных документах и выступлениях. Очень странно звучит, когда одни называют “турки-месхетинцы”, другие – “месхетинские турки””, следующие – “месхи-мусульмане”, до выселения их называли “азербайджанцами”. Давайте все-таки договоримся, что это “депортированное месхетинское население”. А в остальном – пусть каждый определяет себя, как он сам считает нужным”.

ВОПРОС НРАВСТВЕННОСТИ

Я всегда говорил, что вопрос депортированных месхетинцев – это, в первую очередь, вопрос нравственности. И только после этого – вопрос политический, экономический, юридический и т.д. Именно нравственность предопределяет конкретные политические шаги, приводит в действие те или иные экономические рычаги, и является стержнем любого законодательного акта.

В 1991 году наша Грузия стала независимой. К этому времени в Грузию смогли вернуться всего около 300 семей депортированных, а остальные, что за пределами Грузии, с нетерпением ждали этой независимости. Оно и понятно. До этого столица тоталитаризма и тюрьмы народов – “преступная” Москва -- не пускала их в Грузию, а после этого ключ от родины будет лежать непосредственно в столице свободы и толерантности – в священном для месхетинцев Тбилиси.

Отразилось ли на судьбе депортированных месхетинцев восстановление независимости их родины-Грузии? Да, отразилось, причем, самым непосредственным образом. С момента провозглашения независимости до середины 1992 года из разных районов Грузии было депортировано более 200 семей месхетинцев-репатриантов. Напомню, что, в ходе депортации, а именно 15 сентября 1991 года независимая Грузия ратифицировала Всеобщую декларацию прав человека и Заключительный акт Хельсинского совещания ОБСЕ. Ратифицировала, и пошла дальше депортировать. Кто должен нести ответственность за эту депортацию? Свалим все на одного Звиюда Гамсахурдия, которого нет в живых? Мы ведь привыкли все сваливать на людей -покойников и государства-покойников.

О депортации 1944 года все – и молодые демократы-реформаторы, и пожилые месхофобы-консерваторы – с прилежностью учеников в любое время суток отвечают, что это преступление совершено Кремлем, Москвой, Сталиным, СССР. Что именно Россия, как правопреемник СССР должна решать эту проблему. А к Грузии не может

быть никаких претензий. Но что касается депортации месхетинцев-репатриантов из Грузии в 1991-1992 годах (в первые же годы независимости), то об этом никто из наших политиков не осмеливается даже заикнуться. Кто в ответе за это, какое государство? Ясно, что вину за это не возложив ни на Москву, ни на Чингиз-хана... Месхофобы на такие вопросы просто не отвечают.

Заметьте, все достижения и успехи Грузии мы приписываем нашей избранности, а все недостатки и провалы – проискам злых и ненавистных врагов. Только вот мало кто задумывается над тем, почему же, если мы такие хорошие, у нас так много врагов, а друзей кот наплакал. И эти нам не нравятся, и те не такие. Мы зачастую образ врага создаем в своем воображении, ищем врагов там, где их нет. Месхетинцы требуют свои права, - угроза исламского фундаментализма турок. Не платим за энергоносители, – еще кто-то виноват. А не месхетинец ли Шота Руставели нам завещал: “Кто себе друзей не ищет, самому себе заклятый враг”?

Кто мне объяснит, почему мы так не любим, например, турок, но преклоняемся, скажем, перед немцами? Ведь и Турция, и Германия - светские государства, и те, и другие – члены Совета Европы, члены НАТО.... Знаю, многие мне скажут, что наша нелюбовь к туркам исторически оправдана, они (турки) всегда воевали с нами (грузинами) и убивали наших предков. Давайте вспомним, когда в последний раз сражались на поле битвы грузины с турками. Если не считать эпизодические стычки времен 1-й мировой войны, то это было во время последней русско-турецкой войны в 1878 году, 123 года назад. А не сражались ли когда-нибудь на поле битвы грузины с немцами. Да, во время второй мировой войны, прошло всего 55 лет. Почему же мы любим тех, которые совсем недавно убили многих из нас (все это свежо в памяти), люди этого поколения еще живы. И почему ненавидим тех, предки которых когда-то убивали наших предков, даже правнуков которых уже нет с нами. Неужели мы не знаем, что наш южный сосед – это не Османский Султанат средних веков, а Турецкая Республика XXI века. Неужели мы не помним, что именно Турция первая признала государственную независимость сегодняшней Грузии? Неужели мы не помним, что в начале 90-х годов, когда мы были отрезаны от всего мира, и каждый из нас был нищим купонным миллионером, именно Турция спасла Грузию от голодной смерти? Неужели мы не знаем, что именно Турция является сегодня главным нашим торговым партнером и одним из главных инвесторов нашей страны? В конце концов, именно в Турции живет самое

большое на планете компактное поселение этнических грузин, которые являются полноправными гражданами Турции и которых никто не притесняет. Конечно, нормальные граждане все это помнят и знают. И сегодняшние турки заслуживают, если не любви, то хотя бы благодарности, или, уж на самый худой конец, просто уважения. Но у наших месофобов своя логика: надо ненавидеть турок, надо месхетинцев называть “турками”, только тогда все сойдется, и мы можем не пускать месхетинцев в Грузию, только тогда население нас поддержит. Почему они так мыслят? Потому что в то время, когда весь мир живет завтрашним днем и строит будущее, наши месофобы живут средневековыми понятиями и ничего не хотят строить. Потому что наши чиновники хотят в полной мере пользоваться благами своего положения, но не хотят делать необходимую государственную работу. А для обоснования своей бездеятельности они готовы употребить все резервы своей фантазии. Они заняты тем, что искажают факты так, чтобы заставить их служить поддержкой своей ненависти. Глубоко предубежденные люди имеют стойкий иммунитет к той информации, которая расходится с их стереотипами. Знаменитый юрист Оливер Венделл Холмс-младший однажды сказал: “Попытки образовать фанатика – это то же самое, что направить луч света прямо в глаза: зрачки инстинктивно сужаются”. Все это непосредственно относится к области наших нравственных ориентаций.

В 586 году до н.э. царь новоассирийского государства Навуходоносор выселил евреев из их исторической родины и поселил на берега Тигра и Евфрата. После того, как это государство пало, и было образовано новое персидское государство, в 536 году до н.э., т.е. 50 лет спустя, Кир, правитель Персии, дал евреям официальную реабилитацию. И право вернуться на родину. Это было за 200 лет до рождения первого царя Картли Парнаваза. Неужели за 2300 лет у грузинского государства не развилось гуманизма настолько, чтобы оно смогло поправить такую же несправедливость по отношению к своим соотечественникам? Вот она, наша сегодняшняя нравственность.

ПОЛИТИЧЕСКИЙ АСПЕКТ

Политические расчеты, которые советская империя вела со своим населением, не закончились и со смертью Сталина. Так, когда пришло время наказать Грузию за ее строптивость и свободолюбие, был задействован целый ряд мастерски разработанных сценариев, легших в основу тайной войны спецслужб против Грузии. Одним из актов этой войны явилась Ферганская резня 1989 года, жертвами которой стали депортированные сюда в 1944 году месхетинцы. Это был, по разумению авто-

ров, точный расчет: уже зрели события в Сухуми и Цхинвали, изгнанные же из Узбекистана месхетинцы жаждали вернуться в Грузию.

Подготавливая кровавую акцию в Фергане, спецслужбы привлекли широкий арсенал средств идеологического характера и криминальные структуры. Начальник Ферганского областного УКГБ Н. Песков удостоверял, что перед вспышкой мощных погромов был замечен приезд в область ряда особо опасных преступников из РСФСР. Зам. начальника Главного политуправления внутренних войск МВД СССР полковник Е. Нечаев позже признался: “Я видел события в Сумгаите, но это не идет ни в какое сравнение с Ферганским кошмаром!”. Погромщики удивительно точно определяли места скопления своих жертв, что очень напоминает другие советские и постсоветские погромы. Авторам “фергано-месхетинского проекта” не удалось скрыть подлинные цели и причины погромов и выпятить якобы их уголовно-хулиганский характер.

У месхетинцев, однако, хватило мудрости, и они не двинулись тогда в массовом порядке в Грузию. С одной стороны, они требовали и терпеливо ждали решения грузинских властей (врожденное законопослушание), с другой – чувствовали, что это не самое подходящее время для переезда на родину. Кто знает, не сумеют ли обуздать тогда свои ностальгические чувства, была ли Грузия сейчас независимой? Конечно, наши политики об этом не говорят. А помнят ли?

Потом еще была попытка разыграть месхетинскую карту против Грузии, и использовать в своих целях обиду и отчаяние повсюду гонимых депортированных в абхазской войне. Для этого в свое время была подключена так называемая конфедерация горских народов. Но месхетинцы скорее погибнут, чем выступят с оружием в руках против Грузин-матери на чьей-либо стороне. Месхетинцы, которые все потеряли, но безгранично дорожат Грузией, всячески оберегали ее, хотя бы извне. (Такое чувство любви к родине многим не понять, приближенное к этому чувство могут испытывать только беженцы. Поэтому многие в недоумении, – зачем месхетинцы рвутся в Грузию, когда другие отсюда уезжают? И это стремление вызывает у некоторых подозрение, – а может их наняли какие-нибудь спецслужбы?) Некоторые же молодые месхетинцы приехали из других стран, и, не будучи де-юре гражданами Грузии, сражались за территориальную целостность своей родины в рядах грузинской армии. И тут просчитались специалисты центра планирования развала Грузии. Месхетинцы никогда ничего не делали и не делают во вред Грузии. Помнят ли об этом наши политики?

Депортированные месхетинцы по сей день остаются жертвами большой политики. У каждого из государств имеются свои “национальные” интересы по отношению к этому населению. Но пока нет такого государства, которое бы защищало интересы самих месхетинцев. В последнее время к нам стало больше поступать обращений месхетинцев о фактах дискриминации. Тревожные сигналы поступают из разных стран СНГ, и их достаточно много.

Попытки использовать месхетинскую карту против независимой Грузии могут быть и в дальнейшем. Чтобы этой угрозы больше не было наше государство должно взять инициативу в свои руки. Надо решить хотя бы свою часть проблемы, а не сваливать все на других, прячась от трудностей.

А пока у грузинского государства нет четкой государственной политики в отношении месхетинского вопроса. Есть однозначная, зафиксированная позиция Президента страны – депортированные должны быть восстановлены в правах. Есть позиция некоторых чиновников и некоторых политиков – получить из проблемы хоть какую-то выгоду. Для одних это конкретные материальные блага, для других – не менее конкретные политические очки. У большинства же людей, именующих себя политиками – позиция флюгера, куда подует ветер перемен, туда и они. Простые же граждане страны озабочены одним, – дожить бы до завтра, и не лишиться бы того, что у них есть.

ЭКОНОМИЧЕСКИЙ АСПЕКТ

Действительно, все имущество депортированных месхетинцев никуда не делось, и не испарилось. Оно осталось здесь, в Грузии, и по сей день находится в безвозмездном распоряжении нашего государства и наших граждан. Это своеобразный бессрочный кредит, выданный месхетинцами своему государству. Для того, чтобы прекратить спекуляции по этому вопросу, необходимо подчеркнуть, что депортированные месхетинцы не претендуют на то, чтобы получить обратно оставленные в 1944 году свои дома, сады, коровы и т.д. Хотя, как принято в мире, государство, когда оно будет в состоянии, должно предложить возмещение понесенного ущерба наследникам депортированных.

Ясно, что государственный бюджет Грузии в ближайшие годы не сможет предусмотреть сколь-нибудь существенное финансирование репатриационных программ. Даже в том случае, если будет принят соответствующий закон. Репатриация состоятельных месхетинцев будет осуществляться на их собственные средства. Репатриация нуждающихся

будет осуществляться на средства международных организаций и стран-доноров. Последние об этом однозначно заявили.

Кстати, здесь имеется еще одно немаловажное обстоятельство. Финансовая и техническая помощь будет оказываться в равной степени как семьям и общинам репатриантов, так и населению тех сел и районов, где будут поселяться репатрианты. Именно такой подход осуществляют международные организации в случае репатриации населения с целью исключить элемент социальной зависти.

И мы, Грузия, можем получить эти средства лишь при одном условии – принятый закон относительно депортированных месхетинцев должен быть демократическим.

ПРАВОВОЙ АСПЕКТ.

Грузия – не единственная республика бывшего СССР, жители которой подвергались сталинским репрессиям, и с территории которой осуществлялась депортация населения. Другие бывшие республики СССР, а ныне новые независимые государства, как и Грузия, не являются правопреемниками СССР. Таковой является Российская Федерация.

Законы Грузии о депортированных

Во всех этих государствах все жертвы политических репрессий реабилитированы соответствующими законами. В Грузии же депортированные месхетинцы до сих пор не реабилитированы. Правда, в декабре 1997 года был принят закон о признании граждан Грузии жертвами политических репрессий и социальной защите репрессированных. Но, как видно из названия, он распространяется только на граждан Грузии. Кроме того, в законе специально сделана одна антимесхетинская оговорка: “Этот закон не распространяется на лиц, принадлежащих к этническим группам, которые были депортированы с 25 февраля 1921 г. до 28 октября 1990 г., порядок реабилитации которых будет определен отдельно”.

Заглянем в законы о гражданстве государств-неправопреемников СССР, с территории которых осуществлялась депортация населения.

Например, закон о гражданстве Республики Беларусь (член СНГ) вступил в силу 12 ноября 1991 г. “Статья 17. Право на приобретение гражданства сохраняется за лицами, которые постоянно проживали на территории Республики Беларусь, но были принудительно выселены с ее территории или выехали за ее пределы до введения в действие настоящего закона, а также за их потомками”.

А вот закон Латвийской Республики (не член СНГ) о гражданстве вступил в силу 25 августа 1994 г. “Переходные положения. 1. Граждане Латвии и их потомки, которые в период с 17 июня 1940 года до 4 мая 1990 года, спасаясь от террора оккупационного режима СССР и Германии, покинули Латвию как беженцы, были депортированы или по упомянутым причинам не смогли вернуться в Латвию и за это время натурализовались в иностранных государствах, сохраняют право регистрироваться в Реестре жителей как граждане Латвии, и после регистрации в полном объеме пользуются правами гражданина, если регистрация произведена до 1 июля 1995 года. Если эти лица регистрируются после 1 июля 1995 года, они обязаны отказаться от гражданства другого государства”. Примерно такие же формулировки содержатся в законах других бывших республик СССР, из территории которых выселялись люди.

Закон Грузии о гражданстве вступил в силу 27 марта 1993 года. Защищает ли он интересы депортированного в советское время из Грузии населения? Тех людей, которые против своей воли оказались вне территории Грузии? Тех людей, которые были гражданами Демократической Грузии 1918-1921 годов, а затем до 1944 года являлись гражданами советской Грузии? К сожалению, я не могу здесь привести никакой цитаты. Закон о гражданстве Грузии, хотя в него уже внесены 29 поправок, ничего подобного не предусматривает. Почему? Месхофобия.

Надо отдать должное нашим законодателям, они все эти годы очень последовательно и тщательно разрабатывали антимеркантистскую законодательную базу. Принимались все необходимые меры, чтобы депортированные меркантисты не смогли вернуться в Грузию. Во всяком случае, на законном основании.

До 1998 года имелась лишь единственная возможность легального пребывания на территории Грузии для депортированных меркантистов – это получение статуса беженца. Но при принятии нашей, грузинской, версии закона о беженцах (вступил в силу 12 марта 1998 г.) была сделана специальная антимеркантистская оговорка: “Беженцем не может быть лицо, страной происхождения которого является Грузия”. Беженцем является лицо, жизни которого грозит опасность и пересекает границу государства, уходя от опасности. А Грузия говорит: меркантистов будут убивать, – нас это не касается. Мы не можем их принять, мы должны их выдворить. То есть опять отдать на растерзание. Людям отказано в убежище, которое предоставляет даже не правительство Грузии. Беженцы находятся под защитой УВКБ ООН. И в других странах есть законы о беженцах: Литва (1995), Украина (1993), Беларусь (1995), Азербайджан

(1992)... Но такого закона о беженцах, как в Грузии нигде в мире не существует. Это специально было сделано против месхетинцев, и это также проявление месхофобии.

ОБЩАЯ СИТУАЦИЯ

Правительство Грузии, пытаясь выглядеть демократичным на словах и выступая чуть ли не за всенародный референдум по месхетинскому вопросу, на деле стремится многое скрыть и от собственного населения, и от международной общественности.

Напомним читателю, что согласно процедуре, прежде чем законопроект будет вынесен на рассмотрение Парламента Грузии, он должен получить добро экспертов Совета Европы. К сожалению, представленный законопроект не соответствовал необходимым требованиям и не был одобрен Советом Европы. Что скрывать, правительство на это и рассчитывало, оно старается максимально затянуть процесс. Оно вообще мечтает сбросить с себя обязательство перед Советом Европы по месхетинскому вопросу. В законопроект намерено были заложены такие ляпсусы, которые легко мог обнаружить и не юрист. Департамент Совета Европы по юридическим вопросам 22 марта 2001 года, естественно, вернул нашему правительству представленный законопроект, мягко говоря, на переработку. По существу же, к нему было сделано столько критических замечаний, причем, по принципиальным моментам, что можно говорить о неизбежной разработке совершенно нового законопроекта.

Ни Госканцелярия, ни правительственная комиссия, ни парламентские комитеты, ни его спикерат – никто в Грузии сегодня не располагает необходимой оперативной информацией о месхетинцах и не владеет ситуацией. Что уж тут говорить о населении.... После того, как в феврале 2001 года коллектив Службы репатриации министерства беженцев и расселения в знак протеста ушел в полном составе в отставку, в правительстве не существует ведомства, квалифицированно и на постоянной основе занимающегося этим вопросом.

8 июня 2001 года в Париже состоялось заседание Комитета Совета Европы по Мониторингу, на котором месхетинский вопрос был затронут особо. Нашу страну на заседании представляла председатель парламентского комитета по правам человека госпожа Елена Тевдорадзе. Она там вынуждена была заявить, что окончательный вариант законопроекта о репатриации будет готов в сентябре 2001 года.

3-4 сентября 2001 года в Тбилиси находилась делегация Политического Комитета Совета Европы. Члены делегации имели встречи и бесе-

ды со всеми ключевыми фигурами политической элиты Грузии. Достаточно серьезные консультации на всех уровнях касались ряда обязательств Грузии перед Советом Европы, которые были взяты при вступлении в эту организацию. Речь идет о тех обязательствах, которые выполнены не в полной мере или выполняются не в оговоренные сроки. Из всех рекомендаций Совета Европы в самом плачевном состоянии находится рекомендация, связанная с решением месхетинской проблемы. Руководство Грузии перед членами Политического Комитета СЕ подтвердило наличие у него политической воли решить вопрос. Политический Комитет выразил свое недовольство тем, что затягивается процесс, и призвал власти Грузии свою политическую волю подтвердить конкретными действиями.

6 сентября в Париже состоялось очередное заседание Комитета Совета Европы по Мониторингу. По имеющейся информации вопрос Грузии на этот раз стоял гораздо острее, чем на предыдущем (8 июня) заседании. Теперь уже парламентарий Елене Тевдорадзе была не одна, а представляла нашу страну вместе со своим коллегой Ревазом Адамия. Рассмотрев весь комплекс вопросов, связанных с Грузией, Комитет посчитал, что Грузия необходимо предпринять еще больше усилий с тем, чтобы привести свое законодательство в соответствие с европейскими стандартами.

Особое беспокойство Комитета вызвало отсутствие прогресса в решении проблемы депортированного месхетинского населения. Как известно, рекомендация ПАСЕ по месхетинцам состоит из трех частей с конкретными сроками по каждой части. Это: 1) в течение двух лет (до 27.04.2001) создать законодательную базу, 2) в течение трех лет (до 27.04.2002) начать репатриацию, и 3) процесс завершить в течение 12 лет (до 27.04.2011).

Комитет по Мониторингу зафиксировал, что Грузия нарушила первую часть своих обязательств, закона до сих пор нет. Комитет призвал наше государство ускорить работу по принятию закона с учетом всех замечаний экспертов СЕ. Представители Грузии заявили, что согласны принять во внимание многие замечания к законопроекту и согласны внести ряд соответствующих корректив. Но с одним требованием Совета Европы Грузия согласиться не может. Речь идет об одном из пунктов законопроекта правительства. Предусмотрено, что депортированное лицо, для того, чтобы ему разрешили (не разрешили) репатриацию, должно представить подлинник справки о депортации. Эксперты считают, что этого требования не должно быть в законе. Наши считают, что это

необходимо, как же, дескать, мы ведь должны быть уверены, что человек действительно депортированный.

Действительно, такие справки выдавались советскими властями, когда решение принималось в индивидуальном порядке относительно конкретного человека (выслать, посадить, раскулачить, расстрелять и т.д.). Депортация же месхетинцев была коллективной, и отдельно на каждого человека никакого документа НКВД не составляло. Не существовало даже поименного списка депортированных. Списки имелись по-вагонные, где указывался лишь глава семьи и количество человек при нем. Так что подлинник справки о депортации, который заложен в законопроект и пункт, который отстаивает грузинская сторона (имеется в виду правительство), не может существовать в природе. Торг по этому пункту (это только один из многих спорных пунктов законопроекта) наглядно показывает намерение правительства максимально затянуть процесс.

Комитет по Мониторингу СЕ считает очень важным не допустить, чтобы срыв сроков первой части обязательства повлек за собой несвоевременное выполнение и второй его части. Имеется в виду, что репатриацию надо начать в сроки, зафиксированные в рекомендациях ПАСЕ. А именно, не позже 27 апреля 2002 года. Так что у нас есть реальная возможность хотя бы вторую часть обязательства выполнить с честью.

Комитетом по Мониторингу СЕ по итогам заседания подготовлен проект резолюции относительно Грузии, в котором месхетинский вопрос выделен особо. Этот документ был вынесен на заседание ПАСЕ, которое состоялось 25 сентября 2001 года.

В принятой ПАСЕ резолюции выражено, в частности, следующее требование. *Предоставить депортированным месхетинцам такой же статус, который имеют представители этнических групп, репрессированные советским режимом и вернувшиеся в Грузию в советское время.* Другими словами, речь идет о статусе гражданина Грузии.

Думается, в конечном итоге, будет принят, если не идеальный, то вполне приемлемый закон. Но этим дело не заканчивается.

ПРОБЛЕМА МЕЖДУНАРОДНАЯ

Принятие Грузией законодательной базы для репатриации необходимо, но недостаточно для решения проблемы. Ее надо решать, исходя из принципа коллективной ответственности государств, на территории которых проживали, и сейчас проживают депортированные месхетинцы.

Положение последних остается крайне тяжелым во всех странах СНГ. Свои международные обязательства по отношению к этой категории населения не выполняют правительства Грузии, России и некоторых других стран, повсеместно нарушаются права этих людей. Власти ряда стран СНГ, в том числе и Грузии, полны энтузиазма при получении финансовых инъекций Запада, но он отсутствует, когда дело касается демократических ценностей и прав человека.

Такое положение чревато новыми конфликтами, новыми потоками вынужденной и неуправляемой миграции и дестабилизацией обстановки в отдельных регионах СНГ. Есть уже тревожные сигналы. Недавно, например, кубанское казачество затеяло устроить референдум среди населения Краснодарского края на предмет целесообразности дальнейшего проживания депортированных месхетинцев в крае. Уже в этом году администрация Краснодарского края распространяет в СМИ сведения, что, якобы, месхетинцы в крае – это рассадник преступности, наркобизнеса и торговли оружием. Происходит примерно то же самое, что и перед ферганскими (1989г.) погромами. Без эффективного механизма консультаций и взаимоконтроля сторон невозможно устранить очаги напряженности, предотвратить возникновение новых конфликтов и обеспечить дальнейший прогресс в урегулировании месхетинской проблемы.

Новая международная инициатива

НПО Союз Грузинских Репатриантов в прошлом году выступил с инициативой применить для решения проблемы адекватную форму международного сотрудничества. Такой формой сотрудничества могла бы стать целевая постоянно действующая Межагентская Оперативная Рабочая Группа Экспертов (МОРГЭ). Перед заинтересованными сторонами стоит триединая задача:

- соблюсти общепринятые международные нормы гуманитарного права;
- максимально защитить государственные интересы своей страны и населения, не ущемляя интересы других стран;
- восстановить юридические, экономические, социальные и другие права депортированного месхетинского населения.

Такая группа, учрежденная заинтересованными международными организациями, правительствами и НПО, может стать эффективным инструментом в деле разрешения многих спорных моментов, еще имеющихся между соответствующими государствами в этом вопросе. Работа МОРГЭ может способствовать выработке взаимоприемлемых

подходов к решению месхетинской проблемы. В своем обращении, направленном в адрес руководителей ряда государств и международных организаций, СНГ предложил также примерный состав учредителей, структуру и методы работы такой группы.

МОРГЭ могла бы стать воплощением тех международных согласованных усилий, необходимость которых в последнее время подчеркивается и которые на деле приблизят международное сообщество к снятию месхетинской проблемы с повестки дня.

ОБРАЗ БУДУЩЕГО

Пожалуй, мы подошли к тому, что необходимо прояснить для себя основные ценностные ориентации нашего общества и взглядов его на будущее. К тому, что напрямую связано с дальнейшим развитием грузинского государства и благополучием его граждан. Речь идет о четком и ясном осмыслении картины *будущего Грузии*. Той картины, которая как мозаика складывается из индивидуальных “картинок” каждого гражданина страны. *Если нет четкой картины будущего, то нет и результата*. Цель абстрактна. Картина же будущего - конкретна.

Абстрактная цель Грузии – построение развитого демократического государства. Это скажет каждый. А многие ли представляют себе конкретную картину будущего? И видим ли мы в этой картине вернувшихся в Грузию депортированных месхетинцев? Если каждый из нас, и все общество в целом, не прояснит для себя четко эту картину, то мы так и будем беспорядочно двигаться в никуда.

Существуют два основных источника энергии, подпитывающие деятельность будь то личности, общества или государства - это страх и высокая нравственность. Страх лежит в основе негативных образов. Высокая нравственность управляет всеми позитивными изменениями. Страх может подвигнуть людей на великие свершения, но не надолго. В то время как высокая нравственность служит неиссякаемым источником развития и совершенствования.

Можно быть уверенным в одном. Мы, по большому счету, никого не сможем обмануть. Ни русских, ни турок, ни американцев, ни азиат, ни европейцев... Мы, если будем обманывать, сможем обмануть только самих себя. Месхетинский вопрос – это лишь небольшой эпизод, фрагмент истории нашей страны. На карту же поставлено нечто гораздо большее – будущее Грузии.

У нас есть два пути. Один путь – окончательно поддаться месхофобии – этой эрозии нравственности и воздвигнуть по периметру наших границ Великую Грузинскую Стену. И жить в этой крепости по месхофобским законам. В этом случае для всего остального мира мы будем живым примером уродливого общества.

Есть другой путь – преодолеть эрозию нравственности, выбросить шлагбаумы из нашего сознания, и построить открытое общество, где действуют законы мирового порядка. Это путь демократии.

По какому пути мы пойдём, - зависит только от нас самих.

კეთილი ნება და არა ვალდებულება.

ოზიციალური კოზიცია და კომენტარები

ალექსი გერასიმოვი

(საქართველოს პრეზიდენტის თანაშემწე ეროვნებათშორისი ურთიერთობის საკითხებში)

დეპორტირებული მესხების დაბრუნებას სამცხე-ჯავახეთის ადგილობრივი მოსახლეობა საკმაოდ ნეგატიურად უყურებს. სწორედ ამ საკითხის შესწავლით დაინტერესდა ევროპის ეროვნულ უმცირესობათა ფედერალური გაერთიანება (FUEN), რომლის წარმომადგენლებიც იმყოფებოდნენ საქართველოს ამ რეგიონში და თვითონ ნახეს და შეაფასეს არსებული მდგომარეობა.

მოსახლეობის ნეგატიური დამოკიდებულება სამი მიზეზით არის განპირობებული: 1) მოსახლეობას ჯერ კიდევ ახსოვს ქართველი მუსლიმების ქმედებანი მათ წინააღმდეგ; 2) მათი ყოფილი ტერიტორიები უკვე დაკავებულია და დასახლებული აჭარის მაღალმთიანი რეგიონებიდან ჩამოსახლებული მოსახლეობითა და სომეხი ეროვნების მოქალაქეებით; 3) დეპორტირებულ მესხთა რაოდენობა საგრძნობლად გაიზარდა. არსებობს საკმაოდ რეალური საშიშროება ადგილობრივ მოსახლეობასთან დეპორტირებული მესხების კონფლიქტისა.

საქართველომ ევროპის საბჭოში გაწვევიანებით, საკუთარ თავზე დეპორტირებული მესხების რეპატრიაციის ვალდებულება აიღო. რეპატრიაციის განხორციელებისათვის 12 წელია დადგენილი. დეპორტირებული მესხები „ჩვენი ხალხია“ და არ შეგვიძლია მათი განსაცდელში მიტოვება. ისინი ჰაერში არიან გამოკიდებულნი და მათი უფლებები ყოველი ფეხის ნაბიჯზე ირღვევა. შექმნილია სპეციალური კომისია სახელმწიფო მინისტრის ხელმძღვანელობით. სწორედ ამ კომისიის მიერ შემუშავდა დეპორტირებული მოსახლეობის რეპატრიაციის მთელი გეგმა. კომისიაში მოხდა რეპატრიაციის კანონის განხილვაც, რომელიც შემუშავებული იყო ახალგაზრდა იურისტთა ასოციაციის მიერ. კანონპროექტმა გაიარა აპრობაცია და მოწონებულ იქნა ევროპის საბჭოს ექსპერტების მიერ. შემუშავებულია გეგმის თანახმად, უნდა შედგეს მონაცემთა ბაზა, რათა გაირკვეს საქართველოში დაბრუნების მსურველთა ზუსტი რიცხვი. თუმცა, დაბრუნებამდე

აუცილებელია, ევროპის საბჭოს მიერ მიღებული დადგენილების თანახმად, მთელმა დეპორტირებულმა მოსახლეობამ მისი ახლანდელი განსახლების ადგილებში შესაბამისი ქვეყნის მოქალაქეობა მიიღოს. ამ პირობის შესრულება აუცილებელია იმის გამო, რომ მოქალაქეობის არმქონე პირი, მიუხედავად მისი ჭეშმარიტი სურვილისა, იძულებული ხდება დატოვოს უცხო ქვეყანა და თავშესაფარი საკუთარ სამშობლოში მოითხოვოს. ეს უკვე ნებაყოფლობითი დაბრუნება არ არის. კრასნოდარის რაიონში მცხოვრები დეპორტირებული მოსახლეობა სავალალო მდგომარეობაში იმყოფება. იქ მცხოვრებ დეპორტირებულ მოსახლეობას მოქალაქეობა მხოლოდ იმ შემთხვევაში მიეცემა, თუ ისინი დაწერენ ხელწერილს ქვეყნის დატოვების შესახებ. ეს არის ადამიანის უფლებების უხეში დარღვევის ყველაზე ნათელი გამოხატულება. აქედან გამომდინარე, ყველა ქვეყანა (სადაც იმყოფება დეპორტირებული მოსახლეობა) უნდა ასრულებდეს ნაკისრ ვალდებულებებს. მხოლოდ ამის შემდეგ შეიძლება სრულყოფილი რეპატრიაცია განხორციელდეს.

სამწუხაროდ, დღევანდელი რეალობიდან გამომდინარე, დეპორტირებული მოსახლეობა შეიძლება დასახლდეს მხოლოდ იმ ტერიტორიაზე, სადაც ეს საქართველოსათვის არის შესაძლებელი. შესაძლოა იქ სამცხე-ჯავახეთთან შედარებით უკეთესი პირობები იყოს შექმნილი. დეპორტირებული მოსახლეობის კომპაქტური დასახლება არ გამორიცხავს მის უფლებას – სხვაგან გადავიდეს საცხოვრებლად. ეს ინდივიდუალური უფლებაა და სახელმწიფოს არ შეუძლია რაიმე შეზღუდვის დაწესება.

ჩვენ ვაღიარებთ რეპატრიაციის პროცესში არასამთავრობო ორგანიზაციების უდიდეს როლს და აქტიურადაც ვთანამშრომლობთ მათთან. ახალგაზრდა იურისტთა მიერ შემუშავებული კანონპროექტი ამის ნათელი დასტურია. მართალია, ამ საკითხზე მუშაობა საკმაოდ ნელა მიმდინარობს, მაგრამ ეს სრულიად ბუნებრივია, როცა ქვეყანაში იმყოფება 250000-ზე მეტი ლტოლვილი. დეპორტირებული მოსახლეობის რეპატრიაციისათვის სერიოზული მომზადებაა საჭირო, რათა თავიდან იქნას აცილებული შესაძლო კონფლიქტები.

დაახლოებით 300 დეპორტირებულმა პირმა უკვე მიიღო საქართველოს მოქალაქეობა. მსახურობენ ჯარში, სწავლობენ და ქართულ გვარებსაც იბრუნებენ.

რა თქმა უნდა, საქართველოს მარტო, სხვისი დახმარების გარეშე, არ შეუძლია წარუძღვეს და უზრუნველყოს რეპატრია-

ციის პროცესი. უაღრესად დიდი მნიშვნელობა ენიჭება საერთაშორისო ორგანიზაციების დახმარებას. ამ ინიციატივის ბოლომდე მიყვანა შესაძლებელია მხოლოდ ერთიანი ძალისხმევითა და პასუხისმგებლობით. ამ პროცესის დაწყება საქართველოს კეთილი ნება იყო. მოსახლეობა დეპორტირებულ იქნა საბჭოთა კავშირის მიერ. მათი პრობლემის მოგვარება მხოლოდ განაწილებული პასუხისმგებლობით არის შესაძლებელი.

აუცილებელია საზოგადოება მომზადებულ და შესაბამისად გათვითცნობიერებულ იქნას რეპატრიაციის პროცესთან დაკავშირებით. საჭიროა ხშირი და რეგულარული საინფორმაციო ხასიათის გადაცემები, პროგრამები, საინფორმაციო კომპანიები და ა.შ.

ВЫРАЖЕНИЕ ДОБРОЙ ВОЛИ, А НЕ ИСПОЛНЕНИЕ ОБЯЗАТЕЛЬСТВА.

ОФИЦИАЛЬНАЯ ПОЛИТИКА И КОММЕНТАРИИ

Алексей Герасимов,

**(Помошник Президента Грузии в Вопросах
Международных Отношений)**

На возвращение депортированных месхетинцев в Самцхе-Джавахети местное население смотрит довольно негативно. Изучением этого вопроса заинтересовался Федеративный Союз Европейских Национальных Меньшинств (FUEN). Его представители находились в этом регионе Грузии и воочию увидели и оценили существующее положение.

Негативное отношение населения вызвано тремя причинами: 1) население все еще помнит действия против него грузинских мусульман; 2) их территории уже заняты населением из высокогорных районов Аджарии и гражданами армянской национальности; 3) количество депортированных месхетинцев значительно возросло. Существует довольно реальная опасность конфликта депортированных месхетинцев с местным населением.

Членством Совета Европы Грузия взяла на себя обязательство ре-

патриации депортированных месхетинцев. Для осуществления репатриации дано двенадцать лет. Депортированные месхетинцы “наш народ” и мы не можем оставить их в беде. Они как бы повисли в воздухе, их права нарушаются на каждом шагу. Создана специальная комиссия под руководством государственного министра. Ею был разработан полный план репатриации депортированного населения. В комиссии рассмотрели закон о репатриации, который был разработан ассоциацией молодых юристов Грузии. Закон прошел апробацию и был одобрен экспертами Совета Европы. Согласно разработанному плану, должна быть составлена база данных для установления точного числа желающих вернуться в Грузию. Хотя, до возвращения, согласно постановлению Совета Европы, необходимо чтобы все депортированное население в местах их сегодняшнего проживания приняло гражданство соответствующей страны. Выполнение этого условия необходимо потому что апатрид, несмотря на его истинное намерение, становится вынужден покинуть чужую страну и просить убежища на своей родине. Что само собой уже не является добровольным возвращением. Депортированное население живущее в Краснодарском районе находится в бедственном положении. Живущему там депортированному населению гражданство дается лишь в том случае, если они пишут объявление о том, что покидают страну. Это является грубым нарушением прав человека. Поэтому все страны (страны где проживает депортированное население) должны выполнять взятые обязательства. Только после этого возможно осуществление полной репатриации.

К сожалению, исходя их существующей реальности, депортированное население может поселиться только на той территории, где это возможно для Грузии. Возможно там созданы лучшие условия по сравнению с Самцхе-Джавახети. Компактное поселение депортированного населения не исключает их права переселения в другое место. Это индивидуальное право и государство не может наложить какие-либо ограничения.

Мы признаем огромную роль неправительственных организаций в процессе репатриации и активно сотрудничаем с ними. Подтверждение этому законопроект разработанный молодыми юристами. Правда, работа над этим вопросом идет довольно медленно, но это совершенно естественно в условиях, когда в стране находится более пяти тысяч беженцев. Для репатриации депортированного населения необходима серьезная подготовка чтобы избежать возможных конфликтов.

Приблизительно триста депортированных лиц уже приняли гражд-

данство Грузии. Они служат, в армии, учатся и возвращают грузинские фамилии. Конечно, Грузия без посторонней помощи не сможет вести и обеспечивать процесс репатриации. Очень большое значение имеет помощь международных организаций. Довести эту инициативу до конца можно только едиными усилиями и ответственностью. Этот процесс начался по доброй воле Грузии. Население было депортировано Советским Союзом. Решение их проблемы возможно только распределением ответственности.

Необходимо чтобы общество было подготовлено и соответственно посвящено в связи с вопросом репатриации. Необходимы частые и регулярные информационного характера передачи, программы, информационные кампании и т.д.

1944 წელს სამხრეთ საქართველოდან
დეპორტირებული მოსახლეობის რეპატრიაციის,
რეაბილიტაციისა და ინტეგრაციის პრობლემა

ზურაბ ეზუგბაიას

(საქართველოს იუსტიციის მინისტრის მოადგილე,
იუსტიციის უფროსი მრჩეველი)

ევროპის საბჭოში გაწევრიანებასთან დაკავშირებით საქართველოს მიერ აღებულ ვალდებულებებში მნიშვნელოვანია ევროპის საბჭოს საპარლამენტო ასამბლეის რეზოლუცია №209, 1999 წ. შესწორება №6, რომლის შესაბამისად, ჩვენი ქვეყანა ვალდებულია, მიიღოს საკანონმდებლო ბაზა, რომელიც დაუშვებს საბჭოთა რეჟიმის მიერ XX საუკუნის 40-იან წლებში საქართველოდან დეპორტირებული მოსახლეობის რეპატრიაციასა და ინტეგრაციას, მათთვის საქართველოს მოქალაქეობის მიღების უფლების ჩათვლით.

დღესდღეობით საზოგადოებაში დომინირებს მოსაზრება იმის შესახებ, თითქოს დეპორტირებულ პირთა რეპატრიაციის პრობლემა საქართველოს წინაშე დადგა მხოლოდ ევროსაბჭოში გაწევრიანების შემდეგ. დავაზუსტებ, რომ ევროსაბჭოში გაწევრიანებამ მხოლოდ დააჩქარა რეპატრიაციის პროცესი, რომელიც საქართველოში ჯერ კიდევ XX საუკუნის 80-იანი წლების დასასრულს დაიწყო.

საქართველოს მიერ აღებული ვალდებულებიდან გამომდინარე, საბჭოთა რეჟიმის მიერ XX საუკუნის 40-იან წლებში საქართველოდან დეპორტირებული მოსახლეობის საკითხი დღეს კიდევ უფრო აქტუალური გახდა არა მარტო საქართველოსათვის, არამედ საერთაშორისო თანამეგობრობისათვისაც. აღნიშნული პრობლემის გადაჭრის გზების ძიებას მიეძღვნა საერთაშორისო ორგანიზაციების მიერ გამართული არაერთი საკონსულტაციო შეხვედრა (ჰააგა, ნიდერლანდები 1998 წლის სექტემბერი, ვენა, ავსტრია 1999 წლის მარტი), რომელთა მუშაობაში საქართველოს გარდა მონაწილეობას ღებულობდნენ აზერბაიჯანის, რუსეთის ფედერაციის, უკრაინის, თურქეთის, აშშ-ს მთავრობათა დელეგაციები, დეპორტირებული მოსახლეობის საზოგადოებრივი ორგანიზაციების წარმომადგენლები სხვადასხვა ქვეყნიდან,

ვეროსაბჭოსა და ეუთო-ს მისიის წარმომადგენლები.

ამ შეხვედრებზე მკვეთრად იქნა ხაზგასმული იმის თაობაზე, რომ რამდენადაც საქართველოს დღევანდელი სახელმწიფო საბჭოთა კავშირის ძირითადი და ერთადერთი უფლებამონაცვლე არ არის, მხოლოდ ჩვენმა ქვეყანამ მთელი მოცულობით არ უნდა აიღოს დეპორტირებული მოსახლეობის რეაბილიტაციის ვალდებულებანი. ამ საკითხში თავისი წილი პასუხისმგებლობა უნდა აიღონ ასევე ყოფილი საბჭოთა კავშირის სხვა რესპუბლიკებმაც, მათ შორის უპირველეს ყოვლისა, რუსეთმა.

პოსტსაბჭოურმა ქვეყნებმა, რომელთა ტერიტორიაზეც ახლა ცხოვრობს დეპორტირებული მოსახლეობა, განსაკუთრებული ყურადღება უნდა გამოიჩინონ მათ მიმართ მოქალაქეობის მიცემის, მატერიალური შეღავათების გაწევის თუ სხვა საკითხებში. დეპორტირებულთა პრობლემების გადასაჭრელად მნიშვნელოვან როლს შეასრულებს საერთაშორისო ორგანიზაციების აქტიური მონაწილეობით ამ ქვეყნებში სამთავრობო და საპარლამენტო დონეზე საკონსულტაციო შეხვედრები, სახელმწიფოთაშორისო ხელშეკრულებების დადება, რათა რეპატრიაციის მსურველთ არ შეექმნათ დაბრკოლებები და დაცული იქნეს მათი უფლებები ამ ქვეყნებში უკან დაბრუნების შემთხვევაში.

ცალსახაა, რომ რეპატრიაციის პროცესი უნდა იყოს ნებაყოფლობითი. ნებაყოფლობითი რეპატრიაცია კი თავის მხრივ პირის მიერ გადაწყვეტილების სრულ გაანალიზებასა და მომავალი საცხოვრებელი ადგილის არჩევის უფლების ნებაყოფლობით განხორციელებას გულისხმობს.

ადამიანის უფლებათა საყოველთაო დეკლარაციის მე-13 მუხლის თანახმად, „ყოველ ადამიანს აქვს უფლება თავისუფლად გადაადგილდეს და აირჩიოს თავისი საცხოვრებელი ადგილი ნებისმიერი სახელმწიფოს ფარგლებში“. აღნიშნულიდან გამომდინარე, ყველა სახელმწიფო, რომლის ტერიტორიაზეც ამჟამად ცხოვრობს დეპორტირებული მოსახლეობა, ვალდებულია შექმნას პირობები, რათა რეპატრიანტებმა შეძლონ თავისუფლად გამოხატონ თავიანთი ნება და ნებაყოფლობით გადაწყვიტონ თავიანთი ბედი.

დეპორტირებულ პირთა რეპატრიაცია უაღრესად სერიოზული, საპასუხისმგებლო და საფრთხილო საკითხია, რომლის მოსაწესრიგებლად, რიგ გარემოებებთან ერთად გათვალისწინებული უნდა იქნეს მიმდები ქვეყნის უშიშროების საკითხი და ამ ქვეყანაში არსებული სოციალურ-ეკონომიკური მდგომარეობა.

კონკრეტულ შემთხვევაში, ქვეყანას, რომლის ტერიტორიაზეც ცხოვრობს ათი ათასობით ლტოლვილი და დევნილი პირი და რომლის მოსახლეობის უმრავლესობა სოციალურად დაუცველ კატეგორიას განეკუთვნება, სათანადო ფინანსური უზრუნველყოფის გარეშე, გაუჭირდება რეპატრიაციისათვის საჭირო პროცესის წარმართვა და რეპატრირებულ პირთათვის მინიმალური სოციალური პირობების შექმნა.

ზემოაღნიშნული ფაქტორების გათვალისწინებით, საჭიროა ისეთი საკანონმდებლო აქტის მიღება, რომელიც სრულყოფილად მოაწესრიგებს დეპორტირებული მოსახლეობის რეპატრიაციის, რეინტეგრაციის და ადაპტაციის პროცესთან დაკავშირებით წარმოშობილ ურთიერთობებს.

დეპორტირებული მოსახლეობის რეპატრიაციის თაობაზე საქართველოს იუსტიციის სამინისტროში სამართლებრივ ექსპერტიზაზე წარმოდგენილი იქნა კანონპროექტის ორი ვარიანტი – ახალგაზრდა იურისტთა ასოციაციის მიერ მომზადებული კანონპროექტი „საბჭოთა რეჟიმის მიერ მე-20 საუკუნის 40-იან წლებში საქართველოდან დეპორტირებულ პირთა რეპატრიაციის შესახებ“, რომელიც წარმოადგინა საქართველოს ლტოლვილთა და განსახლების სამინისტრომ და რეპატრიაციის სამსახურის უფროსის, ბატონ გურამ მამულიას მიერ წარმოდგენილი კანონპროექტი – „დეპორტირებული მესხეთელი მოსახლეობის რეაბილიტაციის – პოლიტიკური რეპრესიების მსხვერპლად აღიარების, რეპრესირებულთა რეპატრიაციისა და სოციალური დაცვის შესახებ“.

იუსტიციის სამინისტროში წარმოდგენილი კანონპროექტების ექსპერტიზის შედეგად, ასევე 40-იან წლებში სამხრეთ საქართველოდან დეპორტირებული მოსახლეობის რეაბილიტაციისა და რეპატრიაციის სამთავრობო კომისიის 2000 წლის 2 ნოემბრის სხდომის (ოქმი №8/10) გადაწყვეტილებით, საბაზო ვარიანტად არჩეული იქნა ახალგაზრდა იურისტთა ასოციაციის მიერ მომზადებული კანონპროექტი, რომლის საბოლოო დამუშავება დაევალა საქართველოს იუსტიციის სამინისტროს.

საქართველოს იუსტიციისა და ლტოლვილთა და განსახლების სამინისტროების თანამშრომლობის შედეგად მომზადდა „საბჭოთა რეჟიმის მიერ მე-20 საუკუნის 40-იან წლებში საქართველოდან დეპორტირებულ პირთა რეპატრიაციის შესახებ“ კანონპროექტის გადამუშავებული ვერსია.

სწორედ ეს პროექტი მ/წლის მარტის თვეში წარდგენილი

იქნა ევროსაბჭოში ექსპერტიზაზე და მოხდა მისი გადამუშავება ევროსაბჭოს ექსპერტების მიერ გამოთქმული შენიშვნების გათვალისწინებით.

როგორც ზემოთ აღინიშნა, კანონპროექტს მნიშვნელოვანი ფუნქცია აკისრია, სრულყოფილად უნდა მოაწესრიგოს რეპატრიაციის პროცესთან დაკავშირებული ყველა ასპექტი, რათა გამოინახოს ოპტიმალური მექანიზმები რეპატრიაციისა და ადაპტაცია-ინტეგრაციის პროცესის სწორად წარმართვისათვის.

კანონპროექტი ეფუძნება შემდეგ პრინციპებს:

- რეპატრიაციის პროცესის ნებაყოფლობითობა;
- რეპატრიაციის პროცესის ეტაპობრიობა;
- რეპატრიანტთა განსახლება საქართველოს მთელ ტერიტორიაზე;

- ადამიანის უფლებების დაცვა რეპატრიაციის პროცესში;
- პროცესის მართვა და საჯაროობა;

- რეპატრიანტთა ადაპტაცია-ინტეგრაციისათვის ხელშეწყობა შესაბამისი საგანმანათლებლო, კულტურული, სოციალური და ეკონომიკური მექანიზმების მეშვეობით.

კანონპროექტი ითვალისწინებს საქართველოში დაბრუნებული პირისათვის რეპატრიანტის სტატუსის მინიჭებას სამი წლის ვადით. ეს პერიოდი ხელს შეუწყობს რეპატრიანტს ახალ საცხოვრებელ გარემოში დაფუძნებასა და ადაპტაცია-ინტეგრაციის პროცესში. ამასთან, ამ პერიოდში რეპატრიანტს უფლება აქვს, მიიღოს საქართველოს მოქალაქეობა ან/და იმიგრანტის სტატუსი ან დარჩეს იმ ქვეყნის მოქალაქედ, საიდანაც ჩამოვიდა. თუკი რეპატრირებული პირი ვერ შეძლებს საცხოვრებელ გარემოსთან შეგუებას და ადაპტაცია-ინტეგრირებას, საქართველოში დაბრუნებამდე მუდმივი საცხოვრებელი ქვეყნის მოქალაქეობის შენარჩუნება მას საშუალებას მისცემს თავისუფლად დაბრუნდეს იმ ქვეყანაში, რომლის მოქალაქეც არის.

კანონპროექტი განსაზღვრავს რეპატრიაციაზე უფლების მქონე პირთა წრეს და იმ კრიტერიუმებს, რომლის მიხედვითაც პირს შეიძლება არ მიენიჭოს რეპატრიანტის სტატუსი.

რეპატრიანტის სტატუსის მინიჭების პროცესი მოიცავს რამდენიმე ეტაპს:

- რეპატრიაციაზე უფლებამოსილი პირის მიერ განაცხადისა და აუცილებელი დოკუმენტების შეტანას საცხოვრებელი ადგილის მიხედვით საქართველოს დიპლომატიურ წარმომადგენლობაში;

– განაცხადის (დოკუმენტაციის) განხილვას კომპეტენტური სახელმწიფო ორგანოების მიერ (საქართველოს შინაგან საქმეთა, სახელმწიფო უშიშროების, ლტოლვილთა და განსახლების სამინისტროები);

– რეპატრიანტის სტატუსის მინიჭების თაობაზე ლტოლვილთა და განსახლების მინისტრის მიერ გადაწყვეტილების მიღებას.

კანონპროექტში განსაზღვრულია განაცხადის (დოკუმენტაციის) შეტანიდან მასზე საბოლოო გადაწყვეტილების მიღებამდე ყველა ინსტანციაში გავლის კონკრეტული ვადები და მექანიზმები. კანონპროექტში გათვალისწინებულია ასევე, მიღებული გადაწყვეტილების გასაჩივრების უფლებაც.

კანონპროექტში ჩამოყალიბებულია რეპატრიანტების პროცესის მარეგლამენტირებელი დებულებები, კერძოდ, რეპატრიანტის საქართველოში დაბრუნება, პირადი ქონების შემოტანა, რეპატრიანტის მიღება, რეპატრიანტის დამადასტურებელი მოწმობის გაცემა და ჩასახლება. კანონპროექტით განსაზღვრულია ასევე რეპატრიანტის უფლებები და მოვალეობები, რეპატრიანტის სტატუსის შეჩერებისა და შეწყვეტის საფუძვლები.

კანონპროექტის დებულებებიდან გამომდინარე, მომზადდა ასევე პროექტი შესაბამის საკანონმდებლო აქტებში ცვლილებებისა და დამატებების შეტანის თაობაზე, რომლითაც რეგლამენტირებულია რეპატრიანტის უფლებები საქართველოს მოქალაქეობის ან/და იმიგრანტის სტატუსის მიღების, ისტორიული გვარის აღდგენის, საგადასახადო და საბაჟო შეღავათებით სარგებლობის და სხვა საკითხებში.

კანონპროექტის შესაბამისად, რეპატრიაციის პროცესი უნდა განხორციელდეს ეტაპობრივად, ქვოტებით, რეპატრიანტების განსახლება მოხდება საქართველოს მთელ ტერიტორიაზე. რეპატრიაციის პროცესის ფინანსური უზრუნველყოფისათვის კანონპროექტით განსაზღვრულია რეპატრიაციის სახელმწიფო ფონდის შექმნა. ფონდის ფინანსები შედგება სახელმწიფო ბიუჯეტის, საერთაშორისო ორგანიზაციების და სხვა კერძო თუ სახელმწიფო ფინანსური სახსრებისაგან. დეპორტირებული მოსახლეობის რეპატრიაციისა თუ მათი ადაპტაცია-ინტეგრაციის პროცესების დაფინანსება განხორციელდება ამ ფონდის მეშვეობით.

მსურს აღვნიშნო იმის თაობაზე, რომ ევროსაბჭოს ასამბლეის №1257 რეზოლუციის (2001 წლის სექტემბერი) მე-8 მუხლის მე-7 პუნქტის შესაბამისად, საქართველოს დაევალა დეპორტირე-

ბულ მესხ მოსახლეობას მიეცეს რეაბილიტაციის იგივე სტატუსი, რომელიც მიეცათ საბჭოთა რეჟიმის დროს საქართველოში დაბრუნებულ სხვა დეპორტირებულებს. რამდენადაც კანონპროექტის მიზანია დეპორტირებულ პირთა რეპატრიაცია და სოციალური რეაბილიტაცია, მათი პოლიტიკური რეაბილიტაციის საკითხი უნდა გადაწყდეს რეპატრიაციის შემდეგ, სპეციალური კანონმდებლობით. აღნიშნულის გათვალისწინებით, ამ საკითხების მარეგლამენტირებელი დებულებები კანონპროექტში არ იქნა შეტანილი, რამდენადაც ამ კატეგორიის პირთა პოლიტიკურ რეაბილიტაციასთან დაკავშირებული საკითხების გადაწყვეტა შესაძლებელია „საქართველოს მოქალაქეთა პოლიტიკური რეპრესიების მსხვერპლად აღიარებისა და რეპრესირებულთა სოციალური დაცვის შესახებ“ საქართველოს კანონში შესაბამისი ცვლილებებისა და დამატებების შეტანით.

დასასრულ, უნდა აღინიშნოს იმის შესახებაც, რომ რეპატრიაციის პროცესის წარმატებით განსახორციელებლად მხოლოდ საკანონმდებლო ბაზის არსებობა, რაც არ უნდა სრულყოფილი იყოს იგი, საკმარისი არ იქნება. მიზანშეწონილია, კანონის მიღებამდე განხორციელდეს რეპატრიაციის პროცესის მოსამზადებელი ღონისძიებები, საჭიროა საინფორმაციო ბანკის შექმნა, სადაც თავს მოიყრის დეპორტირებულთა შესახებ არსებული ყველა ინფორმაცია, აუცილებელია შეიქმნას სარეაბილიტაციო ცენტრები და შემუშავდეს საადაპტაციო პროგრამები, მომზადდეს პოზიტიური საზოგადოებრივი აზრი ამ საკითხის თაობაზე და ა. შ. ფუქრობთ, ამ პროცესებში მნიშვნელოვანი როლის შესრულების უნარი შესწევთ არასამთავრობო ორგანიზაციებს.

ჩვენ მესხები ვართ და ამიტომ – ძართველები!

იასინ ვარსკნელიძე

1944 წლის ნოემბერში სამხრეთ საქართველოდან – ადიგენის, ახალციხის, ასპინძის, ახალქალაქისა და ბოგდანოევის (ამჟამად – ნინოწმინდის) რაიონებიდან შუა აზიის რესპუბლიკებში (უზბეკეთში, ყაზახეთსა და ყირგიზეთში) მაშინდელი საბჭოთა ხელისუფლების მიერ შეთითხნილი ბრალდებებით, სსრკ თავდაცვის სახელმწიფო კომიტეტის №5279, 31.07.1944წ. საიდუმლო დადგენილების თანახმად, როგორც არასაიმედო მუსლიმანური და „თურქებად“ შერაცხული მოსახლეობა, გაასახლეს დაახლოებით 100 ათასი ადამიანი. მათგან უმრავლესობას (94 ათასამდე) შეადგენდნენ ეთნიკური ქართველები – მესხები, სამცხე-საათაბაგოს უძველესი, ძირძველი მკვიდრნი. გასახლებულთაგან მხოლოდ 6000 იყო მიგრანტი: XVIII საუკუნის ბოლოს მესხეთში ჩამოსახლებული ირანულენოვანი ქურთები და თურქულენოვანი „თარაქამა“ („მომთაბარე“) – თურქმენები, რომლებიც XVIII საუკუნის პირველ მესამედში ქვემო ქართლში სხვა თურქმენულ ტომებთან ერთად ჩამოსახლდა თურქმენეთიდან ირანის მბრძანებელმა ნადირ–შაჰმა, როგორც თავისი ერთგული ქვეშევრდომები და ქართლის სამეფოზე სამხედრო ზეწოლის საშუალება, ისინი შევიდნენ ჯავახეთში (ახალქალაქის, ასპინძისა და ნინოწმინდის რაიონებში) XVIII საუკუნის ბოლოს დმანისიდან.

დღეს მრავალტანჯული მესხების წინააღმდეგ თამაშდება შეკვეთილი პროვოკაციები. ამასთან, მრავალი პოლიტიკური ძალა თვით საქართველოსა და მის ფარგლებს გარეთ, ცდილობენ დააგროვონ „ქულები“ ე.წ. „თურქი-მესხების“ თამაშში. ამასთან, ვინაიდან ამ წრეებს თავისი „მჩქეფარე“ საქმიანობით შეცდომაში შეჰყავთ ქართული საზოგადოება, ერთობ დროულად მიგვაჩინია თავად მესხების მართალი სიტყვა. ასეთი მიდგომა პრობლემის მიმართ, ხელს შეუწყობს მყარი ნიადაგის შექმნას ჯანსაღი საზოგადოებრივი აზრის ფორმირებას ისტორიულ სამშობლოში მესხთა რეაბილიტაციისა და ღირსეული დაბრუნების საკითხის კონსტრუქციული გადაჭრისათვის.

1944 წლის ნოემბერში, მაშინ როდესაც ჯერ კიდევ იღვრებოდა სისხლი მეორე მსოფლიო ომის ფრონტზე, ხოლო საბჭოთა არმიის როგებში იბრძოდა სამცხე-ჯავახეთიდან გაწვეული პრაქტიკულად ყველა მამაკაცი 18-დან 50-წლამდე. საბჭოთა სახემწიფოს უმაღლესმა ხელმძღვანელობამ და სპეცსამსახურებმა განახორციელეს მორიგი ბარბაროსული აქტი (რიგით მეოთხე) – ქართველი ხალხის მიმართ ეთნიკური წმენდა და გენოციდი. არსებითად ეს იყო ქართველთა იმ დეპორტაციების გაგრძელება, რომლებიც დაიწყო რუსეთმა XIX საუკუნეში: 1828–29 წ.წ. მესხეთიდან, 1866–68 წ.წ. – აფხაზეთ–ჯიქეთიდან 1877–78 წ.წ. – აჭარა–ტაო-კლარჯეთიდან. რამდენიმე საათში, საკუთარი სახლებიდან გარეთ გამოყარეს ქალები, ბავშვები და მოხუცები. ისინი, როგორც საქონელი შერეკეს მოუწყობელ სატვირთო ვაგონებში და შუა აზიაში უკრეს თავი. ერთი ხელის მოსმით, მსხვილი ეთნოგრაფიული ჯგუფი – ქართველი ერის ორგანული ნაწილი, მესხები, ძალდატანებით გაასახლეს საქართველოდან, ლტოლვილებად აქციეს ისინი. მაშინ, მე – 15 წლის ჭაბუღი პატარა ქართულ სოფელ ტობადან, გაეხდი უშუალო მოწმე იმ დიდი ტრაგედიისა, რომელიც დაატყდა თავს მთელ ჩვენს სამშობლოს და არა მხოლოდ სამცხე-ჯავახეთს, რადგან დეპორტაცია იყო მიმართული მთელი საქართველოს ინტეგრირების წინააღმდეგ. მე პირადად განვიცადე მთელი ის საშინელება და სასოწარკვეთილება, რომელშიც ჩააგდო საბჭოთა რეჟიმმა უდანაშაულო და დაუცველი ადამიანები. მრავალდღიანი იძულებითი გეზავრობის დროს მე ვხედავდი როგორ იღუპებოდნენ დეპორტირებულნი ელემენტარულ სანიტარულ, ჰიგიენურ, პირობებს მოკლებულ სატვირთო ვაგონებში. გარდაცვლილთა გვამებს ტოვებდნენ ღია ცის ქვეშ ან ყრიდნენ ფანჯრებიდან პირდაპირ ღრმა თოვლით დაფარულ ტრამალებში.

ამჟამად მთელი ეთნოგრაფიული ჯგუფი, დაახლოებით 250 ათასი კაცი დეპორტირებული სამცხე-ჯავახეთიდან – მიმოფანტულია პოსტსაბჭოთა სივრცეში (ცენტრალურ აზიაში, კავკასიაში, რუსეთში, უკრაინაში). გათიშულნი და შინაგანი უთანხმოებით დაპირისპირებულნი, მესხები იქცნენ პროვოკატორებისა და ყველა ჯურის რენეგატების მანიპულაციების ობიექტად.

1944 წელს, მიუხედავად ადგილობრივი (მესხეთის) პატრიოტებისა და ქართული ინტელიგენციის დიდი ძალისხმევისა, სსრკ დანაშაულებრივმა კომუნისტურმა რეჟიმმა უხეშად შეწყვიტა სამცხე-ჯავახეთში ხელოვნურად გარიყულ მაჰმადიან მესხ-

თა ინტეგრაციის პროცესი ქართულ ეთნოკულტურულ ორგანიზმში, რომელიც დაიწყო 1939 წ. ქართული კულტურის აღორძინებითა და სკოლებში მშობლიურ ქართულ ენაზე სწავლებით.

მესხეთის ტრაგედია დაიწყო 1585 წელს, როდესაც ოსმანთა იმპერიამ დაიპყრო მესხეთად ანუ სამხცე-საათაბაგოდ წოდებული სამხრეთ საქართველოს ნაწილი. საქართველოს ანექსირებულ ტერიტორიაზე თურქეთის ხელისუფლებამ 1595-96 წწ. ჩაატარა მოსახლეობის აღწერა, რომელიც აისახა „გურჯისტანის ვილაეთის დიდ დაეთარში“. დამახასიათებელია, რომ რეალობიდან გამომდინარე, თურქებმა შეუნარჩუნეს მესხეთს გარკვეული ავტონომიური უფლებები და XVIII ს. შუა წლებამდე უწოდებდნენ მას - „გურჯისტანის ვილაეთს“, რითიც პორტა ადასტურებდა თავის პოზიციას ამ კუთხის მოსახლეობის ეთნიკური შემადგენლობის მიმართ. ქართულ ენაზე აკადემიკოს ს. ჯიქიას მიერ გამოცემულ ამ აღნიშნულ დემოგრაფიულ დოკუმენტში სკრუპულოზური სიზუსტით არის დაფიქსირებული მონაცემები სოფლების დასახელებების, ეთნიკური კუთვნილების, ოჯახების შემადგენლობის და ა.შ., რათა გამოვლენილიყო სამცხე-საათაბაგოს შესაძლებლობები გადასახადების მხრივ.

მოსახლეობის აღწერის მონაცემების შესაბამისად მესხეთში ცხოვრობდნენ პრაქტიკულად მხოლოდ ეთნიკური ქართველები, მართლმადიდებლები (96%-ზე მეტი) და არ არის არაეითარი მინიშნება თურქებზე, მითუმეტეს მათ კომპაქტურ განსახლებაზე რეგიონში.

როგორც ცნობილია ისტორიიდან სამცხე-საათაბაგოს (მესხეთის) უკანასკნელი მმართველი (ათაბაგი - ქრისტიანი) - მანუჩარ ჯაყელი (1614-24 წ.წ.), რომელმაც სცნო თურქეთის უმაღლესი ხელისუფლება, მოწამლა ბიძამ - ბექა ჯაყელმა. ის ეახლა სულთანს, მიიღო ისლამი, რის შემდეგ სამცხე-საათაბაგო გამოცხადდა საფაშოდ, ხოლო თვით 1626 წელს დაინიშნა ახალციხის ფაშად და დაბრუნდა შინ მაჰმადიან საფარ-ფაშას სახელით.

ამრიგად, ზემოთქმულიდან გამომდინარეობს, რომ არც თუ შორეული და კარგად ცნობილი ისტორიული ინფორმაციის თანახმად, დღევანდელი დეპორტირებული მესხების წინაპარი ქრისტიანი - ქართველები იყვნენ, ხოლო 1626წ. თურქეთის ხელისუფლების ზეწოლით დაიწყო მხარის ისლამიზაცია. მაჰმადიანობას მესხეთში ამკვიდრებდნენ ერთობ მარტივი, მაგრამ ხისტი სქემით: მიწას ფლობდა ის ოჯახი, რომლის წევრებიც ჯარ-

ში მსახურობდნენ, ხოლო სამხედრო სამსახური მხოლოდ მუსლიმანს ეხებოდა. ადგილობრივი თავად-აზნაურობის აქტიური მხარდაჭერით, რომელმაც პირველმა ნებაყოფლობით მიიღო ისლამი, თურქული ადმინისტრაცია თანდათან აუქმებდა გარკვეულ ავტონომიურ უფლებებს რეგიონში, რომლებიც საშუალებას აძლევდნენ ქრისტიანული მოსახლეობის ძირითად მასას (გლეხობას) ტრადიციული წესით ეცხოვრა, შეენარჩუნებინა ზოგადქართული მენტალიტეტი. მესხეთის გამაჰმადიანება არ იყო დამთავრებული არც მე-19 საუკუნეში რუსეთის იმპერიის მიერ ახალციხის საფაშოს დიდი ნაწილის ოკუპაციისა და თბილისის გუბერნიის შემადგენლობაში ახალციხის მაზრის სტატუსით შეყვანის შემდეგაც.

საფარ-ფაშას მმართველობის დროს ადმინისტრაციული ზეწოლის გზით, დაიწყო თურქულ ჩვეულებათა და ცხოვრების წესის დამკვიდრება, რაც ფეოდალური დაქსასულობისა და ხელისუფლების დიქტატის პირობებში, აგრეთვე საქართველოს დანარჩენი ნაწილისაგან იზოლაციის გამო, ქმნიდა ხელსაყრელ სემანტიკურ ფონს მაჰმადიანობის მიღებისათვის, სოციალურ ურთიერთობათა სფეროში კარდინალური ძვრების, პრიორიტეტებისა და საზოგადოებრივი ცნობიერების შეცვლისათვის. არსებითად ტარდებოდა მიზანდასახული ანტიქართული პოლიტიკა, რომელსაც წარმართავდნენ თვით ახალციხის ფაშა და მესხური თავად-აზნაურობა. ნეოფიტებისათვის დამახასიათებელი თავგამოდებით და გულმოდგინებით ისინი ძირფესვიანად თხრიდნენ ქართულ ტრადიციებს, კულტურას, ამკვიდრებდნენ გაუცხოებას ყოველგვარი ქართულის მიმართ, როგორც მიუღებელი და მტრულის მართლმორწმუნე მუსლიმის ცნობიერებისა და ყოფისათვის.

1828-29წწ. რუსეთ-თურქეთის ომის შედეგად გენერალმა პასკევიჩ-ერივანსკიმ იერიშით აიღო კარგად გამაგრებული ახალციხე და ახალქალაქი, მიუერთა საფაშოს დაპყრობილი ტერიტორია თბილისის გუბერნიას. მიუხედავად იმისა რომ მესხეთში დამყარდა მესხთათვის ვითომდა უცხო - ცარისტული სამხედრო ადმინისტრაციის რეჟიმი, მესხეთის ბეგებმა მიმართეს რუსეთს თხოვნით გაეთანაბრებინათ ისინი უფლებრივად თბილისის გუბერნიის ქართველ თავად-აზნაურობასთან. სანაცვლოდ პირობას იძლეოდნენ თვითონ და თავისი ქვეშევრდომნი დაბრუნებოდნენ წინაპართა რწმენას. მაგრამ მეფის ადმინისტრაციამ არა თუ უარყო ადგილობრივი თავად-აზნაურობის ბუნებრივი ლტოლვა მშობლიური ფესვებისაკენ, ზოგად ქართულ

ეთნო-კულტურულ ორგანიზმში ინტეგრაციისაკენ, არამედ განახორციელა ქართველ – მაჰმადიანთა ეთნიკური წმენდა მესხეთში: 1829წ. მოხდა მათი დეპორტაცია თურქეთში. ამით რუსეთი ცდილობდა იმპერიის სამხრეთის ზღუდეების გასწვრივ შეექმნა მაჰმადიანებისაგან თავისუფალი საზღვრისპირა ზონა ერთგული ქრისტიანული მოსახლეობისაგან.

თავდაპირველად აპირებდნენ ქართველებისაგან „გაწმენდილი“ ტერიტორიის ათვისებას კაზაკების საშუალებით, მაგრამ გეგმის, სიძვირის გამო იქნა არჩეული ამ კუთხეში ჩასახლების უფრო იაფი სქემა: აქ ძალიან მოკლე ვადებში ჩამოსახლეს ანატოლიიდან (ოსმანთა იმპერიის აღმოსავლეთ ვილაიეთებიდან) 30 ათასი სომეხი-ლტოლვილი, აგრეთვე – თურქულენოვანი ქართველი-კათოლიკები (მესხები) და მართლმადიდებელი (თურქულ და ბერძნულ-ენოვანი) ლაზები გიუმუშხანე-ბაიბუთიდან. მეფის რუსეთი ყველა ხერხებით ცდილობდა გაეთიშა, დაექსაქსა ქართული ეთნოკულტურული ორგანიზმი შექმნილ ვითარებაში რელიგიური ფაქტორის გამოყენებით, რათა ხელი შეეშალა ეთნიკურ ქართველთა დაუოკებელი სწრაფვისათვის დაკარგული სახელმწიფოებრიობის აღდგენისათვის. ათი-ათასობით ქართველი მუსლიმი აიძულეს დაეტოვებინათ მშობლიური კერები, რომლებიც უბოძეს ლტოვილ სომეხებს და რუს-სექტანტებს (დუხობორებს). პრაქტიკულად პირწმინდათ იქნა გაწმენდილი ქართველთაგან ჯავახეთი. მესხთა იმ ნაწილის მიმართ, რომელიც ჯერ კიდევ რჩებოდა რუსეთის იმპერიის ფარგლებში, თავისი ანტიქართული სტრატეგიის ერთგულმა ცარიზმმა, მეთოდურად დაიწყო დანარჩენი საქართველოსაგან მათი იზოლაციის – გაუცხოების კურსის გატარება, ხოლო დასაყრდენად რეგიონში არაქართველები (ძირითადად სომეხები) აქციეს.

სამწუხაროდ ქართული საზოგადოება იმხანად (1828–29 წ.წ.) ვერ შეხვდა მოვლენებს მომზადებელი და ვერ გამოიჩინა ჯეროვანი ყურადღება და მონდომება მესხეთში ქართველ-მაჰმადიანთა ეთნიკური წმენდის თავიდან აცილებისათვის, თანამემამულეთა დაცვისათვის რუსეთის კოლონიური ადმინისტრაციის განუკითხაობისაგან.

ქართულმა ინტელექტუალურმა ელიტამ ილია ჭავჭავაძის წინამძღოლობით გარკვეულწილად მოახერხა ამ მისიის შესრულება შემდგომში ცარიზმის მიერ 1866–68 და 1877–78 წლებში ჩატარებული მორიგი დეპორტაციების დროს. ქართული საზოგადოება მაშინ მწვავედ გამოეხმაურა ტანჯულ თანამემამულეთა –

ქართველ მუსლიმანთა, ბათუმის ოლქიდან (აჭარა-ქობულეთი-დან და ტაო-კლარჯეთიდან), აგრეთვე ქართველთა, ჯიქთა (უბიხთა) და აბაზინელთა აფხაზეთ-ჯიქეთიდან დეპორტაციას. ქართულმა საზოგადოებამ გააკეთა ყველაფერი, რათა ხელი შეეშალა რუსეთის თვითმპყრობელობისათვის მზაკერული გეგმის ხორცშესხმისათვის. არსებითად 1828-30 წწ. ეულად დარჩენილი მესხეთი საჯიჯგნად ერგო რუსეთს - იქცა ქართული მოსახლეობის ეთნიკური წმენდისა და გენოციდის ასპარეზად. შექმნილი ვითარებით კარგად ისარგებლეს საქართველოს შინაურმა და გარეშე მტრებმა: სამცხე-ჯავახეთში მკვიდრად მოიკიდეს ფეხი სომხებმა, ხოლო სომხურ-გრეგორიანული ეკლესიის გვერდით - კათოლიკურმა თემმა სომხური ტიპიკონით (წირვა-ლოცვით სომხურ ენაზე). დაიწყო კათოლიკე - მესხთა მრევლის სომხურ კათოლიკურ ეკლესიასთან მიერთება - მათი არმენიზაცია, რადგანაც ჯავახეთში (ასპინძის, ახალქალაქისა და ბოგდანოვკის რაიონებში) არ იყო ქართული (ქართულენოვანი) კათოლიკური ეპარქია. იმის გამო, რომ თურქეთიც და რუსეთიც ჩვენთან მოვიდნენ როგორც დამპყრობლები, მათ მთავარ იარაღად, ბუნებრივია, იქცა დათრგუნვა და ვერაგობა, ხოლო „დაყავი და იბატონე“ - ძირითად პოსტულატად. ამასთანავე, ერთმორწმუნე რუსეთი ყოველმხრივ უწყობდა ხელს მესხეთში მეჩეთების მშენებლობას, სოფლებში ქართული სკოლების ნაცვლად მედრესეების (ისლამური სასულიერო სასწავლებლების) გახსნას, სადაც ასწავლიდნენ თურქეთიდან მოწვეული მოღვაწეები, ხდებოდა კონფლიქტების ისპირირება ქართველ ქრისტიანთა და მაჰმადიანთა შორის. იმავედროულად ცარისტული თვითმპყრობელობისა და კომუნისტური რეჟიმის პერიოდში, ადგილობრივი, თურქული ენის, ეგრეთწოდებული „ყარსული კილოკავი“ იქცა ურთიერთობის ენად ამ მხარის ძირძველ მესხურ მოსახლეობასა და თურქეთიდან ლტოლვილ სომხებს შორის. თურქული ენის გავრცელებას უწყობდა ხელს ის გარემოებაც, რომ ჯავახეთში ცხოვრობდნენ ქართული ენის არამცოდნე ქურთები და თურქულენოვანი თურქმენები - „თარაქამები“.

მართლმადიდებელი ქართველები და რუსები საქართველოში მაშინ გავრცელებული ტრადიციის თანახმად ქართველ - მაჰმადიანს „თათარს“ ეძახდნენ, რაც ნიშნავდა არა ეროვნულ კუთვნილებას, არამედ - აღმსარებლობას, რადგან ეთნიკური „თათრები“, როგორც ცნობილია რუსეთის იმპერიაში კომპაქტიურად იყვნენ დასახლებული ვოლგისპირეთში (თათრეთში, ბაშკი-

რეთში, ასტრახანის ოლქში), ყირიმში, ციმბირში, ალტაისა და ურალის რეგიონებში. გამაჰმადიანებულ ქართველზე XVII–XVIII საუკუნეებში ამბობდნენ „გათათრდაო“. თავისთავად ეს კუთხური და უაზრო „ეთნონიმი“ ცარიზმის სამართალმემკვიდრე – კომუნისტური რეჟიმის დროს, სრულ აბსურდამდე იქნა მიყვანილი: ეთნიკურად ქართველი – მესხები 20–იან წლებში „თურქებად“ აქციეს. ამდენად, ცარიზმი და საბჭოთა იმპერია, სარგებლობდნენ რა თავისი დამთრგუნველი თვითმპყრობელური სტატუსით, ამკვიდრებდნენ განუკითხაობას საქართველოში, დაუსჯელად ანაწევრებდნენ და ასხვისებდნენ მის ტერიტორიებს, გლეჯდნენ ზოგადქართულ ეროვნულ ორგანიზმიდან მთელ ეთნიკურ ჯგუფებს. მრავალტანჯულმა ქართველმა ერმა ამ ძალების წყალობით განიცადა 6 ფართომასშტაბიანი ეთნიკური წმენდა და გენოციდი (1828–29, 1866–68, 1877–78, 1944, 1992–93 და 1998 წ.წ.). სამცხე-ჯავახეთში კი XIX ს. 30–იანი წლების დასაწყისიდან მესხთა 2 ეთნიკური წმენდა – დეპორტაციის (1828–29 და 1944 წ.წ.) საშუალებით მიზანმიმართულად დაირღვა დემოგრაფიული წონასწორობა ქართული ეთნოსის საზიანოდ. უფრო მეტიც, კომუნისტურმა რეჟიმმა, ადგილობრივი ქართული პარტნომენკლატურის ხელით მოახდინა გაუცხოების ცალმხრივი პროცესების პროვოცირება. ადმინისტრაციული წესით მიაკუთვნეს „თურქებს“ ქართველი მაჰმადიანები, რომლებიც ეთნონიმ „ქართველს“ აიგივებდნენ „ქრისტიანის“ ხატთან და ამიტომ თავის თავს „იერლის“ (ადგილობრივს, მკვიდრს) უწოდებდნენ და არა „თურქს“, რათა განესხვავებინათ თვისტომი დანარჩენი მუსლიმებისა (ქურთების, თარაქამების, ხემშინების, თურქების) და სომხებისაგან. საბჭოთა ხელისუფლებამ კავკასიის ბიუროსა და ქართველი პარტიული ფუნქციონერების სახით, გამოიჩინეს უპრეცედენტო მიზანსწრაფვა მშობლიური კუთხის გათურქების საქმეში. 20–იან წლებში მესხები ჯერ „თურქები“ გახადეს, ხოლო შემდეგ 30–იან წლებში მუსლიმანთა პასპორტიზაციის დროს „აზერბაიჯანელებად“ ჩაწერეს, რაც აბსოლუტური ნონსენსი იყო, რადგან მესხეთს არც ტერიტორიულად, არც ეთნო-კულტურული და რელიგიური თვალსაზრისით აზერბაიჯანთან არაფერი საერთო არასდროს არ ჰქონია. მთელი ეს განუკითხაობა კი კომუნისტური რეჟიმის მიერ ხორციელდებოდა უტიფრად, ძმობის, სოლიდარობისა და ნათელი კომუნისტური მომავლის შესახებ ყალბი ფრაზეოლოგიის ნიღბით. ამასთან, საგულისხმოა, რომ ეს ვერაგული ჩანაფიქრი სისრულეში მოჰყავდათ მეტისმეტად აქტიური

ქართული ნომენკლატურის დახმარებით: 20-იანი წლების ბოლოდან ადიგენის, ახალციხისა და ასპინძის რაიონებში საქართველოს ოფიციალურმა ხელისუფლებამ ნება დართო მესხეთის აზერბაიჯანული სკოლების გახსნაზე და ამიტომ აზერბაიჯანიდან რეგიონში ჩამოიყვანეს მასწავლებლებიც. მაგრამ საქმე ამით არ შემოიფარგლა და მეზობელი რესპუბლიკიდან საქართველოში, გამოგზავნეს აგრეთვე პარტიული და საბჭოთა მუშაკები ასიმილაციისა და დემოგრაფიული დივერსიის პროცესების წარმატებით წარმართვისათვის ხელსაყრელი პირობების შესაქმნელად: ამით ქვეყანას აჭრიდნენ მისი ტერიტორიის მნიშვნელოვან ნაწილს, მთლიანი ეროვნული ორგანიზმიდან უხეშად გლეჯდნენ განუყოფელ ფუნქციონალურ ორგანოს, რასაც აუცილებლად უნდა გამოეწვია (და გამოუწვია კიდევც) კატასტროფული შედეგები.

თუ ცარიზმი ცდილობდა მესხეთის გაუცხოებას იქ ანატოლიელი სომეხი ლტოლვილების, რუსი სექტანტების-დუხობორებისა და მესხთა რელიგიურ-კულტურული განცალკევებით, ბოლშევიკებმა მიმართეს ღია ძალადობას - მთელი რეგიონის იძულებით დენაციონალიზაციას.

ამასთან, ნიშანდობლივია, რუსეთის იმპერიის მიერ ჩატარებული მოსახლეობის აღწერები, რომლებიც რეგულარულად ეწყობოდა საქართველოში XIX საუკუნის 40-იან წლებიდან 1916 წლამდე, სამცხე-ჯავახეთის ტერიტორიაზე უცვლელად აფიქსირებენ ეთნიკურ ქართველების უმრავლესობას ახალციხის, ადიგენის, ასპინძის რაიონებში და მათ მნიშვნელოვან ხვედრით წილს (30%-მდე) ახალქალაქისა და ნინოწმინდის (ჯავახეთის) რეგიონში. 1916 წლის რუსეთის მოსახლეობის აღწერის მონაცემებით, ახალქალაქისა და ახალციხის მაზრებში თბილისის გუბერნიისა მთელი მოსახლეობის 173 ათასიდან ეთნიკური ქართველები შეადგენდნენ 88 ათასს, რომელთაგან 59 ათასი იყო ქართველი-მაჰმადიანი (სუნიტი) და მხოლოდ 1000 კაცი - ეგრეთწოდებული „თურქი“, რომლებიც არ აღრიცხულან აღრინდელ აღწერებში (1883 და 1886 წწ.). უკანასკნელი გარემოება, როგორც ჩანს, იყო გამოწვეული იმ ვითარებით, რომ მესხეთი იქცა საომარ მოქმედებათა ასპარეზად (კავკასიის ფრონტის ზონად) რუსეთ-თურქეთის ომის დროს, თურქეთისა და რუსეთის სპეცსამსახურების საქმიანობის აქტივიზაციით და ანტირუსული დამოკიდებულებით ძირძველ ქართულ (მაჰმადიანურ) მოსახლეობაში. მაგრამ უკვე 1926 წელს საბჭოთა რეჟიმის მიერ ჩატარებუ-

ლი აღწერის სტატისტიკური მონაცემების თანახმად, რეგიონში უეცრად გამოჩნდა 36 ათასი, „თურქი“ მაშინ, როდესაც ამ კუთხეში არ ყოფილა რაიმე მნიშვნელოვანი მიგრაციული პროცესი. 1939 წლის აღწერამაც მოულოდნელად „გამოავლინა“ 28.428 „აზერბაიჯანელი“, ხოლო ქართველები შეადგენდნენ მხოლოდ 5.836 კაცს.

როგორც ადვილი შესამჩნევია, ასეთი უცნაური დემოგრაფიული მეტამორფოზები – იყო „წითელი“ ტოტალიტარული რეჟიმის განუკითხაობის შედეგი, ამ რეჟიმს შეეძლო სინდისის ქეჯნის გარეშე გაეშვა საკლავო და ამოელპო გულაგ-ის საპყრობილებებში ათობით მილიონი უდანაშაულო საკუთარი მოქალაქე. ეს დანაშაულებრივი ხროვა თვითნებურად ბლანდავდა ხალხთა შორის საუკუნეების მანძილზე ჩამოყალიბებულ საზღვრებს, აყალბებდა ისტორიას, დაუსჯელად ატარებდა მთელი ხალხებისა და ეთნიკური ჯგუფების დეპორტაციებსა და გენოციდს. ერთობ მნიშვნელოვანია, რომ შუა აზიაში სპეცდასახლებების ადგილებში, ეგრეთწოდებულ კომენდატურებში (ზედამხედველობის სპეცორგანოებში) მესხები ირიცხებოდნენ „თურქებად“ იმ მარტივი მიზეზით, რადგან ისინი საქართველოდან გაასახლეს ლ. ბერიას ხელმოწერილი ცირკულარ-ბრძანების თანახმად, როგორც „თურქები“, ხოლო სამცხე-ჯავახეთში „აზერბაიჯანელები“ – არ ცხოვრობენ. მას მერე, რაც გაუქმდა საკომენდატო რეჟიმი და მესხებს მიეცა შესაძლებლობა მიეღოთ საჭირო საბუთები, იმავე კომენდატურების მიერ გაცემული ცნობების საფუძველზე, მათ გაცემულ პასპორტებში ჩაუწერეს ეროვნება „აზერბაიჯანელი“, იმიტომ, რომ თურმე სსრკ-ში, „თურქები“ არ ცხოვრობენ.

მე-17 საუკუნის შუა წლებამდე, ჩვენ ქართველებად მყოფ მესხებს – მესხეთის მკვიდრ მცხოვრებლებს – იმ კუთხისა, რომელიც არის ქართული კულტირისა და სახელმწიფოებრიობის აკვანი, თურქეთის იმპერია ჩვენში ისლამის შემდგომ ცდილობდა მესხთა გათურქებას, ხოლო 1828–29 წწ. მოყოლებული ერთმორწმუნე რუსეთი განაგრძობდა მესხეთის ისლამიზაციისა და გათურქების პოლიტიკას. მან დასაყრდენ ძალად აირჩია „სანდოქვეშევრდომნი“ ქრისტიანი – სომხები, რომლებიც ჩასახლდნენ თურქეთში დეპორტირებულ ქართველთა (მუსლიმან მესხთა) ნასოფლარებში. 1918–44 წწ. ბოროტების საბჭოთა იმპერიამ უფრო მეტი გულმოდგინებით განაგრძო საქმე დაწყებული

ცარიზმის მიერ XIX საუკუნეში: მესხები „აზერბაიჯანელებად“ აქცია.

1944 წლის ნოემბერში საბჭოთა ტოტალიტარიზმის განუკითხაობა და უკანონობა საქართველოს პარტნომენკლატურის მონაწილეობით დასრულდა მორიგი ეთნიკური წმენდითა და გენოციდით სამცხე-ჯავახეთში მესხთა უკვე მეორე დეპორტაციით, ამჯერად შუა აზიის რესპუბლიკებში. 1956 წლიდან საკომენდატო ზედამხედველობიდან განთავისუფლებულების შემდეგ, ჩვენ ისევ „აზერბაიჯანელებად“ ჩაგვწერეს. რუსეთის იმპერიული მანქანის საუკუნე ნახევრის მანძილზე განუკითხაობის გამო საქართველოს მიმართ საერთოდ, ხოლო მესხეთისა და მესხების – კერძოდ, იბადება ბუნებრივი კითხვა: როდისღა იქცნენ მესხები „თურქებად“? მართლაც, საჭიროა გაიცეს ცალსახა პასუხი იმაზე, თუ ვის მიერ და როდის იქნა გათამასებული ეგრეთწოდებული „თურქ-მესხთა“ კარტი, ვის სჭირდება ეს პროვოკაციები, რა ძალებია გარეული ჩვენი სამშობლოს განუყოფელი ეთნოგრაფიული კუთხის წინააღმდეგ მიმართულ ხრიკებში. იმ კუთხისა, რომლებმაც საფუძველი ჩაუყარა ქართულ სულიერებასა და კულტურას, ეროვნულ სახელმწიფოებრიობას, მისცა საქართველოს შოთა რუსთველი, ბექა და ბეშქენ ოპიზარები, შალვა და ივანე ახალციხელები, ზაზა ფანასკერტელი-ციციშვილი, მიხეილ თამარაშვილი და სხვა მრავალი მამულიშვილი?

იქნებ ეს „გარდასახვა“ მესხეთის შვილებისა „თურქ-მესხებად“, თუ „ახალციხელ თურქებად“ მოხდა მაშინ, როდესაც არაბთა გამანადგურებელი შემოსევის შემდეგ საქათველოში დაიწყო დაცემული სულიერებისა და ეროვნული თვითშეგნების აღორძინება ტაო-კლარჯეთის, ე.ი. მესხეთის სამონასტრო (არსებითად – კულტურის) ცენტრებში? ან იქნებ ჩვენ გავხდით „თურქები“, როცა საქართველოს სწორედ ამ კუთხეებში ჩამოყალიბდა „ქართველთა სამეფოს“ იდეა და ეთნონიმი „ქართველი“ X-XI სს.

იქნება მესხები იქცნენ „თურქებად“, როდესაც მათი თაოსნობით დაიწყო დაქსაქსული ქართული ტერიტორიების X საუკუნეებში და აიგო მესხეთის დიდებული კათედრალები „ხახული“, „იშხანი“, „ბანი“, „ოშკი“, „პარხალი“, ციხე-სიმაგრეები „ხერთვისი“, „ოქროს ციხე“, „თმოგვი“, „ვანის ქვაბები“ და სხვანი? თუ მაშინ, როდესაც დაიწყო სელჯუკთა შემოსევა და ოღუთა (ოსმანთა) ტომი პირველად გამოჩნდა სამხრეთ კავკასიაში, რაც პრაქტიკულად არ შეხებია მესხეთს?

შეიძლება „თურქები“ გახდნენ მესხები დავით აღმაშენებლის, დემეტრე II, გიორგი III, თამარ მეფის, ე.ი. XII–XIII საუკუნეებში, როცა საქართველო იყო ერთიანი სახელმწიფო გავლენის სფეროთი დარუბანდიდან ნიკოფსიამდე და ჩრდილო კავკასიის ველებიდან სინოპის ყურემდე?

იქნება ვინმემ გასაგებად აგეიხსნას, შეეძლოთ თუ არა მესხებს გამხდარიყვნენ თურქები გიორგი V ბრწყინვალის ან ალექსანდრე II დიდის დროს XIV–XV სს., როდესაც საქართველოს სამეფო კიდევ ინარჩუნებდა საკვანძო როლს კავკასიასი, იყო ცენტრალური სემაკავშირებელი რგოლი რეგიონში და დიდი გავლენით სარგებლობდა ახლო აღმოსავლეთში? ან შეიძლება ტყუის „გურჯისტანის ვილაიეთის დიდი დავტარი“, რომელშიც ასახულია მე-16 საუკუნის ბოლოდროინდელი მესხეთის დემოგრაფიული სურათი (1596 წ. არწერის შედეგები) ქართული ქრისტიანული (მართლმადიდებლური) მოსახლეობის უმრავლესობით.

იქნებ არ შეესაბამება სინამდვილეს მესხეთშიჩატარებული მოსახლეობის აღწერები ჩატარებულინ რუსეთის იმპერიის მიერ მე-19 საუკუნის 30-იან წლებიდან ვიდრე 1916 წლამდე (ჩათვლით), რომლებიც ერთად აფიქსირებენ რეგიონში ქართველ მუსლიმან (სუმიტების) და ქრისტიან (მართლმადიდებელ და კათოლიკე) მოსახლეობის უმრავლესობას?

ამრიგად, გამოდის, რომ პროვოკაციებისა და პოლიტიკური თამაშების მოღველი „თურქული კარტის“ გათამაშებით მესხების მიმართ დაიწყო XX საუკუნის 20-იან წლებში, ე.ი, უკავშირდება დანაშაულებრივი კომუნისტური რეჟიმის „საქმიანობის“ დაწყებას კავკასიასა და საქართველოში. გასული საუკუნის 30-იან წლებიდან კომუნისტებმა, რომლებიც არაერთარ რეალობას არ უწევდნენ ანგარიშს, ახლო აღმოსავლეთთან დაკავშირებული ახალი პოლიტიკური ინტრიგების გამო, წამოიწყეს უფრო აბსურდული და ბინძური ჩანაფიქრის რეალიზაცია – მესხების „აზერბაიჯანიზაცია“. ამით გამოაშკარავდა საბჭოთა რეჟიმის ნამდვილი სახე, რომელიც თავისი ამბიციური ბელადების იდეოლოგიური და პოლიტიკური პრიორიტეტების მისაღწევად არაფრად აგდებდა ცალკეული ადამიანების, ეთნიკური ჯგუფებისა და მთელი ხალხების ბედს.

ამით, სავსებით ცხადად იკვეთება სსრკ-ში პერმანენტულად მიმდინარე ანტიქართული ბოროტი და მიზანდასახული აქციების მთავარი წყარო: ბოლო ორი საუკუნის მანძილზე ხორ-

ციელდებოდა ეთნიკური წმენდისა და გენოციდის, გათიშვის, საქართველოს ისტორიული ტერიტორიების მიტაცების პოლიტიკა.

ჩემი მშობლიური სოფლის – ტობას მიდამოებში, რომელიც ახალციხის რაიონში მდებარეობს, იყო ადგილები ქართული დასახელებით კარგად ცნობილი სამცხე-ჯავახეთის ამ დასახლებული პუნქტის მცხოვრებლებისათვის: კაფანი, კურდღელა, გუდანყე (ხევი და წყაროები), აყვარა (წყარო), ზეუმანი (ხევი), ნაფუძარი, ზარე, თელათი, ჭანჭახა, სანელთავი, კლდეკარი, ნუა კარი, ჩიბჩელა, სამართლე, ლექთა, უნაგირა.

თუ კი მესხეთში თურქები ცხოვრობდნენ, მაშ რატომ აქვთ სოფლებსა და მათ შემოგარენს ქართული სახლები? როგორ მოხდა, რომპატარა სოფელ ტობაში, სადაც მესხი მუსლიმანები ცხოვრობდნენ, იყო 2 ეკლესია და არც ერთი მეჩეთი? როგორ „დაავიწყდათ“ თურქებს ტობაში და უფრო დიდ სოფლებში მართლმადიდებლური ეკლესიების გვერდით მეჩეთების აშენება? ჩვენ თუ „თურქები“ ვიყავით, საიდან გვაქვს ქართული გვარები, რომლებიც კარგად ვიცით და დღევანდელამდე მოვიტანეთ?

იქიდანვე, ბატონებო: მესხეთი და სამცხე-ჯავახეთი – ძირძველი, უძველესი ქართული მიწაა, ხოლო ჩვენ, მესხები – ეთნიკური ქართველები ვართ!

მეფის რუსეთის ხელისუფლების 1886 წელს ჩატარებული მოსახლეობის აღწერის მონაცემების თანახმად, ახალციხის მაზრაში ცხოვრობდნენ:

- 1) ქართველები, დაყოფილი 3 რელიგიურ ჯგუფად (მუსლიმი-სუნიტები, მართლმადიდებლები და კათოლიკები);
- 2) სომხები – გრეგორიანელები და კათოლიკები;
- 3) მართლმადიდებელი ბერძნები (ქ. ახალციხეში) ჯავახეთში კი:
- 4) ქურთ-სუნიტები
- 5) თურქმენი-სუნიტები
- 6) რუსი სექტანტები (დუხობორები) ყოფილი ბოგდანოვკის რაიონში.

ერთობ საინტერესოა ეთნიკური ჯგუფების პროცენტული თანაფარდობა რეგიონის მოსახლეობის მთელ რაოდენობასთან 1886 წლის მონაცემებით: ქართველები (სუნიტები, მართლმადიდებლები, კათოლიკები) – 78,4%, ქურთები – 4,75%, თურქმენები – 1,1%, თარაქამები – 3,9%, სომხები – 11,9%.

როგორც ვხედავთ, ზემოთ მოტანილი მონაცემებიდან, მეფის რუსეთის ადმინისტრაციაც კი არ ჰყოფდა ქართველებს მესხეთში რელიგიური ნიშნით და ოფიციალურ საბუთებში მიუთითებს მათ საერთო რიცხვს. მიუხედავად წარმოუდგენელი სიძნე-

ლევებისა, რომლებსაც უქმნიან რევანშის იმპერიული ძალები ჭეშმარიტ პატრიოტებს, საქართველოს მტრებმა ვერ მოახერხეს მშობლიური მიწის ყივილისა და წინაპრების ხსოვნის დათრგუნვა მათში. ამ მხრივ დიდია დამსახურება სამშობლოს ერთგული შვილის ლატიფშახ ბარათაშვილის, რომლებმაც მთელი თავისი ცხოვრების შეგნებული ნაწილი მამულის უანგარო სამსახურს მოანდომა. უნდა აღინიშნოს აგრეთვე უდიდესი ღვაწლი დეპორტირებულ მესხეთა შორის ქართული თვითშეგნების აღორძინების საქმეში ალი ჩხვიძის, ჩახო ჩიტაძის, შახმურად ინასარიძისა და მესხეთის სხვა მრავალი ღირსეული შვილისა.

ამჟამინდელი პროვოკატორები და სამშობლოს მოღალატენი, რომლებიც კონიუნქტურული მოსაზრებებით თავი მიჰყიდეს უცხოეთის სპეცსამსახურებს, ჩვენთვის კარგად არიან ცნობილნი. ესენი არიან – იუსუფ სარვაროვი, არიფ იუნუსოვი (რუსეთის ფედერაცია); რასსადინ რასულოვი (უკრაინა); სარვარ პეპინოვი (კრასნოდარის მხარე); მაქსუდ იზნატოვი (ყირგიზეთი); ხალიდ თაშთანოვი, კარა კარაევი, ბექირ მამოევი (აზერბაიჯანი); ბექიროღლუ ნესიბი, ალი ფუად იბრაგიმი, ახმატ ნაიმან-ოღლუ ურაევი (თურქეთი); თეიფუნ ხაშიმოღლუ (ყაზახეთი), ეს ადამიანები, რომლებმაც უღალატეს თავის ხალხს ახლო და შორეული უცხოეთის ქვეყნების სპეცსამსახურების აღვირზე არიან გამობმულნი. ზოგი მათგანი, მაგალითად, ი. სარვაროვი, ა. იუნუსოვი, ბ. მამოევი, მ. იზნატოვი მოითხოვენ თურქულ ავტონომიას, მეჩეთების მშენებლობას, თურქული სკოლების გახსნას. ისინი არც ადრე არ მალავენ, ხოლო ახლა კი დიად გამოთქვამენ თავის სიძულვილს სახელმწიფოსა და ქართველი ერის მიმართ. ყველა საშუალებებით „პატრონებისა“ და „დამრიგებლების“ ჩავონებით, ცდილობენ გამოიწვიონ საქართველოში დესტაბილიზაცია, რაც თავის მხრივ მეტყველებს იმაზე, თუ ვინ დგას მათ ზურგს უკან.

„ვათანის“ ეს მოთავეები – თურქული თვითიდენტიფიკაციის მოამაგენი, თავისუფლად, უპრობლემოდ ჩამოდიან ჩვენს ქვეყანაში, გამომწვევად უჭირავთ თავი, ყოველ შეხვედრას იყენებენ ტრიბუნად ანტიქართული პროპაგანდისათვის, შეცდომაში შეჰყავთ და ატყუებენ საერთაშორისო სამართალდამცველ ორგანიზაციებს. დიდი ხანია დადგა დრო, რათა სუვერენული საქართველოს სახელმწიფო უშიშროების ორგანოები მეტი პრინციპულობით მოეკიდონ მეზობელ სახელმწიფოთა სპეცსამსახურების ამ ემისრების „მოღვაწეობასა და ვიზიტებს“. დროა, ბოლოს და

ბოლოს, მივიღოთ კანონით გათვალისწინებული ადეკვატური ზომები პროვოკატორებისა და ბოროტების მთესველების წინააღმდეგ, რომლებიც აღვივებენ შუღლსა და სიძულვილს ქართველთა შორის.

ყოველივე ამის ფონზე ახალ კონსტრუქციულ ფაქტორად, მესხთა სამშობლოში დაბრუნების საკითხის გადაჭრისათვის, არის საერთაშორისო თანამეგობრობის ძალისხმევის აქტივიზაცია – ევროსაბჭოს ბოლო რეკომენდაციები. სწორედ ზემოთქმულის კონტექსტში უნდა განვიხილოთ ის ფაქტი, რომ მე – დაბადებულმა ახალციხის რაიონის სოფელ ტობაში, სადაც გავატარე ყრმობის წლები, ხოლო შემდეგ დევნილების პერიოდში ვცხოვრობდი რა შუა აზიასა და აზერბაიჯანში, შევინარჩუნე ქართული თვითშეგნება, თუმცა ტოტალიტარული წყობის მეცადინეობით იძულებით ჩამიწერეს პასპორტში ეროვნება „აზერბაიჯანელი“ და გვარი „ხასანოვი“, 1999წ. მარტში 70 წლის ასაკში მივადწიე ჩემი ისტორიული გვარის „ვარსკენელიძის“, ქართული ეროვნებისა და საქართველოს მოქალაქეობის აღდგენას. მინდა ამასთანავე შეგახსენოთ, რომ ვარსკენელიძეების გვარი და მოდგმა მესხეთში არსებობდა, ცხადია, ისლამის მიღებამდეც, მაგრამ შემდგომში რელიგიური ფანატიზმის ეპოქაში და რუსეთის იმპერიის (ცარისტული და საბჭოთა) ზეწოლის შედეგად – გაქრა. დღეს ეს იშვიათი გვარი პირადად ჩემი ოჯახისა და ჩემი ახლო ნათესავების სახით კვლავ დაბრუნდა საქართველოში, ახალი ცხოვრება დაიწყო, დაუბრუნდა ქართველ ერს.

ჩემთან ერთად ეროვნება და ისტორიული მესხური გვარები ქართულმა სახემწიფომ აღუდგინა სხვა დეპორტირებულ მესხებსაც ძირითადად ახალგაზრდობის წრიდან, რომლებიც იბრძოდნენ აფხაზეთში სამშობლოს ტერიტორიული მთლიანობის შენარჩუნებისათვის, რომლებმაც გაიარეს სამხედრო სამსახური ქართული არმიის რიგებში, ქვეყნის უმაღლესი სასწავლებლების სტუდენტებს. ეს სანუკვარი ოცნება აღისრულეს აგრეთვე ნასაკირალი–ნარუჯის (ოზურგეთის რაიონი) და იანეთის (სამტრედიის რაიონის) დასახლებული პუნქტების პირველმა მესხმა–რეპატრიანტებმა.

ამასთან ერთად საჭიროა აღინიშნოს ერთი გულსატკეპნი გარემოება, რომლებიც ეხება ქართული ინტელიგენციის ერთ ნაწილს, რომელსაც 1989 წლის ზაფხულში ფერდანის დარბევის შემდეგ მესხების მიმართ უკავია აგრესიული პოზიცია, რამაც გამოიწვია რეპატრიანტთა მიმართ ფიქოზისა და ძალადობის

ტალღა ჩვენი ქვეყნის სხვადასხვა კუთხეებში. მაშინ სოფელ ახალშენიდან (ხონის რაიონი) იძულებით გაასახლეს რეპარტიანტთა 30-მდე ოჯახი, რომლებიც მთელი თავისი არსებით საქართველოს ერთგულნი იყვნენ. მესხებს პატივს სცემდნენ მთელს რაიონში შრომისმოყვარეობის, პატიოსნების, სტუმართმოყვარეობის ტრადიციების ერთგულებისათვის. მათი შვილები ადგილობრივ საბავშვო ბაღსა და სკოლაში 2-3 წლის სწავლის შედეგად პრაქტიკულად უკვე თავისუფლად ლაპარაკობდნენ ქართულად. ისევე როგორც ნაკასირალი - ნარუჯაში, ახალშენშიც იყო დაწყებული მესხთა ინტეგრაციის ბუნებრივი პროცესი ქართულ ეთნოკულტურულ ორგანიზმში. მაგრამ მოვლენატა ასეთი განვიტარება არ აწყობდა იმპერიულ ცენტრს, რომლის პროვოცირებით მოხდა ფერდანის დარბევა და ანტიმესხური ისტერია საქართველოსი. ამჯამად მესხების წინააღმდეგ ატეხილი აუიოტაჟის „მედროშედ“ გვევლინება საზღაგრგარეთ მცხოვრებ ქართველებთან ურთიერთობის საპარლამენტო კომიტეტის თავმჯდომარე, დეპუტატი გ. შარაძე. მე ვთვლი, რომ ბატონი გ. შარაძე და მისი მომხრეები, რომლებიც ათამაშებენ „თურქი-მესხების“ კარტს პოლიტიკური მიზნების მისაღწევად, არაფრით არ განსხვავდებიან „ვათანის“ აქტივისტებისა და მოთავეებისაგან. უფრო მეტიც - ისინი აძლიერებენ ჩვენი ჩრდილოელი მეზობლის პოზიციებს. ფაქტობრივად ისინი გამოდიან ერთიანი ფრონტით საქართველოს სუვერენიტეტისა და სახელმწიფოებრიობის წინააღმდეგ, ცდილობენ რა გამოიწვიონ ქვეყანაში დესტაბილიზაცია, წარმოადგენენ ბრმა იარაღს ჩვენი მტრების ხელში.

ამიტომ, ჩემი თანამოაზრენი და თანამებრძოლენი, ე.ი. მესხები, რომლებმაც იციან ტავისი ისტორიული გვარები, თელიან თავს ქართველებად, სურთ შეისწავლონ წინაპართა ენა, დაუბრუნდნენ ეროვნულ ფესვებსა და სამშობლოს, უნდა დაბრუნდნენ საქართველოში ქართველებად. ჩვენ მივმართავთ მტელ საქართველოს, მთელ ქართველ ერს და ვაცხადებთ, რომ 1944 წელს სამცხე-ჯავახეთიდან დეპორტირებულთა დიდი უმრავლესობა არის ამ კუთხის ავტოქტონური მოსახლეობა, ქართველები - მესხები და აქ რელიგია არაფერ შუაშია, ხოლო ეთნონიმი „თურქი-მესხი“, „მესხეთელი თურქი“ თუ „ახალციხელი თურქი“ - უაზრო და აბსურდულია და მესხთა მიმართ უადგილოა, მინდა დავამთავრო ჩემი წერილი შემდეგი სიტყვებით: როგორც ერთია ამ ქვეყნად ღმერთი, ისე სამშობლო ერთია ჩვენთვის ყველასთვის!

МЫ – МЕСХИ И ПОТОМУ – ГРУЗИНЫ!

Ясин Варскнелидзе

В ноябре 1944 года из Южной Грузии – Адигенского, Ахалцихского, Аспиндзского, Ахалкалакского и Богдановского (ныне Ниноцминдского) районов в республики Средней Азии (Узбекистан, Казахстан и Киргизию) по состряпанному тогдашним советским руководством обвинению, согласно секретному постановлению Государственного Комитета обороны СССР N 5279 от 31.07.1944 г., как неблагонадежное мусульманское и окрещенное "турками" население, выселили около 100 тысяч человек. Из них большинство (около 94 тысяч) составляли этнические грузины-месхи, древнейшие коренные жители этого края (Самцхе-Саатабаго). Из числа выселенных только 6000 человек были мигрантами: в конце XVIII века появившиеся в Месхети – ирано-язычные курды и тюрко-язычные таракама ("кочевники") – туркмены, которых в первой трети XVIII века переселил в Квемо Картли повелитель Ирана Надир Шах как своих верноподданных и средство военного давления на Картлийское царство. Они перекочевали в Джавахети (Ахалкалакский, Аспиндзский и Ниноцминдский районы) в конце XVIII века из Дманиси.

Сегодня против многострадальных месхов разыгрываются заказные провокации. При этом, многие политические силы в самой Грузии и за ее пределами стараются набрать "очки" в так называемой "турко-месхетинской" игре.

Вместе с тем, поскольку эти круги, развернув лихорадочную деятельность, вводят в заблуждение грузинскую общественность, представляется весьма своевременным правдивое слово самих месхов. Такой подход к проблеме будет способствовать созданию прочной основы для формирования здорового общественного мнения в отношении конструктивного решения вопроса реабилитации и достойного возвращения месхов на историческую Родину.

В ноябре 1944 года, когда еще лилась кровь на фронтах второй мировой войны, а в рядах советской армии сражалось, призванное из Самцхе-Джавахети практически все мужское население от 18 до 50 лет, высшее политическое руководство и спецслужбы советского государства осуществили варварский акт – очередную (четвертую по счету) этническую чистку и геноцид грузинского народа. В сущности это было продолже-

нием депортаций грузин начатых в XIX веке в 1828-29 гг. из Месхети, в 1866-68 гг. из Абхазет-Джикети, в 1877-78 гг. из Аджарии и Тао-Кларджети. В течение нескольких часов из собственных домов выгнали вон женщин, детей, стариков, и гуртом, как скот, в товарных составах отправили в Среднюю Азию. Тем самым, одним росчерком пера крупную этническую группу и органическую часть грузинской нации – месхов насильственно выселили из Грузии, превратив их в беженцев. Тогда, будучи 15-летним подростком из маленького грузинского с. Тоба, я стал непосредственным свидетелем той большой трагедии, которая обрушилась на всю нашу Родину, а не только Самцхе-Джавахети, так как депортация была направлена против интересов всей страны. Мне пришлось лично пережить весь ужас и безысходность, в который вверг советский режим беззащитных и невинных людей: во время многодневного вынужденного странствия я видел, как гибли люди в товарных вагонах, лишенных элементарных санитарно-бытовых условий. Трупы умерших оставляли под открытым небом или выбрасывали из окон прямо в покрывающую глубоким снегом степь.

В настоящее время целая этническая группа, около 250 тысяч депортированных из Самцхе-Джавахети, рассеяны в постсоветском пространстве (в Центральной Азии, на Кавказе, в России, на Украине). Разобщенные и раздираемые внутренними разногласиями, они стали объектом манипуляций провокаторов и ренегатов всех мастей.

В 1944 году, несмотря на отчаянные усилия местных (месхетских) патриотов и грузинской интеллигенции, преступный коммунистический режим СССР грубо прервал процесс интеграции искусственно отчужденных месхов в лоно грузинского этнокультурного организма, начавшийся в 1939 г. в Самцхе-Джавахети с возрождения грузинской культуры и обучения на родном грузинском языке.

Трагедия месхов начинается с 1585 года, когда Османская империя завоевала часть южной Грузии, называемую Месхети или Самцхе-Саатабаго. В 1595-96 гг. турецкие власти на аннексированной территории Грузии провели перепись населения, которая нашла отражение в "Большом Дэфтере Гурджистанского Вилайета". Характерно, что турки, исходя из реалий сохранили Месхети определенные автономные права и вплоть до середины XVIII в. называли ее "Гурджистанским Вилайетом", чем Порта подтверждала свою позицию по отношению к этническому составу населения края. В указанном демографическом документе, изданном академиком С. Джикиа на грузинском языке со скрупулезной точностью зафиксированы данные о названии сел, этнической принадлежности, составе семей и т.д.

с целью выявления возможностей Самцхе-Саатабаго в отношении налогообложения.

Согласно данным переписи населения тогда в Месхети проживали практически только этнические грузины, православные (более 96%) и нет никакого упоминания о турках, тем более о компактном их проживании в регионе.

Как известно из истории, последний правитель (атабаг-христианин) Самцхе-Саатабаго (Месхети) Манучар Джакели (1614-24 гг.), который признал верховную власть Турции, был отравлен собственным дядей Бека Джакели. Он явился к султанскому двору, принял ислам, после чего Самцхе-Саатабаго было объявлено пашальком, а сам Бека в 1626 г. – назначен Ахалцихским пашой. Он вернулся домой мусульманином под именем Сафар-паши.

Таким образом, из вышесказанного следует, что согласно не столь давней и вполне обозримой исторической информации, предки нынешних депортированных месхов были грузинами-христианами, а с 1626 г. под давлением турецких властей начался процесс исламизации края. Мусульманство в Месхети насаждалось по весьма простой, но жесткой схеме: землей могла владеть та семья, представители которой служили в армии, а в армии в свою очередь мог служить только мусульманин. Турецкая администрация при активной поддержке местного дворянства, первым добровольно принявшим ислам, постепенно упраздняла определенные автономные права в регионе, позволявшие основной массе (крестьянству) христианского населения вести традиционный уклад жизни, сохранять общегрузинский менталитет. Процесс исламизации Месхети не был завершен и в 19-ом веке после оккупации большей части Ахалцихского пашалыка в 1829 г. Российской империей и включения его в Тифлисскую Губернию со статусом Ахалцихского уезда.

В период правления Сафар-Паши, путем административного давления началось насаждение турецких порядков и образа жизни, что в условиях феодальной разобщенности и диктата Порты, а также изоляции от остальной части Грузии, создавало благоприятный семантический фон для принятия мусульманства, кардинальных сдвигов в сфере социальных отношений, смены приоритетов и общественного сознания. В сущности проводилась целенаправленная антигрузинская политика, которую направляли сам Ахалцихской паша и месхетское дворянство. С присущим неопитам рвением и усердием ими выкорчевывались грузинские традиции, культура, утверждалось отчуждение от всего грузинского как неприемлемого и враждебного сознанию и быту правоверного мусульманина.

В 1828-29 гг. в результате русско-турецкой войны, генерал Паскевич-Эриванский взял штурмом хорошо укрепленные Ахалцихэ и Ахалкалаки, присоединив завоеванную территорию папашка к Тифлисской губернии. Несмотря на утверждение в Месхети, казалось бы чуждого для месхов режима царской военной администрации, месхетские беги обратились к российским властям с просьбой уравнивать их в правах с грузинским дворянством Тифлисской губернии, обещая вернуть самих себя и своих поданных к вере своих предков. Однако царская администрация не только отвергла естественное стремление местного дворянства к родным корням, к интеграции в общегрузинский этнокультурный организм, но и осуществила этническую чистку грузин-мусульман Месхети, проведя их депортацию (в 1829 году) в Турцию. Россия стремилась создать на южных рубежах Империи приграничную зону из верноподданного христианского населения.

Поначалу предполагалась освоить "очищенные" от грузин территории казаками, но затем из-за дороговизны плана, была избрана более дешевая схема заселения края: в срочном порядке переселить сюда 30 тысяч беженцев – армян из Анатолии (из восточных вилайетов Османской империи), а также тюрко-язычных грузин-католиков (месхов) и православных (турко- и греко-язычных) лазов из Гюмушхане-Байбурта. Царская Россия всеми средствами старалась разобщить, расчленить грузинский этнокультурный организм, используя в данной ситуации религиозный фактор, дабы воспрепятствовать неустанному стремлению этнических грузин к возрождению утерянной государственности. Десятки тысяч грузин-мусульман вынудили покинуть родные очаги, передав их армянам и русским сектантам (духобором). Практически полностью была очищена от грузин Джавахети. В отношении же той части мусульман-месхов, которая все еще оставалась в пределах Российской Империи царизм, верный своей антигрузинской стратегии, стал методически проводить курс на их изоляцию-отчуждение от остальной Грузии, опираясь при этом в регионе на негрузинский элемент (в основном – армян).

К сожалению, грузинская общественность в те годы (1828-30 гг.) оказалась не готовой уделить должное внимание и проявить усердие в деле предотвращения этнической чистки грузин-мусульман в Месхети и защиты соотечественников от произвола русской колониальной администрации. Это в определенной степени удалась грузинской интеллектуальной элите под предводительством И. Чавчавадзе в 1866-68 гг. и 1877-78 гг. во время очередных депортаций. Она откликнулась на страдания соотечественников грузин-мусульман, а также убыхов и абазинцев из

Батумского округа (Ачара-Кобулет и Тао-Кларджети) и Абхазет-Джикети. Тогда грузинская общественность сделала все возможное, чтобы помешать самодержавию в осуществлении коварного замысла. В 1828-29 гг. в сущности оставшаяся в одиночестве Месхети досталась России на растерзание, став ареной этнической чистки и геноцида грузинского населения. Созданной ситуацией хорошо воспользовались внутренние и внешние враги Грузии: в Самцхе-Джаваheti прочно осели армяне, а рядом с армяно-грегорианской церковью пустила корни католическая община с армянским типиконом (с богослужением на армянском языке). Начался постепенный процесс приобщения месхокатоликов к армянской католической церкви – их арменизация, поскольку в Джавахети (Аспиндзском, Ахалкалакском и Богдановском районах) не было грузинской (грузино-язычной) католической епархии. В виду того, что и Турция, и Россия пришли к нам как завоеватели, их главным оружием, естественно, стали подавление и коварство, а "разделяй и властвуй" – основным постулатом. При этом единоверная Россия всячески способствовала строительству в Месхети мечетей, в селах вместо грузинских школ открывались медресе (исламские духовные училища), где преподавали приглашенные из Турции муллы, инспирировались конфликты между грузинами христианского и мусульманского вероисповедания. В период царского самодержавия и коммунистического режима местный, так называемый "карский диалект" турецкого языка стал языком общения между коренными жителями края – месхами и армянами – беженцами из Турции. Распространению турецкого языка способствовало и то обстоятельство, что в Джавахети жили не знавшие грузинского курды и тюрко-язычные туркмены – "таракама".

Православные грузины и русские по принятой тогда в Грузии традиции называли грузин-мусульман "татари", что означало не национальную принадлежность, а – вероисповедание, поскольку этнические "татары" как известно в Российской империи жили компактно в Поволжье (Татарии, Башкирии, Астраханской области), в Крыму, в Сибири, на Алтае, на Урале. Про грузина, принявшего ислам в 17-19 вв., говорили "гататрда", т.е. – омусульманился, "отатарился". Сам по себе этот местечковый и несуразный этноним при коммунистическом режиме – правопреемнике царизма, был доведен до полного абсурда: этнических грузин-месхов в 20-х годах сделали "турками". Тем самым царизм и советская империя, пользуясь своим подавляющим самодержавным статусом, вершили произвол в Грузии, безнаказанно расчленяя и отчуждая ее территории, вырывая целые этнические группы из общегрузинского национального организ-

ма, осуществив 6 крупномасштабных актов этнических чисток и геноцида (1828-29, 1866-68, 1877-78, 1944, 1992-93 гг., и в 1998 г.) многострадального народа. В Самцхе-Джавахеги, начиная с 30-х годов 19-го века, Россия путем двух (1828-29, 1944 гг.) этнических чисток-депортаций месхов целенаправленно нарушила в регионе демографическое равновесие в ущерб грузинскому этносу. Более того, коммунистический режим руками местной грузинской партноменклатуры спровоцировал односторонние процессы отчуждения: грузин-мусульман, которые этноним "грузия" отождествляли с образом "христианина" и потому называли себя "иерлы" (т.е. местный, коренной), а не "турок", чтобы отличить своих соплеменников от остальных мусульман (курдов, хемшинов, таракама, турок) и армян, стали в административном порядке причислять к туркам. Советская власть в лице Кавказского бюро и грузинских партийных функционеров проявили беспрецедентную целеустремленность в деле "отуречивания" родного края. Месхов в 20-х годах сперва сделали "турками", а затем в 30-е годы в период паспортизации мусульман, записали "азербайджанцами", что было абсолютным нонсенсом, так как Месхети ни территориально, ни в культурно-этническом или религиозном отношении ничего общего с Бакинской или Елизаветопольской губерниями никогда не имела. Весь этот беспредел коммунистический режим творил беспардонно, маскируясь лживой фразологией о братстве, солидарности и близости светлого коммунистического будущего. При этом показательно, что коварный замысел претворялся в жизнь с помощью чрезмерно активной грузинской номенклатуры: с конца 20-х годов в Адигенском, Ахалцихском и Аспиндзском районах официальные власти Грузии санкционировали открытие школ на азербайджанском языке, а потому в регион привезли учителей из Азербайджана. Дело этим не ограничилось и из соседней республики прислали также партийных и советских работников с целью создания благоприятной обстановки для успешного осуществления процессов ассимиляции и демографической диверсии против Грузии: по сути отчуждалась внушительная часть ее территории из цельного национального организма, грубо вырывался из него неотъемлемый функциональный орган, что неминуемо вело (и привело!) к катастрофическим последствиям.

Если царизм стремился к отчуждению Месхети путем ее заселения анатолийскими беженцами-армянами, русскими сектантами-духоборами и религиозно-культурным обособлением месхов, то большевики прибегли к открытому насилию – к принудительной денационализации целого региона.

При этом показательно, что переписи населения российской империи, регулярно проводившиеся в Грузии с 40-х годов 19 века вплоть до

1916 года, неизменно фиксируют на территории Самцхе-Джавахети преобладание этнических грузин в Ахалцихском, Адигенском, Аспиндзском районах и значительную их долю (до 30%) в Ахалкалаки-Ниноцминдском (Джавахетском) регионе. По данным переписи населения России 1916 г., в Ахалкалакском и Ахалцихском уездах Тифлисской губернии из 173 тысяч населения этнические грузины составляли 88 тыс., из которых 59 тыс. было грузин-мусульман (суннитов) и только 1000 человек так называемых "турок", которые не числились в ранних переписях (1883 и 1886 гг.). Последнее обстоятельство, по-видимому, вызвано фактором, связанным с тем, что Месхети стал театром военных действий во время Русско-турецкой войны (Кавказский фронт), активизацией деятельности спецслужб Турции и антирусских настроений среди коренного грузинского (мусульманского) населения. Однако, уже в 1926 году согласно статистическим данным переписи населения, проведенной советским режимом, в регионе вдруг появилось 36 тысяч "турок" в условиях отсутствия каких-либо значительных миграционных процессов в крае. Перепись 1939 года же также "неожиданно выявила" 28.428 "азербайджанцев", а грузины составляли лишь 5.836.

Как нетрудно видеть, такие странные демографические метаморфозы – результат произвола тоталитарного красного режима, который мог без зазрения совести отправить на плаху и сгноить в застенках ГУЛАГ-а десятки миллионов ни в чем не повинных собственных граждан. Эта преступная клика волонтаристски кроила веками сложившиеся границы между народами, фальсифицировала историю, осуществляла безнаказанные депортации и геноцид целых народов, этнических групп и т. д.

Весьма показательны, что в местах спецпоселений в Средней Азии, в так называемых комендатурах (спецорганах надзора) месхи числились "турками" по той причине, что из Грузии их, оказывается, выселили согласно приказу-циркуляру за подписью Л. Берия, где они значились "турками", а в Самцхе-Джавахети "азербайджанцы" не живут. После того, как был упразднен комендантский режим и месхи получили возможность получить полагающиеся документы, на основании справок, выданных теми же комендатурами, им в выданные вместо справок паспорта записали национальность "азербайджанец", потому как в СССР "турки", видите ли, не проживают.

Вплоть до середины 17-го века нас, остававшихся грузинами месхов – коренных жителей Месхети, колыбели грузинской культуры и государственности, османская Империя, после принятия Ислама старалась сделать турками, а в 1828-1918 гг. единоверная Россия продолжила поли-

тику исламизации и отуречивания края, выбрав в качестве опоры Державы – "верноподданных" христиан-армян, заселивших села грузин (мусульман-месхов), депортированных в Турцию. В 1918–44 гг. Советская Империя Зла с еще большим усердием продолжила дело, начатое царизмом в XIX веке, сделав месхов "азербайджанцами".

В ноябре 1944 г произвол и безнаказанность советского тоталитаризма при участии грузинской партноменклатуры закончился очередной этнической чисткой и геноцидом в Самцхе-Джавахети – уже второй депортацией месхов, на этот раз в республики Средней Азии. С 1956 года после освобождения от комендантского надзора нас опять записали "азербайджанцами".

В связи с более чем полутора вековым произволом российской державной машины в отношении Грузии вообще, а Месхети и месхов – в частности, возникает естественный вопрос: когда же все-таки месхи стали "турками"? Действительно, следует дать однозначный ответ на вопрос о том, кем и когда была разыграна так называемая "турко-месхетинская" карта, кому нужны эти провокации, какие силы замешаны в кознях против неотъемлемой этнографической области нашей Родины, являющейся колыбелью духовности и культуры, национальной государственности, края, давшего Грузии Шота Руставели, Бека и Бешкена Опизари, Шалву и Иванэ Ахалдихели, Заза Панаскертели-Цицишвили, Михаила Тамарашвили и многих других сынов Отечества?

Быть может, это "переволпощение" сынов Месхети в "турок-месхетинцев" или "ахалдихских турок" произошло тогда, когда после опустошительного арабского вторжения в Грузию началось возрождение пришедшей в упадок духовности и национального самосознания в монастырских (по сути, культурных) центрах Тао-Кларджети, т.е. в Месхети? Или, может быть, мы стали турками, когда именно в этих провинциях Южной Грузии сформировалась идея "Царства грузин" и этноним "грузин" ("картвели") в X–XII вв.?

Может быть, месхи стали "турками", когда по их инициативе началось объединение разрозненных грузинских территорий в XII в. и были построены величественные месхетские кафедралы "Хахули", "Опки", Ишкани", "Бана", "Пархали", крепостные комплексы "Хертвиси", "Окрос Цихе", "Тмогви", "Вардзиа", "Ванис-Квабеби" и другие? Или, может, тогда, когда началось нашествие сельджуков и турки (огузы, османы) впервые появились в Южном Кавказе, которое тогда практически не затронуло Месхети?

Быть может, в "турок" превратились месхи при Давиде Агмашенебели, Дэметре II, Гиорги III, Царице Тамар, т.е. в XII–XIII веках, когда Грузия

была единым государством со сферой влияния от Дарубанда до Никопсии, от северокавказских степей до синопского залива?

Может, кто-нибудь внятно объяснит нам, возможно ли было месхам стать турками при Гиорги V Блистательном или Александре II Великом в XIV-XV вв., когда грузинское царство все еще продолжало играть ключевую роль на Кавказе, являлось центральным связующим звеном региона и пользовалось большим влиянием на Ближнем Востоке? Или, может, врет "Большой Дэфтер Гурджистанского Вилайета", в котором отражена демографическая картина Месхети конца XVI века (перепись 1596 г.) с преобладающим христианским (православным) грузинским населением?

Может быть, не соответствуют действительности переписи населения, проводившиеся в Месхети Российской Империей с конца 30-х годов XIX в. вплоть до 1916 г, которые фиксируют в регионе преобладание грузин мусульман-суннитов и христиан (православных и католиков)?

Таким образом, получается, что политика провокаций и политических игр с разыгрыванием "турецкой карты" в отношении месхов восходит к 20-ым годам XX в., т. е. к началу большевистского преступного режима на Кавказе и в Грузии. С 30-х годов коммунисты, не считавшиеся ни с какими реалиями, в связи с новыми политическими интригами на Ближнем Востоке, затеяли еще более абсурдную и грязную возню с "азербайджанизацией" месхов. Тем самым проявилось истинное лицо советского режима, который в угоду идеологических и политических приоритетов своих амбициозных вождей, жонглировал судьбами людей, этнических групп, целых народов.

Таким образом, совершенно ясно высвечивается главный источник зла и направленность проводившихся в СССР перманентных антигрузинских акций: на протяжении последних двух столетий осуществлялась политика этнических чисток и геноцида, разобщения, отторжения исконных территорий Грузии.

В окрестностях моего родного села Тоба Ахалцихского района были места с грузинскими названиями, хорошо известные всем жителям этого населенного пункта Самцхе-Джавахети: Капани, Курдгела, Гуданкэ (ущелье и родники), Аквара (родник), Зеубани (ущелье), Налудзари, Зарэ, Телати, Чанчаха, Сангтави, Клдэкари, Шуа Кари, Чибчела, Самарлэ, Лекта, Унагира.

Если в Месхети жили турки, то почему имена сёл и их окрестностей имеют грузинские названия? Как могло случиться, что в маленьком селе Тоба, где проживали месхи-мусульмане, было две церкви и ни одной мечети? Как это турки "позабыли" построить мечети рядом с православ-

ными церквями в Тоба и в более крупных сёлах? Если мы были турками, откуда наши грузинские фамилии, которые мы знаем и донесли до сегодняшних дней?

А все оттуда же: Месхети и Самцхс-Джавахети — исконная, древнейшая грузинская земля, а мы, месхи — этнические грузины!

По данным переписи населения, проведённой властями царской России в 1886 году, в Ахалцихском уезде проживали:

1. грузины, делившиеся на три религиозные группы (мусульман-суннитов, православных и католиков);
2. армяне — грегорианцы и католики;
3. греки — православные (в гор. Ахалцихе), а в Джавахети также
4. курды-сунниты;
5. туркмены-сунниты
6. русские сектанты (духоборы)
в бывшем Богдановском районе

Весьма интересно процентное соотношение этнических групп к общей массе населения региона, согласно данным 1886 года: грузины (сунниты, православные, католики) — 78,4%, курды — 4,75%, туркмены — 1,1%, таракама — 3,9%, армяне — 11,9%

Как видим из приведённых данных, даже царская администрация не делила грузин в Месхети по религиозному признаку и в официальном документе указывает их общее число.

Между тем, несмотря на неимоверные трудности, чинимые имперскими силами реванша истинным патриотам, врагам Грузии не удалось подавить зов родной земли и память о предках. В этом отношении велика заслуга верного сына Отечества Латифшаха Бараташвили, который всю свою сознательную жизнь посвятил бескорыстному служению Родине. Следует также отметить огромный вклад в дело возрождения грузинского самосознания среди месхов Али Чхеидзе, Чахо Читадзе, Шахмурала Инасаридзе и многих других достойных сынов Месхети.

Нынешние провокаторы и изменники Родины, из конъюнктурных соображений продавшиеся зарубежным спецслужбам, нам хорошо известны. Это — Юсуф Сарваров, Ариф Юнусов (Российская Федерация); Рассадин Расулов (Украина); Сарвар Пепинов (Краснодарский Край); Максуд Иззатов (Кыргызстан); Халид Ташганов, Кара Караев, Бекир Мамоев (Азербайджан); Бекироглу Несиб, Али Фуод Ибрагим, Ахмат Наиман-оглу Уравели (Турция); Омар Салман (Узбекистан); Тейфун Хашимоглу (Казахстан). Эти люди, изменившие собственному народу, идут на поводу у спецслужб стран ближнего и дальнего зарубежья. Некоторые из них, например, Ю. Сарваров,

А. Юнусов, Б. Мамоев, М. Иззатов требуют турецкой автономии, строительства мечетей, открытия турецких школ. Они и раньше не скрывали, а в настоящее время открыто выражают свою ненависть в отношении нашего Государства и грузинского народа, всеми средствами, с подачи хозяев и наставников, стараются вызвать дестабилизацию в Грузии, что в свою очередь свидетельствует о том, кто стоит за них спиной.

Главаря "Ватан" – радетели "турецкой самоидентификации" свободно, без проблем приезжают в нашу страну, ведут себя вызывающе, каждую встречу используют в качестве трибуны для антигрузинской пропаганды, вводят в заблуждение и дезинформируют международные правозащитные организации. Представляется, что уже давно настало время, чтобы органы госбезопасности суверенной Грузии с большей принципиальностью отнеслись к "деятельности и визитам" этих эмиссаров спецслужб соседних государств. Пора, наконец, предпринять против провокаторов и злопыхателей, сеющих рознь и ненависть среди грузин, адекватные меры, предусмотренные законом.

На этом фоне новым конструктивным фактором для решения вопроса возвращения месхов на родину является активизация международного сообщества – последние рекомендации Евросовета. Именно в свете вышесказанного следует рассматривать и тот факт, что я – родившийся и проведший отроческие годы в селе Тоба Ахалцихского района, а затем живший в изгнании в Средней Азии и Азербайджане, сохранивший грузинское самосознание, которому в принудительном порядке (стараниями тоталитарного строя) записали в паспорте национальность "азербайджанец", а фамилию "Хасанов", в марте 1999 года в возрасте 70 лет добился восстановления своей исторической фамилии "Варскнелидзе", национальности и гражданства Грузии. При этом хочу напомнить читателю, что фамилия и род Варскнелидзе, конечно же, существовали в Месхети и до принятия Ислама, однако впоследствии – в эпоху религиозного фанатизма и давления со стороны Российской Империи (царской и советской) – исчезли.

Сегодня эта редкая фамилия в лице моей семьи и близких родственников вновь вернулась в Грузию, обрела новую жизнь, возвращена грузинскому народу.

Вместе со мной, национальность и исторические месхетские фамилии грузинское государство восстановило и другим депортированным месхам – в основном, из среды молодежи, сражавшейся в Абхазии за сохранение территориальной целостности Родины, прошедшей военную службу в рядах грузинской армии, студентов высших учебных заведений страны. Эту заветную мечту осуществили также жители сёл Насакирალი-Наруджа

(Озургетского района) и села Ианети (Самтредского района) – первые месхи-репатрианты.

В этой связи следует отметить, достойное сожаления одно обстоятельство, которое касается роли части интеллигенции Грузии, занявшей после ферганского погрома летом 1989 года агрессивную позицию в отношении месхов, что вызвало волну психоза и насилия против репатриантов, проживавших в разных уголках нашей страны. Тогда из с. Ахалшени (Хонский район) были насильственно выселены около 30 семей репатриантов, которые всем своим существом были преданы Грузии. Месхов уважали во всем районе за трудолюбие, честность, верность традициям гостеприимства. Их дети за короткие 2-3 года обучения в местном детском саду и школе практически уже свободно говорили по-грузински. Так же, как и в Насакирали-Наруджа, в Ахалшени уже начался естественный процесс интеграции месхов в грузинский этнокультурный организм. Однако подобное развитие событий не устраивало имперский центр, который спровоцировал ферганский погром и антимесхскую истерию в Грузии. В настоящее время "знаменосцем" ажиотажа против месхов является председатель комитета по связям с грузинами, живущими за рубежом, депутат Г. Шарадзе. Я считаю, что господин Г. Шарадзе и его сторонники, разыгрывающие карту "турок-месхов" для достижения политических целей, ничем не отличаются от активистов и главарей "Ватана". Более того, – они усиливают позиции северного соседа. Фактически, они выступают единым фронтом против суверенитета и государственности Грузии, стремясь вызвать дестабилизацию в стране, являются орудием в руках наших недругов.

Поэтому я, мои единомышленники и соратники, т.е. те месхи, которые знают свои исторические фамилии, считают себя грузинами, желают изучить язык предков, вернуться к национальным корням и обрести Родину, должны вернуться в Грузию грузинами.

Мы обращаемся ко всей Грузии, грузинскому народу и заявляем, что подавляющее большинство депортированных в 1944 г. из Самцхе-Джавахети является автохтонным населением края, грузинами-месхами, и тут религия не причём, а этнонимы "турки-месхи", "месхетинские турки" или "ахалдихские турки" – бессмысленны и абсурдны и по отношению к месхам совершенно не уместны.

Хочу закончить свое письмо следующими словами: как Господь един на этом свете, так и Родина у нас одна на всех!

საქართველოში ჩამოსახლებული მაჰმადიანი მესხების ადაპტაციის საკითხები

ანზორ თოთაძე

(პროფესორი, ეკონომიკურ მეცნიერებათა დოქტორი)

ადმინისტრაციული შეზღუდვების მოხსნის შემდეგ მაჰმადიანი მესხების საგრძნობი ნაწილი შუა აზიიდან და ყაზახეთიდან ძირითადად აზერბაიჯანსა და ჩრდილოეთ კავკასიაში გადადის საცხოვრებლად. სწორედ ამის გამო ოზურგეთის რაიონის სოფელ ნასაკირალსა და სამტრედიის რაიონის სოფელ კოპიტნარში მუდმივ საცხოვრებლად ჩამოსულთა შორის თითქმის ნახევარი (48,6 პროცენტი) აზერბაიჯანიდან გადმოსახლდა, 27 პროცენტი – უზბეკეთიდან, 13,5 პროცენტი – ყაზახეთიდან, 8 პროცენტი – ყაზახეთიდან, ხოლო 2,7 პროცენტი – ყირგიზეთიდან. ნასაკირალსა და კოპიტნარში 1992 წელს ცხოვრობდა დაბრუნებულ მესხთა უმრავლესობა – შესაბამისად 35 და 25 ოჯახი. ჩამოსახლებულთა ახალ გარემოში დამკვიდრებისა და ადაპტაციის შესწავლის მიზნით ჩავატარეთ სოციოლოგიური გამოკითხვა. სულ გამოკითხა 111 კაცი.

გადმოსახლებულთა ოჯახები ძირითადად მრავალსულიანია. ოჯახში საშუალოდ 6,2 კაცი ცხოვრობს. ყველაზე მეტი შვიდი სულისაგან შემდგარი ოჯახებია – 24,3 პროცენტი. გადმოსახლებულ ოჯახთა 19 პროცენტი – ხუთი სულისაგან შედგება, ხოლო 16 პროცენტი ექვსი სულისაგან.

მაჰმადიანი მესხები თავს ქართველებად თვლიან. კერძოდ, ყველა მამაკაცმა კითხვაზე ეროვნების შესახებ უპასუხა, რომ იგი ქართველია. ამასთან, გამოკითხულ ქალთა 85,7 პროცენტი თვლის თავს ქართველად. 14,3 პროცენტი კი თავს თურქად ან აზერბაიჯანელად მიიჩნევს. როგორც ჩანს, ეს იმის შედეგია, რომ რელიგია და ეროვნება მათ გაიგივებული აქვთ. ეროვნული თვითშეგნება გარკვეული ნაწილისათვის ბუნდოვანია და უფრო მეტად ეთნოგრაფიული ჯგუფის თვითშეგნებით იფარგლება, ე. ი. მესხი, როგორც თურქი და ქართველი მათთვის ცალ-ცალკე არსებობს. თუმცა არ არის გამორიცხული, რომ ეროვნებით თურქები ან აზერბაიჯანელები იყვნენ. არის შემთხვევები, როდესაც მაჰმადიან მესხ მამაკაცს ცოლად სხვა ეროვნების ქალი

ჰყავს მოყვანილი.

მაჰმადიან მესხებს განათლების საშუალო დონე აქვთ. 61,3 პროცენტს დამთავრებული აქვს ზოგადსაგანმანათლებლო საშუალო სკოლა, 10,8 – პროცენტს არასრული საშუალო და ამდენივეს სპეციალური საშუალო განათლება აქვს მიღებული. 8,1 პროცენტი უმაღლესი განათლებითაა და დაუმთავრებელი უმაღლესი განათლებაც მესხთა 8,1 პროცენტს აქვს.

გადასახლებაამდე მაჰმადიანი მესხების ნაწილისთვის ქართულ ენას მშობლიური ენის ფუნქცია დაკარგული ჰქონდა. გადასახლების შემდეგ უცხო და ამასთან რელიგიურად უფრო ახლობელ გარემოში ცხოვრებამ ბევრს საერთოდ გადაავიწყა ქართული ენა. ახალგაზრდობამ კი ობიექტური მიზეზების გამო ქართული საერთოდ არ იცოდა. მათმა უმრავლესობამ საშუალო სკოლა ხომ რუსულ (35,1 პროცენტი), უზბეკურ (29,7 პროცენტი) და აზერბაიჯანულ (27,0 პროცენტი) ენებზე დაამთავრა. ქართული სკოლა დამთავრებული აქვს მხოლოდ 5,4 პროცენტს და ისიც საქართველოში ცხოვრების პერიოდში. სწორედ აღნიშნული მიზეზების გამო საქართველოში საცხოვრებლად ჩამოსვლამდე ქართული ენა კარგად იცოდა გამოკითხულთა მხოლოდ 2,7 პროცენტმა, არც მაინცდამაინც კარგად – 10,8 პროცენტმა, ხოლო დიდმა უმრავლესობამ – 86,5 პროცენტმა – არ იცოდა.

ამეამად ჩამოსახლებულ მესხთა უმრავლესობა ფლობს ქართულ ენას. კერძოდ, გამოკითხულთა 45,9 პროცენტმა აღნიშნა, რომ იცის ქართული ენა, 29,7 იცის არც მაინცდამაინც კარგად და მხოლოდ 24,3 პროცენტმა არ იცის ქართული ენა. ესენი შედარებით ხანშიშეესული ადამიანები არიან, რომელთაც უჭირთ ამ ასაკში ენის შესწავლა.

ნასაკირალსა და კოპიტნარში მცხოვრები მესხები ოჯახში უპირატესად თურქულად ლაპარაკობენ. ეს გასაგებიცაა, რადგან ათეული წლების მანძილზე და ისიც უცხო გარემოში მათთვის მშობლიური თურქული ენის საოჯახო ყოფიდან განდევნა არ შეიძლება მოხდეს ძალდატანებით ან ერთბაშად, მით უმეტეს, როდესაც ოჯახის ზოგიერთმა წევრმა არ იცის ქართული ენა. ამისათვის გარკვეული პერიოდია საჭირო. ამიტომაც, რომ 35,1 პროცენტი ოჯახში თურქულად ლაპარაკობს, 54,0 პროცენტი – თურქულ-ქართულად (როგორც ისინი აღნიშნავენ – მესხურ-თურქულ დიალექტზე), და მხოლოდ 10,8 პროცენტი – ქართულად. სამსახურში მაჰმადიან მესხთა უმრავლესობა (48,6 პროცენტი) ქართულად ლაპარაკობს, 27 პროცენტი – ქართულ-რუ-

სულად, ხოლო 24,3 პროცენტი – რუსულად. მეზობლებთან ურთიერთობაში კი მესხები ძირითადად ქართულ ენას იყენებენ (62,2 პროცენტი), რუსულად მეზობლებთან ლაპარაკობს 18,9 პროცენტი და ამდენივე ქართულ-რუსულად.

საინტერესოა იმის აღნიშვნაც, რომ მაჰმადიანი მესხები თავისუფლად ფლობენ რამდენიმე ენას. როგორც უკვე აღვნიშნეთ, ამჟამად ქართული იცის 45,9 პროცენტმა, ხოლო არც მაინც და მაინც კარგად და სუსტად ქართულ ენაზე ლაპარაკობს კიდევ 37,8 პროცენტი (სულ 83,7 პროცენტი). რუსული ენა იცის მესხების 91,9 პროცენტმა, ამდენივემ იცის აზერბაიჯანული, ხოლო თურქულ ენაზე თავისუფლად ლაპარაკობს 89,2 პროცენტი. მაჰმადიან მესხთა მცირე ნაწილი (სამ-სამი პროცენტი) ასევე თავისუფლად ფლობს სომხურ, ფრანგულ, სპარსულსა და არაბულ ენებს.

გამოკითხვამ გვიჩვენა, რომ მაჰმადიანი მესხების შვილები მხოლოდ ქართულ საბავშვო ბაღში დაყავთ.

მაჰმადიანი მესხების უმრავლესობას თავიანთი ისტორიული სამშობლო გაიგივებული აქვთ მესხეთთან, განსაკუთრებით ეს ეხება ქალებს. მხოლოდ მოწინავე ნაწილის ეროვნული თვითშეგნება ქვეყნის მკვიდრი ერის ეროვნული თვითშეგნების მსგავსია, მაგრამ, რა თქმა უნდა, ჯერჯერობით წეს-ჩვეულებით, ტრადიციითა და გარკვეულწილად ენით დიფერენცირებული. ამიტომ არ მიგვაჩნია შემთხვევითად ის ფაქტი, რომ გამოკითხული მამაკაცების 52,2 და ქალების 92,8 პროცენტს თავიდანვე ძალიან უნდოდა მესხეთში დასახლება. არც მაიცდამაინც უნდოდა – მამაკაცების 4,3 და ქალების 7,1 პროცენტს. აღსანიშნავია ისიც, რომ მამაკაცთა 43,4 პროცენტისათვის თავიდანვე მთავარი იყო საქართველოში დასახლება.

მესხეთში დაბრუნების სურვილი საგრძნობლად გაფერმკრთალდა საქართველოში ჩამოსახლებულ მესხებს შორის. განსაკუთრებით ეს პროცესი მას შემდეგ შეიგრძნობა, როდესაც ზოგიერთმა მათგანმა დაათვალიერა მესხეთი, გაეცნო იქ არსებულ სამეურნეო შესაძლებლობებს, გარკვეულწილად შეისწავლა თავისი წინაპრების ისტორია და კულტურა. ყოველივე ამის შედეგად მათში თანდათან გაცნობიერდა საქართველო-მესხეთი სამშობლოს იდენტურობის ცნებაში, ამჟამად უკვე მესხეთში დასახლების სურვილი აქვს მამაკაცების მხოლოდ 26,1 პროცენტს და ქალების 64,3 პროცენტს. მესხეთში დასახლება არც მაიცდამაინც უნდათ მამაკაცების 13,0 და ქალების 7,1 პროცენტს,

ამის სურვილი უკვე აღარ აქვთ მამაკაცების 34,8 და ქალების 7,1 პროცენტს, ხოლო მამაკაცების 26,1 და ქალების 21,4 პროცენტისათვის სულ ერთია სად იცხოვრებს – მთავარია იცხოვროს თავის სამშობლოში – საქართველოში.

აღბათ ამიტომ არის, რომ გამოკითხულთა 100 პროცენტი კმაყოფილია ახლანდელი საცხოვრებელი ადგილით. ჩამოსახლებული მესხები კარგ ურთიერთობაში (ასეთია გამოკითხულთა ასი პროცენტის აზრი) არიან მეზობლებთან. განსაკუთრებით ახლო ურთიერთობა აქვს ადგილობრივ მოსახლეობასთან ახალგაზრდობას, რომელთა უმრავლესობამ უკვე კარგად ისწავლა ქართული ენა. მეტად საგულისხმოა ის ფაქტი, რომ ჩამოსახლებულ მესხების ასევე ასი პროცენტი ვერ ხედავს განსხვავებას ხასიათში მათსა და ადგილობრივ მოსახლეობას შორის. ერთმა მესხმა ექიმმა ისიც კი აღნიშნა, რომ ჩვენც თქვენსავით უცბად ვვითქვებით, მაგრამ მალე გაგვდის გულისწყრომით.

ჩამოსახლებულ მესხთათვის ყოფა-ცხოვრებაში, რა თქმა უნდა, დამახასიათებელია მაჰმადიანური რელიგიით განპირობებულ ღირებულებათა სისტემა, სოციალური ნორმები, ადათ-წესები. მაგრამ მიუხედავად ამისა გამოკითხულთა 97,3 პროცენტის აზრით ისინი კარგად შეეგუენ ადგილობრივ წეს-ჩვეულებებსა და ტრადიციებს, ხოლო 2,7 პროცენტის აზრით – არც მაინცდამაინც კარგად. აღსანიშნავია ისიც, რომ ჩამოსახლებული მესხები უკლებლივ ყველა კარგად შეეწყო ადგილობრივ კლიმატურ პირობებს. სწორედ აღნიშნული ფაქტორებითაა განპირობებული, რომ ჩამოსახლებულ და უკვე აქ დამკვიდრებულ მესხთაგან არავინ არ აპირებს უკან დაბრუნებას.

მაჰმადიან მესხებს საქართველოსათვის მეტად მძიმე პირობებში მოუხდათ აქ საცხოვრებლად ჩამოსვლა. მიუხედავად ამისა, სხვადასხვა ხელისუფლება მეტ-ნაკლები ზომით არ აკლებდა ყურადღებას მათ საყოფაცხოვრებო პირობებს. კერძოდ, გამოკითხულთა 94,6 პროცენტის აზრით კომუნისტური მმართველობის დროს ადგილობრივი ხელმძღვანელობა იჩენდა მათდამი ყურადღებას, ხოლო 5,4 პროცენტის აზრით – არც მაინცდამაინც. “მრგვალი მაგიდის” ხელისუფლებაში მოსვლის პერიოდში 35,1 პროცენტს მიაჩნია, რომ იჩენდა, 54,0 პროცენტი თვლის, რომ არც მაინცდამაინც იჩენდა. ამჟამად 91,9 პროცენტი თვლის, რომ ადგილობრივი ხელისუფლება იჩენს მათდამი ყურადღებას და 8,1 პროცენტის აზრით – არც მაინცდამაინც.

გამოკითხული მესხები თვლიან, რომ ეკონომიკურად ისინი

საქართველოში დაახლოებით ისევე ცხოვრობენ, როგორც წინა საცხოვრებელ ადგილზე ცხოვრობდნენ. კერძოდ, 45,9 პროცენტის აზრით ეკონომიკურად წინა საცხოვრებელ ადგილზე უფრო კარგად ცხოვრობდნენ, 48,6 პროცენტის აზრით. აქ უფრო კარგად ცხოვრობენ, ხოლო 5,4 პროცენტი ეკონომიკურ პირობებში განსხვავებას ვერ ამჩნევს.

აქ მცხოვრები მაჰმადიანი მესხებისათვის მეტად მტკივნეული საკითხია ის, რომ მათი ნათესაეების დიდი ნაწილი სხვა ქვეყნებში ცხოვრობს. მათ სხვადასხვა ფორმით მუდმივი ურთიერთობა აქვთ თავის ნათესაებთან. კერძოდ, 89,2 პროცენტი დადის სანახავად, 91,9 პროცენტი წერს წერილებს, ამდენივე პროცენტმა მიუთითა, რომ ნათესაეები მათთან ჩამოდიან სანახავად და მხოლოდ 2,7 პროცენტს არა აქვს ურთიერთობა ნათესაებთან, რომლებიც სხვა ქვეყნებში ცხოვრობენ. ამავე დროს, გამოკითხულთა 86,5 პროცენტმა მიუთითა იმის შესახებ, რომ ყველა მათ ნათესავს აქვს საქართველოში საცხოვრებლად ჩამოსვლის სურვილი, 13,5 პროცენტის აზრით კი ასეთი სურვილი მათი ნათესაეების მხოლოდ ნაწილს აქვს. ნასაკირალსა და კოპიტნარში მცხოვრებმა მესხებმა აღნიშნეს იმ მიზეზების შესახებაც, რამაც განაპირობა უკვე აქ, საქართველოში მცხოვრები მათი ნათესაეებისა და ნაცნობების აყრა და უკან ან სხვაგან საცხოვრებლად წასვლა. მათი აზრით ეს მოხდა იმიტომ, რომ ისინი დაარბიეს, ზოგი მათგანი იყო თურქული ორიენტაციის და გაუძნელდა ადაპტაცია, ზოგსაც ნათესაეები არ ჰყავდა აქ და სხვ.

XIX საუკუნის დასაწყისში ძალად გამაჰმადიანებული მესხები, რომლებიც ამ პერიოდში ჯერ კიდევ ქართულად ლაპარაკობდნენ და გვარებიც ქართული ჰქონდათ, მეფის რუსეთის მოხელეებმა თავიანთი შავბნელი მიზნების განსახორციელებლად (თავდაპირველად მესხეთში მათ კაზაკების დასახლება ჰქონდათ განზრახული) თურქებად მონათლეს და აიძულეს თავისი მამაპაპის სისხლითა და ოფლით მორწყული მიწიდან აყრილიყვნენ და თურქეთში ეძიათ თავშესაფარი. სანახევროდ დაცარიელებულ ქართულ სოფლებში კი ქართველი ბავშვები აიძულეს თურქულად ესწავლათ. მთავრობა ელემენტარულ პირობებსაც კი არ უქმნიდა აქ მცხოვრებ ძირძველ ქართულ მოსახლეობას. სამაგიეროდ დიდ დახმარებას უწევდა მესხეთში მათივე ინიციატივით ერზრუმიდან გადმოსახლებულ სომხებს, რამაც სხვადასხვა მიზეზის გამო დააჩქარა დარჩენილი ქრისტიანი ქართველი მოსახლეობის გამაჰმადიანება. ამის შემდეგ, 1840 წელს, კიდევ

ჩნდება გამაჰმადიანებული მესხების ქრისტიანულ სარწმუნოებაზე მოქცევისა და, მაშასადამე, ქართულ სამყაროში მათი მთლიანად ჩართვის იმედის ნაპერწკალი. მესხი ბეგები ითხოვენ უფლებრივად ქართველ თავად-აზნაურობასთან გათანაბრებას და ამის სანაცვლოდ თავის ქვეშევრდომებიანად კვლავ ქრისტიანული სარწმუნოების მიღებას აპირებდნენ. მათ უნდოდათ ესარგებლათ იმ პრივილეგიებით, რითაც სარგებლობდა თავად-აზნაურთა წოდება. მაგრამ ეს თხოვნა რუსეთის ხელისუფლებამ არ შეიწყნარა. მაშინდელი ქართული მოწინავე საზოგადოებაც საოცარ გულგრილობას და უყურადღებობას იჩენდა ამ უდიდესი ეროვნული საკითხისადმი. თუ მესხების ისტორიას თვალს გადავავლებთ, ნათლად ჩანს, რომ მათ ეროვნულ დისკრიმინაციას და ხელოვნურად გადაგვარებას ჩვენც არანაკლებ ვუწყობდით ხელს. 1920-იან წლებში მესხ ახალგაზრდებს ქართული სკოლები დაეუხუროთ, აზერბაიჯანული სკოლები გაუხსენით და საგნების მასწავლებლებიც აზერბაიჯანიდან მოვიწვიეთ. შემდეგ კიდევ, საქართველოს ისტორიაში ეს, ალბათ, ერთ-ერთი ყველაზე მეტად მრავალტანჯული ხალხი, საშინელ პირობებში შუა აზიაში გადაასახლეს. ახლა კი მათგან მოვითხოვთ, რატომ ქრისტიანები არა ხართ და რატომ ქართული ენა არ იცითო. რელიგიური აღმსარებლობა ერთ დღეში არ შეიძლება შეიცვალოს და მაჰმადიან ქართველს ამ მხრივ მეტად ფაქიზად უნდა მოვეპყროთ. მაგრამ ჩვენ ისეთ არეულ დროში ვცხოვრობთ, რომ არავის არაფერი სჯერა. ყველას თავისი აზრი და სიტყვა, სამწუხაროდ, აუცილებელ ჭეშმარიტებად მიაჩნია. ამიტომ იქნებ ჩვენს დიდ წინაპარს იაკობ გოგებაშვილს მაინც მოეუსმინოთ. მან დუბტუ მეგრელის ღექსში, რომელიც თავის “დედა-ენაში” შეიტანა, ორი სტრიქონი გამოტოვა და ამის აუცილებლობა შემდეგი მსჯელობით დაასაბუთა: “ჩვენი კალმოსანი გამოტოვებულ სტრიქონებში საქართველოს ქვეყნის თვალად სთვლის და ეს კი გადაჭარბებული ქებაა. იმავე სტრიქონში საქართველოს იხსენიებს, როგორც ღვთის-მშობლის წილ-ხდომილს ქვეყანასა, ჩვენ კი “დედა-ენაში” უკანესკნელს სასულიერო განყოფილებამდინ ქრისტიანული ელემენტი გამოტოვებული გვაქვს, რათა ქართველ სპარსელებს კერძოდ, ქართველ მაჰმადიანებს საზოგადოდ და ქართველ ურიებს მივსცეთ შეძლება დაუბრკოლებლივ იხმარონ საერთო სახელმძღვანელო ქართული ენისა” (ი. გოგებაშვილი, თხზ. ტ. 4, თბ., 1955, გვ. 243).

გამოკითხვის შედეგებმა გვიჩვენა, მაჰმადიან მესხებში შობადობის დონე მა ალია. გამოკითხულ ქალებს საშუალოდ 6,2 შვილი ჰქვიათ, მართალია, მათში ბავშვთა სიკვდილიანობაც მა ალია, მაგრამ ერთ ქალს საშუალოდ 3,9 შვილი მაინც დარჩა ცოცხალი. ამასთან, გამოკითხული ქალები კიდევ აპირებენ 0,7 ბავშვის ყოლას.

საქართველოში დეპორირებული მესხების დაბრუნება მთლიანად უნდა შეფასდეს, როგორც უადრესად რთული, არაერთგვაროვანი და გარკვეული წინაა მდევობის მქონე პროცესი. ჩამოსახლების ერთადერთ მიზანსა და საბოლოო შედეგს უნდა წარმოადგენდეს მაჰმადიან მესხთა ადგილობრივ ეთნოენობრივ და კულტურულ გარემოში თანდათანობით ადაპტაცია, მათი კულტურულ-ღირებულებითი ორიენტაციის აღდგენა.

ВОПРОСЫ АДАПТАЦИИ МЕСХОВ–МУСУЛЬМАН, ВЕРНУВШИХСЯ В ГРУЗИЮ

Анзор Тотадзе

(профессор, доктор экономических наук)

После снятия административных ограничений значительная часть мусульманов-месхов из Средней Азии и Казахстана переселилась в основном в Азербайджан и Северный Кавказ. Почти половина (48,6%) месхов, вернувшихся в Грузинское село Насакирალი Озургетского района и Копитнари Самтрედского района переселилась из Азербайджана, 27% – из Узбекистана, 13,5% – из Кабардино-Балкарии, 8% – из Казахстана, а 2,7% – из Кыргызстана. В 1992 году в Насакирალი и Копитнари проживал большинство вернувшихся месхетинцев – 35 и 25 семей соответственно. С целью изучения вопроса обустройства и адаптации в новой среде поселенцев нами был проведен социологический опрос. Всего было опрошено 111 поселенцев.

Переселившиеся семьи в основном многочисленны. В каждой семье живет в среднем 6,2 человека. Преобладают семьи из 7 человек – 24,3%; 19% семей состоят из 5 человек, а 16 процентов – из 6.

Мусульмане-месхи себя считают грузинами. В частности, на вопрос

о национальности все мужчины ответили, что они грузины. Вместе с тем, 85,7 % опрошенных женщин себя считают грузинками, а 14,3 % – турчанками или азербайджанками. Видимо, это результат того, что для них религия и национальность одно и то же. Национальное сознание для определенной части смутное и скорее всего ограничено самосознанием этнографической группы, т.е. месх как турок и грузин для неё существуют отдельно. Однако, не исключено, что по национальности они могут быть турками или азербайджанцами. Есть случаи, когда у месхов жёны-женщины другой национальности.

У мусульман-месхов преобладает уровень среднего образования. Их 61,3% окончили общеобразовательную среднюю школу; 10,8% имеют неполное среднее и столько же – специальное среднее образование. 8,1% – с высшим образованием и такое же количество месхетинцев – с незаконченным высшим образованием.

До депортации для части месхетинцев у грузинского языка была потеряна функция родного языка. После выселения, в результате проживания в чуждой, но в то же время близкой в отношении религии среде, многие совсем забыли грузинский язык. Молодежь же по объективным причинам вообще не знала грузинского языка. Ведь большинство из них окончило русскую (65,1%), узбекскую (29,7%) и азербайджанскую (27,0%) средние школы. Грузинские школы окончили лишь 5,4%, и то – в период проживания в Грузии. Именно по указанным причинам, до приезда в Грузию на поселение грузинским языком хорошо владели лишь 2,7% опрошенных, не совсем хорошо – 10,8%, а преобладающее большинство – 86,5% не владеет им совсем.

В настоящее время большинство репатриантов-месхов владеет грузинским языком. В частности, 45,9% опрошенных отметили, что владеют грузинским языком, 29,7% им владеют не совсем хорошо, и лишь 24,3% совсем не владеет грузинским языком. Это – сравнительно пожилые люди, которым трудно изучать язык в этом возрасте.

Проживающие в Насакирали и Копитпари месхи в семьях разговаривают преимущественно по-турецки. Это понятно, так как изгнание из семейного быта в течение длительного времени родного языка и нахождение в чуждой среде турецкого нельзя сразу и насильственно, восстановить язык предков, тем более, когда некоторые члены семьи им не владеют. Для этого нужен определенный период. Этим можно объяснить то, что 35,1% опрошенных в семье разговаривают по-турецки, 54,0% – по-турецки и по-грузински (как они отмечают на месхетско-турецком диалекте), и только 10,8% – по-грузински. На работе боль-

шинство мусульман-месхов (48,6%) разговаривают по-грузински, 27% – по-русски и по-грузински, а 24,3 % – по-русски. В взаимоотношениях с соседями месхетинцы пользуются в основном грузинским языком (62,2%). их 18,9% с соседями разговаривает по-русски и такой же процент использует оба этих языка.

Интересно отметить и то, что мусульмане-месхи свободно говорят на нескольких языках. Как уже было отмечено, в настоящее время грузинским языком владеют 45,9%, а не совсем хорошо и слабо –ещё 37,8% (всего –83,7%). Русским языком владеют 91,9 % месхетинцев, азербайджанским – такой же процент, а на турецком языке свободно говорят их 89,2 %. Небольшая часть месхетинцев (до 3%) свободно говорит также на армянском, французском, персидском и арабском языках.

Опрос показал, что дети месхов-репатриантов ходят только в грузинские детские сады.

Большинство месхетинцев свою историческую родину отождествляют с Месхети. Особенно это касается женщин. И только самосознание передовой части похоже на самосознание коренной нации страны, правда, пока дифференцированное по обычаям, традициям и, в определенной части, и по языку. Поэтому мы не считаем случайным тот факт, что 52,2 % опрошенных мужчин и 92,8 % женщин с самого же начала очень хотели бы поселиться в Месхети. Этого не очень хотели 4,3% мужчин и 7,1% женщин. Следует отметить также и то, что для 43,4% мужчин с самого же начала было главным стремлением поселиться в Грузии.

Желание поселения в Месхети существенно ослабло среди месхов, после их репатриации в Грузию. Этот процесс особенно ошутим после того, как некоторые из них посетили Месхети, ознакомились с существующими там хозяйственными возможностями, в определенной степени изучили историю и культуру своих предков. В результате всего этого Грузия и Месхети постепенно в их понятии становятся идентичны образом Родины, и ныне желание поселиться в Месхети имеют лишь 26,1% мужчин и 64,3% женщин. Поселиться в Месхети не очень хотят 13,0 процентов мужчин и 7,1% женщин. Такого желанья больше нет у 34,8 % мужчин и у 7,1 % женщин, а для 26,1 % мужчин и 26,1 % женщин все равно, где они будут жить – главное, чтоб они жили на своей Родине – Грузии.

Видимо этим вызвано то, что все 100 процентов опрошенных довольны настоящим местом проживания. Поселившиеся месхетинцы на-

ходятся в хороших отношениях с соседями (такого мнения 100 процентов опрошенных). Особенно близкие отношения с местным населением имеет молодёжь, большинство которой уже хорошо изучило грузинский язык. Весьма примечателен тот факт, что все 100-ов поселенцев-месхов не видят разницы в характере между собой и местным населением. Один врач-месх даже заметил – как и вы, мы так же быстро горячимся, но гнев скоро проходит.

Для месхов в быту, конечно же, характерны система ценностей, социальные нормы и обычаи, обусловленные мусульманской религией. Однако, по мнению 97,3% опрошенных, они вполне приспособились к местным обычаям и традициям, и лишь по мнению 2,7% – не совсем хорошо. Следует подчеркнуть и то, что все без исключения репатрианты-месхи, хорошо привыкли к местным климатическим условиям. Именно этими факторами обусловлено то, что из поселенцев-месхов никто не собирается вернуться назад.

Месхам пришлось в весьма тяжелых для нашей страны условиях вернуться в Грузию. Несмотря на это местные власти в той или иной мере заботились об их бытовых условиях. В частности, при коммунистическом правлении, местное руководство проявляло к ним внимание по мнению 94,5 % опрошенных, а по мнению 5,4% – не особенно. В период правления Гамсахурдиа подтверждают положительное отношение 35,1%, а 54,0% считают, что не особенно чувствовали такого внимания. В настоящее время 91,9 % считают, что местное правительство проявляет к ним внимание, а 8,1 % не особенно довольны.

Опрошенные месхетинцы считают, что материально в Грузии они живут примерно так же, как и на прежнем месте проживания. В частности, по мнению 45,9% материально они лучше жили на прежнем месте, 48,6% считают, что лучше живут здесь, а 5,4% не видят разницы в экономических условиях.

Для проживающих здесь месхов весьма болезненным является тот вопрос, что значительная часть их родственников проживает в разных странах. Со своими родственниками у них постоянные связи в различных формах. В частности, 89,2% посещают их, 91,9% посылают им письма, такой же процент указал, что родственники приезжают к ним повидаться и только 2,7% не имеют связей с родственниками, проживающими в других странах. Вместе с тем, 86,5% опрошенных указали на то, что все их родственники имеют желание переехать на постоянное место жительства в Грузию, а по мнению 13,5% такое желание есть только у части их родственников. Проживающие в Насакирали и Ко-

пигнари месхи отметили и те причины, которые обусловили отъезд из Грузии возвращение обратно или переселение в другие места уже проживавших здесь, их родственников и знакомых. По их мнению, это случилось потому, что подверглись погрому, или часть была турецкой ориентации и адаптация для нее была трудной, или же у некоторых – не было здесь родственников и др.

В начале XIX века месхов, которые насильно приняли мусульманскую религию и к этому периоду все ещё носили грузинские фамилии и говорили по-грузински, чиновники царской России называли турками и для осуществления своих коварных целей (в начале было задумано поселить в Месхети казаков) заставили их сняться с родных мест и искать в Турции убежище. В опустевших наполовину грузинских деревнях детей грузин заставили учиться на турецком языке. Правительство не создавало даже элементарных условий для проживающего здесь коренного грузинского населения, зато большую помощь оно оказывало переселившимся в Месхети из Эрзрума по его же инициативе армянам, что в силу различных причин ускорило принятие грузинским населением мусульманской веры. После этого, в 1840 году, ещё появляется искра надежды на обращение мусульман-месхов в христианскую веру и полного их включения в грузинскую среду. Месхетские беги требовали правового уравнивания с грузинским дворянством и взамен этого намеревались опять принять христианскую веру вместе со своими подданными. Они хотели пользоваться теми же привилегиями, которыми пользовалось грузинское дворянское сословие в остальной части страны. Но это прошение не было одобрено российскими властями. Даже тогдашнее передовое грузинское общество проявило удивительное равнодушие и невнимательность к этому важнейшему национальному вопросу. Если окинуть взглядом историю месхети и месхов, явно видно, что мы тоже не в меньшей степени способствовали их национальной дискриминации и искусственному перерождению. В 1920-ые годы мы же сами закрыли месхетинской молодежи грузинские школы, открыли им азербайджанские и даже учителей пригласили из Азербайджана. Затем этот один из самых многострадальных грузинских племен в истории Грузии, в чудовищных условиях выселили в Среднюю Азию. А сейчас мы от них требуем, чтобы они были христианами и говорили по-грузински. Вероисповедание невозможно изменить за один день и в этом отношении мы должны очень осторожно обращаться с мусульманами-грузинами. Однако мы живем в такое смутное время, что никто никому не верит. К сожалению, каждый считает непреложной истиной только свое мнение и

свое слово. По-этому может выслушаем хотя-бы нашего предка прародителя Якоба Гогешашвили. В стихотворении Дути Мегрели, которое он внес в свое "Родное слово", он опустил две строчки и необходимость этого обосновал следующим суждением: "В опущенных строках наш рышарь пера считает Грузию украшением света и это – чрезмерное восхваление. В этих же строках он упоминает Грузию, как страну – удел Богоматери, однако в "Родном слове" нами до последнего духовного раздела упущен христианский элемент, чтобы грузинским персам в частности, грузинским мусульманам в общем и грузинским евреям дать возможность беспрепятственно пользоваться общим учебником грузинского языка". (Я. Гогешашвили, соч. т. 4, Тб., 1955, стр. 243).

Результаты опроса показали, что среди мусульман-месхов высок уровень рождаемости. У опрошенных женщин в среднем 6,2 ребенка. Правда, среди них высока и детская смертность, но у каждой женщины, по крайней мере, 3,9 ребенка. Вместе с тем, опрошенные женщины намерены иметь еще по 0,7 ребенка.

Возвращение депортированных месхов в Грузию в целом следует оценить как сложный, неоднозначный и имеющий определенные противоречия процесс. Единственной целью и конечным результатом репатриации должно стать являться постепенная адаптация местов в местную этноязыковую и культурную среду, восстановление культурно-ценностной ориентации.

ინსპირირებული დესტრუქციული ფაქტორის
შესახებ სამხრეთ საქართველოდან დეპორტირებული
მოსახლეობის რეპატრიაციის საკითხში

(ასოციაცია „მამულიშვილის“ კომენტარი)

უკვე 57 წელია არ ხორცდება ჭრილობა მრავალტანჯული საქართველოს სხეულზე, რომელიც მიაყენა მას დანაშაულებრივმა კომუნისტურმა რეჟიმმა სამცხე-ჯავახეთში 1944 წელს. დღეს 200 ათასზე მეტი თანამემამულე – მესხი უცხოეთში გარიყული და მშობლიურ მიწას მოწყვეტილი განიცდის აუტანელ შეჭირვებას და დამცირებას, არის ჭუჭყიანი მანიპულაციებისა და პოლიტიკური ინტრიგების ობიექტი. ამასთან, სსრკ რესტავრაციის იდეის ჟინით შეპყრობილი რეაქციული იმპერიული ძალები, ამღვრევენ წყალს და შეპყავთ შეცდომაში საზოგადოება ერთი მუჭა პროვოკატორების გამოყენებით დეპორტირებული მოსახლეობის წრიდან. მათი მოთავეები ხშირად – კრიმინალური წარსულის მქონე ადამიანებია, რომლებმაც ჯერ კიდევ წითელი რეჟიმის პერიოდში სისხლის სამართლის მუხლებით მოიხადეს სხვადასხვა სასჯელები (გაყალბება, თაღლითობა, ხულიგნობა და ა.შ.) საბჭოთა ციხეებში.

ასე, მაგალითად, ენვერ ოდაბაშევი დააპატიმრეს აზერბაიჯანში საბუთების გაყალბებისათვის. მაშინ ის თავს ასაღებდა ქართველ–მესხთა „ლიდერად“, ამაყობდა თავისი ძველი ქართული გვარით (თურმე „ხოზრევანიძე“ ყოფილა), ხშირად სტუმრობდა თბილისში და თავგამოდებით იცავდა მესხთა უფლებებს. ჩვენ შენახული გვაქვს მისი წერილები, რომლებიც გამოქვეყნდა ქართულ დისიდენტურ პრესაში 1976–77წ.წ., სადაც ის პატრიოტული გულამოსკვნით ევედრება ქართველებს და მთელ საქართველოს დაიცვან სამშობლო მტრებისაგან. თავის წერილებს – მოწოდებებს ე. ოდაბაშევი ყოველთვის ამთავრებდა ლოზუნგით „სამშობლო ან სიკვდილი!“.

და ასეთი კაცი სულ მალე გამოდის საბჭოთა ციხიდან და მოულოდნელად ხდება პანთურქული, ანტიქართული ორგანიზაციის „ვათანის“ თავმჯდომარე, რომელსაც მეურვეობს სუკი, გადაიქცა აგრესიულ თურქად. მისი ორგანიზაცია მოითხოვდა ავტონომიას, თურქულ სკოლებს, მეჩეთებს და ა.შ., დღესაც

ინარჩუნებს აგრესიულ პოზიციებს საქართველოს მიმართ.

მსგავსი გზა გაიარა აღნიშნული ორგანიზაციის („ვათანის“) ამჟამინდელმა „წინამძღოლმა“ ი. სარვაროვმა, რომელმაც აგრეთვე მოიხადა სასჯელი სისხლის სამართლის მუხლით. ისიც, ციხიდან გამოსული, ჩაუდგა სათავეში ფაქტობრივად ტერორისტულ ორგანიზაციას, რომელიც მიზნად ისახავს მუდმივ საინფორმაციო – იდეოლოგიურ ზეწოლას დემორტირებულებზე, განსხვავებულ შეხედულების მომხრეთა დევნას – ქართული ორიენტაციის მესხთა დათრგუნვას. „ვათანის“ აქტივისტები არ თაკილობენ ისეთ მეთოდებს, როგორც – შანტაჟი, ქართული თვითშეგნების პირთა საცხოვრებელი სახლების დაცხრილვა ცეცხლსასროლი იარაღიდან, მათი საბაღე და ბაღჩეული კულტურების, ნაკვეთების დარბევას, ფიზიკური ანგარიშსწორებით მუქარას.

„ვათანის“ წესდება, რომელიც რამდენჯერმე შეიცვალა ბოლო წლების მანძილზე და აჭრელებულია დრომოჭმული საბჭოთა ბრძანებულებებისა და იდეოლოგიურ პროპაგანდისტული სტერეოტიპების მინიშნებით, ორიენტირებულია კონფრონტაციულზე და ამიტომ არ შეიძლება შეუწყოს ხელი დემორტირებული მოსახლეობის რეპატრიაციას–რეინტეგრაციის პრობლემების ნორმალურ გადაწყვეტას. უნდა აღინიშნოს ერთი თვალსაჩინო დესტრუქციული ფაქტორი – „კოლექტიური წევრობა“, როდესაც დემორტირებულების სურვილისა და ნების გარეშე, მათ ოჯახებითა და დაბებით – ერთიანად აწვერიანებენ ორგანიზაციაში.

შეიძლება დაგასახელოთ კიდევ რამდენიმე გვარი (ა. იუნუსოვი, ს. პეპინოვი, ხ. თაშთანოვი, ბ. მამედოვი, მ. იზზატოვი და სხვები). რომლებიც არიან დესტრუქციული ხაზის მოთავეები და გამტარებლები, წყალს ასხავენ ქართული სახელმწიფოებრიობისა და სუვერენიტეტის მტრების წისკვილზე. ასე, მაგალითად, იუნუსოვმა დაწერა „მესხეთისა და მესხეთელი თურქების ისტორია“, რომლის თანახმად მთელი საქართველოს ისტორია ამ უწიგნური კაცის მიერ ყირამალა არის წარმოდგენილი და გაუგონრად არის დამახინჯებული, ხოლო სასურველი (პანთურქული) მას გასაღებული აქვს როგორც სინამდვილე.

მსგავსი უწიგნური პასკვილების კიდევ ერთი თვალსაჩინო მაგალითია ქვემოთ მოტანილი „თურქი–მესხეთელების ასოციაციის ფედერაციის განცხადება“, ხელმოწერილი „თავმჯდომარე“ – მ. იზზატოვის მიერ. აქ მონაროშ აბდა–უბდაზე შესაძლოა სხვა დროს ყურადღება არც არავის მიექცია, რადგან აშკარად

სხანს, რომ ის გადაწერილია ცუდად განსწავლული პირის მიერ მოჩეჩებული „შპარგალკიდან“. მაგრამ ამ პროვოკატორის ზურგს უკან დგანან რეაციული ანტიქართული ძალები. „განცხადებებიდან“ გამოდის, რომ მთელი ამბავი მესხეთელი თურქების გამო მწერალ ი. ჭავჭავაძეს აუტეხია, ლაპარაკია მილიონს მიღწეულ ხალზე, ე.წ. საქართველოს დემოკრატიულ რესპუბლიკაზე, მესხეთში მოსულ უცხოტომელ ქართველებსა და სომხებზე, დღევანდელ მესხეთელ თურქებზე, როგორც „ახალციხის საფაშოს“ ძირძველ მოსახლეობაზე, აბდა—უბდა ანტიკური ბერძენი და რომაელი ისტორიკოსების გვარებისა და ეპოქების გამო და რაც მთავარია — მოთხოვნა—მიმართვა თურქეთის მთავრობისადმი, რათა მან ბოლო მოუღოს ნაციონალისტურ მიმართულებებს ქართველი ხელმძღვანელობის ისტორიაში. განცხადებაში ნათქვამია, რომ თურქები გაასახლა „დიდმა სტალინმა“, ხოლო ახალციხის საფაშოს ანექსიამდე რუსეთის იმპერიის მიერ ქართველი ნაციონალისტების დახმარებით თურმე მესხეთელ თურქებს ჰქონდათ „ეროვნული სახელმწიფო“, ბრეჟნევი და გორბაჩოვი კი — შევარდნაძის დიდი მეგობრები იყვნენ. თავმჯდომარე სთხოვს ადრესატებს (თურქეთს, რუსეთს, აზერბაიჯანს, ეუთო—ს და გაერო—ს უმაღლეს კომისარს) ჩათვალონ თურქი—მესხეთელები ახალციხის საფაშოს თურქი მაცხოვრებლების მემკვიდრეებად და შეიყვანონ მესხეთი და მესხეთელი თურქები თურქეთის იურისდიქციაში.

ჩვენ განზრახ დავტოვეთ უცვლელად „განცხადების“ სტილი რუსულ დედანიდან ქართულ თარგმანში, რათა ხაზი გაგვესვა მოჩეჩებული პასკვილის გადამწერების ინტელექტუალური დონისა და „იდებისათვის“. გვინდოდა, გვეჩვენებინა დაბა (ყირგიზეთი) „პოპენოვსკის“ მცხოვრები, გაუნათლებელი, ყოფილი მძღოლის მონაჩმახი, რომელიც შემდეგ ყირგიზეთის დეპუტატი გახდა (გაუგებარია რა დამსახურებისათვის?). საგულისხმოა, რომ პოპენოვიდან არის ი. სარგაროვი, ხოლო ენვერ ოდაბაშევი იქ დიდი ხნით რჩებოდა. უფრო აბსურდულია ის ფაქტი, რომ 1944 წელს ჯავახეთიდან (ახალქალაქის, ნინოწმინდისა და ასპინძის რაიონებიდან) მესხებთან ერთად დეპორტირებულმა ქურთებმა ყირგიზეთში დაარსეს „ოსმალთ ქურთების“ ორგანიზაცია, მაშინ როდესაც თურქეთში ქურთი—სეპარატისტები (თურქეთში მოსახლეობის 30% — ქურთებია) თავგანწირულად იბრძვიან დამოუკიდებელი სახელმწიფოს შექმნისათვის სირიის, ერაყის, ირანისა და თურქეთის ტერიტორიებზე. ამ „ლიდერებმა“

მიითვისეს უფლება ილაპარაკონ მთელი დეპორტირებულების სახელით, ატყუებენ თავისიანებს ყალბი დაპირებებით, გადააქციეს ისინი სპეცსამსახურების პოლიტიკური თამაშებისა და პროვოკაციების ბრმა იარაღად საქართველოს – ჩვენი საერთო სამშობლოს წინააღმდეგ.

სამწუხაროდ ჩვენთან საქართველოშიც ბევრი გვყავს ჩვენი სარვაროვები – იუნუსოვები – იზნატოვები, რომლებიც ერთიანი იმპერიული ცენტრიდან იმართებიან, ისინი ცდილობენ გამოიწვიონ დესტაბილიზაცია ჩვენთან, წაჰკიდონ ერთმანეთს ქართველი ქრისტიანები და ქართველი მაჰმადიანები, დაამუხრუჭონ და ჩაშალონ მესხების რეაბილიტაციის – რეპატრიაციის – რეინტეგრაციის პროცესი. მიუხედავად ამისა მთელი სიმწვავეით დგას საკითხი ზემოხსენებული „ლიდერების“ ტიპის პირთა სუვერენულ საქართველოში შემოსვლის მიზანშეწონილობის შესახებ. მათ საკანონმდებლო წესით უნდა აეკრძალოს საქართველოს მოქალაქეობის მიღება მტრული დამოკიდებულების გამო. ეს ხროვა „მეთაურების“ ნიღბით აპირებს საქართველოში და კერძოდ – მესხეთში, შემოსვლას, ხოლო შემდეგ ინტრიგებისა და შეთქმულების ქსელის გაბმას, დესტაბილიზაციის აგორებას, ქვეყნისათვის საზიანო ფეთქებადი მუხტის შექმნის, ნეგატიური საზოგადოებრივი აზრის ფორმირების მიზნით. ისიც უნდა ითქვას, რომ პროვოკატორების ეს უბადრუკი ჯგუფი არასდროს ყოფილა ყველა მესხთა გულის წადილის გამომხატველი, არასდროს არ წარმოადგენდა დეპორტირებული მოსახლეობის ჭეშმარიტ სახეს. ჩვენთვის მტკიცედ ვართ დარწმუნებული: ადეკვატური ინფორმაცია და საქართველოს ოფიციალური ხელისუფლების ქმედითი პოლიტიკა აუცილებლად გამოიღებს სასურველ შედეგს.

თურქეთის რესპუბლიკის პრეზიდენტს
აზერბაიჯანის რესპუბლიკის პრეზიდენტს
თურქეთის დიდ ეროვნულ კრებას
რუსეთის ფედერაციის პრეზიდენტს
ევროპაში უშიშროებისა და თანამშრომლობის
ორგანიზაციას
გაეროს ადამიანის უფლებათა უმაღლეს კომისარს

გ ა ნ ც ხ ა დ ე ბ ა

ყოფილი ახალციხის საფაშოს თურქთა (მესხეთელ თურქთა) II ყურულტაის (ყრილობის) რიგგარეშე სესიის გადაწყვეტილება „დევნილად მყოფი მესხეთ-ჯავახეთის მკვიდრი მოსახლეობის მიმართ დისკრიმინაციის გაგრძელებისა და მათი უფლების დაცვისათვის სასწრაფო ზომების მიღების აუცილებლობის შესახებ“.

თქვენ მოგმართავთ თხოვნით თურქთა ასოციაციის ფედერაციის ერთიანი უმაღლესი უფლებამოსილი წარმომადგენლობითი ორგანოს სახით, რომლებიც 55 წლის განმავლობაში იმყოფებიან დევნილად, მოაწესრიგოთ პრობლემები დაკავშირებული მათი უფლებების აღდგენის აუცილებლობასთან რომლებიც განადგურდა დეპორტაციით 14 ნოემბერს 1944 წ. სტალინის, ბერიის, ჩარკვიანის მიერ სსრკ-ში და შემდგომი დისკრიმინაციებით, რომლებიც გრძელდება დღემდე დსთ-ში, ამ მშვიდობიანი, შრომისმოყვარე ხალხის წინააღმდეგ იმისათვის, რომ გადაიჭრას ჩვენი სამართლებრივი მოთხოვნა მშვიდობიანი გზით, ჩვენს მიერ იქნა შეკრებილი რამდენიმე ასი ათასი ხელმოწერა და გადმოგვცათ თქვენ. პეტიციის ქვეშ, ყველა ძირითადი ჩვენი მოთხოვნები თავის დროს გადაეცა საქართველოს მთავრობას. მაგრამ აქამდე ჩვენ არ მიგვიღია არც ერთი წერილობითი პასუხი.

გვინდა შეგახსენოთ, რომ კანონები რომლებსაც დებულობდნენ ეგრეთწოდებულ საქართველოს „დემოკრატიულ“ რესპუბლიკაში, აბსოლუტურად არ ითვალისწინებენ თურქთა უფლებებს.

ჩვენი, მამაპაპათაგან მემკვიდრეობით კუთვნილი მიწები, ჩვენს მიერ კი არ არის პრივატიზებული, არამედ პრივატიზდება უცხო მოსულთა – ქართველ და სომეხ ნაციონალისტების მიერ, რაც წარმოადგენს მემკვიდრეობის საერთაშორისო სამართალის უხეშ დარღვევას.

მილიონს მიღწეული ჩვენი ხალხი აქამდე არ არის რეაბიტილირებულნი საქართველოს მთავრობის მიერ და ამჟამადაც არ მიუღიათ ნება ისტორიულ სამშობლოში დაბრუნებაზე და მიყენებული ზარალების კომპენსაციისათვის დევნილობაში ყოფნის პერიოდში, ჩვენი ხალხი მომწყვდეულია ჩიხში მისი შეყვანით პოლიტიკურ, ეკონომიკურ, სოციალურ დათრგუნვაზე.

საქართველოს მთავრობის ოფიციალურმა პირებმა სსრკ-ს დაშლამდე განაცხადეს და ახლაც აცხადებენ იმის შესახებ, რომ მათ სჭირდებათ არა თურქები, არამედ ქრისტიანი ქართველები. საქართველოს ხელმძღვანელობა 55 წლის მანძილზე ღიად იგნორირებდა და იგნორირება ამჟამადაც მესხეთ-ჯავახეთის მკვიდრი მოსახლეობის – თურქების უფლებებს, ისინი კატეგორიულად არ სცნობენ ისეთი საერთაშორისო სამართალდამცველი ორგანიზაციებისა და თანამდებობების პირთა რეკომენდაციებს, როგორებიც არიან ეროვნულ უმცირესობათა უფლებების ეუთო-ს უმაღლესი კომისარი, დევნილთა საქმეების გაეროს უმაღლესი კომისარი და სხვათა, მესხეთელი თურქების უფლებათა უზრუნველყოფის საკითხების, რომლებიც იმყოფებიან განდევნაში საერთაშორისო ვალდებულებათა ფარგლებში, მათ შორის – დსთ-ს შეთანხმებათა თანახმად უკანონოდ დეპორტირებულ პირთა, ეროვნულ უმცირესობათა და ხალხების უფლებების აღდგენის საკითხების გამო ქალაქ ბიშკეკში 1992 წ.

რუსეთის იმპერიის მიერ 1928–29 წლებში ყოფილი ახალციხის ფაშალიყის (ჩვენი სამშობლოს) ანექსირება, შემდეგ მესხეთელ-თურქთა ტოტალური დეპორტაცია სტალინის, ბერიის, ჩარკვიანის მიერ, რამაც მოსპო სამხრეთ საქართველოს მკვიდრი მუსლიმანური მოსახლეობის ნახევარი, ყველაფერი ეს იყო გენოციდისა და ვანდალიზმის დაგეგმილი აქტი რუსეთის იმპერიის მრავალ დანაშაულებათა ჯაჭვში სკკპ ცკ-სა და საქართველოს ხელმძღვანელობის სახით (იხ.: კრიმსკი ვ., პანთურქისტები – თურქეთის ფაშისტური აგენტურა, – „ბოლშევიკი“, 1944, №10–11). ეთნოციდი მესხეთელი თურქების მიმართ დაიწყო ქართველი მწერლის ჭაგვაჟაძის ახირებით, რაც ამჟამადაც გრძელდება. არ არის საშუალება მესხეთ-ჯავახეთის მთელი ძირძველი მოსახლეობის კომპაქტური ცხოვრებისათვის, რომელიც ნახევარი საუკუნე განდევნილია, რაც ხელს უწყობს პირობების არარსებობას ჩვენი ბავშვების აღზრდისა და განათლებისათვის მშობლიურ ენაზე – ყველაფერი ეს არის ნათელი გამოვლინება ეთნოციდისა, ძალდატანებითი ასიმილაციისა.

ნაციონალუსტური მიმდინარეობები საქართველოს ხელმძღვანელობის ისტორიაში, უნდა ძირშივე აღიკვეთოს არამართო ჩვენდამი – დეპორტირებულების მიმართ სამართლიანობის აღდგენის გამო, არამედ ამ რესპუბლიკაში მოსახლე ყველა არაქართველი ეროვნების მოქალაქეთა მიმართაც (იხ.: გაზეთი „ტრუდ“, 19 თებერვალი, 1999წ., გვ. 5). თუკი დუხობორები გაასახლეს საქართველოში XVII საუკუნეში, ჩვენმა წინაპრებმა აითვისეს და ცხოვრობდნენ მესხეთ-ჯავახეთში ჩვენ წელთაღრიცხვამდე მეორე საუკუნიდან, ამაზე გვამცნობენ მრავალი რომაელი ისტორიკოსები (ავზონი, ავრელი, ვიქტორი, ამმიანი, მარცელინი, პეროდოტი, გლინი, სტრაბონი და მრავალი სხვა), (იხ.: ლატიშევი. ვ. ვ., ბერძენ და ლათინელ მწერლების ცნობები სკვითზე და კავკასიაზე, ე. ი. გამომშ. ზ. ტ. II, გამომშ. 2. სპბ, 1890). ჩვენი მიწების დაპყრობის ძირითადი პრინციპი იმალება ეკონომიკურ ექსპანსიაში, გეოპოლიტიკურ ინტერესებში, რომლებიც გამოხატულია დისკრიმინაციით, ნაციონალიზმით, რასიზმით საქართველოს მთავრობის მხრიდან. ჩვენ – ადამიანებს, ხალხს უნდა, რომ მას პატივს სცემდნენ. ჩვენ არ გვინდა და არ დავუშვებთ რომ ჩვენ გაეხდეთ მსხვერპლნი შეუწყნარებლობისა, რასიზმისა.

საქართველომ ჯერაც არ გვცნო ჩვენ მესხეთ-ჯავახეთის ძირძველ ხალხად, არ შეასრულა სსრკ 1989წ. 14 ნოემბრის სახალხო დეპუტატთა ყრილობის გადაწყვეტილებები, სადაც მკვეთრად და ნათლად იყო მიღებული გადაწყვეტილება ყველა რეპრესირებული ხალხების რეაბილიტაციის შესახებ, მან აგრეთვე არ აანაზღაურა ღირებულება მიყენებული ზარალებისა არც მორალური, არც მატერიალური წარმოშეებისა, რომლებიც იყო მიყენებული 265 ათას კაცზე მეტი, ჩვენი ხალხის დეპორტაციის პერიოდში. იმაზე, რომ ისინი არასდროს არ აღადგენენ ისტორიული მემკვიდრეობის უფლებას – მესხეთ-ჯავახეთის მკვიდრი ხალხისა, მეტყველებენ შემდეგი მლაღადებელი ფაქტები:

1. ბატონი შევარდნაძე, საქართველოს კომპარტიის ცკ-ს ყოფილი მდივანი, სსრკ-ს საგარეო საქმეთა მინისტრი, დიდი მეგობარი ბრეჟნევის, გორბაჩოვის, არ უწევს ანგარიშს და არ ემორჩილება 1989 წლის 14 ნოემბრის ყოფილი სსრკ სახალხო დეპუტატთა ყრილობის გადაწყვეტილებას „რეპრესიების აქტებად დანაშაულებების აღიარების გამო მიმართულს დეპორტირებული ხალხების მიმართ და მათი უფლებების აღდგენის შესახებ“, სადაც არის მისი პირადი ხელმოწერა.

2. საქართველოს მთავრობა დღესაც არ სცნობს №169

„MOT“ კონვენციას „მკვიდრი ხალხების უფლებების შესახებ“.

3. საქართველოს მთავრობა აცხადებს, რომ თურქები მესხეთიდან, „დიდმა სტალინმა“ გაასახლა იმიტომ კი არა, რომ უკანვე მიიღოს ისინი და მისცეს მათ ნება მუდმივად იცხოვრონ მესხეთში, რადგან ისინი გაასახლეს საქართველოს ტერიტორიიდან სამუდამოდ, უკან მათთვის გზა არ არსებობს და არც შეიძლება იყოს, ჩვენ გვჭირდებიან არა თურქები, არამედ ქართველები (იხ. ამა წლის 15–17 მარტს ქ. ვენაში ჩატარდა საერთაშორისო კონსულტაციები მესხეთის დეპორტირებული მოსახლეობის პრობლემების გამო, დელეგაციის ხელმძღვანელი, საქართველოს პარლამენტის თავმჯდომარის მოადგილე ბატონი ე. შენგელაია წარსდგა ანგარიშით ქართული საზოგადოებრიობის წინაშე).

ზემოთჩამოთვლილი ფაქტების ანალიზი გვიჩვენებს, რომ საქართველოს ხელისუფლების მაღალ ეშელონებში განზრახ ჩქმალავენ იმ ფაქტს, რომ მესხეთელ თურქებს (ყოფილი ახალციხის ფაშალიყის თურქებს) თავის ისტორიულ სამშობლოში ჰქონდათ ეროვნული სახელმწიფოებრიობა – ახალციხის ფაშალიყი და მრავალი საუკუნის მანძილზე ჩვენი სამშობლოს ანექსიამდე 1828–29 წ.წ. რუსული იმპერიის მიერ მაშინდელი ქართველი ნაციონალისტების დახმარებით.

ჩვენ გვინდა შეგახსენოთ თქვენ, რომ კავკასიის მცხოვრებნი არასდროს არ უარყოფდნენ თავის წინაპრებს, თავის სამშობლოს. ასეთი მდგომარეობა მესხეთ–ჯავახეთის ძირძველ მცხოვრებთა – თურქთა უფლებათა გადაჭრის მიმართ, რა შედეგამდე შეიძლება მიგვიყვანოს ამან, რასთან შეიძლება მოგიხდეთ შეჯახება, დაუფიქრდით ამას „კარგო“ ბატონებო!?

55 წლის განმავლობაში მესხეთ–ჯავახეთიდან, განდევნის შემდეგ დღემდე საქართველო მუდმივად თრგუნავს მოძრაობას, ჩვენი ხალხის უფლებას დაბრუნდეს ისტორიულ სამშობლოში. მესხეთელ – თურქთა ფედერაციის ასოციაცია წარმოგიდგენთ თქვენ პეტიციებს, რომ მიიპყროს საერთაშორისო თანამეგობრობის ყურადღება, საერთაშორისო სანქციების მიღებისათვის ჩვენი ხალხის უფლებების დაცვის მიზნით. მკვიდრ ხალხთა მსოფლიო საბჭოს დეკლარაციის პრინციპებში, რომელიც 1984 წელს მომზადდა ნათქვამია: „ყველა მკვიდრ ხალხებს აქვთ თვითგამორკვევის უფლება“. ამ უფლების ძალით ჩვენ მოვითხოვთ უფლებას, განესაზღვროთ ჩვენი პოლიტიკური სტატუსი და თავისუფლად განვახორციელოთ ჩვენი ეკონომიკური, სოციალური, რელიგიური და კულტურული განვითარება თურქეთის კონსტი-

ტუციის ფარგლებში სტატუსით „KBO“ ანტე. ჩვენ მოვითხოვთ ჩვენი უფლებების აღდგენას – მთელი ხალხის უფლებას გაერო–ს საერთაშორისო პარტიების შესაბამისად სამოქალაქო, პოლიტიკური, ეკონომიკური, სოციალური და კულტურული უფლებების აღდგენას.

მესხეთელ თურქთა საერთოეროვნული რიგგარეშე სესია იქნა სპეციალურად მოწვეული, რომ განეხილა და მიეტანა საერთაშორისო ორგანიზაციებამდე გამაძლიერებელი დისკრიმინაციები ჩვენი ხალხის წინააღმდეგ დსთ–ში. ჩვენ ვიმედოვნებთ, რომ ჩვენი ხმა იქნება მოსმენილი როგორც თურქეთის სახელმწიფოს, ისე რუსეთის სახელმწიფოსა და საერთაშორისო თანამეგობრობის მიერ. ყოველი განვლილი დღე ტოვებს სევდიან კვალს თურქი – მესხეთელების წინააღმდეგ, სულ უფრო მცირე დრო რჩება ესოდენ აუცილებელი სამართლებრივი გადაწყვეტილებებისათვის.

ჩვენ დაბეჯითებით ვთხოვთ თურქეთის პრეზიდენტს, რუსეთის ფედერაციის პრეზიდენტს, მიაქციონ ბოლოს და ბოლოს ყურადღება სისტემატური, უხეში და მასობრივი დისკრიმინაციების პრაქტიკას მთელი მკვიდრი ხალხისა სახელმწიფოში, რომელიც ვითომდა „მიისწრაფვის“ განამტკიცოს თავისი დემოკრატიული იმიჯი (საქართველო), სადაც დაფარულია საერთაშორისო თანამეგობრობათა მოტყუება. ჩვენ მოვითხოვთ ზომების მიღებას მესხეთ–ჯავახეთის შეურაცყოფილი მკვიდრი მოსახლეობის – თურქი–მესხეთელების უფლებათა უზრუნველსაყოფად, 1928 წლის სტატუსის „KBO“ ანტეს აღდგენით, რომელიც იქნა დანგრეული რუსეთის იმპერიის მიერ ქართველ ნაციონალისტების თანამშრომლობით, რითაც განისაზღვროს ჩვენი მრავალტანჯული ხალხის სტატუსი თურქეთის რესპუბლიკის შემადგენლობაში, როგორც ეს იყო ახალციხის ფაშალიყის დროს. ჩვენ აგრეთვე მოვითხოვთ „მიეცეთ ახალციხელ თურქებს თურქეთის მოქალაქეობა“, რადგან 1828 წლამდე ქვეყანა იყო თურქული, ხოლო ხალხი – იყო თურქეთის იმპერიის მოქალაქეები. ამიტომ ახალციხელ თურქებს – ჩვენი წინაპრების შთამომავლებს, თურქეთის მოქალაქეობა უნდა აღუდგეთ ჩაწერილებით, ხოლო ხანში შესული ადამიანები რომ იყვნენ უზრუნველყოფილნი შრომითი პენსიით. ყველაფერი ეს უნდა იყოს გადაწყვეტილი სახელმწიფოთაშორის შეთანხმებათა გზით, რადგან მათი საპენსიო სახსრები დარჩნენ დსთ–ში. რუსეთის ფედერაცია, როგორც სსრკ–ს სამართალმემკვიდრე, ვალდებულია აანაზღაუროს ყვე-

ლა მიყენებული ზარალები, გამოწვეული დეპორტაციით.

ჩვენ ვთხოვთ ეუთო-ს, გაერო-ს ადამიანის უფლებათა უმაღლეს კომისარს გამოიყენოს მათ ხელთ არსებული ყველა შესაძლებლობები ჩვენი ხალხის დასაცავად ამ დისკრიმინაციის, რასიზმისა და გენოციდისაგან დსთ-ში.

ნებისმიერი შემდგომი გაჭიანურება ამ პრობლემის გადაჭრაში უეჭველად გამოიწვევს მესხეთ-ჯავახეთში უმწვავეს ეთნოპოლიტიკურ კრიზისს. ჩვენ ვთვლით, რომ რუსეთის მთავრობამ უნდა გადაჭრას ჩვენი პრობლემა სამართლებრივი გზით, რუსეთის სახელმწიფოებრივ დონეზე, თურქეთისა და საქართველოში საერთაშორისო სამართლებრივი ნორმების შესაბამისად.

თურქი-მესხეთელების
(ყოფილი ახალციხის ფაშალიყის)
ფედერაციის ასოციაციის
თავმჯდომარე

მაქსუდ იზატოვი

КТО МУТИТ ВОДУ?

ОБ ИНСПИРИРОВАННОМ ДЕСТРУКТИВНОМ ФАКТОРЕ В ВОПРОСЕ УРЕГУЛИРОВАНИЯ ПРОБЛЕМЫ РЕПАТРИАЦИИ НАСЕЛЕНИЯ, ДЕПОРТИРОВАННОГО ИЗ ЮЖНОЙ ГРУЗИИ

Уже 57 лет кровоточит рана на теле многострадальной Грузии нанесенная преступным коммунистическим режимом в 1944 году в Самцхэ-Джавахети. Более 200 тысяч наших соотечественников-месхов и сегодня томятся на чужбине, оторванные от родной земли, испытывая неимоверные лишения и унижения, являются объектом нечистошлотных манипуляций и политических интриг в отношении суверенного грузинского государства. Реакционные имперские силы, вынашивающие бредовые идеи реставрации СССР, мутят воду и вводят в заблуждение общественность, используя кучку провокаторов из среды депортированно-

го населения, главари которой являются зачастую – людьми с криминальным прошлым, отсидевшими еще при красном режиме по уголовным статьям различные сроки (подлог, мошенничество, хулиганство и т.д.). Так, например, Энвера Одабашева посадили за решетку в Азербайджане за подлог документов. Тогда он выдавал себя за "лидера" грузин-месхов, гордился своей древней грузинской фамилией "Хозреванидзе", был частым гостем в Тбилиси и неистово отстаивал права месхов. У нас сохранились его письма, которые были опубликованы в грузинской диссидентской прессе в 1976-77гг., в которых он с патриотическим надрывом просит грузин и всю Грузию защитить его от происков врагов Отечества. Заканчивал он свои письма-воззвания, неизменно лозунгом: "Родина или смерть!".

И такой вот человек вскоре выходит из советского застенка и вдруг становится председателем пантуркистской, антигрузинской организации "Ватан", опекаемой КГБ и перевоплощается в турка. Его организация требовавшая автономию, турецкие школы, мечети и т.д., и сегодня стоит на агрессивных позициях по отношению к Грузии. Нынешний "предводитель" указанной организации ("Ватан") – Ю. Сарваров прошел очень похожий путь, также отсидев срок по уголовной статье. Выйдя из тюрьмы, он возглавлял в сущности террористическую организацию, которая ставит своей целью постоянное информированно-идеологическое давление на депортированных, травлю инокомыслящих, подавление месхов грузинской ориентации. Активисты "Ватан" не гнушаются методов шантажа, обстрелов из огнестрельного оружия жилищ лиц – сторонников грузинской самоидентификации, погромов их садовых и бахчевых участков. Они запугивают физической расправой активистов движения за возрождение грузинского самосознания среди месхов.

Устав "Ватан", который несколько раз менялся за последние годы и пестрит ссылками на отжившие свой век советские указы и идеологические стереотипы, ориентирован на конфронтацию и потому не может способствовать нормальному разрешению проблемы репатриации-реинтеграции депортированного населения. Немаловажным деструктивным фактором является "коллективное членство", когда не интересуясь мнением людей, их гуртом по месту жительства "принимают членами" организации.

Можно назвать еще ряд фамилий (А. Юнусов, С. Пепинов, Х. Таштанов, Б. Мамоев, М. Иззатов и другие), являющихся застрельщиками и проводниками деструктивной линии, льющих воду на мельницу

врагов грузинской государственности и суверенитета. Так, например, Юнусов написал "Историю" Месхети и месхетинских турок, согласно которой вся история Грузии и этим безграмотным человеком чудовищным образом поставлена с ног на голову, а желаемое (пантуркистское) выдается за действительное.

Еще одним примером из серии подобных безграмотных пасквилей может служить, приведенный ниже текст заявления Ассоциации Федерации турков-месхетинцев, подписанный "председателем" М. Иззатовым. На этот полнейший бред, переписанный со шпаргалки плохо образованным человеком, можно было бы закрыть глаза, если бы не реакционные силы, стоящие за спиной этого провокатора. Из "заявления" следует, что оказывается весь сыр-бор с "месхетинскими турками" затеял грузинский писатель И. Чавчавадзе. Тут и около миллионный народ, и "так называемая демократическая" республика Грузия, и пришельцы – чужаки грузины и армяне в Месхети, и сегодняшние турки-месхетинцы – коренные жители "Ахалцихского Пашалыга" и путаница с фамилиями (и эпохами) греческих и римских историков, и, что самое главное – "требование-обращение" к турецкому правительству пресечь в корне националистические направления в истории грузинского руководства. В заявлении говорится о том, что турки выслааны "Великим Сталином" и до аннексии Ахалцихского Пашалыга русской империей с помощью тогдашних грузинских националистов, у месхетинских турок было "национальное государство", что Шеварднадзе большой друг Брежнев и Горбачева, и прочая чушь. Председатель просит адресатов (Турцию, Россию, Азербайджан, ОБСЕ и Верховный комиссариат ООН), считать месхетинских турок потомками турок – жителей Ахалцихского Пашалыга и ввести Месхети и турок-месхетинцев под юрисдикцию Турции. Заметим при этом, что мы преднамеренно сохранили неизменным стиль "заявления" в русском подлиннике и грузинском переводе, дабы подчеркнуть "интеллектуальный" уровень и "идеи" переписчиков подсанутого пасквиля, той несуразницы, которую нагородил бывший шофер, безграмотный житель поселка Попеновка (Киргизия), ставший затем (непонятно за какие заслуги?!) депутатом парламента Киргизстана. Кстати из Попеновки и Ю. Сарваров. В этом поселке подолгу жил и Энвер Одабашев. Еще более абсурдным является факт организации в Киргизии общества "османских турок" курдами, депортированными в 1944 году вместе с месхами из Джавахети (Ахалкалакского, Ниноцминдского и Аспиндзского районов), тогда как в Турции курды-сепаратисты (составляющие

почти 30% населения страны) ведут отчаянную борьбу за создание независимого государства. Эти "лидеры" узурпировали право говорить от имени всех депортированных, обманывают соплеменников лживыми посулами, превратили их в слепое орудие политических игр и провокаций спецслужб против Грузии – нашей общей Отчизны.

К сожалению, у нас в Грузии хватает своих сорваровых, юаносовых и иззатовых, управляемых из единого имперского центра, стремящихся вызвать дестабилизацию у нас в стране, стравить в угоду нашим недругам грузин-христиан и грузин-мусульман, заблокировать и сорвать процесс реабилитации-репатриации-реинтеграции месхов. Тем не менее в настоящее время ребром стоит вопрос о допуске на территорию суверенной Грузии "байрахтаров" типа вышеуказанных лиц. Им в законодательном порядке должно быть отказано в гражданстве Грузии. Эта клика всеми средствами старается в качестве "лидеров" попасть в Грузию, а затем там плести нити интриг, заговора и дестабилизации с целью создания взрывоопасного для страны потенциала, способствуя формированию у нас негативного общественного мнения в отношении проблемы репатриации месхов. Следует заметить также, что эта, вообще-то жалкая кучка провокаторов, никогда не являлась выразителем чаяний всех месхов, подлинным лицом депортированного населения. Мы твердо уверены, что адекватная информация и действенная политика официальных властей Грузии обязательно расставит все точки над і.

Ассоциация "Мамулишвили"

Президенту Турецкой Республики
Президенту Республики Азербайджан
Великому национальному собранию Турции
Президенту Российской Федерации Организации по Безопасности и
сотрудничеству в Европе
Верховному Комиссару ООН по правам человека

ЗАЯВЛЕНИЕ

Решение внеочередной сессии II-го курултая (съезда) турков бывшего Ахалцихского пашаьлга (турков месхетинцев) "О продолжении дискриминации против коренного народа Месхет-Джавахетии, находящегося в изгнании и необходимости срочных мер для защиты их прав". В лице его единого высшего уполномоченного представительского органа Ассоциации Федерация

турков, которые в течение 55-ти лет находятся в изгнании, обращаются к Вам с просьбой урегулировать проблемы связанные с необходимостью восстановления их прав уничтоженных депортацией 14 ноября 1944 года Сталиным, Берией, Чарквиани – в СССР и последующими дискриминациями, которые продолжаются по настоящее время в СНГ, против этого мирного, трудолюбивого народа. Для того, чтобы разрешить наше правовое требование мирным путем, нами было собрано несколько сот тысяч подписей и переданы Вам. Под петицией, основные все наши требования Вам известны, начиная с 1956 года по настоящее время. Копии этих петиций были в свое время переданы правительству Грузии. Однако до сих пор мы не получали ни одного письменного ответа.

Хотим напомнить, что принимаемые законы, в так называемой "демократической" Республике Грузия, абсолютно не учитываются права турков.

Унаследованные нами земли от наших предков, нами не приватизируются, а приватизируются чужими пришельцами – грузинскими и армянскими национальностями, что является грубым нарушением международного права о наследственности.

Около миллионный наш народ до сих пор не реабилитированы правительством Грузии и до настоящего времени не получили права возвращения на историческую родину и получить компенсацию за нанесенные ущербы в период изгнания, народ наш загнан в тупик с введением его к политическому, экономическому, социальному подавлению.

Официальные лица правительства Грузии заявили до распада СССР и заявляют сейчас о том, что им нужны не турки, а христиане грузины. Руководство Грузии открыто игнорировалось в течение 55-ти лет и игнорируется в настоящее время права коренного народа Месхет-Джавахетии – турков. Они категорически не признают рекомендации международных правозащитных организаций и должностных лиц, таких как Верховный Комиссар по правам национальных меньшинств ОБСЕ, Верховный Комиссар по делам изгнанных ООН и других, по вопросам обеспечения прав турков-месхетинцев, находящихся в изгнании в рамках международных обязательств, в том числе и Соглашения СНГ по вопросам восстановления прав незаконно депортированных лиц, национальных меньшинств и народов в городе Бишкеке в 1992г.

Аннексирование русской империей бывшего Ахалцхского пашалыга (нашей родины) в 1828-29 годах, затем тотальная депортация турков-месхетинцев Сталиным, Берией, Чарквиани, уничтожив половину коренного мусульманского населения Южной Грузии, все это было запланирован-

ным актом геноцида и вандализма в цепи множество преступлений Российской империи в лице ЦККПСС и грузинское руководство, (см.: Крымский В., Пантуркисты – фашистская агентура в Турции, – "Большевик", 1944, № 10-11). Этноцид по отношению к туркам-месхетинцам начался по прихоти грузинского писателя Чавчавадзе, что продолжается до настоящего времени. Отсутствие возможности компактного проживания целого коренного народа Месхет-Джавахетии, находящихся в изгнании в течении более пол века, что способствует отсутствию условий для воспитания и образования наших детей на родном языке – все это есть яркое проявление этноцида, насильственной ассимиляции.

Националистические направления в истории Грузинского руководства необходимо пересечь в корне не только ради восстановления справедливости в отношении нас депортированных, но и ради всех граждан не грузинской национальности населяющих эту республику, которых изгнали фальсифицированными доводами из Грузии (см.: газету "Труд-7" от 19 февраля 1999 года, стр. 5). Если Духоборы были высланы в Грузию в XVII веке, то наши предки освоили и жили в Месхет-Джавахетии со второго века до нашей эры, об этом сообщают многие римские историки (Авзоний, Аврелий, Виктор, Аммиан, Марцелин, Геродот, Глиний, Страбон и многие другие), (с см.: Латышев В.В, известия писателей греческих и латинских о скифе и Кавказе, т.е. вып. 3.Т. II, вып. 2. СПб, 1890). Основной принцип завоевания наших земель кроется в экономической экспансии, геополитических интересах, которые выражаются дискриминацией, национализмом, расизмом со стороны правительства Грузии. Мы – люди, народ хочет, чтобы его уважали. Мы не хотим и не допустим что бы мы стали жертвами нетерпимости, расизма.

Грузия до сих пор официально не признала нас коренным народом Месхет-Джавахетии, не выполнила решение съезда народных депутатов СССР от 14 ноября 1989 года, где четко и ясно было принято решение о реабилитации всех репрессированных народов, она так же не оплатила стоимость всех нанесенных ущербов ни морального, ни материального происхождения, которые были нанесены в период депортации нашего народа свыше 265 тысяч человек. О том, что они никогда не будут восстанавливать права исторического наследия – коренного народа Месхет-Джавахетии говорят следующие вопиющие факты:

1. Господин Шеварднадзе, бывший секретарь ЦК КП Грузии, министр иностранных дел СССР, большой друг Брежнева, Горбачева, не считается и не подчиняется решению съезда народных депутатов бывшего СССР от 14 ноября 1989 года "О признании преступлений актами ре-

прессий против депортированных народов и восстановления их права", где имеется его личная подпись.

2. Правительство Грузии до сих пор не признает конвенцию № 169 МОТ "О правах коренных народов".

3. Правительство Грузии заявляет, что турки высланы "великим Сталиным" из Месхетии ни для того, чтобы обратно принимать их и разрешить им постоянно жить в Месхетии, т.к. они были высланы с территории Грузии навсегда, обратно для них дороги нет и не может быть, нам нужны не турки, а грузины (см. 15-17 марта текущего года в г. Вене прошли международные консультации по проблемам депортированного населения Месхетии. Руководитель делегации, заместитель председателя Парламента Грузии господин Э. Шенгелая предстал отчетом перед грузинской общественностью).

Анализ вышеперечисленных фактов показывает, что в высших эшелонах власти Грузии умышленно замалчивается тот факт, что турки-месхетинцы (турки бывшего Ахалцхского папалыга) имели на своей исторической родине национальную государственность – Ахалцхский папалыг и в течение многих веков до аннексирования нашей Родины русской империей при помощи тогдашних грузинских националистов в 1828-29 гг.

Мы хотим напомнить Вам, что жители Кавказа никогда не отказывались от своих предков, от своей родины. Такой подход к решению прав коренных турков, жителей Месхет-Джавахетии к чему это может привести, с чем Вы можете столкнуться, подумайте об этом господа "хорошие"!

В течение 55-ти лет после изгнания из Месхет-Джавахетии до настоящего времени Грузия постоянно давит движение за восстановление прав нашего народа возвратиться на историческую родину.

Ассоциация Федерация турков-месхетинцев представляет Вам петиции, чтобы привлечь к себе внимание международного сообщества, для принятия международных санкций защиты прав нашего народа. В декларации принципов Всемирного Совета коренных народов, подготовленной в 1984 году, говорится: "Все коренные народы имеют право на самоопределение". В силу этого права мы требуем свободу определять свой политический статус и свободно осуществлять свое экономическое, социальное, религиозное и культурное развитие в рамках Конституции Турецкой республики со статусом КВО-анте. Мы требуем восстановить наши права – права целого народа в соответствии с международными пактами ООН о гражданских, политических, экономических, социальных и культурных правах.

Внеочередная сессия общенационального съезда турков-месхетинцев

специально была собрана, чтобы рассмотреть и довести до международных организаций усиливающие дискриминации против нашего народа в СНГ. Мы все надеемся, что наш голос будет услышан как Турецким государством, так и Российским государством и Международным Сообществом. Каждый прошедший день оставляет печальные следы против турков-месхетинцев, все меньше времени остается для принятия столь необходимых правовых решений.

Мы настоятельно просим Президента Турции, Президента Российской Федерации обратить, наконец, внимание на практику систематической, грубой и массовой дискриминации целого коренного народа в государстве, которое якобы "стремятся" укрепить свой демократический имидж, (Грузия) где кроется обман Международных Сообществ. Мы требуем принять меры для обеспечения права оскорбленного коренного народа Месхет-Джавахетии – турков-месхетинцев путем восстановления статуса КВО-анте 1928 года, который был разрушен Российской империей при сотрудничестве грузинских националистов, тем самым определить юридический статус нашего многострадального народа в составе Турецкой Республики, как это было во времена Ахалцыхского пашалыга. Мы также требуем "представление Ахалцыхским туркам гражданства Турции", так как до 1828 года страна была турецкая, а народ был гражданами турецкой империи. Поэтому Ахалцыхским туркам- потомкам наших предков, гражданство в Турции должно быть восстановлено прописанными, а пожилые люди, чтобы были обеспечены трудовой пенсией. Все это должно быть решено путем между государственных соглашений, так как их пенсионные средства остались в СНГ. Российская Федерация, как правопреемник СССР, обязана возместить все нанесенные ущербы, причиненные депортацией.

Мы просим Организацию по Безопасности и Сотрудничеству в Европе, Верховного Комиссара по правам человека ООН использовать все имеющиеся в их распоряжении средства для защиты нашего народа от этой дискриминации, расизма и геноцида в СНГ.

Любая дальнейшая оттяжка в решении этой проблемы неуклонно влечет Месхет-Джавахетию к острому этнополитическому кризису.

Мы считаем, что Правительству России необходимо решить нашу проблему правовым путем, на государственном уровне России, Турции и Грузии согласно Международным правовым нормам.

Председатель Ассоциации Федерации
турков-месхетинцев
(бывшего Ахалцыхского пашалыга)

Максуд Иззатов

საქართველოს ხელისუფლების დისკრიმინაციული პოლიტიკა დეკორტირებული მესხების მიმართ და ევროპის საბჭო

გ უ რ ა მ მ ა მ უ ლ ი ა

(დეკორტირებული მესხი მოსახლეობის რეპატრიაციისა და ინტეგრაციის კავშირის – ცენტრის თავმჯდომარე)

1998 წლიდან საქართველოს ევროპის საბჭოში გაწევრიანების თხოვნასთან დაკავშირებით საქართველოში მუშაობდა ევროპის საბჭოს მისია, რომელიც სხვა საკითხებს გარდა სწავლობდა დეკორტირებული მესხების პრობლემასაც. ევროპის საბჭოს მისიის მიერ აღინიშნა, რომ საქართველო არ ასრულებს თავის ვალდებულებებს დეკორტირებული მესხების რეპატრიაციის თაობაზე. განსაკუთრებით ხაზი გაესვა იმ გარემოებას, რომ საქართველოს ხელისუფლებამ ჩაშალა საქართველოს პრეზიდენტის 1996 წლის №802 ბრძანებულებით დამტკიცებული დეკორტირებული მესხების რეპატრიაციის სახელმწიფო პროგრამის გამხორციელება. აქედან გამომდინარე, ევროპის საბჭოში გაწევრიანების წინაპირობად ევროპის საბჭოს მოთხოვნის საფუძველზე საქართველომ აიღო თავის თავზე ვალდებულება, რომ „გაწევრიანებიდან ორი წლის განმავლობაში მიიღებს საკანონმდებლო ბაზას, რომელიც დაუშვებს საბჭოთა რეჟიმის მიერ დეკორტირებული მესხეთელი მოსახლეობის რეპატრიაციასა და ინტეგრაციას, მათთვის საქართველოს მოქალაქეობის მიღების უფლების ჩათვლით, კანონმდებლობის მიღებამდე ჩატარდეს კონსულტაციები ევროპის საბჭოსთან, დაიწყოს რეპატრიაციისა და ინტეგრაციის პროცესი გაწევრიანებიდან სამი წლის განმავლობაში და დასრულდეს გაწევრიანებიდან თორმეტი წლის განმავლობაში“.

თუ როგორ ეკიდება საქართველოს ხელისუფლება თავის ვალდებულებას ევროპის საბჭოს წინაშე, ჩანს იმ წერილიდან, რომლითაც მიემართეთ ევროპის საბჭოს გენერალურ მდივანს ბატონ ვალტერ შვიმერს, ევროპის საბჭოს მონიტორინგის კომიტეტს, ევროპის საბჭოს სამართლებრივ საქმეთა კომიტეტს და ევროპის საბჭოს პოლიტიკურ საქმეთა კომიტეტს.

შენიშვნები კანონპროექტზე „საბჭოთა რეჟიმის მიერ XX საუკუნის 40-იან წლებში საქართველოდან დეპორტირებულ პირთა რეპარტიაციის შესახებ“, რომელიც საქართველოს მთავრობამ წარუდგინა ევროპის საბჭოს კონსულტაციებისათვის

2001 წლის მარტში ევროპის საბჭოსათვის საქართველოს მთავრობის მიერ წარდგენილი კანონპროექტი შეეხება 1944 წელს სამხრეთ საქართველოდან (მესხეთის რეგიონი) დეპორტირებულ მოსახლეობას, რომელიც აქამდე ელოდება სამშობლოში დაბრუნების უფლებას (დეპორტირებულთა და მათ შთამომავლთა რაოდენობა, რომელნიც გაფანტულნი არიან ყოფილი საბჭოთა რესპუბლიკის 5000-ზე მეტ დასახლებულ პუნქტში, დღეს აღწევს დაახლოებით 300 000-ს). 1999 წლის აპრილში საქართველოს ხელისუფლებამ ევროპის საბჭოში გაწვევრიანების პირობით აიღო თავის თავზე ვალდებულება, რომ გაწვევრიანებიდან ორი წლის განმავლობაში მიიღებდა საკანონმდებლო ბაზას, რომელიც მისცემდა დეპორტირებულებს სამშობლოში დაბრუნების უფლებას საქართველოს მოქალაქეობის მიღების ჩათვლით. ვალდებულება არ შესრულდა და დეპორტირებული მესხები საბჭოთა კავშირის დეპორტირებულ ხალხთა შორის რჩებიან ერთადერთ „ხალხად“, რომელნიც აქამდე არ არიან ოფიციალურად რეაბილიტირებულნი.

რაც შეეხება საქართველოს მთავრობის მიერ ზემოდასახლებულ კანონპროექტს, იგი დისკრიმინაციულია შემდეგ მიზეზთა გამო:

1. კანონპროექტი არ ანიჭებს დეპორტირებულ მესხებს რეაბილიტაციის იმავე სტატუსს, რომელიც მიეცა საქართველოში უკვე დაბრუნებულ და რეაბილიტირებულ დეპორტირებულებს, მათ შორის ქართველებს, სომხებს, ბერძნებს და ა. შ. უკანასკნელნი რეაბილიტირებულნი არიან 1997 წლის კანონის „საქართველოს მოქალაქეთა პოლიტიკური რეპრესიის მსხვერპლად აღიარებისა და რეპრესირებულთა სოციალური დაცვის შესახებ“ საფუძველზე. ეს კანონი გულისხმობს მარტივი სასამართლო პროცედურის გავლის შემდეგ სასამართლოს გადაწყვეტილებით ყველა იმ დაკარგული უფლებების აღდგენას, რომელნიც ჩამოერთვა დეპორტირებულებს პოლიტიკური რეპრესიების შ დეგად და ასევე ანიჭებს მათ საგანგებო სოციალურ დაცვას. არცერთ ამათგანს არ ითვალისწინებს წარმოდგენილი კანონპროექტი. სხვა ქვეყნის მოქალაქე-

ობიდან გამოსვლის, უძრავი ქონების გაყიდვისა და საქართველოში ჩამოსვლის შ მდეგ, დეპორტირებულებს ეძლევა მხოლოდ რეპატრიანტის ფორმალური სტატუსი – არსებითად უცხოელის ან მოქალაქეობის არმქონე პირის სტატუსი – და ამავე დროს რეპატრიანტს არ აქვს მტკიცე გარანტია, რომ იგი საქართველოს მოქალაქეობას მიიღ ბს.

2. კანონპროექტი ითვალისწინებს ისეთ ბიუროკრატიულ პროცედურებსა და მოთხოვნებს, რომელთა განხორციელება პრაქტიკულად შ უძლებელია დეპორტირებულთა და მათ შთამომავალთა მიერ. სხვა რეპრესირებულთაგან განსხვავებით, მათ უნდა წარმოადგინონ მრავალრიცხოვანი დოკუმენტები – განსაკუთრებით კი მათი დეპორტაციის დამადასტურებელი დოკუმენტის ჩათვლით, რომელიც მათთვის არასდროს არავის არ მიუცია. თუ გავითვალისწინებთ იმ გარემოებას, რომ ფერლანის დარბევების შ მდეგ, დეპორტირებულთა უმრავლესობამ რამოდენიმეჯერ შეიცვალა საცხოვრებელი ადგილი; რომ საბჭოთა კავშირის აშლის შ მდეგ დეპორტირებულები აღმოჩნდნენ სხვადასხვა სახელმწიფოებში; რომ დვენის პროცესში ბევრმა მათგანმა დაკარგა სათანადო დოკუმენტები, ასეთი მოთხოვნები სრულიად აშკარაა რეალისტური არ არის. კანონპროექტი არ აძლევს მათ უფლებას დაამტკიცონ თავისი პიროვნების იდენტიფიკაცია სასამართლოში მოწმეთა ჩვენებების საფუძველზე, როგორც ეს გათვალისწინებულია კანონით „საქართველოს მოქალაქეთა პოლიტიკური რეპრესიის მსხვერპლად აღიარებისა და რეპრესირებულთა სოციალური დაცვის შესახებ“ სხვა დეპორტირებულთა მიმართ. ყოველივე ამის გამო, რეპატრიაციის მსურველნი იოლად შ იძლება გახდნენ ყოველი დონის ბიუროკრატთა თვითნებური გადაწყვეტილებების მსხვერპლნი.
3. საქართველოში სხვა პოლიტიკური რეპრესიების მსხვერპლთაგან განსხვავებით, კანონპროექტი არ აძლევს სასამართლოს უფლებას დაადასტუროს მათი დეპორტაციისა და რეაბილიტაციის ფაქტი, რომლის გამო სხვა რესპუბლიკებში მცხოვრები საქართველოდან დეპორტირებული მესხები ვერ იღებენ იმ სოციალური დაცვის შეღავათებს, რომლებსაც იღებენ მათი ცხოვრების რესპუბლიკებში პოლიტიკური რეპრესიების მსხვერპლნი.
4. კანონპროექტი არ აძლევს რეპატრიაციით სამშობლოში დაბრუნებულ პირებს საქართველოში დასახელების უფლებას

საკუთარი არჩევანის მიხედვით.

5. „საქართველოს მოქალაქეთა პოლიტიკური რეპრესიების მსხვერპლად აღიარებისა და რეპრესირებულთა სოციალური დაცვის შესახებ“ კანონისაგან განსხვავებით კანონპროექტი არ აძლევს დეპორტირებულ მესხებს რესტიტუციის უფლებას.

ევროპის საბჭომ ექსპერტიზისათვის ზემოდასახელებული კანონპროექტი გადასცა ბატონ ჯოვანი კოიანეცს (რომის „ლა საპიენცას“ უნივერსიტეტის საერთაშორისო კერძო სამართლის პროფესორი) და ბატონ როლანდ შერერს (შვეიცარიის უცხოელთა ფედერალური სამმართველოს მოქალაქეობის განყოფილების უფროსი). მათი შ ნიშნები ემთხვევიან ჩვენს შ ნიშნებს. ფაქტიურად კანონპროექტი თავიდან უნდა დაიწეროს. უნდა შევნიშნოთ და ეს არის მთავარი, რომ ქართული მხარე ცდილობს მცდარად წარმართოს კანონპროექტის შ მუშაგების მთელი პროცესი. თუნდაც რომ წარმოდგენილი კანონპროექტი გასწორდეს ევროპის საბჭოს ექსპერტთა შ ნიშნების გათვალისწინებით, იგი მაინც გარდაუვალად წინააღმდეგობაში მოვა „საქართველოს მოქალაქეთა პოლიტიკური რეპრესიების მსხვერპლად აღიარებისა და რეპრესირებულთა სოციალური დაცვის შ სახებ“ კანონთან, რადგან წარდგენილი კანონპროექტი რეპატრიანტთა საგამოცდო ვადის დამთავრების შ მდეგ რეპატრიანტებისათვის საბოლოოდ საქართველოს მოქალაქეობის მიცემას ითვალისწინებს. აქედან გამომდინარე, ორი სხვადასხვა კანონი განსხვავებული სამართლებრივი შედეგებით თავისი რეგულირების ქვეშ მოაქცევს იმ საქართველოს მოქალაქეებს, რომლებიც დეპორტირებულნი იყვნენ საქართველოდან საბჭოთა პერიოდში.

ასეთ კანონს საქართველოს მოქალაქეთა ძირითადი კონსტიტუციური უფლების – კანონის წინაშე თანასწორობის უფლების დარღვევა მოჰყვება, რაც აკრძალულია საერთაშორისო პაქტით სამოქალაქო და პოლიტიკური უფლებების შესახებ (მუხლები 2.1. და 2.6.), რომელსაც საქართველოს პარლამენტი შეუერთდა 1994 წელს.

წარდგენილი კანონპროექტის დისკრიმინაციული ბუნება აღიარა ევროპის საბჭოს და გაეროს საკონსულტაციო სტატუსის მქონე ორგანიზაციამ – ევროპის ეროვნებათა ფედერალურმა კავშირმა (იხ. ამ ორგანიზაციის 2000 წლის ანგარიში საქართველოს შ სახებ).

წარდგენილი კანონპროექტის დისკრიმინაციულ ბუნებაზე ევროპის საბჭოს ყურადღების მისაპყრობად, რეპატრიაციის სა-

მსახური კოლექტიურად გადადგა 2001 წლის 23 თებერვალს.

ამავე დროს, რეპატრიაციის სამსახურმა დეპორტირებული მესხების ხუთ არასამთავრობო ორგანიზაციასთან ერთად შ იმუ- შავა ალტერნატიული კანონპროექტი, რომელიც წარედგინა დე- პორტირებული მესხების რეაბილიტაციისა და რეპატრიაციის სა- მთავრობო კომისიას, რომელმაც უარყო იგი ყოველგვარი გან- მარტების გარეშე.

შექმნილ ვითარებაში პრობლემის გადაჭრის საუკეთესო გზად მიგვაჩნია ევროპის საბჭოს ექსპერტის ჩამოსვლა საქარ- თველოში, რათა კანონპროექტი, რომელიც უპასუხებს ევროპის საბჭოს მოთხოვნებს შემუშავდეს საქართველოს სამთავრობო და არასამთავრობო ორგანიზაციებთან კონსულტაციების შედეგად. ჩვენ აგრეთვე დიდად მადლიერნი ვიქნებით, თუ ევროპის საბჭო განიხილავს კანონპროექტის მიღებაზე და მის განხორციელება- ზე საგანგებო მონიტორინგის დაწესების შესაძლებლობას.

ამ სიტყვებით მთავრდება ევროპის საბჭოში გაგზავნილი ჩვენი „შენიშვნების“ ტექსტი.

ევროპის საბჭომ სამართლიანად მიიჩნია ზემოთდასახელე- ბული „შენიშვნები“ საქართველოს მთავრობის მიერ წარდგენი- ლი კანონპროექტის მიმართ, რაც აისახა კიდევ ევროპის სა- ბჭოს საპარლამენტო ასამბლეის მიერ მიღებულ რეზოლუციაში.

2001 წლის 25 სექტემბერს შედგა ევროპის საბჭოს საპარლა- მენტო ასამბლეის პლენარული სესია. ევროპის საბჭოს მონიტო- რინგის კომიტეტმა ასამბლეას წარუდგინა დოკუმენტი №9191, რომელიც წარმოადგენს მოხსენებას, თუ როგორ ასრულებს სა- ქართველო თავის ვალდებულებებს ევროპის საბჭოს წინაშე. ასამბლეაზე განხილული იყო დეპორტირებული მესხების საკი- თხიც.

ზემოხსენებული მოხსენების განხილვის საფუძველზე ასამ- ბლეიამ ხმების უმრავლესობით მიიღო რეზოლუცია №1257 (2001), რომლის მეორე მუხლის მეშვიდე პუნქტი საქართველოს ავალდებულებს დეპორტირებული მესხების თაობაზე შემდეგს: „დაჩქარდეს მუშაობა, რომელიც წარმოებს ევროპის საბჭოსთან და გაერთიანებული ერების ღტოლვილთა უმაღლეს კომისარი- ატთან ერთად დეპორტირებული მესხეთელი მოსახლეობის რე- პატრიაციის თაობაზე, „საბჭოთა რეჟიმის მიერ 1940—იან წლებში საქართველოდან დეპორტირებულ პირთა რეპატრიაციის შესა- ხებ“ კანონპროექტის მიმდინარე სამართლებრივი ექსპერტიზის ჩათვლით და იმის გათვალისწინებით, რათა დეპორტირებულ მე-

სხეთელ მოსახლეობას მიეცეს რეაბილიტაციის იგივე სტატუსი, რომელიც მიეცათ საბჭოთა რეჟიმის დროს საქართველოში დაბრუნებულ სხვა დეპორტირებულებს“.

მაშასადამე, ევროპის საბჭომ ფაქტიურად უარყო საქართველოს ხელისუფლების მიერ წარდგენილი კანონპროექტი და საქართველოს მთავრობას ისეთი კანონპროექტის შემუშავება დაავალა, რომელიც კონცეფციურად ემთხვევა რეპატრიაციის სამსახურისა და დეპორტირებულ მესხთა არასამთავრობო ორგანიზაციათა მიერ შემუშავებულ კანონპროექტს.

ამა წლის ნოემბერის დასაწყისში თბილისში ჩამოდიან ევროპის საბჭოს ექსპერტები, რათა საბოლოოდ შეათანხმონ კანონპროექტის ტექსტი საქართველოს ხელისუფლებასთან. კანონპროექტის მომზადება დავალებული აქვს იუსტიციის სამინისტროს, რომელსაც ამჟამად შეაქვს შესწორებები საქართველოს მთავრობის მიერ წარდგენილ კანონპროექტში. გასათვალისწინებელია, რომ ევროპის საბჭოს ასამბლეის №1257 რეზოლუციამ სამუშაოთა ამ ეტაპზე ერთიანად შეცვალა ვითარება, რადგან საქართველოს ხელისუფლებას წარუდგინა კონცეფტუალურად სრულიად ახალი მოთხოვნები ევროსაბჭოსთან შესათანხმებელი კანონპროექტის მიმართ. აქამდე საქართველოს ხელისუფლება ცდილობდა ევროპის საბჭოსთვის თავს მოეხეია დისკრიმინაციული კანონპროექტი დეპორტირებული მესხების შესახებ. ვნახოთ რა გზას აირჩევს ამჯერად იუსტიციის სამინისტრო, რამდენად შესძლებს იგი ამ მოკლე ხანში ისეთი კანონპროექტის შემუშავებას, რომელიც დააკმაყოფილებს ევროპის საბჭოს საპარლამენტო ასამბლეის 2001 წლის 25 სექტემბრის №1257 რეზოლუციის მოთხოვნებს. ეს ყველაფერი გაირკვევა ამა წლის ნოემბრის დასაწყისამდე.

კანონპროექტი მომზადებულია არასამთავრობო ორგანიზაცია ადამიანის უფლებათა კავკასიის დირექტორატის მიერ, საქართველოდან დეპორტირებული მესხეთელი მოსახლეობის არასამთავრობო ორგანიზაციებთან თანამშრომლობით

საქართველოს კანონი

საბჭოთა რეჟიმის მიერ XX საუკუნის 40-იან წლებში სამხრეთ საქართველოდან დეპორტირებულ პირთა რეპატრიაციისა და სოციალური დაცვის შესახებ.

თავი I

ზოგადი დებულებანი

1. ამ კანონის მოქმედება ვრცელდება საქართველოს მოქალაქეებზე, უცხო ქვეყნის მოქალაქეებზე და მოქალაქეობის არმქონე პირებზე, რომლებმაც დეპორტაცია განიცადეს საქართველოს საბჭოთა სოციალისტური რესპუბლიკის ტერიტორიიდან სსრკ-ის სხვა რესპუბლიკებში 1944 წლის 31 ივლისის სსრკ-ის თავდაცვის სახელმწიფო კომიტეტის №6279 დადგენილებით.

დეპორტაციად მიიჩნევა სსრკ-ის თავდაცვის სახელმწიფო კომიტეტის 1944 წლის 31 ივლისის №6279 დადგენილებით სასამართლოს კანონიერ ძალაში შესული გადაწყვეტილების გარეშე საქართველოს საბჭოთა სოციალისტური რესპუბლიკიდან სსრკ-ის სხვა რესპუბლიკებში სპეციალური დასახლების ადგილებში მოსახლეობის იძულებით გასახლება.

დეპორტირებულ პირად მიიჩნევა:

- ა) პირი, რომელმაც უშუალოდ განიცადა დეპორტაცია.
- ბ) დეპორტირებული პირის მეუღლე, შვილი (ნაშვილები), მშობელი და პირდაპირი ხაზის სხვა ნათესავი, რომელიც იმყოფებოდა დეპორტაციის ადგილებში 1944 წლიდან საკომენდანტო რეჟიმის მოხსნამდე 1956 წლის 28 აპრილს.

თავი II

მუხლი 3. ამ კანონით განსაზღვრული პირობების საფუძველზე, დეპორტირებული პირის ან მისი ოჯახის წევრის დეპორტაციის ფაქტის დადასტურება ხორციელდება სასამართლოს მეშვეობით, საქართველოს კანონმდებლობით დადგენილი წესების შესაბამისად.

მუხლი 4. განცხადებას დეპორტაციის ფაქტის დადასტურების შესახებ სასამართლოს წარუდგენს უშუალოდ დეპორტირებული პირი, ხოლო თუ დეპორტირებული პირი გარდაცვლილია, მისი ოჯახის წევრი, ან მათი წარმომადგენელი.

მუხლი 5. განცხადება დეპორტაციის ფაქტის დადასტურების შესახებ განიხილება ამ კანონით და საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსით დადგენილი წესების შესაბამისად. განმცხადებელი თავისუფლდება სახელმწიფო ბაჟის გადახდისაგან. სასამართლოს უარი დეპორტაციის ფაქტის დადასტურებაზე შეიძლება გასაჩივრდეს ზემდგომი ინსტანციის სასამართლოში.

მუხლი 6. თუ დეპორტირებული პირი და/ან მისი ოჯახის წევრი გამოთქვამს სურვილს რეპატრიაციაზე საქართველოში მუდმივი ბინადრობის მიზნით, მათ ან მათ წარმომადგენელს უფლება აქვთ განცხადებით მიმართონ საქართველოს იუსტიციის სამინისტროს.

მუხლი 7. განცხადებას რეპატრიაციის უფლების მიღების შესახებ უნდა დაერთოს შემდეგი დოკუმენტების დედნები ან ნოტარიულად დამოწმებული ასლები:

ა) სასამართლოს გადაწყვეტილება პირის დეპორტაციის ფაქტის დადასტურების შესახებ.

ბ) საქართველოს ან ნებისმიერი სხვა სახელმწიფოს კანონმდებლობით დადგენილი პირადობის დამადასტურებელი დოკუმენტები ან ყოფილი სსრ კავშირის პასპორტი ან შესაბამისი სახელმწიფო ორგანოების მიერ გაცემული ლტოლვილის მოწმობა.

გ) სათანადო დოკუმენტი დეპორტირებული პირის ოჯახის წევრების შესახებ

დ) სხვა დოკუმენტები, რომელთა წარდგენაც განმცხადებელს საჭიროდ მიაჩნია თავისი უფლებების სრულად განსახორციელებლად.

ე) თუ განმცხადებელი დეპორტირებული პირის ოჯახის წევრია, განცხადებას დამატებით უნდა დაერთოს ნათესაური კავშირის დამადასტურებელი საბუთებიც.

მუხლი 8. (8.1) განცხადების რეგისტრაციიდან არაუგვიანეს რვა თვის განმავლობაში იუსტიციის სამინისტრო იღებს გადაწყვეტილებას პირის რეპატრიაციის თაობაზე, ან აღგენს დასაბუთებულ უარს, რაზეც განმცხადებელს და/ან მის წარმომადგენელს უნდა ეცნობოს სამი დღის ვადაში.

(8.2) რეპატრიაციაზე უარის შემთხვევაში განმცხადებელს ან მის წარმომადგენელს უფლება აქვს მიმართოს სასამართლოს

მოქმედი კანონმდებლობით დადგენილი წესების თანახმად.

მუხლი 9. (9.1) რეპატრიაციის მსურველ პირს საქართველოში რეპატრიაციის უფლება აქვს იუსტიციის სამინისტროს მიერ მისი განცხადების დაკმაყოფილების შესახებ გადაწყვეტილების პირადად და/ან კანონიერი წარმომადგენლისათვის გადაწყვეტილების ჩაბარებიდან ერთი წლის განმავლობაში, ამ ვადის გასვლის შემდეგ პირს ღროებით ერთმევა უფლება საქართველოში რეპატრიაციაზე. პირს ხელახალი განცხადების წარდგენის უფლება აქვს ბოლო განცხადების თაობაზე დადებითი პასუხის ამ მუხლის წესებით მიღებიდან წლინახევრის შემდეგ.

(9.2) რეპატრიაციის მსურველს განცხადების დაკმაყოფილების შემთხვევაში ერთი კვირის განმავლობაში ეგზავნება სათანადო წესით დამოწმებული საბუთი რეპატრიაციის უფლებაზე. პირის თანხმობის შემთხვევაში აღნიშნული საბუთი შეიძლება გადაეცეს მის წარმომადგენელსაც.

(9.3) რეპატრირებულ პირებს გარანტირებული აქვთ საქართველოს კანონმდებლობით და საერთაშორისო აქტებით განმტკიცებული საყოველთაო უფლება თავისუფლებანი.

მუხლი 10. რეპატრირებულ პირს და/ან მისი ოჯახის წევრებს საქართველოში ჩამოსვლიდან სამი დღის განმავლობაში ენიჭებათ უფლება საქართველოში მუდმივ ბინადრობაზე “უცხოელთა სამართლებრივი მდგომარეობის შესახებ” საქართველოს კანონის მე-5 მუხლის II პუნქტის თ) ქვეპუნქტის შესაბამისად იუსტიციის სამინისტროში წარდგენილი განცხადების საფუძველზე.

მუხლი 11¹. თუ მუდმივად ბინადარი რეპატრირებული პირი და/ან მისი ოჯახის წევრები გამოთქვამენ სურვილს მიიღონ საქართველოს მოქალაქეობა განცხადების საფუძველზე ჩაითვლება იან საქართველოს მოქალაქეობად საქართველოს მოქალაქეობის შესახებ ორგანული კანონის მუხლი 3 დ) ქვეპუნქტის მიხედვით.

განცხადებას თან ერთვის:

ა) სასამართლოს გადაწყვეტილება პირის დეპორტაციის ფაქტის დადასტურების შესახებ.

ბ) საქართველოში მუდმივი ბინადრობის უფლების დამადასტურებელი საბუთი;

გ) უცხო ქვეყნის მოქალაქეობიდან გამოსვლის ან მოქალა-

¹ მუხლი 11 მოცემულია ორ შესაძლო ვარიანტად.

ქეობის არქონის დამადასტურებელი დოკუმენტი.

მუხლი 11. (11.1) თუ მუდმივად ბინადარი რეპატრირებული პირი და/ან მისი ოჯახის წევრები გამოთქვამენ სურვილს მიიღონ საქართველოს მოქალაქეობა, მათ განცხადებას საქართველოს მოქალაქეობის მიღების შესახებ განიხილავს საქართველოს პრეზიდენტი.

(11.2) განცხადებას საქართველოს მოქალაქეობის მიღების შესახებ თან უნდა დაერთოს შემდეგი დოკუმენტების დედნები ან ნოტარიულად დამოწმებული ასლები:

ა) სასამართლოს გადაწყვეტილება პირის პირის დეპორტაციის ფაქტის დადასტურების შესახებ.

ბ) საქართველოში მუდმივი ბინადრობის უფლების დამადასტურებელი საბუთი.

გ) უცხო ქვეყნის მოქალაქეობიდან გამოსვლის ან მოქალაქეობის არქონის დამადასტურებელი დოკუმენტი.

მუხლი 12. რეპატრიაციის პროცესში დეპორტირებულად აღიარებულ პირს და/ან მისი ოჯახის წევრს უფლება აქვს სახელმწიფო საზღვრის გადმოკვეთისას დაბეგრვის გარეშე შემოიტანოს საქართველოს საბაჟო კოდექსით დადგენილი პირადი ქონება.

მუხლი 13. ქართული ეთნიკური წარმოშობის მქონე დეპორტირებულ პირებს და/ან მათი ოჯახის წევრებს უფლება აქვთ განცხადების საფუძველზე გამარტივებული წესით დაიბრუნონ ისტორიული გვარები ან მიიღონ ქართული ელერადობის გვარები დაბადების მოწმობაში ეთნიკური წარმომავლობის აღდგენასთან ერთად.

მუხლი 14. დეპორტირებული პირი და/ან მისი ოჯახის წევრები ამ კანონით განმტკიცებული უფლებების განხორციელებასთან დაკავშირებული საქმეების წარმოებისას თავისუფლდებიან სახელმწიფო ბაჟის თუ სხვა მოსაკრებლების გადახდისაგან.

თ ა ვ ი III

საქართველოში რეპატრირებულ დეპორტირებულ პირთა სოციალური დაცვა

მუხლი 15. ამ კანონის საფუძველზე საქართველოს მოქალაქეობის მქონე დეპორტირებულ პირთა სოციალური დაცვა ხორციელდება “საქართველოს მოქალაქეთა პოლიტიკური რეპრესიის მსხვერპლად აღიარებისა და რეპრესირებულთა სოცია-

ლური დაცვის შესახებ” კანონის II თავის 83, 9 მუხლების და III, IV და V თავების შესაბამისად.

თავი IV

გარდამავალი და დასკვნითი დებულებანი

მუხლი 16. ამ კანონის საფუძველზე დეპორტირებულ პირთა და/ან მათი ოჯახის წევრთა ადაპტაცია-ინტეგრაციის წესი განისაზღვრება საქართველოს პრეზიდენტის ბრძანებულებით

მუხლი 17. ამ კანონის ამოქმედებასთან დაკავშირებით შეტანილ იქნას შესაბამისი ცვლილება-დამატებანი შემდეგ ნორმატიულ აქტებში:

ა) საქართველოს კანონი “უცხოელთა სამართლებრივი მდგომარეობის შესახებ;”

ბ) საქართველოს საბაჟო კოდექსი;

გ) საქართველოს კანონი „სახელმწიფო ბაჟის შესახებ;”

დ) საქართველოს კანონი „სამოქალაქო აქტების რეგისტრაციის შესახებ;”

ე) საქართველოს ორგანულ კანონში „საქართველოს მოქალაქეობის შესახებ“²

მუხლი 18. დაევალოს საქართველოს საგარეო საქმეთა სამინისტროს, შესაბამის უწყებებთან ერთად ამ კანონის მიღებიდან ერთი თვის ვადაში მოამზადოს და საქართველოს პრეზიდენტს წარუდგინოს ხელშეკრულებების პროექტები საქართველოდან დეპორტირებული პირების და მათი ოჯახის წევრების ამჟამინდელი განსახლების ქვეყნებთან ურთიერთდახმარების შესახებ.

მუხლი 19. დაევალოს საქართველოს განათლების სამინისტროს, სათანადო უწყებებთან ერთად, სამი თვის ვადაში შეიმუშაოს და საქართველოს პრეზიდენტს წარუდგინოს ამ კანონის შესაბამისად დეპორტირებულ პირთა და მათი ოჯახის წევრთა ადაპტაცია ინტეგრაციის პროგრამა.

I

პროექტი მომზადებულია “ადამიანის უფლებათა კავკასიის დირექტორატის” მიერ საქართველოდან დეპორტირებული მესხეთე-

²წინამდებარე ცვლილება საჯირო იქნება მე-11 მუხლის პირველი ვარიანტის მიღების შემთხვევაში.

ლი მოსახლეობის არასამთავრობო ორგანიზაციებთან თანამშრომლობით.

პროექტი

საქართველოს პრეზიდენტი

ბრძანებულება

№—

2001წ.—ქ.თბილისი

საბჭოთა რეჟიმის მიერ 1944 წლის ნოემბერში სამხრეთ საქართველოდან დეპორტირებული მესხეთელი მოსახლეობის რეაბილიტაციის წესის შესახებ.

ევროპის საბჭოს წინაშე საქართველოს ვალდებულებებისა (№209, შესწორება №6, 1999; №1257, 8VII, 2001) და “საქართველოს მოქალაქეთა პოლიტიკური რეპრესიების მსხვერპლად აღიარებისა და რეპრესირებულთა სოციალური დაცვის შესახებ” კანონის მუხლი 13 – ის განხორციელების მიზნით

ებრძანებ:

საბჭოთა რეჟიმის მიერ 1944 წელს სამხრეთ საქართველოდან დეპორტირებული მესხეთელი მოსახლეობის რეაბილიტაცია განხორციელდეს შემდეგი წესის მიხედვით:

რეაბილიტაციას ექვემდებარება :

- ა) პირი, რომელმაც უშუალოდ განიცადა დეპორტაცია.
ბ) დეპორტირებული პირის მეუღლე, შვილი (ნაშვილები), მშობელი და პირდაპირი ხაზის სხვა ნათესავი, რომელიც იმყოფებოდა დეპორტაციის ადგილებში 1944 წლიდან საკომენდანტო რეჟიმის მოხსნამდე 1956 წლის 28 აპრილს.

1. თუ დეპორტირებული პირი ან მისი ოჯახის წევრი ან პირდაპირი ხაზის სხვა ნათესავი გამოთქვამენ სურვილს დაბრუნდნენ საქართველოში მუდმივი ბინადრობის მიზნით, განცხადებით მიმართონ საქართველოს იუსტიციის სამინისტროს პირადად ან წარმომადგენელის საშუალებით.

2. განცხადებას დაერთოს შემდეგი დოკუმენტების დედნები

ან ნოტარიულად დამოწმებული ასლები:

ა) საქართველოს სასამართლოს გადაწყვეტილება დეპორტაციის ფაქტის დადასტურების შესახებ.

ბ) საქართველოს ან ნებისმიერი სხვა სახელმწიფოს კანონმდებლობით დადგენილი პირადობის დამადასტურებელი დოკუმენტები ან ყოფილი სსრ კავშირის პასპორტი ან შესაბამისი სახელმწიფო ორგანოების მიერ გაცემული ლტოლვილის მოწმობა.

გ) სათანადო დოკუმენტი დეპორტირებული პირის ოჯახის წევრთა შესახებ.

ე) თუ განმცხადებელი დეპორტირებული პირის ოჯახის წევრია ან პირდაპირი ჩამომავალი, განცხადებას დამატებით უნდა დაერთოს ნათესაური კავშირის დამადასტურებელი საბუთებიც.

დ) სხვა დოკუმენტები, რომელთა წარდგენაც განმცხადებელს საჭიროდ მიაჩნია თავისი უფლებების სრულად განსახორციელებლად.

3. განცხადების რეგისტრაციიდან არაუგვიანეს რვა თვის განმავლობაში იუსტიციის სამინისტრომ მიიღოს გადაწყვეტილება პირის საქართველოში დაბრუნების თაობაზე, ან წარადგინოს დასაბუთებულ უარი, რაზეც განმცხადებელს და/ან მის წარმომადგენელს უნდა ეცნობოს სამი დღის ვადაში.

4. საქართველოში დაბრუნების მსურველ პირს დაბრუნებაზე უფლება აქვს იუსტიციის სამინისტროს მიერ მისი განცხადების დაკმაყოფილებიდან ერთი წლის განმავლობაში, ამ ვადის გასვლის შემდეგ პირი დროებით კარგავს უფლებას საქართველოში დაბრუნებაზე. პირს ხელახალი განცხადების წარდგენის უფლება აქვს ბოლო განცხადების თაობაზე დადებითი პასუხის მიღებიდან წლინახევრის შემდეგ.

5. საქართველოში დაბრუნების მსურველს განცხადების დაკმაყოფილების შემთხვევაში ერთი კვირის განმავლობაში გაეგზავნოს სათანადო წესით დამოწმებული საბუთი საქართველოში დაბრუნების უფლებაზე. პირის თანხმობის შემთხვევაში აღნიშნული საბუთი გადაეცეს მის წარმომადგენელს.

6. დეპორტირებულ პირს და/ან მისი ოჯახის წევრებს ანპირდაპირი ხაზის ჩამომავალს საქართველოში ჩამოსვლიდან სამი დღის განმავლობაში მიენიჭოთ საქართველოში მუდმივი ბინადრობის უფლება.

7. თუ მუდმივად ბინადარი დეპორტირებული პირი და/ან მისი ოჯახის წევრები გამოთქვამენ სურვილს მიიღონ საქართვე-

ლოს მოქალაქეობა, მიმართონ განცხადებით საქართველოს იუსტიციის სამინისტროს.

8. საქართველოს მოქალაქეობის მქონე დეპორტირებულ პირთა სოციალური დაცვა განხორციელდეს “საქართველოს მოქალაქეთა პოლიტიკური რეპრესიის მსხვერპლად აღიარებისა და რეპრესირებულთა სოციალური დაცვის შესახებ” კანონის II თავის 83, 9 მუხლების და III IV და V თავების შესაბამისად.

9. საქართველოს საგარეო საქმეთა სამინისტრომ, სამი თვის ვადაში მოამზადოს და წარმომიდგინოს ხელშეკრულებების პროექტები საქართველოდან დეპორტირებული პირების და მათი ოჯახის წევრების ამჟამინდელი განსახლების ქვეყნებთან ურთიერთდახმარების შესახებ.

10. საქართველოს განათლების სამინისტრომ ექვსი თვის ვადაში წარმომიდგინოს დეპორტირებულ პირთა და მათი ოჯახის წევრთა ადაპტაცია-ინტეგრაციის პროგრამის პროექტი.

Дискриминационная политика властей Грузии по отношению к депортированным месхам и совет Европы Гурам Мамулиа

**(Председатель Союза-Центра по репатриации
и интеграции депортированного месхетинского населения)**

В связи с заявкой Грузии о вступлении ее в Совет Европы в нашей стране с 1998 года работала миссия Совета Европы, которая наряду с другими вопросами изучала и проблему депортированных месхов.

Миссией было отмечено, что Грузия не выполняет своих обязательств в отношении репатриации депортированных месхов. Особо было подчеркнуто, что власти Грузии провалили осуществление государственной программы репатриации депортированных месхов, утвержденной Указом №802 от 1996 года президента Грузии.

Исходя из этого, предварительным условием для вступления Грузии в Совет Европы на основании требований Совета Европы Грузия приня-

ла обязательства, что "в течении двух лет со дня вступления в Совет Европы будет принята правовая база, которая сделает возможным репатриацию и интеграцию депортированного советским режимом месхетинского населения, включая право на получение грузинского гражданства. До принятия правовой базы провести консультации с Советом Европы, в течение трех лет со дня вступления в Совет Европы начать процесс репатриации и интеграции и завершить его в течение 12 лет со дня вступления Грузии в Совет Европы".

Как относятся к своему обязательству перед Советом Европы власти Грузии видно из письма, с которым мы обратились к Генеральному секретарю Совета Европы г-ну Вальтеру Швиммеру, Комитету мониторинга Совета Европы, Комитету по правовым делам и Комитету по политическим делам.

Замечания к законопроекту "О репатриации лиц, депортированных из Грузии советским режимом в 40-ых года XX столетия"

Законопроект, представленный Грузией Совету Европы в марте 2001 года касается депортированного в 1944 году из Южной Грузии (Месхетский регион) населения, которое по сегодняшний день ждет права вернуться на Родину. Количество депортированных и их потомков, которые разбросаны в более чем 5 тыс. населенных пунктах республик бывшего Советского Союза, сегодня достигает примерно 300 000 человек. В апреле 1999 года грузинское правительство в связи с вступлением в Совет Европы взяло на себя обязательство в течение двух лет с момента вступления принять законодательную базу, которая дала бы депортированным право вернуться на родину и получить гражданство Грузии. Это обязательство не было выполнено и депортированные месхи остаются единственным из депортированных "народов" Советского Союза, который до сих пор официально не реабилитирован.

Что касается вышеупомянутого законопроекта, представленного правительством Грузии Совету Европы, то он является дискриминационным по следующим причинам:

1. Законопроект не дает депортированным месхам того же статуса реабилитации, который уже предоставлен, вернувшимся в Грузию и реабилитированным, в том числе грузинам, армянам, грекам и т.д. Последние реабилитированы на основе закона 1997 года "О признании жертвами политических репрессий граждан Грузии и социальной защите репрессированных". Этот закон подразумевает восстановление прав,

которых лишились депортированные в результате политических репрессий. Посредством прохождения упрощенной судебной процедуры, указанный закон предоставляет депортированным также право на особую социальную защиту. Ни одно из этих положений не учитывает представленный законопроект. Так, после выхода из гражданства другой страны, после продажи имущества и прибытия в Грузию, депортированным дается только формальный статус репатрианта – по существу статус иностранца или лица, не имеющего гражданства. В то же время у репатрианта нет прочной гарантии на то, что он получит гражданство Грузии.

2. Законопроект предусматривает такие бюрократические процедуры и требования, осуществление которых в полной мере практически не представляется возможным для депортированных и их потомков. В отличие от других депортированных они должны представить многочисленные документы, в том числе и документ, удостоверяющий их депортацию. А такой документ им никто никогда не давал. Если учесть то обстоятельство, что после ферганской трагедии большинство депортированных несколько раз поменяло место жительства, что после распада Советского Союза депортированные оказались в разных государствах, что в процессе гонений многие из них потеряли соответствующие документы, совершенно ясно, что такие требования невыполнимы. Законопроект не дает им право идентифицировать свою личность на основе показания свидетелей в суде, как это предусмотрено законом "О признании жертвами политических репрессий граждан Грузии и социальной защите репрессированных" для других депортированных. Вследствие всего этого желающие репатрироваться легко могут стать жертвами произвола бюрократов разных уровней.

3. Законопроект не дает право суду в отличие от жертв других политических репрессированных в Грузии, подтвердить факт депортации и реабилитации, без которого депортированные из Грузии месхи, живущие в других республиках, не могут получить те социальные льготы, которыми пользуются жертвы политических репрессий в этих республиках.

4. Законопроект не дает права депортированным в процессе репатриации по собственному выбору определить место жительства в Грузии.

5. В отличие от закона "О признании жертвами политических репрессий граждан Грузии и социальной защите репрессированных" законопроект не дает депортированным месхам право на реституцию.

Вышеуказанный законопроект Совет Европы передал для экспертизы господину Джованни Коянецу (профессор международного частного права Римского университета "Ла Сапиенца") и господину Рональду

Шереру (начальник отдела гражданства Швейцарского федерального управления иностранцев). Их замечания совпадают с нашими. Фактически законопроект следует написать заново. Нужно заметить, и это главное, что грузинская сторона стремится направить весь процесс создания законопроекта по ложному пути. Если даже законопроект будет исправлен с учетом замечаний экспертов Совета Европы, он все равно непременно будет противоречить закону "О признании жертвами политических репрессий граждан Грузии и социальной защиты репрессированных", поскольку представленный законопроект, в конечном счете, предусматривает получение репатриантом гражданства Грузии после окончания испытательного срока. Исходя из этого, возникнут два разных закона с различными правовыми последствиями в отношении тех граждан Грузии, которые были депортированы из Грузии в советский период.

Такой закон повлечет за собой нарушение основного конституционного права граждан Грузии – равенства перед законом, что согласно Пакту о гражданских и политических правах, к которому Грузия присоединилась в 1994 году, является фундаментальным нарушением прав человека.

На дискриминационное содержание представленного законопроекта указала организация, имеющая консультативный статус Совета Европы и ООН – Федералистский Союз Европейских Национальностей.

Для того, чтобы обратить внимание Совета Европы на дискриминационную суть представленного законопроекта Служба репатриации коллективно подала в отставку 23 февраля 2001 года.

Вместе с тем, Служба репатриации совместно с пятью неправительственными организациями месхов разработала альтернативный законопроект, который был представлен правительственной комиссией реабилитации и репатриации депортированных месхов. Однако комиссия без всяких объяснений отклонила его.

В создавшейся ситуации лучшей формой решения, мы считаем приезд в Грузию эксперта Совета Европы, для выработки в результате консультаций правительственной и неправительственных организаций такого законопроекта, который будет отвечать требованиям Совета Европы. Мы будем также весьма благодарны, если Совет Европы рассмотрит возможность установления отдельного мониторинга на принятие и осуществление предложенного законопроекта.

Этими словами завершается текст наших замечаний, направленных в Совет Европы.

Совет Европы считал справедливыми сделанные нами замечания по представленному проекту закона правительством Грузии в Совет Европы.

25 сентября 2001 года состоялось пленарное заседание Парламентской ассамблеи Совета Европы. Комитет по мониторингу представил Ассамблее документ №9191, который является докладом о том, как Грузия выполняет свое обязательство перед Советом Европы. Был рассмотрен и вопрос депортированных месхов, что и отразилось в Резолюции принятой Парламентской Ассамблеей Совета Европы.

На основании обсуждения вышеупомянутого доклада (документ №9191) Ассамблея большинством голосов приняла Резолюцию №1257 (2001). Согласно 7 пункта 8 параграфа Резолюции Грузия в отношении депортированных месхов обязана выполнить следующее: "Ускорить работу, которая проводится Советом Европы совместно с Верховным комиссариатом ООН по беженцам по вопросу репатриации депортированного месхетинского населения, включая правовую экспертизу законопроекта "О репатриации лиц, депортированных из Грузии советским режимом в 40-х годах XX столетия" и с учетом того, чтобы депортированному месхетинскому населению предоставить тот же статус реабилитации, который был предоставлен вернувшимся в Грузию другим депортированным во время советского режима".

Следовательно, Совет Европы фактически отверг представленный властями Грузии проект закона и поручил правительству Грузии разработать такой проект, который бы концепционно совпадал с законопроектом, уже выработанным Службой репатриации совместно с неправительственными организациями депортированных месхов.

В начале ноября 2001 года в Тбилиси приезжают эксперты Совета Европы для окончательного согласования текста законопроекта с властями Грузии. Подготовка законопроекта поручена Министерству юстиции, которое в настоящее время вносит поправки в текст законопроекта, представленного правительством Грузии в марте этого года в Совет Европы. Но Резолюция № 1257 от 25 сентября 2001 года Парламентской Ассамблеи Совета Европы предъявила властям Грузии концептуально совершенно новые требования в отношении представленного законопроекта. До сих пор власти Грузии пытались навязать Совету Европы дискриминационный законопроект. Посмотрим какой путь выберет на этот раз Министерство юстиции, насколько оно сможет в столь короткий срок выработать такой законопроект, который удовлетворил бы требования Резолюции (№1257) Парламентской Ассамблеи Совета Европы. Это должно окончательно выясниться до начала ноября 2001 года.

**მოგზაურობა რუსეთის ფედერაციას,
აზერბაიჯანს, ცენტრალურ აზიასა და
თურქეთში – დეპორტირებულ მისხთა
ბანსახლების ადგილებში**

მიხეილ მირზიაშვილი

(„სტუდია რე“)

საქართველოდან 1944 წელს დეპორტირებულთა შესახებ ფილმის მომზადების პროექტი დასაწყისში გულისხმობდა ჩვენი გადამღები ჯგუფის მოგზაურობას ჩრდილო კავკასიასა და აზერბაიჯანში. ჩრდილო კავკასია და განსაკუთრებით კრასნოდარის მხარე ავირჩიეთ, რადგან იქ ეს ხალხი ყველაზე მძიმე (უუფლებო) მდგომარეობაშია. აზერბაიჯანის არჩევანი კი გეოგრაფიულმა სიახლოვემ და პრობლემისადმი სახელმწიფოებრივი (იგულისხმება აზერბაიჯანი) მიდგომის მაგალითმა განაპირობა.

მოგვიანებით, პრობლემაში ღრმად ჩახედვამ დაგვანახა, რომ დეპორტირებულთა დღევანდელი ყოფის შესახებ სრული სურათის შესაქმნელად მნიშვნელოვანი იყო ცენტრალურ აზიაში მოგზაურობა, სადაც მესხეთიდან გასახლებულთა უმრავლესობა სახლობს. ასევე, საჭირო გახდა მოგზაურობა თურქეთში, სადაც საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდეგ, მრავალი გადასახლდა.

რუსეთის ფედერაციის კრასნოდარის მხარეში მოგზაურობა

კრასნოდარის მხარეში მოგზაურობისას ჩვენს ჯგუფს (ემილ ადელხანოვი, მიხეილ მირზიაშვილი, მამუკა ყუფუარაძე) დაემატნენ დავით ჯაფარიძე, საქართველოს ლტოლვილთა და განსახლების სამინისტროდან და გიორგი ჩხეიძე ახალგაზრდა იურისტთა ასოციაციიდან (GYLA). ორივე მათგანი წევრია გაეროს ლტოლვილთა უზენაესი კომისარიატის (UNHCR) მიერ დაფინანსებული ახალგაზრდა იურისტთა ასოციაციის პროექტის ფარგლებში შექმნილი სამუშაო ჯგუფისა, რომელმაც საქართველოდან დეპორტირებულთა რეპატრიაციის კანონის პროექტი შეიმუშავა. მათ მონაწილეობამ დადებითად იმოქმედა გადამღები ჯგუფის მუშაობაზე.

მოგზაურობის წარმატებას ხელი შეუწყო დეპორტირებულთა

პრობლემზე მომუშავე ექსპერტებთან და ადგილობრივ (კრასნოდარის) ადამიანის უფლებათა დამცველ ორგანიზაციებთან კონსულტაციებშიც.

მოგზაურობამ დაადასტურა წინასწარი ინფორმაცია დეპორტირებულთა მძიმე მდგომარეობის შესახებ. ეს არაერთხელ დადასტურდა სატელევიზიო ინტერვიუებითა თუ პირადი საუბრებით. უნდა აღინიშნოს, რომ ჩვენ შეხვედით მესხეთიდან დეპორტირებულთა სხვადასხვა ჯგუფების წარმომადგენლებს (იერლი, ხემშილები და სხვა).

განსაკუთრებით უუფლებონი არიან 1989 წელს ფერგანის მოვლენების შემდგომ ჩამოსულნი. ადგილობრივი ადმინისტრაცია მათ არ ანიჭებს რაიმე იურიდიულ სტატუსს. თუმცა ადგილობრივი ადვოკატის განმარტებით, მათ რუსეთის ფედერაციის მოქალაქეობა უნდა მინიჭებოდათ ისევე ავტომატურად (თუ მათ მიერ არ იქნებოდა განცხადებული საწინააღმდეგო), როგორც სსრკ-ს სხვა მოქალაქეებს, რომლებიც 1992 წლისათვის ცხოვრობდნენ რფ-ს ტერიტორიაზე. საქმეს ვერც სასამართლოსადმი მიმართვამ უშველა. ადგილობრივმა სასამართლომ არ დააკმაყოფილა დეპორტირებულთა სარჩელი რუსეთის მოქალაქეობის მინიჭებისა და კრასნოდარში ლეგალური სტატუსით მუდმივად ცხოვრების შესახებ. მათი ადვოკატის განცხადებით რფ-ს სასამართლო სისტემის თავისებურების გამო შეუძლებელია სარჩელი გასცდეს საოლქო სასამართლოს ან საოლქო პროკურატურის კომპეტენციას. ეს უკანასკნელი კი ადგილობრივი ადმინისტრაციის მამებლურ პოზიციაზე დაგნან.

უნდა აღინიშნოს, რომ კრასნოდარის მხარეში ადგილობრივი ადმინისტრაციის მეცადინეობით დაკანონებულია განსაკუთრებული საპასპორტო რეჟიმი რაც ხელს უწყობს ძალოვან სტრუქტურებსა და კაზაკ მოხალისეებს მესხეთიდან დეპორტირებულთა დევნაში. ამგვარი დევნის მრავალი ფაქტის შესახებ ცნობილია საერთაშორისო და რუსული ადამიანის უფლებათა დამცავი ორგანიზაციების ანგარიშებიდან.

საპასპორტო რეჟიმის სიმკაცრე ჩვენმა გადამღებმა ჯგუფმაც გამოცადა. პირველად სასტუმროში განთავსებისას, როდესაც მხარის ადმინისტრაციის განკარგულებაზე დაყრდნობით, როგორც უცხოელებს ორ სასტუმროში უარი გვითხრეს განთავსებაზე. მეორედ, როცა მილიციის პატრული არ დაკმაყოფილდა ჩვენი საბუთების ქუჩაში შემოწმებით და გვაიძულა მილიციის განყოფილებაში წავსულიყავით. იქ ერთი საათი დაგვაკავეს და

ჩვენი საქმიანობის ხელახალი განმარტება მოგვთხოვეს.

კრასნოდარის მხარეში ჩვენ შევხვდით დეპორტირებულთა საზოგადოებრივი ორგანიზაციის "ვათანის" ადგილობრივ ლიდერებს, რომელთა პოზიცია და საქმიანობის ფორმა განსხვავდება მოსკოვის "ვათანისაგან". კრასნოდარის "ვათანიც" ერთგულია საქართველოში დაბრუნების იდეისა, მაგრამ თვლის რა რომ რეპატრიაცია ხანგრძლივი პროცესია უფრო მეტადაა დაკავებული მესხთა პრობლემების ადგილზე (ადგილობრივ ადმინისტრაციასთან) გადაწყვეტით. მათ ადვოკატმაც დაგვიდასტურა, რომ თუ არ მოხდა კრასნოდარში დეპორტირებულთა უფლებებში აღდგენა, მაშინ მათი საქართველოში დაბრუნება არა თავისუფალი არჩევანი, არამედ ზეწოლის შედეგი იქნება.

აზერბაიჯანში მოგზაურობა

აზერბაიჯანში მოგზაურობისას ჩვენს გადამღებ ჯგუფს დამატნენ დავით ჯაფარიძე, ლტოლვილთა და განსახლების სამინისტროდან და ლეონტი შიოშვილი, სოფ. ალიბეგლოს (აზერბაიჯანი, კახის რაიონი) ქართული სახალხო (სამოყვარულო) თეატრის დირექტორი. ბატონი შიოშვილი აზერბაიჯანული ენის ცოდნით მნიშვნელოვნად დაგვეხმარა მუშაობაში.

ჩვენ ვიმყოფებოდით აზერბაიჯანში დეპორტირებულთა განსახლების ძირითად რაიონებში. საბირაბადისა და საათლის რაიონებში უმთავრესად ისინი ცხოვრობენ, ვინც აქ ფერგანის და ყარაბახის მოვლენებამდე ჩამოვიდა. მაშინ, აზერბაიჯანის ხელისუფლებამ მნიშვნელოვანი დახმარება გაუწია მათ. აუშენა სახლები და დაასაქმა. აღსანიშნავია, რომ აზერბაიჯანის მხრიდან ამგვარი მიღება მნიშვნელოვნად განპირობებული იყო ენობრივი და კულტურული (რელიგიური) მსგავსების ფაქტორით.

მოგვიანებით, საომარი მოქმედებით დასუსტებულმა და მთიანი ყარაბახიდან დევნილების პრობლემებით დაკავებულმა აზერბაიჯანის ხელისუფლებამ ველარ შესძლო ფერგანის მოვლენებს გამორიდებულ მესხეთიდან დეპორტირებულთა დახმარება. მათი მნიშვნელოვანი ნაწილი ბაქოდან ჩრდილოეთით დაღესტნისაკენ მიმავალი გზის გარშემო (კუსარის რაიონი) დასახლდა და ადრე ჩამოსულთაგან განსხვავებით უკიდურესად მძიმე სოციალურ მდგომარეობაში ცხოვრობს.

აზერბაიჯანული "ვათანის" ლიდერებთან შეხვედრისას გამოიკვეთა, რომ ისინი კარგად იცნობენ და ითვალისწინებენ

ე.წ. “თურქი-მესხების პრობლემის” გარშემო საქართველოში არსებულ საზოგადოებრივ თუ პოლიტიკურ სიტუაციას. (აღსანიშნავია, რომ რამოდენიმე იქაური ახალგაზრდა განათლებას თბილისის უმაღლეს სასწავლებლებში იღებს). ამით აიხსნება, რომ ისინი მზად არიან, სათანადო ხელშეწყობის შემთხვევაში, საადაბტაციო პერიოდი (ენის შესწავლა და სხვა) ახლანდელი განსახლების ადგილებში გაიარონ. ამასთან, არ არიან კატეგორიულნი უშუალოდ მესხეთში დაბრუნების საკითხში. აქ, მესხთგან მრავალს საქართველოში დაბრუნება საკუთარი სახსრებით, სახელმწიფოსაგან მნიშვნელოვანი მატერიალური დახმარების გარეშე, შეუძლებლად მიაჩნია.

ცენტრალურ აზიაში მოგზაურობა

ჩვენ ვიმოგზაურეთ შემდეგი მარშრუტით: თბილისი – ტაშკენტი – ბიშკეკი – ალმაათა – ბიშკეკი – მოსკოვი – თბილისი.

ყირგიზეთში დეპორტირებულთა პრობლემებზე სასაუბროდ ჩვენ შევხვდით ბიშკეკსა და მის შემოგარენში მცხოვრებ მესხეთიდან დეპორტირებულებს მათი საზოგადოებრივი ორგანიზაციების ხელმძღვანელებს.

ქალბატონ ნარსინამ ჯამალოვა ხელმძღვანელობს “ყირგიზეთში მცხოვრებ თურქთა ასოციაციას”, მისი პოზიცია პრინციპულად არ განსხვავდება (თუმცა ნაკლებ კატეგორიულია) მახსუტ იზატოვის პოზიციისაგან, რომელიც იმ დროისათვის “დსთ-სა და შორეული საზღვარგარეთის ახალციხელ თურქთა საერთაშორისო ფედერაციის” პრეზიდენტი იყო. იზატოვის თქმით მათი ფედერაციის მიზანია ხელი შეუწყოს მესხეთიდან დეპორტირებულთა (“ახალციხელ თურქთა” -საკუთარი დასახელება მ.მ.) თურქეთში გამგზავრებას.

იზატოვის ცნობით 1996 წლის ნოემბერში ბიშკეკში შეიკრიბა მესხეთიდან დეპორტირებულთა 2700 წარმომადგენელი 11 ქვეყნიდან. მათ აირჩიეს 66 კაცისაგან შემდგარი უმაღლესი საბჭო. იმავე წლის ნოემბერში კიდევ ერთი ყრილობის გადაწყვეტილებით შეიქმნა “დსთ-სა და შორეული საზღვარგარეთის ახალციხელ თურქთა საერთაშორისო ფედერაცია”. ყრილობაზე განიხილეს ისტორიულ სამშობლოში დაბრუნების საკითხი. გამოიკვეთა სამი პოზიცია:

1. არ უნდათ ადგილებზე დარჩენა;

2. არ უნდათ საქართველოში დაბრუნება;
3. უნდათ მხოლოდ თურქეთში გადასახლება.

ნიშნად იმისა, რომ დეპორტირებულთათვის ამგვარი პოზიცია საერთოა მახსუტ იზატოვი იმოწმებს საანკეტო გამოკითხვის შედეგებს, რომელიც მისი თქმით ჩატარდა მესხეთიდან დეპორტირებულთა განსახლების ადგილებში ყოფილი სსრკს ტერიტორიაზე (ვფიქრობ, საქართველოს გამოკლებით მ.მ.).

ყაზახეთში მსგავსი ორგანიზაციის ლიდერებთან საუბრისას იგივე პოზიცია იგრძნობოდა. ყველა ამ პირთან შედგა სატელევიზიო ინტერვიუ, რომელიც ფილმში შევა.

აქვე მინდა ვთქვა, რომ განსხვავებული პოზიცია აქვს იუსუფ სარვაროვს, “მესხეთელ თურქთა” საერთაშორისო ორანიზაცია “ვიანის” თავმჯდომარეს. მას ჩვენ *მოსკოვში* ვესაუბრეთ. სარვაროვი მიიჩნევს, რომ მესხეთიდან დეპორტირებულნი უნდა დაბრუნდნენ უშუალოდ მესხეთში და არ ზოგადად საქართველოში.

მოსკოვშივე შევხვდით და ჩავიწერეთ ინტერვიუ რუსული ადამიანის უფლებების დამცველი ორგანიზაციის “მემორიალის” წევრთან ალექსანდრე ოსიპოვთან. იგი დეპორტირებულთა პრობლემებზე მომუშავე ერთ-ერთი ავტორიტეტული ექსპერტია. მას მრავალი ნაშრომი და წიგნი აქვს გამოქვეყნებული. ოსიპოვისგანვე კონსულტაციები მივიღეთ ჩრდილო კავკასიაში და კრასნოდარის მხარეში ჩვენი მომავალი მოგზაურობისათვის.

მოგზაურობისას ჩვენ რა თქმა უნდა არ შევზღუდულვართ მხოლოდ ორგანიზაციათა ლიდერებთან საუბრით. ქალაქებსა თუ სოფლებში შევხვდით უბრალო ადამიანებს, გავეცანით და გადავიღეთ მათი ყოფა. ვესაუბრეთ მათ მეზობლებს.

ამ საუბრების ზოგადი შთაბეჭდილება შემდეგია: ხანშიშესულები, რომელთაც უშუალოდ განიცადეს გადასახლების სიმძიმე, მაგრამ ახსოვთ მშობლიური კუთხე ახლანდელი განსახლების ადგილებიდან გადასვლის ერთადერთ შესაძლებელ ადგილად საქართველოს, უშუალოდ მესხეთს მიიჩნევენ.

ახალგაზრდა თაობა, რომელიც ცენტრალურ აზიაში დაიბადა მეტნაკლებად ადაპტირებულია ადგილობრივ საზოგადოებაში და დიდად არ მიისწრაფვის სადმე გადასახლებას. მათთვის მიგრაციის მოტივაცია უფრო მეტად ეკონომიკური და საყოფაცხოვრებო პირობების გაუმჯობესება უფროა ვიდრე ზეპირი გადმოცემები მესხეთის შესახებ.

აღსანიშნავია, რომ დეპორტირებულები ერთმანეთში ანსხვავებენ სხვადასხვა თემებს (ჯგუფებს) ე.წ. “ერლი-ს” (ადგილობრივი - თურქულად), ქურთებს, თარაქამა-ს და ხემშილებს (მუსლიმი სომხები). ამასთან საერთო აქვთ ის რომ, საკმაო ტრადიციული საზოგადოებაა. მათ შორის მყარია ოჯახის უფროსის და თემის უხუცესთა პატივისცემის ტრადიცია. მათში საკმაოდ ძლიერია თემისადმი ერთგულება და ერთ თემად ცხოვრების სურვილი. ამდენად, თითოეული მათგანი ცალ-ცალკე, მომავალი საცხოვრებლის არჩევანს ერთი მხრივ ოჯახის უფროსის, ხოლო მეორე მხრივ უმრავლესობის გადაწყვეტილებას უკავშირებს.

თ უ რ ქ ე თ შ ი მ ო გ ზ ა უ რ ო ბ ა

თბილისი - ვალე - ყარსი - იგდირი - ერზრუმი - ანკარა - ბურსა - სტამბოლი - თბილისი

თურქეთში ჩვენი მოგზაურობის მიზანი იყო შევხვედროდით საქართველოდან 1944 წელს დეპორტირებულებსა და მათ შთამომავლებს, რომელნიც 90 - იან წლებში შუა აზიიდან, აზერბაიჯანიდან, რუსეთიდანა და სხვა ქვეყნებიდან თურქეთში გადავიდნენ საცხოვრებლად. ჩვენი წინასწარი მონაცემებით მათი საერთო რიცხვი 10 000-მდე უნდა ყოფილიყო. თურქეთის ოფიციალური და არაოფიციალური პირების თქმით მათი რიცხვი 25 000 -მდეა.

თავიდან მოვინახულეთ ისინი, ვინც თურქეთის სახელმწიფომ 1994 წელს მიიღო სპეციალური პროგრამით და დაასახლა ყარსიდან სამხრეთ - აღმოსავლეთით 140 კმ-ით დაშორებულ ქალაქ იგდირში. აღნიშნული პროგრამის ფარგლებში 160-მა ოჯახმა უსასყიდლოდ მიიღო ბინა და ღრობითი შემწეობა. სახელმწიფო დაეხმარა მათ სპეციალობათა შესაბამისად შრომით მოწყობაში. ისინი გახდნენ თურქეთის მოქალაქეები. ჩასახლებულთა თქმით ისინი, თურქეთის ხელისუფლებისაგან, უახლოეს ხანში მოელიან მიწის ნაკვეთების გამოყოფას.

საუბარში გამოიკვეთა, რომ ისინი თავს გრძნობენ როგორც საკუთარ ქვეყანაში. იმავდროულად, უარს არ ამბობენ თაობათა ოცნებაზე დაბრუნდნენ სამშობლოში - ახალციხეში.

ჩვენი წინასწარი მონაცემებით თურქეთის მთავრობამ 90-იანი წლების დასაწყისში 350 ოჯახს გამოუყო მიწის ნაკვეთები ყარსის ვილაიეთში. თუმცა, ჩვენი მოგზაურობისას არც ჩასახლებულებმა და არც ოფიციალურმა პირებმა ეს ინფორმაცია არ დაადასტურეს.

აქვე მინდა ავღნიშნო, რომ თურქეთის სახელმწიფოს ამ პროგრამით გათვალისწინებული იყო 500 ოჯახის მიღება. ამჟამად, 160 ოჯახის

ჩასახლების შემდეგ, ეს პროგრამა აღარ ხორციელდება მიუხედავად იმისა, რომ სხვა მრავალმა ოჯახმაც მიმართა თურქეთის მთავრობას თხოვნით ჩაესახლებინათ თურქეთში. როგორც ოფიციალურმა პირმა, სახელმწიფო მინისტრის მრჩეველმა განგვიმარტა. თურქეთი რაიმე სპეციალური პროგრამით არ წაახალისებს ე.წ. “ოსმანური წარმოშობის” ეთნიკური ჯგუფების თურქეთში ჩასვლას, რადგან ამგვარი პროგრამის განხორციელებას სახელმწიფო ვერ მოერევა. ალბათ, ამით აიხსნება თურგუთ ომალის მიერ მხარდაჭერილი ნახსენები პროგრამის შეჩერება. იმავე ოფიციალური პირის განცხადებით, თურქეთი ამჟობინებს ამ ხალხს დღევანდელი განსახლების ადგილებზე დაეხმაროს. უფროსილდება რა საქართველოსთან კეთლმემობლურ ურთიერთობას, თურქეთი რეპატრიაციის პროცესს მაგერიალურ მხარდაჭერას მხოლოდ საქართველოს ხელისუფლების მიმართვის შემთხვევაში მოახდენს.

თურქეთში ჩასულთა სხვა კატეგორია ფორმალურად არალეგალური სტატუსითაა ქვეყანაში. ისინი ტურისტული ვიზებით ჩავიდნენ იქ და დარჩნენ. მათი განცხადებით თურქეთის ხელისუფლება ქვეყნის კანონის მოთხოვნის მიუხედავად მათ არ ღებნის (არ ახდენს მათ დეპორტაციას). ამდენად, მათ აქვთ საშუალება მშვიდად დარჩნენ ქვეყანაში და იპოვონ სამუშაო, თუმცა განიცდიან გაკვეულ შემლუღვებს როგორც თურქეთის მოქალაქეობის არმქონე პირები. მათი თქმით საშუალება არ აქვთ წამოიწყონ საკუთარი ბიზნესი.

ამ უკანასკნელი კატეგორიის ხალხს შეეხვდით როგორც იგდირში (აქ ისინი თურქეთის მთავრობის მიერ ჩასახლებულ ნათესავებს არიან შეფარებული) ისე თურქეთის სხვა მხარეებში.

თურქეთში ჩამოსულებს დაარსებული აქვთ საზოგადოებრივი ორგანიზაციები. ერთი ამგვარი ორგანიზაცია 1995 წლიდან მოქმედებს ბურსაში. მას ხელმძღვანელობს ვეისელ კილიჩი, რომლის ოჯახი ჯერ კიდევ 1929 წელს გადავიდა თურქეთში. ორგანიზაციის მთავარი მიზანია ხელი შეუწყოს თურქეთში ჩამოსულთა ადაბტაციას. ისინი შუამავლობენ თურქეთის ხელისუფლებასთან ახლად ჩამოსულებისათვის ლეგალური სტატუსისა და შრომის უფლების მინიჭების საქმეში. ეხმარებიან ჩამოსულებს სამსახურის მოძებნაში. იშვიათად შემწეობას აძლევენ უკიდურესად გაჭირვებულებს. ორგანიზაცია არსებობს ადრე ჩამოსულთა და გადმოსახლების პროცესის სხვა გულშემატკივართა შემოწირულობების ხარჯზე.

სტამბოლშია განლაგებული “ახალციხელი თურქების განათლების, კულტურისა და სოციალური მხარდაჭერის საზოგადოებრივი ორგანიზაციის” ცენტრალური ოფისი. ეს ახალგაზრდული ორგანიზაციაა რომელიც მიზნად ისახავს ერთმანეთთან დააკავშიროს სტუდენტობა და მოამზადოს

ისინი მომავალში ახალციხეში დასაბრუნებლად. ისინი საკმაოდ კარგად არიან ორგანიზებული, აქვთ თურქულენოვანი ვებგვერდი და გამოსცემენ ჟურნალს “ახისკა”. ეს ორგანიზაცია ახლადდაარსებულია და მისი ხელმძღვანელის რუსტემ მურსეგოგლუს თქმით თურქეთში სასწავლებლად ჩამოსულ 600-მდე სტუდენტს შორის 150-მდე მხარდამჭერი ჰყავს. მისივე თქმით, ამდენივე, სტუდენტი თურქეთში აპირებს საცხოვრებლად დარჩენას.

უნდა ითქვას, რომ მათგან ვისაც ჩვენ ვესაუბრეთ, არავის დაუყენებია საქართველოში დაბრუნების შემთხვევაში ტერიტორიული ავტონომიის მოთხოვნა. თუმცა მათი ხედვები ახალციხის, როგორც მხარის ისტორიის შესახებ საკმაოდ განსხვავდება საქართველოში გავრცელებული წარმოდგენებისაგან.

საქართველოში ჩამოსახლების პირობად ისინი მიიჩნევენ კომპაქტურად დასახლებას, იმავე რაიონებში საიდანაც მოხდა გასახლება, ენის, გრადიციებისა და სარწმუნოების შენარჩუნების მიზნით.

უმეტესობის წარმოდგენით საქართველოს ხელისუფლება მათგან ჩამოსახლების პირობად მოითხოვს ეთნიკურობისა და სარწმუნოების შეცვლას, რაც მათთვის აბსოლუტურად მიუღებელია. ლიდერთან საუბარში გარკვეული ანტაგონიზმი იგრძნობა მათ მიმართ ვინც საქართველოში დაბრუნდა და თავს ქართველად მიიჩნევს.

საქართველოში არსებული სოციალური და პოლიტიკური სიტუაციის გათვალისწინებით თუ იმ სურათს, რაც თურქეთში ვნახეთ, შევადარებთ ცენტრალური ამიის, ამერბაიჯანისა და განსაკუთრებით კრასნოდარის მხარისას, ნაკლებ მოსალოდნელია, რომ თურქეთში ფეხმოკიდებულმა და ადაპტირებულმა ამ კატეგორიამ აღვილად გადაწყვიტოს კიდევ ერთი მიგრაცია - ამჯერად საქართველოში.

მოგზაურობა საქართველოში 1944 წელს დეპორტირებულთა ამჟამინდელი განსახლების ადგილებში

მოგზაურობა მიზნად ისახავდა ფილმისათვის მასალის მოსაგროვებლად შევხვედროდით იმ დეპორტირებულებსა და მათ შთამომავლებს, ვინც შესძლო საქართველოში დაბრუნება და დასახლება. გარდა ამისა გვსურდა შეგვეტყო სამოგადოების ამრი რეპატრიაციის პროცესის შესახებ იმ მხარეებში სადაც ამჟამად სახლობენ დაბრუნებულნი და იქაც საიდანაც 1944 წელს მოხდა დეპორტაცია.

ამ მიზნით ვიმოგზაურეთ შემდეგი მარშრუტით: თბილისი – წალკა – ნინოწმინდა – ახალქალაქი – ახალციხე – სოფ. მუღარეთი (ახალციხის რ-ნი) – ასპინძა – აღიგენი – ნასაკირალი (ოზურგეთის რ-ნი) – იანეთი

(სამტრედიის რ-ნი)- ცხრამუხა (ხაშურის რ-ნი) – აგარები (ქარელის რ-ნი) – თბილისი.

დაბრუნებულთა ჩასახლების ადგილებში შემობლები მოვალად კეთილად არიან განწყობილი მათდამი, თუმცა ღეპორტირებულთა ახალი ჯგუფების ჩამოსახლების წინააღმდეგნი არიან. სამოგალოებაში ეს ტენდენცია 1989 წლის ფერგანის მოვლენების შემდგომ იღებს სათავეს. მაშინ, ფერგანიდან დევნილებმა გადაწყვიტეს თავი შეეფარებინათ საქართველოში ჩამოსახლებულ ნათესავებთან, რასაც წინ აღუდგნენ ამ უკანასკნელთა შემობლები. ამ დაძაბულობის შემდეგ ადრე ჩამოსახლებულმა რამოდენიმე ოჯახმა დატოვა საქართველო. ამის მაგალითია სოფელი ცხრამუხა, სადაც ათი ოჯახიდან მხოლოდ ერთი შემორჩა.

საქართველოში დღეს მცხოვრებ დაბრუნებულთა დიდი უმრავლესობა ადაბტირებულია ადგილობრივი პირობებისადმი. ახალგაზრდა თაობა კარგად ფლობს ქართულ ენას. ისინი სწავლობენ ქართულ სკოლებში, უნივერსიტეტებში. შესაბამისი ასაკის ახალგაზრდებმა გაიარეს სამხედრო სამსახური. თუმცა საერთო ეკონომიკური გასაჭირის გამო დიდია სამღვარგარეთ, თურქეთში ან რუსეთში, სამუშაოს საძიებლად წასულთა რიცხვი.

დაბრუნებულთა ქართულ სამოგალოებაში ინტეგრაციის შედარებით ცუდი შედეგის მაგალითია იანეთის დასახლება, აქ სხვა დასახლებული პუნქტებისაგან მოშორებით 35-მდე ოჯახია დასახლებული. წინათ, სიშორის გამო, ბავშვებს უჭირთ მემობელი სოფლის სკოლაში სიარული. ერთი წელია რაც იანეთში ამოქმედდა 9 წლიანი საშუალო სკოლა, მაგრამ ამჯერად პრობლემა ისაა, რომ ბავშვებს აღარ აქვთ კონტაქტი ადგილობრივ ბავშვებთან და მთლიანი თემიც გარე სამყაროსაგან იზოლირებულად ცხოვრობს.

მოგზაურობამ აჩვენა, რომ ღეპორტირებულებს, რომლებიც საქართველოში დაბრუნდნენ და დღესაც აქ არიან, ურჩევნიათ საქართველოში იცხოვრონ ვიდრე მის გარეთ, მაგრამ მათთვის ძალიან მნიშვნელოვანია თავისუფალნი იყვნენ არჩევანში სად დასახლდნენ მესხეთში და კერძოდ იმ სოფლებში საიდანაც იყვნენ გასახლებულნი, თუ საქართველოს სხვა რომელიმე კუთხეში.

ДАЛЕКО ОТ РОДИНЫ...

Михаил Мирзиашвили

Специальный репортаж из Турции
Комментарии Локального НПО Студия Ре

В одном из предыдущих номеров "Убежища" была опубликована статья о положении депортированных мекхетинцев в Центральной Азии, Краснодарском крае и Азербайджане. Статья основывалась на впечатлениях "Студии Ре", съемочная группа которой побывала во всех этих местах. На этот раз, 9-22 июня сего года съемочная группа "Студии Ре" под руководством г-на Михаила Мирзиашвили, побывала в Турции. Во время визита она посетила Игдир (город, расположенный неподалеку от Наоса), Анкару, Бурсу, Стамбул, Трапизон, а также несколько деревень населенных депортированными мекхетинцами. "Студия Ре" подготавливает документальный фильм о депортированных мекхетинцах, увидеть который у зрителя появится возможность в ближайшем будущем.

После развала Советского Союза депортированные мекхетинцы в основном из Центральной Азии и Азербайджана начали селиться в Турции, где их количество на сегодняшний день достигает 24-25 тысяч. Эту цифру приводят как турецкие официальные лица, так и само депортированное население.

Визит съемочной группы "Студии Ре" начался с Игдира, городка, расположенного на юго-востоке от Карса, в пригороде которого поселены люди принятые турецким правительством в рамках разработанной для них специальной программы (которая сейчас приостановлена и по словам турецкого правительства не видно никакой перспективы ее продолжения). Этой программой было предусмотрено принятие 500 семей, но, в конечном счете, эта цифра была доведена до 160. По заявлению депортированного населения, они обратились с просьбой о поселении к турецкому правительству, которую оно и удовлетворило. Для них было построено несколько пятиэтажных домов. В рамках программы, выехавшие в Турцию депортированные мекхетинцы получали кровительство. Правительство по мере своих возможностей помогало им в трудоустройстве по своей специальности. Чуть позже эти люди получили гражданство Турции.

Среди поселившегося в Турции депортированного населения можно выделить две группы: люди, приехавшие в Турцию в рамках правитель-

ственной программы и те, кто приехал по своей инициативе, на свой риск. Количество людей, приехавших по своей инициативе гораздо выше.

Надо отметить, что по местным законам, лица из второй группы считаются нелегальными мигрантами, но ни полиция, ни органы местного управления их не преследуют. С этой стороны, подход турецкого правительства к депортированному населению резко отличается от положения в Краснодарском крае, где депортированные месхетинцы лишены каких-либо прав. Условия жизни депортированного населения в Турции нормальны, в особенности же тех, кто поселился в рамках программы. Большая их часть работает по своей специальности, некоторые из них учителя, некоторые -ремесленники, а некоторые заняты малым бизнесом.

Депортированные месхетинцы проживают почти по всей территории Турции, хотя больше всего их живет в Бурсе. Надо отметить, что депортированное население поселено особняком, что вызвано их традицией жить вместе. Среди них есть люди старшего поколения, которые разговаривают по-грузински.

Депортированное население, живущее в Игдире заявляет, что они себя чужими не чувствуют, но не смотря на это все равно хотят вернуться в Ахалцихе. Надо отметить, что себя они называют ахалцихскими турками. Так их именует и турецкое правительство.

Депортированное население, живущее в Турции отличается довольно высоким уровнем организованности. Созданы различные по специфике своей деятельности организации. Например, работающие в Бурсе организации заняты посредничеством между новоприбывшими и правительством. Эти организации помогают новоприбывшим в трудоустройстве, в получении вида на жительство, а также оказывают юридическую помощь. Они создали совет старейшин, который устанавливает является ли то или иное лицо депортированным в 1944 году, или же его родственником. После установления этого, человеку оказывается помощь.

В Бурсе функционирует молодежная организация, которая ориентирована на помощь вышедших из депортированного населения студентов, которые приезжают в Турцию из стран бывшего Советского Союза. Организация стремится к созданию студенческой сети и к подготовки этих людей к возвращению в Грузию.

Можно однозначно сказать, что все общественные организации депортированного населения считают Ахалцихе своим родным краем. Большинство депортированного населения заявляет, что хочет вернуться в Грузию.

Гражданство Турции получили члены 160 семей, приехавших в Турцию в рамках программы турецкого правительства. Что касается остальных, то они более-менее смогли получить гражданство. Депортированное население поселилось в Турции в разные периоды. По закону Турции для натурализации необходимо иметь пять лет, те, кто смогли удовлетворить нормы получили гражданство. Те же, кто не имеет гражданства, внутри страны фактически пользуются всеми правами, кроме политических. Депортированное население подчеркивает, что им никто не мешает жить. Надо отметить, что у этих людей нет криминального имиджа и они не создают проблем правительству.

Надо обязательно отметить отношение турецкого правительства к вопросу репатриации депортированного населения. Официальное правительство считает, что депортированному населению должны помогать там где оно живет. Оно подчеркивает, что Турция им поможет в возвращении в Грузию, если Грузия сама обратится с просьбой об этом. Турецкое правительство вопрос депортированных месхетинцев считает чувствительной темой в турецко-грузинских отношениях и относится к нему довольно осторожно.

Достоинно внимания распространение среди живущего в Турции депортированного населения мнения, будто в Грузии существует закон, который для возвращения требует их "огрузинивания" и принятия христианства. Поэтому они в случае репатриации в Грузию, в частности в Месхетию, поселение группами считают обязательным условием. Они заявляют, что абсурдно говорить, что они вернутся в Месхетию и требуют ее присоединить к Турции. Похожее мнение господствует и в правительстве Турции, где однозначно заявляют, что для них неприемлема дестабилизация в Грузии. Этот факт подтверждает существование информационного вакуума в сфере репатриации, что способствует утверждению ложного мнения, как среди грузинского, так и живущего в разных странах депортированного населения.

დეკორტირებული მოსახლეობისა მიმართ საქართველოს პოლიტიკა და ევროსაბჭოს რეკო- მენდაციების

ნოდარ ნათაძე

(ფილოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორი, ფილოსოფიის
ინსტიტუტის სექტორის გამგე, საქართველოს „სახალხო
ფრონტის“ თავმჯდომარე)

1. საქართველოს სამხრეთი რაიონებიდან (ადიგენი, ახალციხე, ასპინძა, ახალქალაქი, ბოგდანოვკა, ამჟამად – ნინოწმინდა) მაჰმადიანური მოსახლეობის გადასახლება 1944 წლის 15–16 ნოემბრს იყო სსრკ ხელისუფლების ღონისძიება, რომელსაც მიზნად ჰქონდა სსრკ ტერიტორიაზე თურქეთიდან მისთვის არასასურველი პირების შემოსვლის გაძნელება და სასაზღვრო ზოლში თურქეთისადმი სიმპათიით განწყობილი მოსახლეობის არარსებობა. ამ მიზნით ამ მოსახლეობას ბრალად დაედო სახელმწიფოს წინააღმდეგ მიმართული მოქმედება და ეს ბრალდება მიღებული იქნა სახელმწიფოს ოფიციალურ პარაციად, თუმცა არაავტორი სასამართლო განხილვა მისი არ მომხდარა. ამ ბრალდებით გამოწვეული რეპრესია (გასახლება) მოეყვანა ხსენებულ რაიონთა მუსლიმანურ მოსახლეობას მთლიანად, ჩვილი ბავშვების ჩათვლით, რაც წარმოადგენდა დანაშაულს ადამიანობის წინააღმდეგ.

ზემოხსენებული გასახლება ჩატარდა სსრკ მთავრობის გადაწყვეტილებით. საქართველოს სსრ-ს, მისი ხელისუფლების მარიონეტული სტატუსის მიუხედავად, ამ გადაწყვეტილების მიღებაში და განხორციელებაში (სსრკ შინაგანი ჯარის მიერ) არანაირი მონაწილეობა არ მიუღია. ეს დანაშაული ჩადენილ იქნა საქართველოს ტერიტორიაზე, მაგრამ არა საქართველოს მიერ მოძრაობის შესაბამისად, ამ დანაშაულებრივ აქტზე პასუხისმგებლობა, ყოველგვარი ზარალის კომპენსაციის ჩათვლით, აწევს მხოლოდ სსრკ სამართალმემკვიდრეს – რუსეთის ფედერაციას, მაგრამ არა საქართველოს.

60-იან წლებში სსრკ-ს შედარებითი „დემოკრატიზაციის“ პროცესში სსრკ ხელისუფლებამ მოახდინა ზემოხსენებული (სასამართლო პროცესის გარეშე მიღებული) ბრალდებით რეპრესი-

რებულთა „რეაბილიტაცია“, ანუ მათ ზემოხსენებული ბრალდება მოუხსნა. ამ იურიდიულ ნაბიჯს, ისევე როგორც ზემოხსენებული ბრალდების მიღებასა და ზემოხსენებული რეპრესიის ჩატარებას 1944 წელს, არავითარი კავშირი არ ჰქონია საქართველოს სსრ მარიონეტულ ხელისუფლებასთან ან ამ უკანასკნელის პოზიციასთან გასახლებულთა მიმართ.

„რეაბილიტაციის“ შემდეგ, 60-იან წლებში 1944 წლის რეპრესიით დაზარალებულებმა და მათმა შთამომავლებმა მონინდომეს საქართველოში, თავის ძველ სამოსახლოში ანუ სასაზღვრო ზოლში დასახლება, მაგრამ სსრკ ხელისუფლებამ ეს არ დაუშვა იმავე მიზეზებით (იმავე მოტივებით), რომლითაც 1944 წელს ხელმძღვანელობდა ზემოხსენებული გასახლების (დეპორტაციის) დროს. საქართველოს მარიონეტული ხელისუფლება ისევე იდგა ამ გადაწყვეტილების მიღების პროცესის გარეთ, როგორც 1944 წლის რეპრესიის დროს.

1970-იან წლებში საქართველოს ხელისუფლებამ საქართველოს პატრიოტულად განწყობილი საზოგადოების გავლენით შემოიყვანა საქართველოში 1944 წელს დეპორტირებულთა რამდენიმე ათეული ოჯახი და დაასახლა სასაზღვრო ზოლის გარეთ.

თქმულიდან გამომდინარე, უსაფუძვლოა და იურიდიულად უმართებელოა, რომ საქართველოს სახელმწიფო დოკუმენტებში, რომლებიც 1944 წელს საქართველოდან გასახლებული მუსლიმანებისადმი ან მათი შთამომავლებისადმი გასატარებელ ამა თუ იმ ღონისძიებას ეხება (სწავლაში დახმარება, საცხოვრებლის მიცემა და ა.შ.), იხსენიებოდეს საქართველოს წინაშე მათი უდანაშაულობა, როგორც ამ ღონისძიებატა მოტივი, ან მათი წინათაობის მიმართ ჩადენილი დანაშაული, რომელიც, როგორც ვთქვით ზემოთ, საქართველოს არ ეკუთვნის.

2. იმავედროულად, 1944 წლის დამლევს მოხდა მაჰმადიანი მოსახლეობის ანალოგიური გასახლება სომხეთიდან, ისევე სსრკ მთავრობის გადაწყვეტილებით და სსრკ შინაგანი ჯარის ძალებით. ამ რეპრესიის მსხვერპლებიც ასევე რეაბილიტირებულ იქნენ სსრკ ხელისუფლების მიერ. 60-იან წლებში და ასევე მოიწადინეს თავის ძველ სამოსახლოში დასახლება. მათ უარი მიიღეს სსრკ-ს ხელისუფლების იმავე პოზიციის გამო. განსხვავება საქართველოსაგან გასახლებულთა მდგომარეობისაგან მხოლოდ იმაში გამოიხატა, რომ სომხეთის ხელისუფლებამ არც ერთი რეპრესირებული ოჯახი არ დაასახლა - არც სასაზღვრო ზონაში არც მის გარეთ.

დღეს სომხეთიდან 1944 წელს დეპორტირებულნი და მათი შთამომავალნი პოლიტიკურ ასპარეზზე საკუთარი სახელით არ ჩანან. ძნელი დასაშვებია, რომ ამიერკავკასიის რეგიონში დასახლებებაზე ხელი აღებული აქეთ. ამიტომ სავარაუდოა, რომ ისინი მიერთებულნი არიან საქართველოდან დეპორტირებულთა და მათ შთამომავალთა მასას და საქართველოში დასახლებას ესწრაფვიან.

ინფორმაციის სიმცირის და არსებული დოკუმენტების ჩვენი სახელმწიფოსთვის მიუწვდომლობის პირობებში (ეს დოკუმენტები რუსეთის ხელთაა) და საქართველოს დღევანდელი ხელისუფლების რუსული გამო პირობებში საქართველოს არ გააჩნია იმის საშუალება, რომ 1944 წელს დეპორტირებულ მაჰმადიანებსა და მათ შთამომავლობაში განასხვავოს საქართველოდან გასახლებულები სომხეთიდან გასახლებულთაგან.

3. სამხრეთ საქართველოდან მუსლიმანი მოსახლეობის დეპორტაცია არ იყო იგივე, რაც ჩრდილო კავკასიის ერების – ქისტების, ჩეჩნების, ბალყარელებისა და ყარაჩაელების გასახლება. ამ ორსავე აქციას საერთო ის ჰქონდა, რომ ეს იყო დანაშაული ადამიანთა დიდი ჯგუფის წინააღმდეგ, მათ შორის – ბავშვებისა და მოხუცებულებისა და ამდენად – ადამიანობის წინააღმდეგაც (ეს უკანასკნელი ტერმინი სწორედ ამ ეპოქის კუთვნილ მასობრივ დანაშაულთა კვალიფიცირებისათვის შეიქმნა). მაგრამ მათ შორის არსებითი განსხვავება ის იყო, რომ დანაშაულთა მეორე ზემოთჩამოთვლილი ჯგუფი (ჩრდილო კავკასიის ერთა შემთხვევაში) ამავე დროს იყო დანაშაული აგრეთვე ერთა წინააღმდეგ და ამდენადაც ისევ და ისევ ადამიანობის წინააღმდეგ. სახელდობრ, ხსენებული ოთხი დანაშაულით ხდებოდა (ჩანაფიქრის თანახმად) ოთხი ერის, როგორც ერის, მოსპობა მის წევრთა გაბნევის, ენის დაკარგვინების, საბოლოოდ – ასიმილაციის და სხვა ერში (ერებში) ათქვეფის სახით. პირველ შემთხვევაში ამ დანაშაულის ობიექტად ერი არ იყო. დეპორტირებული მოსახლეობა თავისი ცნობიერებებით (რაც გადამწყვეტია, თუ წმინდა ბიოლოგიურ ანუ რასისტულ პოზიციაზე არ დავდებით) ეკუთვნოდა ან ქართველ ერს, ან თურქ ერს, ან ქურთ ერს. რაიმე საერთო ეთნიკური სახელი რომელიც დედამიწის არც ერთ სხვა ერისას არ დაემთხვეოდა და საერთო ეროვნული თვითიდენტიფიკაცია მათ არ ჰქონიათ (ისინი თავს უწოდებდნენ „იერლი“ – თურქულ სიტყვას, რომელიც „ადგილობრივს“ ნიშნავს). ამგვარად ეს დანაშაული ვერ დაკვალიფიცირ-

დებოდა, როგორც ერის მოსპობა. შესაბამისად, ჩადენილი დანაშაულის გამოსწორება (თუკი ის შესაძლებელი ხდება) და დაზარალებულის კომპენსაცია (თუკი იგი შესაძლებელია) ეკუთვნის პიროვნებებს, როგორც ინდივიდებს, რომელნიც დანაშაულის მსხვერპლნი გახდნენ, და არა ერს, როგორც ერებად დაყოფილი კაცობრიობის ცალკე ინდივიდუალურ ნაწილს, რომელსაც ცალკე ეროვნული თვითცნობიერება და თავისი მთლიანობისათვის, როგორც ასეთისათვის, აბსოლუტური ღირებულების მინიჭების თვისება აქვს. ამიტომ, ზემოხსენებულ ჩრდილოკავკასიელ ხალხთაგან განსხვავებით, რომელთა ისტორიულ სამშობლოში დაბრუნება და რომელთა ამ სამშობლოს ეროვნულ (ეთნიკურ) ტერიტორიად აღდგენა კაცობრიობის მოვალეობა იქნებოდა იმ შემთხვევაშიც, დეპორტაციიდან რომ მრავალი თაობა იყოს ჩათვლილი (რადგან ეროვნული გარკვეულობის და სამშობლოს დაკარგვის ტრავმა ყოველი ინდივიდისთვის ტრავმად რჩება ამ თაობათა შემდეგაც), რელიგიური და პოლიტიკური ნიშნით გასახლებულთათვის ასეთი კომპენსაციის ამოცანა ვერ დადგება სხვაგვარად, თუ არა იმ კონკრეტულ ინდივიდთა მიმართ, რომელთაც დანაშაული პირადად შეეხოთ. ვინც თავის თავს თურქად თვლის (მცირე ნაწილი – ეთნიკური კუთვნილების გამო, უფრო დიდი ნაწილი – იმის გამო, რომ მისი წინაპრები საკუთარი გადაწყვეტილებით დაემორჩილდნენ იმ ასიმილაციურულ ძალადობას, რომელიც მათზე დამპყრობელმა თურქეთმა მოახდინა ან შემდეგ რუსეთმა მოახდინა, რადგან თურქული მოსახლეობა ამ ზონაში მას ქართულსა და ქართულად განწყობილს ერჩია. იხ. შ. ლომსაძე, მესხეთი), ის თავის სამშობლოდ თურქეთს რაცხს (რადგან, თუ საქართველოში დაბადებული არაა, არა აქვს საფუძველი თავის სამშობლოდ საქართველო შერაცხოს), ხოლო იმისთვის, ვინც თავს ქართველად თვლის და ამავე დროს, საქართველოში დაბადებული არაა, იმის საფუძველია, რომ საქართველო თავის სამშობლოდ შერაცხოს, მისი ეს ეროვნული თვითიდენტიფიკაციაა და არა მის წინაპართა საქართველოში ცხოვრების ფაქტი.

შენიშვნა 1. თქმულიდან ბუნებრივად გამომდინარეობს, რომ საქართველოს სახელმწიფოს უფლება აქვს და, თავის მოქალაქეთა უსაფრთხოების დასაცავად ვალდებულიცაა. საქართველოში დასახლების პრეცენდენტის შესახებ იცოდეს, იგი თავს ქართველად თვლის თუ თურქად, რათა ამით მისი მოსალოდნელი პოლიტიკური და მილიტარული ქცევის პროგნოზირება შეეძლოს.

შენიშვნა 2. ამ ანალიზიდან გამომდინარე დასკვნა, – რომ იმას, ვინც დეპორტაციით დაზარალდა, მისდამი ჩადენილი დანაშაულის გამოსწორებისა და კომპენსაციის მოთხოვნის უფლება აქვს, – არ ნიშნავს, რომ მას ამის მოთხოვნის უფლება დანაშაულის არჩამდენი სუბიექტისგან – საქართველოსგან – აქვს. (იხ. ზემოთ, პუნქტი 1.).

4. მცირემიწიან საქართველოში 1944 წლის გასახლების შემდეგ სწრაფად მოხდა ხსენებული ოთხი რაიონის ეკონომიკურ შესაძლებლობათა დემოგრაფიული ათვისება როგორც ადგილობრივი ქრისტიანი მოსახლეობის, ისე სხვა განსაკუთრებით მცირემიწიანი რაიონებიდან შემოსულთა მიერ. დღეს ამ რაიონებში მოსახლეობის მასობრივი შემომატება გარდუვალად გამოიწვევს სისხლიან კონფლიქტს, რის გამოც იგი დაუშვებელია.

5. მაჰმადიანი ქართველი მოსახლეობის კულტურული და ფსიქოლოგიური გათურქების პროცესში დიდი როლი ითამაშა რუსეთმა (XIX – XX ს.ს.), რომელსაც თვითმიზნად ჰქონდა ქართული ეროვნულ-სახელმწიფოებრივი პოზიციის დასუსტება საერთოდ და ამ ზონაში კერძოდ. ის ფაქტი, რომ სსრკ ხელისუფლებამ 1989 წელს მოაწყო გასახლებულთა ქლექტა ფერგანაში და რომ იგი დღეს თავის ტერიტორიაზე ვერ ქმნის უსაფრთხო პირობებს ამ ადამიანთა ცხოვრებისათვის, მხოლოდ იმის შედეგია, რომ რუსეთს კვლავაც ამ ადამიანების ხელით საქართველოში სისხლიანი დესტაბილიზაციის ორგანიზება სურს.

6. გასახლებულებისა და მათი შთამომავლების ერთი ნაწილი ფიქრობს, რომ ახალციხის, ახალქალაქისა და ნინოწმინდის (ყოფ. ბოგდანოეკის) რაიონები უნდა იყოს არა საქართველოს ტერიტორია, არამედ თურქეთის ტერიტორია, კერძოდ, ახალციხის საფაშო (როგორც ეს იყო XVII ს–დან 1830 წლამდე), რაც პირდაპირ წინააღმდეგობაშია საქართველოს კონსტიტუციასთან და საქართველოს საყოველთაოდ აღიარებული ტერიტორიის დაცვის ამოცანასთან. ეს პოზიცია ღიად ცხადდება გარკვეული პოლიტიკური ჯგუფების (მაგ. „ვათან“-ის) მიერ. ამგვარი პოლიტიკური პოზიციის ადამიანთა დასახლება საქართველოში შეუთავსებელია სახელმწიფოს ინტერესებთან.

7. საქართველოს ხელისუფლებას არა აქვს უფლება საქართველოში იმიგრაციის დაშვებისა, მცირე ზომითაც კი, მანამდე, სანამ არ დაუბრუნდება აფხაზეთიდან და ცხინვალის ზონიდან ლტოლვილები მათს სახლებში.

8. თუმცა, ზემოთქმულიდან გამომდინარე, საქართველო არაა ვალდებული, რომ თავის მიწაწყალზე დაასახლოს 1944 წელს მის ტერიტორიაზე სსრკ ხელისუფლების მიერ ჩადენილი დანაშაულის შედეგად რელიგიური ნიშნით გასახლებული არც ერთი პირი ან მისი შთამომავალი, მით უმეტეს, დაასახლოს არა თავისი კეთილი ნებით, არამედ როგორც უცხო უფრო ორგანიზაციის დაცვის ქვეშ მყოფი. მაგრამ საქართველოს ინტერესია არ დაკარგოს თავისი ეთნოსის ნაწილი, თავისი სისხლი და ხორცი, რომელმაც უცხო ძალების მოქმედების შედეგად თავისი ქართული ეროვნული თვითცნობიერება დაკარგა მთლიანად ან ნაწილობრივ. საქართველოს ინტერესია, თავის მიწაწყალზე შემოიყვანოს და თავისი დამოუკიდებელი დემოკრატიული ეროვნული სახელმწიფოებრიობის შენებაში ჩართოს ამ ადამიანთა ის ნაწილი, რომელსაც ამ პროცესში მონაწილეობა ჰსურს, კერძოდ, ჩართოს მაშინ, როცა ამ ადამიანის მენტალიტეტი ამისთვის მზად იქნება. აქედან გამომდინარე, საქართველო შემოიყვანს თავის მიწა-წყალზე, თავისი საკუთარი არჩევანით, სამხრეთ საქართველოდან სარწმუნოებრივი ნიშნით 1944 წელს გასახლებულ მაჰმადიან ქართველთა შთამომავლებს, მაგრამ შემოიყვანს იმ რაოდენობით და იმ ტემპით, რომლითაც შეძლებს მათთან მუშაობით, მათში საქართველოს ეროვნული სახელმწიფოებრიობის პრინციპთა ნათელი ცნობიერების შეტანას.

9. თქმულის გათვალისწინებით, ევროსაბჭოს რეკომენდაცია 2012 წლამდე საქართველოში 1944 წელს სსრკ მთავრობის მიერ გასახლებული მაჰმადიანი მოსახლეობის მთლიანად შემოსახლების შესახებ. მიუღებელია. ეს რეკომენდაცია შედეგია არაინფორმირებულობისა სოციალური ვითარების გამო და არასაკმარისი პასუხისმგებლობისა საქართველოს სახელმწიფოებრივი ინტერესების მიმართ.

ევროსაბჭოსთან ამ საკითხზე მოლაპარაკების მწარმოებელ ქართველ პარლამენტართა მოქმედება, კერძოდ, ის, რომ მათ ვერ აუხსნეს ევროსაბჭოს წევრებს რეალური ვითარება და არ გაუწიოს წინააღმდეგობა ამ რეკომენდაციის მიღებას, უნდა შეფასდეს როგორც უკიდურესი არასერიოზულობა და ეროვნული სახელმწიფოებრივი ერთგულების დეფიციტი.

ПОЛИТИКА ГРУЗИИ ПО ОТНОШЕНИЮ К ДЕПОРТИРОВАННОМУ НАСЕЛЕНИЮ И РЕКОМЕНДАЦИЙ ЕВРОСОВЕТА

Нодар Натадзе

(Доктор филологических наук, зав. сектором института философии,
председатель "Народного фронта" Грузии)

1. Выселение из районов Южной Грузии (Аджигенского, Ахалцихского, Аспиндзского, Ахалкалакского, Богдановского, ныне Ниноцминдского) мусульманского населения 15-16 ноября 1944 года было мероприятием властей СССР, которое имело целью затруднение проникновения на территорию Союза из Турции нежелательных лиц и отсутствие в приграничной зоне населения, симпатизирующего Турции. С этой целью указанное население было обвинено в антигосударственной деятельности, а это обвинение принято в качестве официальной позиции государства, хотя не произошло никакого его судебного рассмотрения. Вызванный этим обвинением акт репрессии (выселение) коснулся всего мусульманского населения вышеуказанных районов, включая грудных детей, что являлось преступлением перед человечеством.

Выселение было проведено по решению правительства СССР, причем Грузинская ССР, несмотря на марионеточный статус ее властей, в принятии этого решения и ее осуществлении (войсками МВД СССР) никакого участия не принимала. Это преступление было совершено на территории Грузии, но не ею. Соответственно ответственность за преступную акцию, включая любую компенсацию за причиненный ущерб ложится только на правопреемницу СССР – Российскую Федерацию, но не Грузию. В 60-е годы в процессе относительной "демократизации", власти СССР осуществили "реабилитацию" репрессированных по вышеуказанному обвинению (принятому без судебного процесса), сняв с них упомянутое обвинение. Этот юридический акт, также как обвинение и проведенная в 1944 году депортация никакого отношения не имеет к марионеточному правительству Грузинской ССР или его позиции относительно депортированных.

После "реабилитации", в 60-е годы, пострадавшие от репрессий 1944 г. и их потомки решили вернуться в Грузию к своим прежним местам проживания, т.е. поселиться в приграничной полосе, однако власти СССР не допустили этого по тем же причинам (по тем же мотивам),

которыми они руководствовались, при выселении (депортации) 1944 года. Грузинское марионеточное правительство опять-таки стояло вне процесса принятия этого решения, как и во время репрессий 1944 г.

В 70-е годы грузинские власти под влиянием патриотически настроенной общественности Грузии допустило приезд в республику нескольких десятков семей депортированных в 1944 году, поселив их вне пограничной зоны.

Исходя из сказанного, не имеет основания и юридически неправомерно, когда в грузинских государственных документах, в которых речь идет о мероприятиях (помощь в получении образования, выделения жилья и т.д.), проводимых в отношении мусульман и их потомков, выселенных из Грузии в 1944 г., говорится об их невинности перед Грузией, как о мотиве этих мероприятий или преступлений совершенных в отношении предыдущих их поколений, к которым как было сказано ранее, Грузия не причастна.

2. Вместе с тем, в конце 1944 года произошло аналогичное выселение мусульманского населения из Армении, также в соответствии с решением правительства СССР и силами войск МВД СССР. Жертвы этой репрессивной акции также были реабилитированы властями СССР в 60-х годах и они также пожелали вернуться в свои прежние места проживания. Однако им было отказано в виду той же позиции руководства СССР. Отличие их положения от депортированных из Грузии заключается только в том, что власти, Армении не позволили поселиться ни одной семье ни в приграничной зоне, ни вне ее.

Сегодня депортированные в 1944 году из Армении и их потомки на политической арене под "собственным именем" не видны и трудно допустить, что они отказались от желания вернуться в южно-кавказский регион. Поэтому можно предположить, что депортированные из Армении присоединились к массе депортированного из Грузии населения и их потомков, и стремятся вернуться в Грузию.

В условиях дефицита документов, доступных нашему государству (они находятся в ведении России) и в виду российской ориентации нынешнего правительства Грузии, наша страна не располагает возможностью четко разграничить депортированное население из Армении и Грузии.

3. Депортация мусульманского населения из Южной Грузии не было тем же, что выселение северокавказских народов – ингушей, чеченцев, балкарцев и карачаевцев. Обе эти акции имели ту, общую черту, что это было преступлением перед большой группой людей, в том числе

перед детьми и стариками, т.е. преступлением перед человечностью (этот последний термин был озвучен именно для квалификации массовых преступлений той эпохи). Однако, между ними существенным отличием было то, что среди вышеперечисленных преступлений вторая группа (в случае северокавказских народов) в то же самое время была – преступлением против народов и тем самым опять-таки – против человечности. Именно потому имеем четыре преступления (согласно задуманному), направленные против народов с целью их уничтожения, рассеяния, лишения родного языка. В конечном же счете, стремились к ассимиляции, слиянию северокавказцев с другим народом (народами). В первом случае объектом этого преступления не являлся народ. Депортированное население своим сознанием (что имеет решающее значение, если не стать на чисто биологическую или расистскую позицию) принадлежало или к грузинской или к турецкой национальности. Какого-то общего этнического названия и общей национальной самоидентификации у них не было (они называли себя "иерлы", что по-турецки значит "местный"). Поэтому преступление не могло быть квалифицировано как попытка уничтожения народа. Соответственно, исправление совершенного преступления (если это представляется возможным) и компенсация в отношении пострадавших (если это возможно), касается личностей как индивидов, поскольку жертвами преступления стали именно они. Это не касается нации, как отдельной индивидуальной части, разделенной на нации человечества, которой как таковой присуще свойство признания абсолютной ценности отличной национальной самоидентификации и своей целостности. Поэтому в отличие от упомянутых выше северокавказских народов, для которых возвращение на свою историческую Родину и восстановление этой Родины в качестве национальной (этнической) территории, было бы долгом человечества и в ином случае, если бы после депортации произошла смена многих поколений. Травма потери национального самоопределения и Родины для каждого индивида остается травмой и после этих поколений. Для выселенных по религиозному и политическому признаку задача такой компенсации не может возникнуть иначе как по отношению тех конкретных индивидов, которых указанное преступление коснулось впервые. Те, которые считают себя турками (меньшая часть из-за этнической принадлежности, большая же – в виду того, что их предки в силу личного решения подчинились ассимиляторской политике, осуществленной Турцией или затем проводила Россия, для которой в то время турецкое население было предпочтительнее, нежели грузинское и прогрузински настроенное (см.

Ш. Ломсадзе, "Месхети").

Если он считает своей родиной Турцию (поскольку, если он не родился в Грузии, то не имеет оснований считать родиной Грузию), но для того кто считает себя грузином и вместе с тем не родился в Грузии, есть основание считать ее своей родиной. Это – его национальная самоидентификация, а не факт проживания в Грузии его предков.

Замечание 1. Из вышесказанного выше следует, что грузинское государство имеет право и оно обязано в целях защиты безопасности своих граждан, во время поселения в Грузии, знать считает ли себя претендент грузином или турком с тем, чтобы прогнозировать его политическое и милитаристское поведение.

Замечание 2. Из этого анализа вытекает заключение, что тот кто пострадал от депортации и имеет право требовать исправления преступления, содеянного против него и компенсации убытка, не значит, что он имеет право требовать этого от субъекта – Грузии, не причастного к содеянному преступлению (см. выше пункт 1).

4. В малоземельной Грузии в 1944 году после выселения, в очень короткое время произошло демографическое освоение экономических возможностей указанных четырех районов как за счет местного христианского населения, так и переселившихся в этот регион из других крайне малоземельных районов. Сегодня в этих районах Месхети массовый приток населения неминуемо вызовет кровопролитный конфликт, из-за чего это недопустимо.

5. Большую роль в процессе культурного и психологического отуречивания грузино-мусульманского населения в XIX-XX вв. сыграла Россия, которая поставила себе самоцелью ослабление грузинской национально-государственной позиции вообще и в этой зоне (Самцхе-Джавахети) в частности. Тот факт, что власти СССР устроили в Фергане резню депортированного населения и оно сегодня на своей территории (например, в Краснодарском и Ставропольском краях) не создает безопасных условий проживания для этих людей (беженцев), результат того что Россия желает их руками спровоцировать кровавый конфликт, дестабилизацию в Грузии.

6. Одна часть депортированных и их потомков думает, что Ахалцхский, Адыгенский, Аспиндзский, Ахалкалакский и Ниноцминдский (бывший Богдановский) районы не территория Грузии и они должны входить в состав Турции в частности в качестве Ахалцхского Пашалыка как это было с XVII века до 1829-30 гг., что находится в прямом противоречии с конституцией Грузии и с общепризнанной задачей защиты ее границ. Эта позиция открыто объявляется определенными политическими группами

(например "Ватаи"). Поселение людей, придерживающихся подобной политической позиции несовместима с государственными интересами Грузии.

7. Грузинские власти не имеют права допустить иммиграцию в Месхети даже в малых масштабах до тех пор, пока не вернутся в свои дома беженцы из Абхазии и Цхинвали.

8. Хотя, исходя из вышесказанного, Грузия и не обязана поселять на своей территории ни одно лицо или его потомков депортированных по религиозному признаку в результате преступления, содеянного в 1944 году властями СССР, тем более – осуществить поселение их не по своей доброй воле, а как лиц, находящихся под защитой зарубежных организаций, но в интересах Грузии не лишиться части своего этноса, своей плоти и крови, которые из-за происков враждебных сил, утратили грузинское национальное самосознание полностью или частично. В интересах Грузии вернуть на свою территорию и включить в процесс построения независимой и демократической национальной государственности ту часть этих людей, которая желает участвовать в этом процессе. В частности, включить тогда, когда менталитет этих людей будет готов. Поэтому Грузия вернет на свою территорию, по своему выбору потомков грузин-мусульман, выселенных из Южной Грузии по религиозному признаку в 1944 году, но в том количестве и в том временном интервале, которые позволят, работая с ними утвердить в их сознании четкие принципы национальной государственности Грузии.

9. В соответствии со сказанным и учетом рекомендаций Евросовета о полном возвращении до 2012 года в Грузию, выселенного в 1944 году властями СССР мусульманского населения, реализация этого плана – недопустима. Эта рекомендация является результатом неинформированности относительно реальной ситуации и недостаточной ответственности в отношении государственных интересов Грузии. При этом действия тех грузинских парламентариев, которые вели переговоры по этому вопросу в Евросовете и в частности то, что они не сумели объяснить членам Евросовета реальное положение дел и не оказали противодействие этим рекомендациям, следует оценить как крайнюю несерьезность и дефицит верности принципам национальной государственности.

ჩვენნი ბულისტიკივილი

ანვარ პაპიძე

(ხალილ გოზალიშვილის ასოციაცია)

ქართველი ერის ტრაგედიაა, რომ ქართული საზოგადოება ვერ აცნობიერებს ქართველი კაცის შინაგანი ბუნების დამანგრეველ ძირითად მიზეზებს, ვერ ხედავს ჩადენილი დანაშაულის სიღრმეს და საშინელებას, ვერ ხედავს მონანიების საჭიროებას არა მარტო მესხების მიმართ, არამედ საერთოდ.

რაც შეეხება ქართველ ხალხს, რომელიც საუბედუროდ დეზინფორმირებულია, როგორც პრობლემის მნიშვნელობის, ისე შინაარსის შესახებ, მისთვის დეპორტირებული მოსახლეობა წარმოადგენს ქართველი ერის დაუძინებელ მტერს, საზიზღარი მტრის ხატს და არსებულ ვითარებაში ობიექტურად გარკვევის საშუალება მას არ გააჩნია.

ქართველი საზოგადოება ასევე გაურკვეველია ან უბრალოდ თვალს ხუჭავს და ყურს იყრუებს ყველაზე მთავარზე, ყველაზე გადაძწყვეტზე: ქართველ ერში არსებული სულიერი, მორალური და ზნეობრივი ფასეულობების კრიზისის მიზეზებზე.

მაგრამ რა ვქნათ, როგორ დავეუძლოთ მსოფლიოს დეპორტირებული ქართველების (მესხების) მიმართ ჩადენილი დანაშაული?

ჩვენ ხომ დასაფლავების უფლებაც კი წავართვით და ავუკრძალეთ თავის დროზე გარდაცვლილი მაჰმადიანის გვამით ქრიატიანულ სასაფლაოს „წაბილწვის“ საბაბით.

რა ვუყოთ 1989–91 წლების იმ საშინელ სინამდვილეს, როცა ქართველი ერის წარმომადგენლებმა საკუთარი სისხლი და ხორცი, ბოროტი იმპერიისაგან გატანჯული მაჰმადიანი მესხები – ბავშვები, ქალები, მოხუცები არ დაინდეს, დააშინეს, გააუპატიურეს, დაარბიეს და ლტოლვილებად აქციეს – განდევნეს საკუთარ სამშობლოდან. შემდეგ გაზეთებში დაიწერა: დასასვენებლად გავაგზავნეთ ზოგი მთაში, ზოგი ზღვაზეო?!

აი აქედან დაიწყო ქართველთა დაცემა და უბედურებაც, რადგან ვცოდეთ და ვიარეთ უგუნურობის, ძალადობის და სიძულვილის გზით.

აქცენტის გაკეთება ჩვენი მუსულმანობის შესახებ და ამით

ჩვენს კეთილსამედობაში ან ქართველობაში ეჭვის შეტანა და სამშობლოში დაბრუნებაზე უარის თქმა, რასაც ქართული საზოგადოება ხმამაღლა არ გამოთქვამს, მაგრამ გულისხმობს – დამღუპველია როგორც მთლიანად საქართველოს სახელმწიფოსათვის, ისე ქართველი ერისათვის, რადგან ასეთი მიდგომა ქართველ ხალხში და ქართულ სახელმწიფოში ამკვიდრებენ:

1. უნდობლობის, ეჭვიანობის, დაუნდობლობის და გულცივობის, ბოლშევიკურ ფსიქოლოგიას;
2. ტოტალიტალურ და სტერეოტიპულ აზროვნებას;
3. არამართლმადიდებლურ აღმასრულებლობის მოქალაქეების დისკრედიტაციასა და დისკრიმინაციას.
4. ქართულ სახელმწიფოებრივ ცნობიერებაში მუსლიმანი ქართველების უგულვებელყოფას, მათზე უარის თქმას;
5. ფლიდობას, ფარისევლობას, პოპულიზმს;
6. ქედმაღლობას, ყალბ პატრიოტიზმს და ისტორიის ფალსიფიკაციას;
7. საქართველოში და მეზობელ ქვეყნებში მცხოვრები მუსლიმანი ერების მიმართ ნეგატიურ დამოკიდებულებას;
8. თანამედროვე და სტრატეგიული აზროვნების უნარს მოკლებულ, ანტიდემოკრატიული და პროფაშისტური ცნობიერების მქონე პოლიტიკურ ლიდერებს და პოლიტიკურ აზროვნებას;
9. ისტორიული რეალობის უარყოფას.

როდესაც ჩვენ ასეთი მძაფრი სახის განცხადებას ვაკეთებთ, გათვითცნობიერებული გვაქვს მთელი მისი სერიოზულობა, მაგრამ ვართ ქართველი ერის განუყოფელი ნაწილი, ვაღიარებულად ვთვლით თავს და სრული უფლებაც გვაქვს ვიზრუნოთ არა მარტო მაჰმადიანი მასხების რეაბილიტაციისათვის, არამედ მთლიანად ქართველი ერის მომავლისათვის.

საქართველოს მმართველ წრეებს ჭეშმარიტ ქრისტიანებად მოაქვთ თავი და საბაბს არ უშვებენ ხელიდან, რათა ქრისტიანობასთან დაკავშირებული უქმე დღეები შემოიღონ და დაამკვიდრონ. ამავე დროს ავიწყდებათ ქრისტეს შეგონება, როცა კეთილი მწყემსი ერთი დაკარგული ცხვირის მოსაძებნად ოთხმოცდაცხრამეტს მიატოვებს.

ნუთუ რომელიმე თქვენთაგანი, რომლებსაც საკუთარი თავი მართლა ქრისტიანად მიგანჩიათ, ერთი წუთით მაინც არ დაფიქრებულხართ, რომ ღმერთი გამოცდას გიწყობთ, როდესაც, სისატიკით განიკითხავთ და ტანჯვაში ამყოფებთ საკუთარ ძმებს – დეპოტირებულ მესხებს?

თქვენ არა თუ გზადაბნეულის სწორ გზაზე დაყენება არ გინდათ, არამედ ვისთვისაც საქართველო საფიცრად არის გამხდარი, ვინც სულიერად თქვენზე სრულყოფილი ქართველია, ვისაც აქეთ შეუძლია ზნეობა იქადაგოს, იმის მიღებაც არ გინდათ და სამშობლოში ჩამოსვლას უკრძალავთ.

ერთი წუთით დაეუშვათ და დეპორტირებული მესხები ჰუმანოიდებს წავაყვანინოთ — მოკლედ გაეაქროთ (რაც ბევრის ოცნებაა) დედამიწის ზურგიდან. ამით რა თქმა უნდა, ეს მტკივნეული პრობლემა მოიხსნება და აღარ იქნება, მაგრამ მთავარი ეს არ არის, მთავარი უბედურება არის თვით დამოკიდებულება, ფსიქოლოგია, გული, სული და გონება — ერისა, რომელსაც შეუძლია სისასტიკით, ფარისევლობით და უგუნურობით გასწიროს თავისი ღვიძლი შვილი.

სწორედ ამ მოვლენის — უზნეობის აღზევებისა და მისი ჩუმი მხარდაჭერის, მორალური დაცემის გამო განიცდის პერმამენტულ დამარცხებებს წლების მანძილზე ქართველი ერი.

სწორედ ამის გამოა, რომ გაბატონდა სიძულვილი, დაიღვარა ძმათა სისხლი, აყვავდა ბანდიტიზმი და გაიფურჩქნა კორუფცია — ქართველი ერის უბოროტესი მტერი მთელი თავისი ისტორიის მანძილზე. აი ეს არის რეალობა და სინამდვილეში ამ გზით განაგრძობს კვლავ სიარულს საქართველო.

ჩვენი ასოციაციის პოზიცია რეპატრიაციის საკითხებში:

ა) ჩვენ კარგად გვესმის, რომ საქართველო დღეს უკიდურეს ეკონომიკურ, გაჭირვებაში იმყოფება, დარღვეულია მისი ტერიტორიული მთლიანობა, ასი ათასობით ლტოლვილს სახლ-კარი და სამუშაო არ გააჩნია. ყოველივე ზემო თქმულის ფონზე საუბედუროდ ჩვენ სამშობლოში დღეს შეინიშნება ანტიქართული, პრობოლშევიკური და პროფაშისტური იდეებით გაჟღენთილი მოძრაობები, რომლებიც საქართველოს საბოლოო დაღუპვით ემუქრება. ყოველივე ამის წინააღმდეგ თავს სწირავდნენ ქართველი მამულიშვილები, მაგრამ უმართავი განუკითხაობის აღზევებამ თავის დროზე ჩვენ მოგვიყვანა დღევანდელ უბედურ ყოფამდე.

ჩვენ ვიცით, დღეს საქართველოს მესხების რეპატრიაციის დაწყება თავისი ძალებით არ შეუძლია, მაგრამ პოზიციათა გამოთქმა, პოლიტიკური ნების დაფიქსირება და საკუთარ მოქალაქეებად აღიარება დეპორტირებული მესხების მიმართ მას ხომ შეუძლია? მხოლოდ ეს უნდა მოხდეს არა ფორმალური დეკლა-

რაციის სახით, გულის დონით და ფარისეველურად, არამედ გულწრფელად და საქმიანი ქმედებით, ქართველი კაცის ბუნებისათვის დამახასიათებელი ღირსებისა და სიყვარულის გრძნობით.

ჩვენი აზრით 1944 წლის 15 ნოემბერს სამცხე-ჯავახეთში მცხოვრები მაჰმადიანი ქართველების მიმართ განხორციელებული აქცია არის საქართველოს წინააღმდეგ მიმართული, განსაკუთრებით საშიში დანაშაული (გენოციდი), რომელიც მოითხოვს პოლიტიკურ და სამართლებრივ შეფასებას.

ბ) რეპატრიაციის პროცესში უნდა იყოს გათვალისწინებული, როგორც სახელმწიფოებრივი, ისე ადგილობრივი მოსახლეობისა და დეპორტირებული მესხების ინტერესები. ამავე დროს რეპატრიაცია უნდა მოხდეს დეპორტირებულთა დაბრუნების უსაფრთხო და ღირსეულ ვითარებაში. უზრუნველყოფილი უნდა იქნას ქართული სახელმწიფოს უშიშროება და ტერიტორიული მთლიანობა.

გ) რეპატრიაცია უნდა მოხდეს საქართველოს მთელ ტერიტორიაზე, მესხეთის ჩათვლით.

დ) დეპორტირებულების მიმართ გავრცელებული ყველა შეღავათები უნდა შეეხოს თვით ადგილობრივ მოსახლეობასაც.

ე) მაქსიმალურად უნდა იქნეს გამოყენებული საინფორმაციო საშუალებები საზოგადოებრივი აზრის დადებითად ჩამოსაყალიბებლად მესხების საქართველოში ჩამოსახლებასთან დაკავშირებით.

დღევანდელ ეტაპზე ჩვენთვის ყველაზე მთავარია, რომ თავი ვიგრძნოთ ჩვენი სამშობლოს ღირსეულ შვილებად და თანამემუღლებების თვალში ზიზღი, სიძულვილი და უნდობლობა კი არ ამოვიკითხოთ, არამედ თანადგომა და ახალი საქართველოს მშენებლობაში ქართველი მაჰმადიანებისათვის, დეპორტირებულ მესხებისთვის ღირსეული როლის აღიარება.

ვ) ამავე დროს აუცილებელია ქართული საინფორმაციო წყაროებისა და ინტელექტუალური ძალების დამოკიდებულების კარდინალური შემოტრიალება დეპორტირებული მესხების პრობლემის დადებითად გადაწყვეტის სასარგებლოდ. რაც მთავარია აუცილებელია ქართველი ისტორიკოსების და პოლიტიკური ელიტის მიერ სწორი და ჭეშმარიტი ინფორმაციის გავრცელება დეპორტირებულ მესხებთან დაკავშირებით, როგორც ადგილობრივ, ისე დეპორტირებულ მოსახლეობაში.

დღეს ჩვენ მესხი ახალგაზრდობა ქართულ ენაზე ესწავ-

ლობთ საქართველოს უმაღლეს სასწავლებლებში.

თითოეული ახალი ქართული სიტყვა ჩვენთვის ახალი სამყაროა, ახალი განცდაა, ქართველ ერთან დამაკავშირებელი ფოლადის ძაფებია. ამ ფოლადის ძაფებით დედა ენის გარეშე ჩვენ ვერ გავხდებით ქართველი ერის, საქართველოს ჭეშმარიტი შვილები

ჩვენ გვინდა სრულყოფილად შევისწავლოთ ჩვენი წინაპრების დედა ენა – ქართული ენა, საქართველოს ისტორია და ამით დავიბრუნოთ ყველაზე წმინდათა—წმინდა საგანძური, რაც ისტორიის ბედუკუღმართობამ და საქართველოს მტრებმა წაგვართვეს.

НАША ДУШЕВНАЯ БОЛЬ

Анвар Папидзе

Трагедия грузинского народа заключается в том, что грузинское общество не осознает основных причин разрушительности внутренней природы сегодняшнего грузина, не видит глубины и опасности содеянного преступления, не видит необходимости покаяния не только по отношению к месхам, но и вообще.

Что касается грузинского народа, который к несчастью, дезинформирован как в смысле значения проблемы, так и ее содержания, то для него депортированное население является образом неусыпного, омерзительного врага. В нынешней ситуации у него нет возможности объективно разобраться с положением дел.

Грузинское общество также не разобралось или же просто закрывает глаза и затыкает уши на самое главное, на самое решающее: на существование в грузинском народе причины кризиса духовных, моральных и нравственных ценностей. Однако, что делать и как скрыть от мирового сообщества преступление, содеянное против депортированных грузин (месхов). Мы ведь в свое время отняли право, запретили месхам даже хоронить умерших под предлогом "осквернения" христианских кладбищ телами усопших мусульман.

Что делать с ужасной действительностью 1989-91 годов, когда представители грузинского народа свою плоть и кровь, измученных империей зла мусульман месхов – детей, женщин, стариков не пощадили, запугав, изнасиловав, устроив погром, превратили в беженцев, изгнали из собственной Родины. Потом же в газетных писали: мы их отправили на отдых – одних в горы, а других – на морское побережье?!

Вот отсюда началось падение и несчастья грузин, так как мы грешили и шли путем насилия, бездумности и ненависти.

То обстоятельство, что акцентируется наша мусульманская вера и тем самым вносится подозрение в отношении нашей благонадежности и принадлежности к грузинскому народу, а потому отказ в возвращении на Родину, о чем грузинское общество не говорит открыто, но подразумевает – губельно как для грузинского государства в целом, так и для грузинского народа, поскольку такой подход ведет к утверждению в грузинском обществе:

1) недоверия, подозрительности, беспощадности и бессердечности, большевистской психологии;

2) тоталитарного и стереотипного сознания;

3) дискредитации и дискриминация граждан неправославного вероисповедания;

4) тенденций непризнания в грузинском государственном сознании грузин-мусульман, отказа от них;

5) коварства, фарисейства, популизма;

6) лжепатриотизма и фальсификации истории;

7) негативного отношения к мусульманским народам, живущим в Грузии и в соседних странах;

8) политического менталитета и лидеров, лишенных свойства современного и стратегического мышления, отличавшихся антидемократическими и профашистскими наклонностями;

9) неприятия исторических реалий.

Делая такое резкое заявление, мы осознаем всю серьезность его значения, но являясь неотъемлемой частью грузинского народа, считаем своим долгом и имеем на то полное право, заботиться не только о реабилитации месхов, но и о будущем грузинского народа вообще.

Правящие круги Грузии выдающие себя за истинных христиан и не упускающие случая утвердить в календаре выходные дни, связанные с христианством, в то же самое время забывают заповедь Христа о добром пастыре, в поисках одной заблудшей овцы, оставившим без при-

смотря 99 овец. Неужели кто-то из вас, действительно считающий себя христианином, хоть на минуту не задумывается, что Господь испытывает вас, когда вы судите с беспощадностью и держите в муках собственных собратьев – депортированных месхов?

Вы не только заблудшего не можете поставить на путь истины, но и тем, для которых Грузия – земля обетованная, которые духовно более совершенные грузины, чем Вы и могут вам проповедовать азы нравственности, запрещаете вернуться на Родину.

Допустим на одно мгновение, что депортированных месхов забрали гуманоиды – одним словом они испарились (что является мечтой для многих) с лица земли. Тогда эта болезненная проблема будет упразднена, но не это главное. Главное несчастье – это само отношение, психология, сердце, душа и разум нации, которые могут со всей беспощадностью, фарисейством и бездумьем отвергнуть своих родных детей. Именно в виду этого явления – разгула безнравственности и его безропотного потворства, в силу упадка морали, терпит перманентные поражения на протяжении многих лет грузинский народ.

Именно поэтому господствует у нас ненависть, пролилась кровь братьев, процветает бандитизм и коррупция – злейшие враги Грузии, на протяжении всей ее истории. Это и есть реальность и Грузия в действительности продолжает идти этим несправедливым путем.

Позиция нашей ассоциации в вопросах репатриации:

а) Мы прекрасно понимаем, что сегодня Грузия находится в крайне тяжелом экономическом положении, нарушена ее территориальная целостность, сотни тысяч беженцев не имеют крова над головой и работы. На фоне всего сказанного выше, к несчастью на нашей Родине сегодня заметна активизация движений, пронизанных антигрузинскими, пробольшевистскими и профашистскими идеями, которые грозят Грузии окончательной гибелью. Против всего этого самоотверженно боролись грузинские мамулишвили (сыны Отечества), однако безудержный разгул беспредела в свое время, привел нас к нынешнему несчастному состоянию. Мы знаем, что сегодня Грузия своими силами не в состоянии начать репатриацию месхов, но высказать свою позицию, зафиксировать политическую волю и признать свои обязательства по отношению к депортированным месхам она может. Однако, это должно произойти не в виде формальной декларации и фарисейства, а чистосердечно и конкретными делами, с присущими грузинской натуре чувством достоинства и любви.

По нашему мнению, осуществленная 15 ноября 1944 года в Самцхе-Джавахети акция по отношению к проживавшим там грузинам-мусульманам, является направлением против Грузии особо опасным преступлением (геноцидом!), которая требует политической и правовой оценки.

б) В процессе репатриации должны быть учтены, как государственные, так и интересы местного населения и депортированных месхов. При этом репатриация должна проходить в условиях безопасности и достойного возвращения депортированных. Должны быть обеспечены безопасность и территориальная целостность грузинского государства.

в) Репатриация должна быть осуществлена с охватом всей территории Грузии, включая Месхети.

г) Все льготы, предоставляемые депортированным, должны касаться и самого местного населения.

д) Следует максимально использовать средства массовой информации с целью формирования положительного общественного мнения в связи с возвращением месхов в Грузию.

На нынешнем этапе для нас самое главное, чтобы мы ощутили себя достойными сынами нашей Родины и смогли бы видеть в глазах своих соотечественников не презрение, ненависть и недоверие, а содействие, признание за депортированным населением – за грузинами-мусульманами права достойного участия в строительстве новой Грузии.

е) Вместе с тем, крайне необходим кардинальный сдвиг с точки зрения отношения грузинских средств массовой информации и интеллектуальных сил общества в пользу положительного решения проблемы депортированных месхов. Самое главное, чтобы было обеспечено распространение истинной информации со стороны грузинских историков и политической элиты в связи с вопросом депортированных месхов, как среди местного населения, так и среди депортированных месхов.

Сегодня мы – молодые месхи учимся в ВУЗ-ах Грузии на грузинском языке. Каждое новое грузинское слово для нас – новый мир, новое мироощущение, стальные нити, связывающие с грузинским народом. Без этих нитей, без родного языка мы не сможем стать истинными сынами грузинского народа, Грузии. Мы хотим в совершенстве овладеть родной речью наших предков – грузинским языком, историей Грузии и этим вернуть себе самое сокровенное и священное достояние, чего нас лишили враги Грузии и превратности истории.

მიგრაციის საერთაშორისო ორგანიზაცია მისხტა საკითხის შესახებ

რექსანა სარა რასმუსენი

(IOM-ის მისია საქართველოში)

1. IOM-ის საქმიანობა საქართველოში

მიგრაციის ინტერნაციონალური ორგანიზაცია (IOM) არის, 1951 წელს დაარსებული შიდასამთავრობო ორგანიზაცია, ჰყავს 86 წევრი და 41 სახელმწიფო დამკვირვებელი. IOM-ის მანდატი მიგრაციის საკითხების ფართო სპექტრს მოიცავს. ორგანიზაციის სტატუსი გულისხმობს დახმარების გაწევას ნებაყოფლობითი დაბრუნებისას, მიგრაციის, რეპატრიაციის, ლტოლვილების განსახლების დროს, ქვეყნის შიგნით იძულებით გადაადგილებულ პირთა, დაბრუნებულების ან სხვა ემიგრანტების დახმარებას საჭიროების შემთხვევაში. დახმარება ხორციელდება შეთანხმების საფუძველზე ტრანსპორტირებაში, შერჩევაში, სწავლებაში, ემიგრანტების სამედიცინო შემოწმებასა და მიღების გაადვილებაში, განსახლების ახალ ადგილებში ემიგრანტების სოციალურ და ეკონომიკურ ინტეგრაციაში.

IOM-ის მიმდინარე საქმიანობა საქართველოში მოიცავს: პროგრამების შემუშავების შესაძლებლობას სამთავრობო სტრუქტურების ჩასართავად საზღვრების მართვაში და მიგრაციის პოლიტიკაში; ქართული არასამთავრობო ორგანიზაციების მუშაობის უზრუნველყოფას მიგრაციის სექტორში, არალეგალური მიგრაციის და ტრანსპორტირების გამოვლენას და აშშ ლტოლვილთა პროგრამის ნაწილის დამუშავებას შეერთებული შტატების მთავრობის დახმარებით.

2. IOM და მესხების რეპატრიაცია

IOM ჩაბმულია მესხების რეპატრიაციის საკითხში, საქართველოში მოდვაწეობის პირველივე 1994 წლიდან. მას შემდეგ მისი საქმიანობა მოიცავს:

- გამოკვლევებს,
- აქტიურ მონიტორინგს ამ სფეროს განვითარებისათვის,
- რჩევების შეთავაზებას ზოგიერთ პრაქტიკულ და სამართლებრივ საკითხებში,

- დახმარების პატარა პროგრამას მესხების აზერბაიჯანიდან დასაბრუნებლად.

1997 წელს IOM-ის ვენაში მდებარე ტექნიკური თანამშრომლობის ცენტრმა გამოაქვეყნა მესხების საკითხის სრულყოფილი გამოკვლევა სათაურით “ყოფილი საბჭოთა კავშირის დეპორტირებული ხალხები: მესხების საკითხი”.

1999 წლის სექტემბერში და მარტში IOM იღებდა მონაწილეობას მესხების საკითხთან დაკავშირებულ ორ შეხვედრაში, რომლებიც შედგა ჰააგაში და ვენაში. ამ შეხვედრებს მასპინძლობდა OSCE-ის ნაციონალური უმცირესობების საკითხების უმაღლესი რწმუნებული (კომისარი) და ორგანიზებული იყო UNHCR-ის და „ღია საზოგადოებრივი ინსტიტუტის იძულებით გადაადგილებულთა პროექტებ“-თან თანამშრომლობით. ორივე, მასპინძელი ქვეყნის მთავრობა, მესხი ხალხის წარმომადგენლები და მესხური ორგანიზაციები მონაწილეობას იღებდნენ ამ შეხვედრებში. მათ მიზანს წარმოადგენდა რეგიონთა შორისი დიალოგის ხელშეწყობა და მესხეთის საკითხის გადაჭრის მხარდაჭერა.

საქართველოს ევრო საბჭოში შესვლის (1999 წლის მაისი) და ქვეყანაზე გარკვეული მოვალეობის დაკისრების შემდეგ, რაც ეხებოდა მესხების რეპატრაციას, IOM-მ მეტად ინტენსიური გახადა მონიტორინგი და ფეხდაფეხ მიჰყვებოდა ამ საკითხის განვითარებას. მონიტორინგი ტარდება, საქართველოში არსებული სხვა ინტერნაციონალურ ორგანიზაციებთან მჭიდრო თანამშრომლობით, მაგალითად ისეთ ორგანიზაციებთან როგორებიცაა OSCE, UNHCR და IFRC.

IOM აქტიურად იღებდა მონაწილეობას საქართველოში ჩატარებულ იმ კონფერენციებში და შეხვედრებში, რომლებზედაც განიხილებოდა მომავალი კანონმდებლობა, და რამოდენიმე საკითხთან დაკავშირებით თავისი რჩევები შეიტანა იმ კანონის პროექტის მომზადების დროს, რომელიც ეხება მესხების რეპატრაციას.

ასეთი მონაწილეობის შედეგად, IOM ინარჩუნებს რეგულარულ კონტაქტებს ისეთ სახელმწიფოებრივ სტრუქტურებთან, რომლებიც არიან ამ საკითხებზე პასუხისმგებელნი – საგარეო საქმეთა სამინისტრო, იუსტიციის, ლტოლვილების და მათი განსახლების, აგრეთვე – ქართულ არასამთავრობო ორგანიზაციებთან, რომლებიც ჩართულნი არიან მესხეთის საკითხში.

3. IOM-ის მესხებთან დაკავშირებული მომავალი საქმიანობა

IOM-ის დახმარების მომავალი შესაძლებლობები, დამოკიდებული იქნება სამართლებრივი საკითხების რეზოლუციებზე და რეპატრიაციის პირობებზე, რომლებიც ჯერ ისევ დგას დღის წესრიგში.

ხშირად განიხილებოდა რეპატრიანტთა რაოდენობის ნათელი სურათის დადგენის საჭიროება, რასაც შეუძლია საშუალება მისცეს საქართველოს მთავრობას რეალურად შეაფასოს მოცემული საკითხი. 2000 წლის ოქტომბერში, IOM-ის გენერალურმა დირექტორმა შესთავაზა საქართველოს მთავრობის ოფიციალურ პირებს, რომ როცა რეპატრიაციის კანონიერი პირობები დადგინდება, IOM-ს შეუძლია მოამზადოს მიმოხილვა, დაბრუნების სურვილის მქონე მესხების რიცხვის მითითებით.

მეორე საკითხი, რისი გამოკვლევაცაა საჭირო, არის პროექტები, რომლებიც მიზნად ისახავენ ინტეგრაციის განვითარებას, რეპატრიანტთა და მესხების ჩასახლების რაიონებში, ადგილობრივ ურთიერთობათა თვით-გაძლიერება.

МЕЖДУНАРОДНАЯ ОРГАНИЗАЦИЯ МИГРАЦИИ И ВОПРОСОВ МЕСХОВ

Рексане Сара Рассмусен

(миссия МОМ в Грузии)

1. Деятельность Международной Организации Миграции

Международная Организация Миграции (МОМ) -межгосударственная организация, основанная в 1951 году. В настоящее время она объединяет 86 стран-членов и 41 – со статусом наблюдателей. Мандат МОМ включает широкий спектр вопросов миграции. Устав этой организации

обеспечивает помощь добровольному возвращению, миграции, репатриации или расселению беженцев, перемещенным лицам или другим мигрантам, нуждающимся в помощи. Это делается посредством транспортировки, селекции, тренинга, медицинского обслуживания мигрантов и деятельности, облегчающей их прием, социальную и экономическую интеграцию в новых местах поселения.

Деятельность МОМ в Грузии в настоящее время охватывает следующие направления:

а) разработку емких созидательных программ для правительственных структур, занимающихся вопросами управления в приграничных зонах и миграционной политикой;

б) оказание емкого созидательного содействия грузинским неправительственным организациям (НПО), работающим в области миграции, исследований в сфере нелегальной миграции и трафикинга, а также реализации проектов, финансируемых американским правительством, связанных с проблемами беженцев.

2. МОМ и репатриации месхов

МОМ участвует в решении вопроса репатриации месхов, начиная с 1994 года. До настоящего времени ее деятельность охватывает:

- 1) исследования,
- 2) активный мониторинг процессов в этой области,
- 3) оказание содействия в решении некоторых практических и правовых вопросов,
- 4) малая программа содействия репатриации месхов из Азербайджана.

В 1997 году Центр технического сотрудничества в городе Вене опубликовал всестороннее исследование, связанное с проблемой месхов – "Депортированные народы в бывшем СССР: вопрос месхов".

В сентябре 1998 года и в марте 1999 года Международная Организация приняла участие в двух международных встречах, касавшихся вопроса месхов, которые состоялись в Гааге и Вене. Это встречи были проведены по инициативе и под руководством Верховного комиссара по делам национальных меньшинств в сотрудничестве с международной структурой UNHCR и проектом "Миграция насильственно перемещенных лиц" института открытых обществ. Во встречах принимали участие представители правительств тех стран, где проживают месхи, а также – месхские организации. Целью этих встреч было – содействие процессам международного диалога и сотрудничества для решения проблемы ре-

патриации месхов.

После принятия Грузии в мае 1999 года в состав Евросовета и взятых ею обязательств в связи с проблемой репатриации месхов, МОМ активизировала свою деятельность в мониторинге, пристально следя за развитием процессов в этом вопросе. Мониторинг осуществляется в тесном сотрудничестве с международными организациями, представленными в Грузии (OBSE, UNHCR, IFRC).

МОМ активно участвовала в конференциях и встречах, проведенных в Грузии, на которых рассматривались вопросы будущего законодательства и представила некоторые свои предложения в связи с законопроектом о репатриации месхов. МОМ поддерживает постоянный контакт с такими правительственными структурами Грузии, как Министерство иностранных дел, юстиции, беженцев и расселения, а также с НПО, которые занимаются указанной проблематикой.

3. О будущей деятельности МОМ в области проблемы месхов

Оказание помощи со стороны МОМ будет основываться на правовых вопросах, связанных с процессом репатриации, которые пока еще не решены. Была многократно рассмотрена целесообразность определения точного числа желающих вернуться в Грузию, что позволило бы грузинскому правительству более реалистично оценить обстановку. В октябре 2000 года Генеральный директор МОМ, предложил официальным властям Грузии провести опрос, который выявит количество месхов, желающих вернуться на историческую Родину, поскольку вопрос репатриации месхов остается одним из важнейших приоритетов страны.

Другой проблемой, в решении которой мог бы принять участие МОМ – это круг вопросов, связанных с процессами интеграции репатрированных месхов и местного населения в тех местах, куда возвратятся депортированные.

მესხური დიასპორა ყირგიზეთში—ისტორიულსამ- შობლოში რეპატრიაციის პერსპექტივები

რ. რაფატოვი

ყირგიზეთი, ქ. ბიშკეკი

ყოფილი სსრკ-ის სიერცეებში მცხოვრებ უამრავ ხალხათა შორის განსაკუთრებული ადგილი უჭირავთ ე.წ. „მესხ-თურქებს“. მათი განსაკუთრებულობა მდგომარტეობს იმაში, რომ მათ არა აქვთ განსაზღვრული თვითდასახელება. და რას არ უწოდებენ მათ პრესაში და სხვა მასობრივი ინფორმაციის საშუალებაში. გარდა იმისა, რომ ისინი არიან „მესხი თურქები“ იმავდროულად ისინი არიან „ახალციხელი თურქები“ და „თურქი მესხები“, უბრალოდ „მესხები“, „თურქები“ და „ქართველი მუსულმანებიც“ კი ან „მესხი მუსულმანებიც“.

ბოლო დროს კი დაიბადა კიდევ ერთი ტერმინი—„ახალციხელი თურქები“. ყოფილ სსრკ-ში უმრავლეს შემთხვევაში ისინი იწოდებოდნენ აზერბაიჯანელად (დოკუმენტებში ამჟამად მათი რიცხვი შეადგენს დაახლოებით მეოთხედ მილიონს. ცხოვრობენ ისინი მცირე თემებად ყოფილი სსრკ-ს 8 რესპუბლიკის 4264 დასახლებულ პუნქტში და მოიცავენ ფართე გეოგრაფიას: კრასნოდარის ოლქი, სტავროპოლის მხარე, უზბეკეთი და ყაზახეთი, ყაზახეთ-ბალყარეთი და ეორონევი, ორიოლის ოლქი და ჩუჩნეთი, აზერბაიჯანი, მოლდოვა და უკრაინა... მესხების მცირერიცხოვანი, მაგრამ თვითმყოფადი დიასპორა არის ყირგიზეთშიც.

ექსკურსი ისტორიაში

მესხები—ერთერთი კავკასიური ხალხია, რომლებმაც კომუნისტური ტერორის წლებში რეპრესია განიცადეს. შუა აზიასა და ყაზახეთში ისინი დეპორტირებულია 1944 წლის ზამთარში.

მიწა, რომელზედაც ისინი ცხოვრობდნენ გასახლებაამდე და რომელსაც ისინი თავის ისტორიულ სამშობლოდ თვლიდნენ—ეს სამხრეთ საქართველოს რამდენიმე რაიონია—შეადგენს ისტორიული მესხეთის ტერიტორიას. ეს ქვეყანა და ხალხი, რომელიც იქ ცხოვრობდა—მესხები ცნობილია უძველესი დროიდან. ბერძნული და ეგვიპტური წყაროები მიუთითებენ, რომ აქ ძლიერ იყო

განვითარებული ვაჭრობა და ხელოსნობა. შუა საუკუნეებში ავტონომიური მესხური სათავადო შედიოდა ქართულ სახელმწიფოში, ამავდროს ძალიან საინტერესოა, რომ ქართული სამეფო გვარი ბაგრატიონი მესხეთიდან მოდის. მესხეთს ჰქონდა თავისი დამოუკიდებელი ჯარი, რომელმაც XIII საუკუნეში ქართველი მეფისაგან დამოუკიდებლად მონაწილეობა მიიღო ლაშქრობაში მონღოლებთან ერთად ეგვიპტეში. მესხების კულტურის თვითმყოფადობის დამადასტურებელია ის ფაქტი, რომ მესხების შესახებ უკანასკნელ დრომდე კავკასიის მივარდნილ ადგილებშიც კი შემონახულია გონებრივი უპირატესობის დიდება.

დღევანდელ სენათში გაიგებ წინადადებას: „ნეტარია, ნამდვილად მესხია იგი“. თანაც მესხი გაგებულება გამომგონებლის, ჭკვიანის, მოხერხებულის აზრით და ა. შ. ტრადიციული ქართული ლექსებიდან ვგებულობთ რომ ძველთაგანვე ცნობილი იყო მესხის კურტუაზულობა და განსწავლულობა. უკვდავი ნაწარმოების „ვეფხისტყაოსნის“ ავტორი შოთა რუსთაველი პოემაში თავის თავს „უცნობ მესხს“ უწოდებს და სოფელი რუსთავი, საიდანაც იგი წარმოშობითაა მესხეთშია.

1625 წელს მესხეთი ოსმალეთის მფლობელობაში აღმოჩნდა 1635 წელს თურქები დაეუფლენ მათ მთავარ ქალაქს—ახალციხეს.

ოსმალები ქმნიან გურჯისტანის ვილაიეთს ანუ ახალციხეს საფაშოს, რომელიც გარკვეული ავტონომიით სარგებლობს. 1744 წელს ავტონომია უქმდება და მესხეთი ემორჩილება თურქეთის ადმინისტრაციას.

ბოლოს XIX საუკუნის დასაწყისში, რუსეთ-თურქეთის მორიგი ომის შედეგად ახალციხის საფაშოს ოცდაოთხი ოლქიდან ათი, რომელიც მოიცავდა მესხეთსა და ჯავახეთს გადადის რუსეთის მფლობელობაში. ამ დროისათვის ამ მხარის მცხოვრებთა უმეტესობას მუსულმანები, ე.წ. მესხი ანუ ახალციხელი თურქები შეადგენდნენ. 1921 წელს საქართველოსა და თურქეთს შორის ხდება საზღვრების დემარკაცია. 1923 წელს კავ ბკპ (ბ) გადაწყვეტილებით ყველა აქ მცხოვრებ მუსულმანს სწერენ აზერბაიჯანლად. ამრიგად, მესხები მოხვდნენ სსრკ-ს „ძმურ“ ხალხთა მეგობრულ ოჯახში.

1944 წლის დეკემბერში მოსკოვის გადაწყვეტილებით მესხები დეპორტირებულ იქნენ შუა აზიასა და ყაზახეთში. მთელი საშინელება, რისი გადატანაც მოუწია რეპრესირებულ ხალ-

ხებს—თავდაპირველად ყარაჩაელებს, ჩეჩნებს, მესხებს... კარგადაა ცნობილი.

გზაში, შემდეგ კი გადასახლების პირველ თვეებში სიცივისგან, შიმშილისგან და ავადმყოფობისგან იღუპება ათასობით ადამიანი. ამ პატარა ხალხის რიცხვი მცირდება ერთი მესამედით, ამავე დროს მოხუცები და ბავშვები დაიღუპნენ თითქმის მთლიანად...

ომი დამთავრდა, მაგრამ ადამიანები ცხოვრობდნენ ხელისუფლების მეთვალყურეობის ქვეშ. ომიდან დაბრუნებულ მამაკაცებთან ერთად სპეცკომენდატურებს მიამაგრეს 125 ათასი ადამიანი. კომენდატურაში მუქართა და შანტაყით აიძულეს ხელი მეწერათ ქაღალდზე, რომელშიც ეწერა: „შუა აზიაში ჩამოვედინებაყოფლობით, მუდმივად საცხოვრებლად“. სამშობლოში დაბრუნების იმედი არ იყო. ადამიანებმა დაიწყეს დამკვიდრება. 1956 წელს ისინი აიძულეს ხელი მოეწერათ ორ ანკეტაზე: ერთში ნათქვამი იყო სპეცგადასახლების რეჟიმისგან განთავისუფლების შესახებ, მეორე ანკეტის მიხედვით ადამიანი უარს ამბობდა გადასახლებისას დატოვებულ მთელ ქონებაზე და მას ეძლეოდა სსრკ-ს მთელ ტერიტორიაზე გადაადგილების და ცხოვრების უფლება, ძველი საცხოვრებელი ადგილის გამოკლებით.

სტალინის სიკვდილის შემდეგ იწყება ბრძოლა სამშობლოში დასაბრუნებლად. ტარდება კრებები, ხელს აწერენ მოწოდებებს. თავდაპირველად სტიქიური მოძრაობა ღებულობს ორგანიზებულ ფორმებს. თითოეულ რეგიონში არიან თავისი ლიდერები, რომლებსაც ხელისუფლება თვალყურს ადევნებს.

მრავალრიცხოვან მიმართევებს მოსკოვში არავითარი შედეგები არ მოჰყვა, გარდა ერთისა— მოძრაობის ზრდის პარალელურად იზრდებოდა ზეწოლა უშიშროების ორგანოების მხრიდან. მოსკოვში მიმავალ დელეგაციებს სვამდნენ მატარებლის ვაგონიდან, არ უშვებდნენ თვითმფრინავებში ჩასაჯდომად. ეწყობოდა „უბედური შემთხვევები“. ვრცელდებოდა უაზრო ხმები. ვერ ბედავდნენ ჩაესვათ როგორც „პოლიტიკურიები“, ამიტომ ადგენდნენ ფალსიფიცირებულ საქმეებს. მოძრაობის აქტივისტებს აკითხავდნენ უშიშროების თანამშრომლები, მუქართა და შანტაყით აიძულებდნენ უარი ეთქვათ ბრძოლაზე. ბიუროკრატიულ სისტემასტან ბრძოლის ასეთ გამოუვალ მდგომარეობაზე და გაწბილებაზე მოწმობს მესხების სავალალო ბედის თაობაზე ლენინისადმი გაგზავნილი წერილი. იგი ჩაიტანეს მოსკოვში და დატოვეს მავზოლეუმში, სარკოფაგთან.

ბრძოლამ გამოიღო პატარა და მაცდუნებელი ნაყოფი. 1968 წელს (შემდეგ კი 1974 წელსაც) გამოდის მოსკოვის ბრძანებულება, რომლითაც დეკორტირებულ „თურქებს“ ეძლევათ საქართველოს სსრ-ში დაბრუნების და დასახლების ნება „საპასპორტო რეჟიმის მიხედვით“. დოკუმენტი აღმოჩნდა „ყალბი“ „სახალხო დემოკრატიას“ თვალთმაქცი სახელმწიფო გამოსცემს ბრძანებულებას, და იმავდროულად იღებს ზომებს დაბრუნების ჩახშობისათვის. სპეციალური ორგანოები ფხიზლად იყვნენ. საქართველოში ჩამოსულ ცალკეულ ენთუზიასტებს თუ ჯგუფებს მაშინვე უკან აბრუნებენ.

დგება 1989 წელი. ფერგანის სისხლიანი მოვლენების წელი. სსრკ-ს რესპუბლიკებში მშფოთვარედ ვითარდება „ნაციონალური“ თვითშეგნების პროცესი. უზბეკეთში იგი ძალიან ღრმად მიდის.. სისხლიანი მოვლენების წინ რამდენიმე კვირით ადრე ადამიანები გრძნობენ რომ მათ უახლოვდებათ ბრმა, ბარბაროსული უბედურება. შეკითხვების პასუხად უშიშროების ორგანოები აცხადებენ: რომ ასაღელვებელი არაფერია. მაგრამ მოლიციიის საშუალებით ცნობილი ხდება მესხების ცხოვრების რაიონული და ზუსტი მისამართები. პატარა შემთხვევითი ჩხუბი ნაპერწკალი აღმოჩნდა, ხანძარი აბრიალდა. უზბეკურ სახლებში წინდახედულად გამოფინეს არაღჩინები-აქ ჩვენიანებია. დაიწყო დარბევები... ადამიანებს სასწრაფოდ უკეთებდნენ ევაკუაციას. რუსეთსა და აზერბაიჯანში გადაიყვანეს და დამოუკიდებლად გადავიდა დაახლოებით ასი ათასი ადამიანი. საბჭოთა ხალხის მეგობრობა აღმოჩნდა მითი.

პერესტროიკა მთავრდება სსრკს-დაშლით. მესხების პატარა ხალხი აღმოჩნდა უკვე სუვერენული სახელმწიფოების უზარმაზარ სივრცეში გაფანტული. მათ ეხლა ერთმანეთისაგან აცალკევებს არამხოლოდ დიდი მანძილები, არამედ სახელმწიფო საზღვრები, საბაჟო, ვალუტის განსხვავება და ა.შ.

მესხები დღეს

დღევანდლამდე მესხების წარმოშობა, მათი გენიალოგია რჩება მხედველობის საგნად. ერთ-ერთი ვერსიის მიხედვით დღევანდელი მესხები ძველი მესხების ერთადერთი და კანონიერი მემკვიდრეები არიან, სხვა საკმაოდ უაზრო ვერსიის მიხედვით ისინი მესხეთში როგორღაც ჩარჩენილი მომთაბარეების-ხაზარების ყვიჩალების ან ა.შ. ნარჩენები არიან. ცნობილი კავკასიოლო-

გი ნ. მარი თვლიდა, რომ ეს ხალხი „გათურქების გაყინულ პროცესში გაქართველებული მესხებია“.

ოფიციალურად (დოკუმენტების მიხედვით) მესხები მიჩნეულია ძირითადად „აზერბაიჯანელებად“, „თურქებად“, ზოგჯერ საკმაოდ იშვიათად „ქართველებად“. საკმაოდ ხშირად ერთი და იგივე ოჯახის წევრები რეგისტრირებული არიან როგორც სხვადასხვა ეროვნების წარმომადგენლები. უწოდებენ რა თავის თავს თურქებს, გულისხმობენ სწორედ თვისტომელებს და მკვეთრად გამიჯნავენ საქართველოდან გამოსულებს და თურქებს – თურქეთის მცხოვრებლებს.

ენა რომელსაც მესხები მშობლიურად თვლიან, მიეკუთვნება თურქული ენის აღმოსავლეთ-ანატოლიურ დიალექტს, და ამავე დროს საკმაოდ ძლიერ განსხვავდება ლიტერატურული თურქულიისაგან. ენის ლექსიკონი შეიცავს საყოფაცხოვრებო და სამეურნეო მნიშვნელობის ქართული სიტყვების შრეებს. ინტერსს იწვევს გარე ყურისათვის შეუმჩნეველი ვარიაციები და თურქულის შიდა მესხური ვერსიები, ამავე დროს ზოგჯერ ენის მიხედვით შეიძლება „გამოვთავლოთ“ მესხების ამა თუ იმ სოფლიდან წარმომავლობა.

საინტერესოა მესხების თეთიზოლაცის ფაქტი: ხალხი ცხოვრობს პოლიტიკის, საზოგადოებრივი ცხოვრების გარეშე, თავის და უცხოსათვის ჩაკეტილ „სამყაროში“. ძნელია იმის თქმა, რა გახდა ასეთი ჩაკეტილობის მიზეზი: გამომუშავდა იგი წარსულში განცდილი ეთნოკულტურული გადატრიალების შედეგად, თუ ეს არის რეაქცია ცარისტულ პოლიტიკაზე, მესხეთის ნაწილის დაპყრობის შემდეგ. შესაძლოა ამის მიზეზი იყოს დეპორტაციითა და განსახლების ადგილებში უმკაცრესი პოლიტიკური რეჟიმით გამოწვეული შოკი?

მესხებს შორის არიან სიტყვის ნამდვილი ოსტატები, ნიჭიერი მუსიკოსები, მაგრამ მათი ქმნილებების შესახებ ფართე საზოგადოება ალბად ვერასოდეს ვერ შეიტყობს.

საბჭოთა წლებში პოლიტიკური ცხოვრებიდან მოწყვეტის ერთ-ერთი საინტერესო შედეგია მიწისადმი, შრომისადმი ბოლშევიკური გამხრწნელი გავლენის არარსებობა. მათთვის უცხოა სახელმწიფოს კმაყოფაზე ყოფნის განწყობილება.

ამჟამად არსებობს მესხების რამდენიმე ეროვნულ-კულტურული ცენტრი: ალმა-ატაში, ბაქოში, ბიშკეკში, კრასნოდარში თბილისში და სხვა. მესხებში არსებული იდეული მიმდინარეობის მთელი პალიტრიდან შეიძლება გამოვყოთ სამი ძირითადი:

ორიდან ერთმა პოლარულმა მიმდინარეობამ წარმოშვა „ისტორიულ სამშობლოში-თურქეთში ემოგრაციის მომხრეები, რომლებიც თავის თავს „ოსმან-თურქებს“ უწოდებენ. მეორე მიმდინარეობა შედგება „ქართველი მუსულმანებისაგან“, რომლებიც იბრძვიან საქართველოში დასაბრუნებლად და სისხლით საერთო ქართველ ხალხთან შესაერთებლად. ცენტრუსტული პოზიცია უჭირავს მოსკოვში ოფიციალურად რეგისტრირებულ მესხი-თურქების მოძრაობას „ვათანს“ რომელიც იბრძვის მესხეთში, თავის ძირძველ მიწაზე დასაბრუნებლად.

გადასახლებაში მიუხედავად ნახევარ საუკუნეზე მეტხანს სხვადასხვა ხალხებსა და კულტურებს შორის ცხოვრებისა, მესხებმა შეინარჩუნეს თავის თვითმყოფადობა, ენა, ოჯახური ყაიდა. ისინი სათუთად ინახავენ თავის ტრადიციებს და გულმოდგინედ იცავენ სახალხო წეს-შეუღლებებს. მაგრამ არის რუსეთის და უკრაინის ზოგიერთ რაიონში მცირერიცხოვანი თემების სრული ასიმილაციის შესაძლებლობა. იქ მდგომარეობის სერიოზულობაზე მიუთითებს თუნდაც ის ფაქტი, რომ მუსულმანური რიტუალების შესასრულებლად, მიცვალებულების დამარხვა მიაქვთ ასეულობით კილომეტრზე ჩრდილოეთ კავკასიასა და აზერბაიჯანში.

რეპატრიაციის პრობლემა

დეპორტაციის შესახებ ბოლშევიკების დადგენილებებში ცინიკურად ერღვეარი, წყევლის მსგავსად ეწერა—„სამუდამოდ“. ყველაზე საშინელი ისაა რომ ამ წყევლას საკმარისი საფუძველი აქვს ასრულებისათვის.

მიუხედავად იმისა, რომ თავის ძირძველ მიწაზე, თავის სამშობლოში დაბრუნების უფლება დამოუკიდებლად იმისა თუ, რომელ ენას თვლის ადამიანი მშობლიურად, რომელ რასას ეკუთვნის, რას ეთაყვანება, არავითარი სახელმწიფოებრივი საერთაშორისო, ადამიანური, ნებისმიერი სხვა კანონებით არ შეიძლება აიკრძალოს, რადგან ეს უფლება ისევე ბუნებრივია, როგორც უფლება ჰაერზე, უფლება მზეზე. უკვე ნახევარ საუკუნეზე მეტია ეს ხალხი იმყოფება უცხო ქვეყნებში. დღეისათვის მესხები-ერთადერთნი ყოფილი სსრკ-ს ხალხებს შორის, რომელთა შევლახული უფლებები ჯერ კიდევ არაა აღდგენილი. ამავე დროს საქართველომ დაბრუნებაზე ნებართვისთვის არაოფიციალურად მათ გამოსძალა თავისი ქართული წარმოშობის აღიარე-

ბა, ქართული გვარების მიღება და ა.შ. რაზედაც ადამიანები მასობრივად ვერანაირად ვერ დათანხმდნენ. განმანთავისუფლებული მოძრაობის ერთ-ერთი ლიდერი ე. ოდებაშევი იხსენებს: „ქართული ინტელიგენციის წარმომადგენლებმა შემომთავაზეს გვედიარებინა თავი მესხებად, ქართველ-მუსულმანებად. ჩვენ ეს წინადადება მივიღეთ, მაგრამ ხალხში მან მხარდაჭერა ვერ ჰპოვა.“

მესხი-თურქების გაუბედაობა ამ საკითში აიხსნება ძირითადად არანაციონალური, არამედ რელიგიური გრძნობებით, რადგან მათზე მოქმედებს სტერეოტიპი „ქართველი-ქრისტიანი“.

დღეისათვის ყირგიზეთში არის დაახლოებით 30 000 მესხი. მათი ზუსტი რიცხვის დადგენა საკმაოდ რთულია. უკანასკნელ დრომდე სტატისტიკის ადგილობრივი ორგანოები, უნდა ვივარაუდოთ გადასახლებული ხალხების შესახებ, ჯერ კიდევ საბჭოური ნორმატივების მიხედვით იტყობინებოდნენ 19 ფინელის 201მოდლაველის 7 ესტონელის... და ა.შ. შესახებ, რომლებიც ცხოვრობენ ყირგიზეთში, ხოლო მრავალათასიან მესხურ დიასპორას ათავსებენ გრაფაში და სხვა

მესხების საკმაოდ კომპაქტური თემები ცხოვრობენ ბიშკეკის გარეუბანში ჩუის ველსე. ასეთი რაოდენობით მათი დღევანდელი არსებობა რესპუბლიკაში დაკავშირებულია ძირითად პოსტპერესტროიკის პერიოდთან, უზბეკეთთან დევნილებთან, რომლებიც გაიხიზნენ რუსეთსა და აზერბაიჯანში, ამათუ იმ მიზეზის გამო იძულებული იყვნენ დაბრუნებულიყვნენ უკან—შუა აზიაში. ახალ საცხოვრებელ ადგილად ყირგიზეთის არჩევა ადვილი ასახსნელია. ყირგიზეთი გახდა კეთილი და სტუმართმოყვარე სახლი სადაც უკვე 57 წელია მესხები სახლობენ. მაგრამ როგორი სტუმართმოყვარე არ უნდა იყოს ეს სახლი მასში მესხები მაინც სტუმრები არიან და ოცნებობენ ისინი თავის მშობლიურ კერიაში დაბრუნების იმედით

პროფესორ გ.ს.მამულიას სიტყვებით მესხებს შეუძლიათ უმტკივნეულოდ ინტეგრირება მხოლოდ ორი ქვეყნის საქართველოს ან თურქეთის საზოგადოებაში.

საქართველოში გადასახლების იდეის სრული აბსტრაქტულობისა და თავისი გამოუვალი მდგომარეობის გამო 90-იანი წლების დასაწყისში დაიწყო მესხების მცოცავი ემიგრაცია თურქეთში, მათ შორის ყირგიზეთიდანაც. თურქეთის სახელმწიფომ, რომელმაც ალბათ პოლიტიკური მოსაზრების გამო არავითარი რეაქცია არ მოახდინა მესხების, თავის ყოფილ ქვეშევ-

რდომების დეპორტაციაზე, 1944 წელს არ იხსენებდა მის გადასახლების დროდ. ვერ შეამჩნია თურქეთმა 1989 წლის ფერგანის სისხლიანი მოვლენების რის შედეგადაც მესხების მნიშვნელოვანმა ნაწილმა განიცადა განმეორებითი დეპორტაცია, მაგრამ უკვე სისხლიან ვარიანტში მოუძებნა მას ადგილი თავის გეგმებში დსთ-ის ქვეყნების მიმართ სახელწოდებით.

1992 წელს თურქეთის პარლამენტი ღებულობს კანონს, რომელიც ე.წ. „ახალციხელ თურქებს“ უადვილებს თურქეთში ემიგრაციას. ამჟამად ბურსაში ივდირში და თურქეთის სხვა ადგილებში გაჩნდა მესხების კოლონიები.

რაც შეეხება მესხების დამოკიდებულებას საქრთველოს ხელმძღვანელობასთან, ქართულ სახელმწიფოსთან იგი გარკვეულ წილად გვაგონებს აფხაზეთიდან გამოქცეული ქართველების დამოკიდებულებას აფხაზეთის ხელმძღვანელობასთან. დეპორტირებული მესხებისა და აფხაზეთიდან გამოძევებული ქართველების პრობლემა—რატქმა უნდა ორი სხვადასხვა პრობლემაა, რომლებსაც ორი განსხვავებული წინა ისტორია აქვთ, და ა.შ., მაგრამ ორივე პრობლემა შეიცავს ბევრ საერთოსაც.

დღეს ქართულ საზოგადოებას სურს შევიდეს ცივილიზებული სამყაროში. საქრთველო პრეტენზიას აცხადებს გახდეს თანამედროვე დემოკრატიული ქვეყანა და მესხური პრობლემა—ეს არის ერთერთი გამოცდა, რომელიც უნდა ჩააბაროს საქრთველომ ამ გზაზე. დასაწყისისათვის საჭიროა შევეცადოთ ვიმსჯელოთ არა შუა საუკუნეების ბარბაროსული საფუძვლების მიხედვით, ვიმოქმედოთ არა ფაშისტურ—ტოტალიტარული რეჟიმის იდეოლოგიის შესაბამისად, არამედ დემოკრატიული ქვეყნების კანონებისა და ნორმების თანახმად. მესხების უფლებები არ უნდა ილახებოდეს იმ მიზეზით, რომ დღეს არ ღაპარაკობენ ქართულად ან კულტურულად არ არიან ორიენტირებულები და ა.შ. თუ საქრთველო ვეროპის საბჭოშია მოდით დავიწყეთ ევროპულად ფიქრი და ნუ შევქმნით ორმაგ სტანდარტებს მსგავსი პრობლემის გადაწყვეტისას..

შევეცადოთ მოვახდინოთ მესხების რეპატრიაციის მომზადებული კანონის პროცირება აფხაზეთიდან დევნილი ქართველების პრობლემებზე. როგორ შეაფასებდა ქართული საზოგადოება იმას, რომ აფხაზეთში დასაბრუნებელ დევნილს მოეთხოვოს უამრავი დოკუმენტის შეგროვება, რომელიც დაამტკიცებდა, რომ ის წარმოშობით მართლაც აფხაზეთიდანაა, მართლა დევნილია და ა. შ. სხვადასხვა ცნობები დატოვებული ქონების და სხვა.

შემდეგ ყველაფერი ეს წაიღოს აფხაზეთის წარმომადგენლობაში, ვთქვათ მოსკოვში. გაურკვეველი დრო უცადო პასუხს. თუ ყველა ქალაქი აღმოჩნდება სწორად შედგენილი, რაც ნაკლებ სავარაუდოა და მისი განცხადება გაივლის რეგისტრაციას, მოთმინებით, შესაძლოა არა ერთი წელი, დაელოდოს თავის რიგს, როცა მას ეტყვიან, აფხაზეთის რომელ ადგილას არის მისთვის გამოყოფილი დროებითი საცხოვრებელი ადგილი და კიდევ რაღაც დროის გავლის შემდეგ, თუ იმ ვადისათვის ეს ადამიანი ყველა დამცირების მიუხედავად მზად იქნება, მას შეატყობინებენ, რომ ის სრულფასოვანი და სრულუფლებიანი ადამიანია და შეუძლია იცხოვროს აფხაზეთის ნებისმიერ კუთხეში..

ძნელია არ დაეთანხმო, რომ ეს აბსურდია, მაგრამ რაც აბსურდულია აფხაზეთიდან დევნილებისათვის, არაა აბსურდული დეპორტირებული მესხებისათვის და ეს კანონი სურთ მათ მიმართ გამოიყენონ. რა თქმა უნდა, უდავოა და წმინდაა აფხაზეთიდან გამოძევებული ქართველების უფლება დაუბრუნდნენ სწორედ თავის კერას, მაგრამ ასევე უდავოა მესხების უფლება დაბრუნდნენ მესხეთში თავის გაპარტახებულ საცხოვრისში.

მესხების რეპარტიაციის პრობლემის გადაწყვეტისას არ ღირს მოვექცეთ მათ როგორც ავღანელების, ვიეტნამელების, ეთიოპელების და სხვა ჯგუფს, რომელმაც მონიღომა მიეღო ქართული მოქალაქეობა. გადაწყვეტის მექანიზმი უნდა იყოს სრულიად სხვა.

საქართველოს სახელმწიფო ინტერესებზე აპელირება, პრობლემის გადაწყვეტის ძიებისას სახელმწიფო ინტერესებიდან გამოსვლა ასევე არ ღირს. პრობლემა უნდა გადაიჭრას სხვა სიბრტყეში. გავიხსენოთ, რომ ოდესღაც გერმანული სახელმწიფოსათვის „მიზანშეწონილი“ იყო ებრაელების ტოტალური მოსპობა, საბჭოთა კავშირისთვის „მიზანშეწონილი“ იყო არანაკლებ საზიზღარი ქმედებებები, მათ შორის მესხების დეპორტაცია. რუსეთის კრასნოდარის მხარის დღევანდელი ხელმძღვანელობისათვის „მიზანშეწონილია“ ფაშისტური იდეოლოგიის ჩარჩოებში განახორციელოს მხარის სახელმწიფო პოლიტიკა, როცა მხარის ამა თუ იმ პრობლემებს უკავშირებენ იქ ამა თუ იმ არაპირველი ხალხის ყოფნას.

უნდა ვაღიაროთ, რომ მესხების მდგომარეობა მთლიანად უფრო მძიმეა, ვიდრე აფხაზეთიდან დევნილებისა. ისინი გამოდევნეს საქართველოდან საქართველოში სხვები კი 44-ის მშვიერ და ცივ ზამთარში ვაგონებიდან პირდაპირ აზიის სტეპებში გადმოსვეს.

ერთნი იმყოფებიან გადასახლებაში „მხოლოდ“ რამდენიმე წელი, სხვები—ნახევარ საუკუნეზე მეტი. ერთნი ხედავენ გაგებას და თანაგრძობას, სხვებთან კი სახლში იჭრებიან მთვრალი, გამოპრანჭული კაზაკები მათრახებით და სვამენ მუდმივ კითხას—„როდისღა გაეთრევით“?

რაც შეეხება მესხების ინტეგრაციას ქართულ საზოგადოებაში, ცნობილი კავკასიოლოგის აკადემიკოს ნ. ი. მარის დღემდე მნიშვნელობა დაკარგული აზრის მიხედვით ამასთან დაკავშირებით წარმოქმნილი მდგომარეობის აუცილებლობაში ავხსნათ ძველ დროში მხარის მუსილმანების და ქრისტიანების კულტურული მეგობრობის ფაქტი, რომწლიც დრეს გაძლიერებული და ცალმხრივი ევროპული ქრისტიანული გავლენის შედეგად ყველას რწმენით ქმნის ორ კულტურულად შეურიგებელ, ურთიერთამომრიცხველ ბანაკებს.“

განმანათლებელი და პოეტი აკაკი წერეთელი 1910 წელს ახალციხეში გამოსვლისას ამბობდა: „ღმერთმა არ ქნას დაგრჩეთ ჩვენ უთქვენოდ და თქვენ უჩვენოთ“. მას შემდეგ თითქმის მთელი საუკუნე გავიდა და ის, რისიც ეშინოდა დიდ განმანათლებელს, მოხდა. რჩება იმედი მხოლოდ, რომ ხორცს შეისხამს ა. წერეთლის სხვა სიტყვები: „სულით და ხორციით ჩვენ ერთნი ვართ და ღმერთმა ქნას ვიცხოვროთ ერთ ოჯახად.“

МЕСХЕТИНСКАЯ ДИАСПОРА В КИРГИЗИИ – ПЕРСПЕКТИВЫ РЕПАТРИАЦИИ НА ИСТОРИЧЕСКУЮ РОДИНУ

И. Р. Рафатов

Кандидат наук, г. Бишкек, Кыргызстан

Среди огромного множества народов, проживающих на пространствах бывшего СССР, особое место занимают так называемые месхетинские турки. Особенность их заключается хотя бы в том, что нет у них даже определенного самоназвания. И как только не называют их сейчас в печати или других СМИ. Кроме того, что они “месхетинские турки”, в тоже время они и “ахальцыхские турки” (ah?sha türkleri), è “турки-

месхетинцы”, и просто “месхетинцы”, “месхи”, “турки”, и даже “грузины - мусульмане” или “месхетинские мусульмане”, а в последнее время родился ещё один термин - “ахысхинские турки”. Между тем в бывшем СССР в подавляющем большинстве они были обозначены (в документах) как азербайджанцы. В настоящее время их численность составляет около четверти миллиона человек. Проживают они небольшими общинами в 4264 населенных пунктах 8 республик бывшего Союза³, включающих обширнейшую географию: Краснодарская область и Ставрополье, Узбекистан и Казахстан, Кабардино-Балкария и Воронеж, Орловская область и Чечня, Азербайджан, Молдова и Украина ... Немногочисленная, но самобытная диаспора месхетинцев есть и в Киргизии.

1. ЭКСКУРС В ИСТОРИЮ

Месхетинцы - это один из кавказских народов, подвергшихся репрессиям в годы коммунистического террора. В Среднюю Азию и Казахстан они были депортированы зимой 1944 года.

Земля, которую населял этот народ до высылки и к которой они считают своей исторической Родиной - это несколько районов южной Грузии - составляют территорию исторической Месхетии. Страна эта и народ, который ее населял - месхи - были известны еще в глубокой древности. Греческие и египетские источники указывают, что здесь высоко были развиты торговля и ремесла. В средние века автономное Месхское княжество входило в Грузинское государство, причем интересно, что грузинский царский дом Багратиони происходит из Месхии. У месхов было свое самостоятельное войско, предпринимавшее в XIII веке, независимо от грузинского царя, походы вместе с монголами в Египет. Подтверждением самобытности культуры месхов может служить тот факт, что “за месхами до последнего времени даже в захолустьях Кавказа сохранилась слава умственного превосходства. По сей день в Сванетии можно слышать фразу: “блажен этот, он точно месх”, причем месх понимается в смысле изобретательного, умного, находчивого и т.д. ... из грузинских традиционных стихов узнаем, что от древности прославлена

³ Kúyas Aslan. Ahýska türkləri: Ankara, 1995.

куртуазность месха, и что месх прославлен ученостью"⁴. Автор бессмертного произведения "Витязь в тигровой шкуре" Шота Руставели называет себя в поэме "месх безвестный", и село Рустави, откуда он родом, располагается в Месхетии.

В 1625 Месхетия попадает под власть Османской империи. В 1635 году турками захватывается ее главный город - Ахалцихе. Османцами создается Гюрджиистанский вилайет или Ахальцихский пашалык, который развивается автономно. В 1744 году автономия упраздняется и Месхетия подчиняется турецкой администрации.

Наконец в начале XIX века, в результате очередной русско-турецкой войны (1829г.- Андрианопольский договор) десять из двадцати четырех округов Ахальцихского пашалыка, охватывающие Месхетию и Джавахетию переходят во владения России. К тому времени большинство жителей этого края составляют мусульмане - так называемые месхетинские или ахальцихские турки. В 1921 году проводится демаркация границы между Грузией и Турцией. В 1923 году по решению КАВ ВКП(б) всех проживающих здесь мусульман записывают азербайджанцами. Таким образом месхетинцы попадают в дружную семью "братских" народов СССР.

В декабре 1944 года, согласно решению Москвы, месхетинцы были депортированы в Среднюю Азию и Казахстан. Весь ужас, который пришлось терпеть репрессированным народам - сначала карачаевцам, затем чеченцам, месхетинцам, ... - хорошо известен.

В дороге, а затем в первые месяцы ссылки от голода, холода и болезни погибают тысячи людей. Численность этого небольшого народа уменьшается на одну треть, причем старики и дети погибают почти поголовно ... Война закончилась, но в течение многих лет люди жили под надзором властей. Вместе с вернувшимися с войны мужчинами к спецкомендатурам было прикреплено 125 тысяч человек. В комендатурах с помощью угроз и шантажа заставляют подписать бумаги, где говорилось: "в Среднюю Азию приехал добровольно, на вечное поселение". Надежд на возвращение на родину было мало. Люди начинают обживать. В 1956г. заставляют подписаться на двух анкетах: в одной из

⁴ Марр Н.Я. Статьи.- Т.1. (1893-1927). Грузинская поэма "Витязь в тигровой шкуре" Шоты из Рустави и новая культурно-историческая проблема. (ИАН, 1917)

них говорилось об освобождении от режима спецпереселенца, согласно второй анкете человек отказывался от всего имущества, оставленного при выселении и ему давалось право передвижения и жительства на всей территории СССР, но за исключением старого места жительства.

После смерти И.В.Сталина начинается борьба за возвращение на родину. Происходят собрания, подписывают воззвания. Стихийное на первых порах движение начинает принимать организованные формы. В каждом из регионов проживания находятся свои лидеры, за которыми власти устанавливают наблюдение.

Многочисленные обращения в Москву не давали никаких результатов, кроме одного - параллельно нарастанию движения усиливалось давление со стороны органов безопасности. Делегации, направляющиеся в Москву, снимали с поездов, не допускали на посадку в аэропортах. Устраивались "несчастные случаи". Распространялись нелепые слухи, дискредитирующие лидеров. Не смея сажать как "политических", прятали людей за решетку по фальсифицированным уголовным делам. Активистов движения навещали сотрудники органов безопасности, угрозами и шантажом заставляли отказываться от борьбы, отдельных вынуждали к сотрудничеству. О какой безысходности, обреченности в борьбе с бюрократической системой свидетельствует факт отправления послания о скорбной судьбе месхетинцев Ленину. Оно было доставлено в Москву, в мавзолей и оставлено у саркофага.¹

Борьба принесла маленькие и обманчивые плоды. В 1968 г. (а затем и в 1974 году) выходит Указ Москвы, которым разрешается депортированным "туркам" возвращение в Грузинскую ССР и расселение "согласно паспортного режима". Документ оказывается "липой". Лицемерное государство "народной демократии" выпускает Указ, и одновременно принимает меры для подавления возвращения. Специальные органы были начеку. И отдельные энтузиасты, и группы, приехавшие в Грузию, немедленно получают "от ворот поворот".

Наступает 1989 год. Год кровавых Ферганских событий. В республиках СССР бурно идет процесс "национального самосознания". В Узбекистане он заходит слишком далеко.... Последние недели перед кровавыми событиями люди чувствовали, что на них надвигается беда сле-

¹ Бараташвили Л., Бараташвили К. Мы – месхи // Литературная Грузия.- 1988.- №8-10.

пая, варварская. В ответ на заявления органы безопасности советуют не волноваться. Но с помощью милиции становятся известны районы и точные адреса проживания месхетинцев. Небольшая случайная ссора послужила искрой. Пожар вспыхнул. В узбекских домах предусмотрительно выставили в окнах тубетейки - здесь свои. Начались погромы ... Людей в спешном порядке эвакуировали. В Россию и Азербайджан было вывезено и выехали самостоятельно около ста тысяч человек. Братство советских народов оказалось мифом.

Перестройка завершается развалом СССР. Небольшой народ месхетинцев оказывается раскиданным на огромном пространстве уже суверенных государств. Их разделяют теперь не только большие расстояния, но и государственные границы, таможи, различие валют и т.п.

2. МЕСХЕТИНЦЫ СЕГОДНЯ

До сих пор вопрос происхождения месхетинцев, их генеалогии остается темой для обсуждения. Согласно одной из версий сегодняшние месхетинцы - это потомки, единственные и законные наследники древних месхов. Согласно другой, довольно нелепой, - это остатки за азербайджанцами", "турками", иногда, достаточно редко, "грузинами". Довольно часто члены одной и той же семьи бывают зарегистрированы как представители разных национальностей. Называя себя турками, подразумевают именно соплеменников, четко разграничивая выходцев из Грузии и турок - жителей Турции.

Язык, который месхетинцы считают родным, относится к восточно-анатолийским диалектам турецкого, причем довольно сильно отличается от литературного турецкого. В лексиконе языка содержатся пласты грузинских слов бытового и хозяйственного значения. Вызывает интерес существование незаметных для постороннего слуха вариаций и внутри месхетинской версии турецкого, причем иногда по языку можно "вычислить" выходцев из того или иного селения Месхетии.

Интересен факт культурной самоизоляции месхетинцев: народ живет вне политики, общественной жизни, в своем закрытом для посторонних "мире". Трудно сказать, что явилось причиной подобной замкнутости: толи оно выработалось в результате этнокультурного переворота, пережитого в прошлом, толи это есть реакция на царскую политику после завоевания части Месхетии. Быть может причиной ему является шок, испытанный от депортации и жесточайшего полицейского режима в местах расселения ?

Среди месхетинцев есть настоящие мастера слова, одаренные музыканты, но их творения широкой публике вряд ли когда будут известны.

Одним из любопытных следствий оторванности месхетинцев от политической жизни в советские годы явилось отсутствие влияния на них развращающего большевицкого отношения к земле, к труду. Они не заразились иждивенческими настроениями по отношению к государству.

В настоящее время есть несколько национально-культурных центров месхетинцев : в Алма-Ате, Баку, Бишкеке, Краснодаре, Тбилиси и др. Из всей палитры идейных течений, имеющих место среди месхетинцев, можно выделить три основных. Одно из двух полярных течений образовали называющие себя "османскими турками" сторонники эмиграции на "историческую родину" в Турцию. Второе течение составляют "грузины-мусульмане", ратующие за возвращение в лоно Грузии и соединения с единокровным грузинским народом. Центристскую позицию занимает официально зарегистрированное в Москве Движение месхетинских турок "Ватан", борющееся за возвращение на свои исконные земли Месхетии.

Несмотря на более чем полувековую жизнь в изгнании среди различных народов и культур месхетинцы сохранили свою самобытность, язык, семейный уклад. Они бережно хранят свои традиции и ревностно следят за выполнением народных обрядов. Однако есть возможность полной ассимиляции малочисленных общин в некоторых районах России и Украины. О серьезности положения там говорит хотя бы тот факт, что усопших приходится везти для выполнения мусульманского ритуала и погребения за сотни километров на Северный Кавказ или Азербайджан.¹

3. ПРОБЛЕМА РЕПАТРИАЦИИ

В постановлении о депортации большевиками цинично, как некое проклятие, было определено - "на вечные времена". Самое страшное, что это проклятие имеет достаточно оснований сбыться.

Несмотря на то, что право на возвращение на свои исконные земли, на свою родину вне зависимости от того, какой бы язык не считали родным, к какой бы расе не принадлежали, и чему бы не поклонялись, никакими ни государственными, ни международными, ни человеческими, ни любыми другими законами нельзя оспорить, так как это право на-

¹ Kyyas Aslan. Ahýska türkleri: Ankara, 1995.

столько же естественно, как право на воздух, право на Солнце, уже более, чем пол века этот народ находится на чужбине. На сегодня месхетинцы - единственный из репрессированных народов бывшего СССР, попранные права которого до сих пор не восстановлены, причём Грузия неофициально вымогала для разрешения возвращения признание своего грузинского происхождения, принятия грузинских фамилий и т.п., на что люди в массе своей никак не могли решиться. Один из лидеров освободительного движения Э.Одабашев вспоминал : “Представители грузинской интеллигенции предложили нам признать себя месхами, грузинами-мусульманами. Мы это предложение приняли, но в народе оно не нашло поддержки”. Нерешительность месхетинцев турок в этом вопросе объясняется главным образом не национальными, а религиозными чувствами, потому что над ними довлеет стереотип “грузин - христиан”.

На сегодняшний день в Кыргызстане имеется около 30 тысяч месхетинцев. Точное число их сообщить довольно сложно. До последних времен местные органы статистики, надо полагать согласно ещё советским нормативам относительно ссыльных народов, сообщали буквально о “19 финнах, 201 молдаванине, 7 эстонцах ...” и т.п., проживающих в Киргизии, а многотысячную диаспору месхетинцев относили к графе “и др.”.

Проживают месхетинцы, причем довольно компактными общинами, в пригородах Бишкека, Чуйской долине. Их сегодняшнее присутствие в республике в таком количестве сложилось в основном в постперестроечное время за счет беженцев из Узбекистана, которые выбравшись в Россию или Азербайджан, по тем или иным причинам вынуждены были переехать назад в Среднюю Азию. Выбор в качестве нового места жительства Киргизии вполне объясним. Киргизия стала добрым и гостеприимным домом, где в течение уже 57 лет живут, трудятся, находят общий язык с другими народами этой страны месхетинцы. Но каким бы не был гостеприимным этот дом, месхетинцы в нем гости. И живут они надеждами на возвращение к своим родным очагам.

По словам профессора Мамулия Г.С., месхетинцы могут безболезненно интегрироваться в общество только двух стран: Грузии или Турции.

Ввиду совершенной абстрактности идеи переезда в Грузию, безысходности своего положения в начале 90-ых началась “ползучая” эмиграция месхетинцев в Турцию, в том числе и из Киргизии. Турецкое государство, которое, видимо из политических соображений, никак не отреагировало на депортацию месхетинцев (своих бывших подданных) в 1944 году, не вспоминало о них во время ссылки, “не заметило” кровавых Ферганских событий 1989 года, в результате которой значительная

часть месхетинцев подверглась повторной депортации, но уже в кровавом варианте, нашло им место под именем ahʔsɬa tʉrkɬzɨ á своих планах относительно государств СНГ. В 1992 году парламент Турции принимает закон, облегчающий “так называемым ахальцехским туркам” эмиграцию в Турцию. В настоящее время образовались колонии месхетинцев в Бурсе, Игдыре и других местах Турции.

Что касается отношения месхетинцев к руководству Грузии, грузинскому государству, оно в какой-то мере напоминает отношение выдворенных из Абхазии грузин к руководству Абхазии. Проблема депортированных месхетинцев и выдворенных из Абхазии грузин – это конечно две разные проблемы, имеющие различные предыстории, и т.п. Но обе проблемы содержат и много общего.

Сегодня грузинское общество желает войти в цивилизованный мир. Грузия претендует стать современной демократической страной. И месхетинская проблема – это один из экзаменов, которые предстоит выдержать Грузии на этом пути. Для начала стоит попытаться рассуждать не согласно устоям средневекового варварства, действовать не согласно идеологии фашистско-тоталитарного режима, а по законам и нормам демократических стран. Права месхетинцев не должны ущемляться по той причине, что они сегодня не говорят по-грузински или культурно не так ориентированы и т.п. Если Грузия в Совете Европы, давай начнем думать по-европейски и не создавать двойных стандартов при решении похожих проблем.

Попробуем спроецировать закон о репатриации, подготовленный для месхетинцев, к проблеме беженцев-грузин из Абхазии. Как бы грузинское общество отнеслось к тому, что беженцу для возвращения в Абхазию надо было бы собирать массу документов, подтверждающих, что он действительно родом из Абхазии, действительно беженец и т.д., различные справки об оставленном имуществе и т.п. Затем везти это всё в представительство Абхазии, скажем, в Москве. Неопределенное время ждать ответа. Если все бумаги окажутся правильно составленными, что мало вероятно, и его заявление зарегистрируют, терпеливо, может не один год, дожидаться своей очереди, когда ему укажут, в каком именно месте Абхазии ему выделено место для временного проживания. И по прошествии ещё какого-то времени, если к тому сроку этот человек несмотря на все унижения, будет готов, ему сообщат, что он полноценный и полноправный человек и может жить в любом месте Абхазии.

Трудно не согласиться, что это абсурд. Но, что абсурдно для бе-

женда из Абхазии, оказывается, не абсурдно для депортированных месхетинцев и этот закон хотят к ним применить. Конечно, бесспорно и свято право выдворенных из Абхазии грузин вернуться именно к своим очагам. Но также бесспорно и право месхетинцев вернуться в Месхетию к своим разоренным жилищам.

Решая проблему репатриации месхетинцев не стоит относиться к ним как к группе афганцев, вьетнамцев, эфиопов и др., пожелавших получить грузинское гражданство. Механизм решения должен быть совершенно другим.

Апеллировать к государственным интересам Грузии, исходить из целесообразности государственной в поиске решения проблемы возвращения месхетинцев тоже не стоит. Проблема должна решаться в иной плоскости. Вспомним хотя бы, что когда-то для немецкого государства было “целесообразно” тотальное уничтожение евреев, для советского государства были “целесообразны” не менее мерзкие вещи, в том числе депортация месхетинцев. Для сегодняшнего руководства Краснодарского края России “целесообразно” осуществлять государственную политику в крае в рамках фашиствующей идеологии, когда те или иные проблемы края связывают с пребыванием там той или иной некоренной народности.

Надо признать, участь месхетинцев в целом гораздо хуже, чем абхазских беженцев. Одни были выдворены из Грузии в Грузию, другие же в голодную и холодную зиму 44-го были высажены из вагонов прямо в азиатскую степь. Одни находятся в ссылке “всего” несколько лет, другие - более полувека. Одни находят понимание и сочувствие, а к другим домой являются пьяные разряженные казаки с нагайками и задают вечный вопрос - “когда же наконец уберётесь?”

Что же касается интеграции месхетинцев в грузинское общество, то согласно не потерявшей смысл до сегодняшних дней мнения знаменитого кавказоведа академика Н.Я.Марра, “возникающая в связи с этим проблема состоит в необходимости разъяснить факт культурного в древности содружества в крае мусульман и христиан, которые ныне по усиленному европейским односторонним христианским влиянием по убеждению всех образуют два культурно-непримиримых, взаимно ис-

კლუჩაოშის დრუ დრუგა ლაგერა”¹.

Просветитель и поэт Акакий Церетели, выступая в 1910 году в Ахалцихе, говорил: “Не дай бог нам остаться без вас и вам без нас”². С тех прошел почти век. И то, чего боялся великий просветитель, случилось. Остается только надеяться, что воплотятся в жизнь другие слова А.Церетели: “Душой и телом мы всегда едины и дай нам бог жить одной семьей”².

რეპატრიირებული მუსულმან მესხთა ბანსახლება და მათდამი აღბილობრივი მოსახლეობის დამოკიდებულება*

ნ ა ნ ა ს უ მ ბ ა ძ ე , გ ი ო რ გ ი თ ა რ ხ ა ნ - მ ო უ რ ა ვ ი

მუსულმან მესხთა რეპატრიაციისა და მათი საზოგადოებაში ინტეგრაციის საკითხი მწვავე პოლიტიკური დებატების საგანია. საქართველომ ევროსაბჭოს წინაშე მიცემული ვალდებულების თანახმად უნდა მიიღოს რეპატრიაციის კანონი და უახლოეს 12 წელიწადში მოახდინოს რეპატრიაცია. საქართველოს მოსახლეობის დიდი ნაწილი, განსაკუთრებით კი სამცხე-ჯავახეთის მაცხოვრებელთა დამოკიდებულება რეპატრიაციისადმი მკვეთრად უარყოფითია. სწორედ ამგვარი დამოკიდებულება წარმოადგენს მუსულმან მესხების დაბრუნების ძირითად ხელისშემშლელ პირობას. მოსახლეობის უარყოფითი დამოკიდებულების შეცვლა ხანგრძლივი პროცესია, რომლის წარმატებაც მნიშვნელოვანწილად არის განპირობებული რეპატრიაციის პროცესისა და მისი პროპაგანდის დაგეგმვაზე და გეგმვის ეფექტურობის გაზრდა კი თავის მხრივ დამოკიდებულია

¹ Марр Н.Я. Статьи.- Т.1. (1893-1927). Грузинская поэма “Витязь в тигровой шкуре” Шоты из Рустава и новая культурно-историческая проблема. (ИАН, 1917)

² Бараташвили Л., Бараташвили К. Мы – месхи // Литературная Грузия.- 1988.- №8-10.

* გამოკვლევა განხორციელდა გეოპოლიტიკური და რეგიონული კვლევების ცენტრის მიერ ფონდ “პორიზონტის” ფინანსური დახმარებით

თანაცხოვრების არსებული გამოცდილების შესწავლასა და ანალიზზე.

ჩვენი გამოკვლევების მიზანს სწორედ იმ მუსულმანი მესხების ინტეგრაციის გამოცდილების შესწავლა წარმოადგენდა, რომლებიც საქართველოში უკვე გარკვეული დროის განმავლობაში ცხოვრობენ. ქვემოთ ჩვენ განვიხილავთ მონაცემებს, რომლებიც ეხება რეპატრიანტთა განსახლების ტიპის ზეგავლენას მოსახლეობის დამოკიდებულებაზე მუსულმანი მესხების მიმართ, კერძოდ შესწავლილი იყო კომპაქტურად განსახლების შედეგები.

გამოკითხვის შედეგები

გამოკვლევა ჩატარდა 2000 წლის მაის-ივნისში რეპატრირებულ მესხებზე და ადგილობრივ მოსახლეობაზე. გამოკვლევების შედეგინილი იყო ორი კითხვარი, რომელიც სპეციალურად ამ გამოკვლევებისათვის შედგენილი კითხვების გარდა შეიცავდა მსგავსი საკითხების შესასწავლად გამოყენებულ სტანდარტულ, სხვადასხვა გეოგრაფიულ და კულტურულ გარემოში მრავალგზის აპრობირებულ ინსტრუმენტებს (მაგ. ბოგარდუსის სოციალური დისტანციის საზომი).

ადგილობრივი მოსახლეობა. გამოკითხული იყო 441 რესპონდენტი (198 მამაკაცი და 243 ქალი) თბილისში (50.5%), გურიაში, სადაც მესხები მრავალ-კულტურულ გარემოში ცხოვრობენ (25.9%) და იმერეთში, სადაც მესხები კომპაქტურად არიან დასახლებული (25.9%). გამოკითხულთა ასაკი ცვალებადობდა 16-დან 81 წლამდე ($M=42.2$; $S=15.1$). 69% იცნობდა და კონტაქტი ქონდა მესხებთან.

34.2% მესხების მეზობლად ცხოვრობდა, 7% მათთან ერთად სწავლობდა ან მუშაობდა, 27.9% კი უბრალოდ იცნობდა მათ საერთო ამხანაგების და ნაცნობების მეშვეობით.

რეპატრიანტები. გამოკითხული იყო 154 (52% მამაკაცი და 48% ქალი) რეპატრიანტი თბილისში, გურიაში, სადაც მესხები შერეულად, მრავალ-კულტურულ გარემოში ცხოვრობენ (35.7%) და იმერეთში, სადაც მესხები კომპაქტურად არიან დასახლებული (36.4%). რესპონდენტების საშუალო ასაკი იყო 35 წელი ($S=14.7$).

გამოკითხულთა 39.6% ქონდა უმაღლესი განათლება, 22.1%-ს 8 კლასის განათლება. 12.4% სტუდენტი იყო. რესპონდენტთა 14.3% თვითონ იყო დეპორტირებული, დანარჩენი დაბადებული დეპორტაციის შემდეგ. საშუალოდ რესპონდენტები საქართველოში 13 წელი ცხოვრობდნენ ($SD=6.5$). ახალჩამოსულთა უმრავლეს

სობა თბილისში ცხოვრობს. ეს ძირითადად აზერბაიჯანიდან სასწავლებლად ჩამოსული ახალგაზრდები არიან. თბილისელი რესპონდენტები საქართველოში საშუალოდ 63 წელი ცხოვრობენ (SD=4.8). გურიაში რესპონდენტები საშუალოდ 16.9 წელი (SD=5.1), ხოლო იმერეთში 14.5 წელი ცხოვრობენ (SD=4.6). რეპატრიანტთა

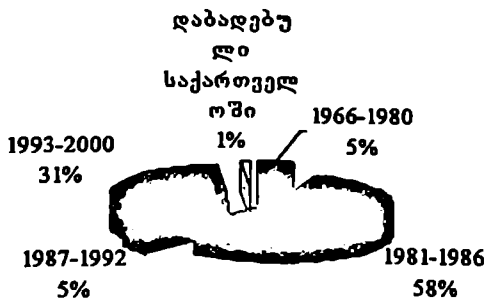
ყველაზე დიდი ნაწილი, როგორც ნახატ 1-დან ჩანს 1981-1986 წლებში დაბრუნდა საქართველოში. რესპონდენტთა თითქმის ნახევარი აზერბაიჯანიდან, 31.2% უზბეკეთიდან, 14.3% რუსეთიდან, ხოლო დანარჩენი ნაწილი ყირგიზეთისა და ყაზახეთიდან ჩამოვიდა.

გამოკითხული მოსახლეობის 73.4% მიაჩნია, რომ მუსულმანი მესხები უნდა დაბრუნდნენ საქართველოში და რომ ეს ძირითადად სამართლიანობის აღდგენის მიზნით უნდა მოხდეს.

რესპონდენტთა დიდი ნაწილი (56.4%) მოითხოვს სახელმწიფოსაგან გარკვეული შეზღუდვების გაკეთებას რეპატრიაციის პროცესზე. ეს შეზღუდვები ძირითადად ეხება ქართული ენის ცოდნას და/ან ქართულ თვითშეგნებას. 21.6%-ს მიაჩნია, რომ მესხები მესხეთში არ უნდა განსახლდნენ.

გამოკითხულთა 26% მესხების დაბრუნების წინააღმდეგია. მოწინააღმდეგეთა 61.1% თავის დამოკიდებულების მიზეზად რეპატრიანტების მერე ავტონომიის ფორმირების და შემდგომში თურქეთთან შეერთების მოთხოვნის წამოყენების ალბათობას ასახელებს.

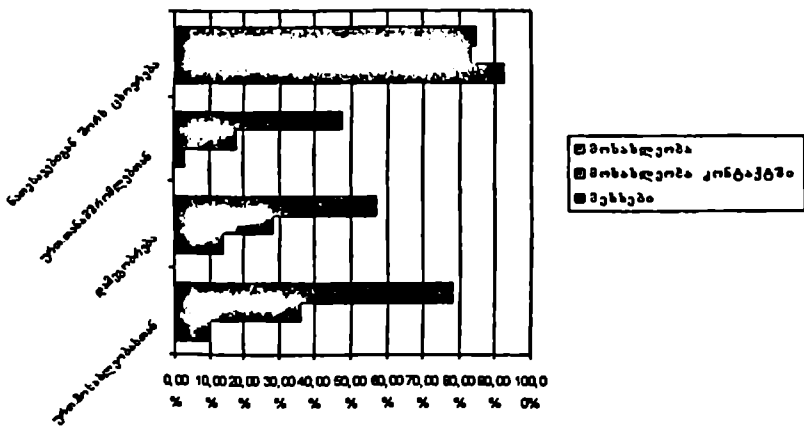
ნახატი 1
რეპატრიაციის ნაკადი წლების მიხედვით

მოსახლეობა რეპატრაციას მრავალ შიშსა და საზრუნავს უკავშირებს. ეს შიშები, როგორც ეკონომიურ, ასევე პოლიტიკურ საკითხებთან არის დაკავშირებული: ეკონომიკური შესაძლებლობების შემცირება სამუშაო ადგილებზე კონკურენციის გაზრდის გამო (64.6%), კონკურენცია მიწის ნაკვეთებზე (65.1%), თურქეთის ზეგავლენის გაძლიერება (54.9%), კონფლიქტი (52.3%). საყურადღებოა, რომ საფრთხესთან ერთად მოსახლეობა ასევე ხედავს ჩამოსახლების დადებით ასპექტებს: საერთაშორისო დახმარების გაზრდა (54.7%) და ქვეყნის ეკონომიური ზრდა (54.8%).

ნათესაებისგან მოშორებით ცხოვრება პრობლემაა, რომელსაც ყველაზე ხშირად ასახელებენ - როგორც მესხები, ასევე მათთან კონტაქტში მყოფი და ასევე კონტაქტში არ მყოფი მოსახლეობა. ეს ერთადერთი პრობლემაა, რომელსაც რეპატრიანტები ადგილობრივ მოსახლეობაზე უფრო მწვეავედ აღიქვამენ. ყველა სხვა პრობლემა, ადგილობრივ მოსახლეობასთან კონტაქტი, დამეგობრება და ურთიერთობა კოლეგებთან ყველაზე მეტად პრობლემატურად მიაჩნია რეპატრირებულებთან კონტაქტში არა მყოფ პირებს, შემდეგ კონტაქტში მყოფ მოსახლეობას და ყველაზე ნაკლებად რეპატრირებულებს.

ნახატი 2
ინტეგრაციის პრობლემები რეპატრიანტთა და ადგილობრივი მოსახლეობის აზრით

მესხებისადმი სოციალური განწყობის გასაზომად გამოყენებული იყო ბოგარდუსის სოციალური დისტანციის საზომი. რესპონდენტებს ჩვენ ვთხოვდით შეერჩიათ შეიდიდან ერთი მტკიცება, რომელიც ყველაზე უკეთ გამოხატავდა მათ მესხებისადმი დამოკიდებულებას. ეს მტკიცებები იყო შემდეგი სახის:

1. გავაძევებდი ჩემი ქვეყნიდან,
2. შემოვუშვებდი მხოლოდ სტუმრად,
3. მივცემდი მოქალაქეობას,
4. მივცემდი ჩემს სამსახურში მუშაობის საშუალებას,
5. მივცემდი ჩემს მეზობლად ცხოვრების საშუალებას,
6. გავიხდიდი მეგობრად,
7. თანახმა ვიქნებოდი, რომ მას ექორწინა ჩემი ოჯახის წევრ-

ზე.

მესხებთან კონტაქტში მყოფ და არ მყოფ პირთა ჯგუფებს შორის განსხვავების გამოსაველენად ჩატარებულ იქნა დისპერსიული ანალიზი (ANOVA). ანალიზმა დაადასტურა ($F=35.8$; $p<.001$) მესხებთან კონტაქტში ყოფნის მიხედვით გამოყოფილ ამ ჯგუფებს შორის არსებული სტატისტიკურად სანდო განსხვავება. ასევე მნიშვნელოვანი განსხვავება მესხებისადმი მეზობლების დამოკიდებულებაში მესხების კომპაქტურ დასახლებასა (იმერეთი) და მრავალ-ეთნიურ გარემოში (გურია) მაცხოვრებელთა შორის. რეპატრიანტებისადმი ყველაზე მცირე დისტანცია გამოამჟღავნეს გურიის მაცხოვრებლებმა ($M=5.9$; $SD=1.3$), ყველაზე დიდი კი იმერეთში მცხოვრებებმა ($M=3.9$; $SD=2.3$). თბილისის მოსახლეობის მაჩვენებელი ამ ორ ადგილს შორის იყო ($M=4.9$; $SD=2.3$).

მესხებთან კონტაქტში მყოფი მოსახლეობა რეპატრიანტებს და ადგილობრივ ქართველებს უფრო მსგავსად აღიქვავდა, ვიდრე ამას აკეთებდა მოსახლეობის ის ნაწილი, რომელიც პირადად არ იცნობდა რეპატრიანტებს.

ტაბულა 1-ში ნაჩვენებია, რომ მნიშვნელოვანი განსხვავება მესხების შეფასებაში მათთან კონტაქტში მყოფ და არა-მყოფ მოსახლეობის მიერ აღმოჩნდა მესხების დამახასიათებელი ზედსართავების სიაში წარმოდგენილ თერთმეტი მახასიათებლიდან ცხრაში.

ტაბულა 1

განსხვავება მესხების აღქმაში მათთან კონტაქტში მყოფ და არა-მყოფ მოსახლეობას შორის

	თვისება	ჩვი-სქუარე	კ
1	კეთილი	63	<.05
2	ზარმაცვი	89	<.05
3	ერთგული		უმნიშვ.
4	უპირო	74	<.05
5	დამხმარე	58	<.05
6	სანდო	49	<.05
7	გამგები	75	<.05
8	გულწრფელი		უმნიშვ.
9	ძლიერი	55	<.05
10	საწყაღი	55	<.05
11	პატიოსანი	28.4	<.001

მათ შორის, ვინც კონტაქტშია მესხებთან, უფრო მეტი ისეთი რესპონდენტია (43.9%), რომლებიც მათ ქართველებად აღიქვამენ, ვიდრე იმ ადგილობრივ მოსახლეობას შორის (39.5%), რომელიც არ იცნობს რეპატრიანტებს.

კონტაქტი არა მხოლოდ ამცირებს დისტანციას მესხებისადმი, არამედ ასევე განაპირობებს რეპატრიაციის საკითხისადმი უფრო დადებით დამოკიდებულებას. იმ რესპონდენტთაგან, ვინც არ იცნობს მესხებს, 30.3% მათი ჩამოსახლების კატეგორიული წინააღმდეგია, მაშინ როდესაც მესხებთან კონტაქტში მყოფ რესპონდენტთა 26.5% იზიარებს ამ აზრს.

გამოკვლევის შედეგებში ცალსახად გამოიკვეთა რეპატრიანტებთან კონტაქტის დადებითი შედეგი. მესხების ნაცნობების 48%-მა მიუთითა, რომ მესხებთან კონტაქტმა დადებითისკენ შეცვალა მათდამი დამოკიდებულება, თუმცა 13.2%-ის აზრით ცვლილება უარყოფითი მიმართულებით მოხდა.

დასკვნები

ჩვენ ზემოთ განვიხილეთ მოსახლეობის დამოკიდებულება რეპატრიაციისადმი და რეპატრიანტების მიმართ. ჩვენ ვეყრდნობოდით დაშვებას, რომ ინფორმაციის სიმცირე, რეპატრიანტებთან ურთიერთობის გამოცდილების ნაკლებობა მნიშვნელოვანწილად გან-

საზღვრავდა მათდამი, და ზოგად რეპატრიაციისადმი, უარყოფითი დამოკიდებულებას.

რეპატრიაცია საქართველოს, როგორც სახელმწიფოს მორალური იმპერატივია, მაგრამ იგი დეტალურად უნდა იქნეს დაგეგმილი. რეპატრიაციისას გათვალისწინებული უნდა იქნეს სახელმწიფოს, ადგილობრივი მოსახლეობის და დეპორტირებულთა ინტერესები. რეპატრიაციის შედეგად ეს სამივე მხარე უკეთეს მდგომარეობაში უნდა აღმოჩნდეს ვიდრე დღესაა. მოვლენათა განვითარების ყველა შესაძლო სცენარი უნდა იქნეს გათვალისწინებული, რათა არც ერთი ზემოთ ჩამოთვლილი მხარის ინტერესები არ იქნეს შელახული, ადგილი არ ჰქონდეს კონფლიქტს, და ხალხი, რომელმაც ნახევარი საუკუნის მანძილზე უკვე ორჯერ განიცადა დეპორტაცია, კვლავ არ აღმოჩნდეს დევნილი. ამასთან ერთად დაუშვებელია რეპატრიაციის შედეგად ადგილობრივი მოსახლეობის ისედაც მძიმე მდგომარეობის გაუარესება. ძალზე მნიშვნელოვანია რეპატრიაციის პროცესში სახელმწიფო ინტერესების ზედმიწევნით დაცვა. ამგვარად რეპატრიაციის პროცესის დაგეგმვა და განხორციელება რეალობას, სახელმწიფოს ხელთ არსებულ რესურსებს უნდა ემყარებოდეს.

რეპატრიაცია უკვე კარგა ხანია პოლიტიკურ საკითხად იქცა და იგი დაკავშირებულია მთელ რიგ პოლიტიკურ, ეროვნულ და რელიგიურ საკითხებთან. მის გარშემო მოსახლეობის მობილიზაცია სირთულეს არ წარმოადგენს და იგი საქართველოს და სხვა ქვეყნების პოლიტიკოსთა არსენალის ნაწილი კარგა ხანია რაც არის. პოლიტიკოსთა ზეგავლენის შესამცირებლად, ასევე ინტერაციის პროცესის წარმატებით მიმართვისთვის და რეპატრიაციისათვის დადებითი ნიადაგის შემზადებისათვის აუცილებელია რეპატრიანტთა შესახებ მოსახლეობისათვის ობიექტური ინფორმაციის თანმიმდევრულად მიწოდება. ამასთან დიდი სამუშაოა ჩასატარებელი მესხებთან იმ ქვეყნებში სადაც ისინი დღეს სახლობენ. მათ ადგილებზე უნდა ქონდეთ ქართული ენის შესწავლის, საქართველოს კულტურისა და ისტორიის გაცნობის შესაძლებლობა. ადამიანებს შორის ურთიერთობა ინფორმაციის მიღების მნიშვნელოვანი წყაროა. რეპატრიაციამდე მესხებს, ისევე როგორც საქართველოს მოსახლეობას, უნდა ჰქონდეს კონტაქტის, ერთმანეთის გაცნობის შესაძლებლობა. კონტაქტის ჩარჩოები ზედმიწევნით უნდა იქნეს დაგეგმილი, რადგან როგორც საყოველთაოდ არის ცნობილი, ურთიერთობა არა მხოლოდ დადებითი დამოკიდებულების, არამედ ასევე კონფლიქტის ჩამოყალიბების პირობასაც წარმოადგენს.

რეპატრიაციის დროს ასევე გათვალისწინებულ უნდა იქნეს მესხების სოციალური კაპიტალის ოპტიმალური გამოყენება. ეს იმას ნიშნავს, რომ მათ უნდა მიეცეთ საშუალება არსებულ ოჯახურ, ნეთესაურ და მეგობრულ ურთიერთობების შენარჩუნებასთან ერთად ახალი ურთიერთობების შექმნის შესაძლებლობაც, რათა მათ უკეთ გაიცნონ ახალი კულტურა და მე-ს ხატში ჩართონ ინტეგრაციისთვის აუცილებელი ახალი თვისებები. ამგვარად რეპატრიანტებისათვის სოციალური ბაფე უნდა განაპირობებდეს, როგორც მათი იდენტურობის უწყვეტობას, ასევე მის ცვალებადობას.

ჩვენმა გამოკვლევამ ცალსახად დაადასტურა რეპატრიანტთა არაკომპაქტურად განსახლების დადებითი ზეგავლენა, როგორც ინტეგრაციულ პროცესებზე რეპატრიანტებში, ასევე ადგილობრივი მოსახლეობის რეპატრიაციისადმი დამოკიდებულებასა და რეპატრიანტთა აღქმაზე. ადგილობრივი მოსახლეობის გვერდით ცხოვრება აუცილებელს ხდის კონტაქტს, რის შედეგადაც ენისა და ნორმების უკეთ დასწავლა ხდება.

ინტეგრაციული პროცესების წარმატებით მიმართვისათვის ადგილობრივი მოსახლეობის და რეპატრიანტთა კონტაქტისათვის აუცილებელია ჩარჩოს პირობების შექმნა, რადგან კონტაქტი თავისთავად შეიძლება იქცეს როგორც თანამშრომლობის, ასევე კონფლიქტის წყაროდ. განსახლება არა მარტო რეპატრიანტებისათვის, არამედ ასევე ადგილობრივი მოსახლეობისათვის უნდა გახდეს მომგებიანი.

შესაძლებლობისამებრ ყველა ფაქტორი უნდა იქნეს გათვალისწინებული რეპატრიაციის პირობების, ხასიათის და დროში განაწილების დაგეგმვისას, რათა თავიდან იქნეს აცილებული კონფლიქტი და დაკმაყოფილებულ იქნეს სახელმწიფოს, საქართველოს მოსახლეობისა და დემორტირებულთა მოთხოვნები, რათა ჰუმანურობისა და სამართლიანობის აღდგენის სანაცვლად ჩვენ მორიგი აგრესიისა და უბედურების მოწმენი არ გაეხდეთ.

РАССЕЛЕНИЕ РЕПАТРИРОВАННЫХ МУСУЛЬМАН-МЕХЕТИНЦЕВ И ОТНОШЕНИЕ К НИМ МЕСТНОГО НАСЕЛЕНИЯ*

Нана Сумбадзе, Георгий Тархан-Моурави

Вопрос репатриации мусульман-мехетинцев и их интеграции в общество является предметом ожесточенных политических споров. Грузия, согласно взятому перед Советом Европы обязательству, должна в ближайшее время принять закон о репатриации и в течение 12 лет осуществить репатриацию. Однако значительная часть населения Грузии, и в первую очередь жители Самцхе-Джавахети, настроена резко против репатриации. Именно такая отрицательная установка служит основным препятствием для возвращения мехетинцев. Изменение подобного отрицательного отношения это долгий процесс, и его успех в значительной степени зависит от правильного планирования репатриации и от эффективной разъяснительной работы. В свою очередь, эффективность планирования зависит от успешного изучения и анализа существующего опыта сосуществования.

Целью нашей работы как раз и являлось изучение наличного опыта интеграции тех мусульман-мехетинцев, которые уже проживают в Грузии на протяжении определенного времени. Ниже мы рассмотрим данные, касающиеся влияния типа расселения репатриантов на отношение местного населения к мехетинцам, и в частности будет рассмотрен случай компактного, обособленного расселения.

Результаты опроса

Опрос был проведен в мае-июле 2000-го года среди репатриированных мехетинцев и среди местного населения. Было разработано два вопросника, в которые кроме вопросов, подготовленных специально для нашего исследования, вошли стандартные социологические инструменты, многократно апробированные в разнообразных географических и культурных условиях (как напр. Мера социальной дистанции Богардуса).

Местное население. Был опрошен 441 респондент (198 мужчин и 243 женщин) в Тбилиси (50.5%), Гурии, где Мехетинцы живут в смешанной, много-культурной среде (25.9%), и в Имеретии, Где Мехетинцы живут обо-

* Работа осуществлена Центром Геополитических и Региональных Исследований при финансовой поддержке фонда "Горизонти"

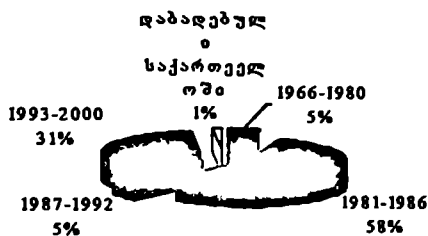
собленно, компактно (25.9%). Возраст опрошенных варьировал между 16 и 81 годами ($M=42.2$; $SD=15.1$). 69% местных были знакомы и поддерживали контакт с месхетинцами. 34.2% жили по соседству с месхетинцами, 7% учились или работали с ними, а 27.9% были просто знакомы через общих знакомых или друзей.

Репатрианты. Было опрошено общей сложностью 154 репатрианта (52% мужчин и 48% женщин) в Тбилиси, живущих смешанно в Гурии (35.7%) и живущих обособленно в Имеретии (36.4%). Средний возраст респондентов 35 лет ($SD=14.7$).

Из числа опрошенных месхетинцев, 39.6% имело высшее образование, 22.1% - 8-классное, а 12.4% были студентами ВУЗов. 14.3% респондентов сами подверглись депортации, остальные родились уже после депортации. В среднем, респонденты прожили в Грузии 13 лет ($SD=6.5$). Большинство новоприбывших проживает в Тбилиси, это в основном молодые люди, прибывшие для учебы из Азербайджана. Тбилисские респонденты прожили в Грузии в среднем 6.3 лет ($SD=4.8$), тогда как в Гурии они прожили в среднем 16.9 лет ($SD=5.1$), а в Имеретии - 14.5. Наибольшая часть репатриантов, как это видно на Рис. 1, вернулась в Грузию в 1981-1986 годы. Почти половина респондентов приехала в Грузию из Азербайджана, 31.2% из Узбекистана, 14.3% из России, а остальные из Казахстана либо из Киргизии.

Из числа опрошенного населения, 73.4% считает, что мусульмане-месхетинцы должны вернуться в Грузию и что это в первую очередь должно произойти с целью восстановления справедливости. Большая часть респондентов (56.4%) требовала, однако, чтобы государство установило определенные ограничения относительно процесса репатриации. Эти ограничения в основном касались знания грузинского языка и/или грузинскую этническую само-идентификацию. 21.6% считали, что возвращенные месхетинцы не должны селиться в Месхетии. В то же время 26% опрошенных против возвращения месхетинцев как такового. Основой такого отношения к вопросу 61.1% противников возвращения указывали опасность создания репатриантами автономии и дальнейшего требования присоединения к Турции.

Рисунок 1
 Распределение потока репатриации по годам

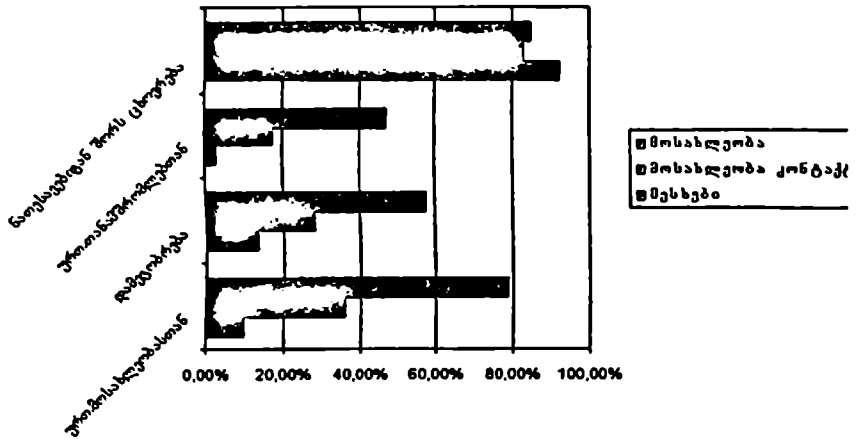

Местное население связывает с ожидаемой репатриации множество страхов и опасностей, как экономических по природе, так и политических: сокращение экономических возможностей в результате роста конкуренции за рабочие места (64.6%), соперничество за земельные уделы (65.1%), нежелательное усиление влияния Турции (54.9%), вероятность конфликта (52.3%). Примечательно, что вместе с рисками население видит и положительные стороны возвращения месхетинцев в Грузию: увеличение международной помощи (54.7%) и ускорение экономического роста (54.8%).

Среди проблем, которые чаще всего упоминали как сами месхетинцы, так и представители населения вне зависимости от степени контакта с ними - ნათესავეებისგან მოშორებით ცხოვრება პრობლემაა, რომელსაც ყველაზე ხშირად ასახელებენ – это проживание вдали от родни. Это единственная проблема, которую репатрианты воспринимают острее, чем местное население. Прочие проблемы, как например контакты с местным населением, установление дружественных отношений и хорошие взаимоотношения с сотрудниками, воспринимаются как наиболее острые в первую очередь местными не имеющими контакта с месхетинцами, затем имеющими таковой, и наконец менее всех самими месхетинцами.

Рисунок 2

Трудности, препятствующие интеграции по мнению репатриантов и местного населения

Для изучения социальной установки в отношении месхетинцев использовалась шкала социальной дистанции Богардуса.. Респондентов просили выбрать одно из семи утверждений, находящееся в наилучшем соответствии с их отношением к месхетинцам.:

1. Изгнал бы из моей страны,
2. Принял бы в страну лишь в качестве гостя,
3. Предоставил бы гражданство,
4. Предоставил бы возможность работы вместе со мной,
5. Предоставил бы возможность жить по соседству со мной,
6. Вступил бы в дружеские отношения,
7. Согласился бы с вступлением его.ее в брак с членом моей семьи.

Для выявления разницы между группами лиц, поддерживающими или нет контакт с месхетинцами, был проведен дисперсионный анализ ответов (ANOVA), подтвердивший ($F=35.8$; $p<.001$) статистически достоверное различие между этими двумя группами населения. Имеется также заметное различие между отношением к месхетинцам соседей в случае их обособленного расселения (в Имеретии) и их проживанием в смешанной полиэтнической среде (в Гурии). Наименьшую социальную дистанцию относительно репатриантов выявили жители Гурии ($M=5.9$; $SD=1.3$), а наибольшую -

Имеретии ($M=3.9$; $SD=2.3$). Данные по Тбилиси находятся между двумя этими показателями ($M=4.9$; $SD=2.3$).

Лица, поддерживающие контакт с месхетинцами, воспринимали месхетинцев и грузин более сходным образом, чем та часть населения, которая не имела с репатриантами контакта и не знала их.

На Таблице 1 представлено, что не менее значительное различие в оценке месхетинцев между поддерживающими с ними контакт и не имеющими его проявилось по девяти прилагательным из списка в одиннадцать личностных характеристик.

Таблица 1
Различие в восприятии месхетинцев при наличии/отсутствии контакта с ними

	Характеристика	<i>t</i> -критерий	<i>p</i>
1	Добрый/ая	6.3	<.05
2	Ленивый /ая	8.9	<.05
3	Верный /ая		umniSv.
4	Необязательный/ая	7.4	<.05
5	Готовый/ая помочь	5.8	<.05
6	Надежный/ая	4.9	<.05
7	Понимающий/ая	7.5	<.05
8	Искренний.ая		umniSv.
9	Сильный/ая	5.5	<.05
10	Жалкий.ая	5.5	<.05
11	Честный/ая	28.4	<.001

Среди тех, кто поддерживает контакт с месхетинцами, больше таких респондентов (43.9%), кто воспринимает их, как грузин, чем среди не знакомых с ними (39.5%).

Наличие контакта не только лишь уменьшает социальную дистанцию, но и определяет более позитивное отношение к вопросу репатриации месхетинцев. Среди респондентов, не знающих месхетинцев, 30.3% категорически против возвращения месхетинцев, тогда как среди поддерживающих контакт таких 26.5%. По результатам опроса, однозначно выявилось положительное влияние факта контакта. 48% знающих месхетинцев лично указало, что контакт изменил их мнение отношение в положительном направлении, хотя 13.2% высказало противоположное мнение.

Выводы

Выше мы рассмотрели отношение населения к репатриации месхетинцев и к самим репатриантам. Наше исследование основывалось на допущении, что недостаток информации, отсутствие опыта общения с месхетинцами, в значительной степени определяют отрицательное отношение как к ним, так и к процессу репатриации в целом.

Репатриация является моральным императивом для Грузии как государства, однако она должна быть рассчитана в деталях и хорошо спланирована. Должны быть учтены интересы как государства и местного населения, так и самих репатриантов. В результате репатриации все эти три стороны должны оказаться в выигрыше, а все возможные сценарии развития событий должны быть учтены, дабы не были попораны насущные интересы какой-либо из сторон, не было создано условий для конфликта, а чтоб люди, на протяжении полувека дважды подвергшиеся насильственной депортации, не оказалось бы еще раз гонимым. Вместе с этим совершенно недопустимо, чтобы положение местного населения, и так крайне тяжелое, ухудшилось еще больше. Также важна и последовательная защита в процессе репатриации интересов грузинского государства. Для этого необходимо планировать репатриацию на основе реального положения дел, с учетом наличных ресурсов.

Репатриация месхетинцев уже давно является предметом политической конъюнктуры, она связана с целым рядом политических, национальных и религиозных вопросов. Легко добиться поляризации населения вокруг этого вопроса, и он уже давно стал частью арсенала политических манипуляций как внутри страны, так и извне. Для того, чтоб уменьшить риск нежелательных политических игр, а также для успеха процесса интеграции, для создания благоприятствующих условий для репатриации, совершенно необходимо целенаправленно предоставить населению объективную информацию. Одновременно с этим нужно вести большую работу с месхетинцами в местах их нынешнего проживания. Им следует обеспечить возможность на местах изучать грузинский язык, знакомиться с грузинской культурой и историей. Общение между людьми является действенным способом получения информации. Еще до репатриации, месхетинцы, а также население Грузии, должны иметь возможность устанавливать и поддерживать контакты, знакомиться друг с другом. Условия для таких контактов должны быть спланированы, т.к. общеизвестно, что общение способно вызвать не только положительную установку, но при неправильном осуществлении чревато риском конфликта.

При осуществлении репатриации необходимо спланировать и оптимальное использование социального капитала мешетинцев, т.е. им должна быть предоставлена возможность при сохранении существующих родственных, семейных, дружеских связей устанавливать новые отношения. Это даст возможность лучше познакомиться с новой культурной средой, но и включить в свою я-концепцию способствующие успешной интеграции качества. Таким образом социальная паутина предопределил не только преимущественность и непрерывность традиций, но и способность к переменам.

Наше исследование однозначно подтвердило положительное влияние смешанного, открытого расселения репатриантов как на успешность интеграционного процесса среди репатриантов, так и на благожелательное отношение населения к репатриантам и репатриации. Проживание в непосредственной близости с местным населением делает неизбежным контакт, а с ним и лучшее освоение языка и культурных норм.

Для успешной ориентации интеграционного процесса необходимо создать благоприятные условия, среду для контактов, т.к. иначе неуправляемый процесс может породить не только сближение, но и конфликт. Выбор правильной схемы расселения должен быть полезен не только репатриантам, но и местному населению.

Все, по возможности, факторы должны быть учтены при планировании условий, метода и времени репатриации. Это поможет избежать конфликта, и удовлетворить требования репатриантов, населения и государства. Иначе вместо восстановления справедливости и соблюдения принципов гуманности мы можем оказаться свидетелями новой агрессии и несчастья.

ისლამი, ქართული სახელმწიფოებრიობა
და დეპორტირებულ “თურქ-მესხთა”
დაბრუნების პრობლემა

თ ე ი მ უ რ ა ზ ფ ა ნ ჯ ი კ ი ძ ე

(პროფესორი, ფილოსოფიის მეცნ. დოქტორი, თბილისის
ივ. ჯავახიშვილის სახელობის სახელმწიფო უნივერსიტეტის
რელიგიათმცოდნეობისა და ეთიკის კათედრის გამგე)

1944 წელს საქართველოდან სამშობლოს დაღატის ბრალდებით დეპორტირებული ე.წ. “თურქი-მესხების” უკან დაბრუნება, მათი რეაბილიტაცია და რეინტეგრაცია ერთ-ერთი უმძიმესი პრობლემა და დიდი გამოცდაა ქვეყნისათვის, რომელმაც არმც-თუ ისე დიდი ხნის წინ დაიბრუნა დამოუკიდებლობა, რომლის სახელმწიფოებრიობა ჯერ კიდევ ძალზე სუსტია, საზღვრები მორღვეული და დაუცველი, ხოლო ირგვლივ გარემოცულია ნაკლებად საიმედო მეზობლებით.

ამ რთული ამოცანის შესახებ ბევრი თქმულა, ბევრი დაწერილა, ბევრი პროექტიც შექმნილა, მაგრამ ეს საკითხები დღესაც დიდ კამათს იწვევს როგორც პოლიტიკოსებსა და მეცნიერებში, ისე ფართო მოსახლეობაშიც. ამ პრობლემას მრავალი მხარე და ასპექტი გააჩნია, მაგრამ ჩვენ გვინდა მას მხოლოდ ერთი – რელიგიური კუთხით შევხედოთ, რადგან საქართველოდან გასახლებული “თურქი-მესხები” მუსლიმები არიან.

ჩვენი პრობლემა ძირითადად იმაში მდგომარეობს, თუ როგორ იმოქმედებს ქრისტიანობაზე და დასავლეთის ღირებულეებზე ორიენტირებულ ქვეყანაზე 300 ათასი მუსლიმის დაბრუნება. ხომ არ შეუქმნის იგი საქართველოს მძიმე, გამოუსწორებელ შედეგებს, ხომ არ დაიწყება მასში ცენტრიდანული ძალების გააქტიურება, სხვაგვარად, მათი კომპაქტური ჩასახლება ხომ არ გამოიწვევს ჩვენში კიდევ ერთი ცხელი წერტილის გაჩენას.

ბოლო ხანს ეს საკითხი კიდევ უფრო გაამწვავა იმ საერთაშორისო ტერორისტულმა აქტმა, რომელიც აშშ-ში – ნიუ-იორკსა და ვაშინგტონში მოხდა, რადგან მისი ორგანიზატორები მუსლიმები იყვნენ, მათ თავშესაფარი მისცა ავღანეთმა, მუსლიმანურმა ქვეყანამ, მისმა ხელმძღვანელობამ კი ისლამური საღვთო ომი – შაზავათი გამოუცხადა დასავლეთის ცივილიზაციის დამცვე-

ლებს. უკანასკნელ წლებში კი სულ უფრო ხშირად გაისმის სა-
უბარი ქრისტიანული და ისლამური ცივილიზაციების მოსალოდ-
ნელი შეჯახების შესახებ.

* * *

საქართველო თითქმის მთლიანად ისლამური ქვეყნების გა-
რემოცვაშია მოქცეული. ერთი მხრივ - ირანი, თურქეთი და
აზერბაიჯანი, მეორე მხრივ, ჩრდილოეთ კავკასიის რესპუბლიკე-
ბი - დაღესტანი, ჩეჩნეთი, ინგუშეთი, ჩრდილოეთ ოსეთი, ყაბარ-
დო-ბალყარეთი, ადიღე, ჩერქეზეთი ირგვლივ მჭიდრო ზოლად
ეკერის ჩვენს პატარა ქვეყანას, მაგრამ მუსლიმები მარტო ჩვენს
საზღვრებს როდი არტყიან გარს. ისინი თვით საქართველოშიც
მრავლად სახლობენ. მათ შორის არიან: აზერბაიჯანელები, ქის-
ტები, ლეკები, ქურთები და აფხაზები (ნაწილობრივ). მუსლიმა-
ნურ სარწმუნოებას მისდევენ ქართველებიც - ნაწილობრივ
აჭარლები და ინგილოები. ამავე დროს, არც ის უნდა დაგვავი-
წყდეს, რომ ალაჰის თაყვანისმცემელია ქართველთა ყველაზე
მრავალრიცხოვანი დიასპორა ირანსა და თურქეთში (თუკი სა-
ერთოდ შეიძლება ეწოდოს დიასპორა იმ ხალხს, რომელიც სა-
კუთარ ტერიტორიაზე ცხოვრობს). ისლამს აღიარებენ და ერ-
თგულობენ "თურქი-მესხებიც", რომლებიც ჩვენი კვლევის ობი-
ექტს წარმოადგენენ.

ქართველ მუსლიმთა ასეთი დიდი ოდენობით ჩაფიქრებულ
ზოგი მკვლევარი ასეც სვამს ხოლმე კითხვას - ქართველთა
შორის რაოდენობრივად ვინ უფრო მეტია - მუსლიმი თუ ქრის-
ტიანი?

თუ საქართველოს ისტორიას გადავხედავთ, თვალნათლივ
დავინახავთ, თუ რა დიდ როლს ასრულებს ისლამი საქართვე-
ლოს (ან საქართველოების) ურთიერთობებში მის მეზობლებთან.
საუკუნეთა მანძილზე, ალაჰის დროშით და ისლამური იდეოლო-
გიით შეიარაღებული დამპყრობთა უზარმაზარი ურდოები აწყდე-
ბოდნენ ჩვენს საზღვრებს, რომლებიც ჩვენს დაჩოქებას და და-
მონებას ლამობდნენ. ჩვენი ქვეყნის საბოლოო დამორჩილებისა-
თვის მათ, უწინარეს ყოვლისა, ორი წინაპირობა უნდა გადაე-
წყვიტათ: წაერთმიათ ქართველთათვის ენა და სარწმუნოება,
თუკი ამას მოახერხებდნენ პრობლემაც საბოლოოდ გადაწყვეტი-
ლი იქნებოდა. მართალია, დამპყრობლებმა ენის წართმევა ყველ-
გან ვერ მოახერხეს, მაგრამ სამაგიეროდ, ძლიერი და მრავალ-
რიცხოვანი მუსლიმური ქვეყნებისაგან (განსაკუთრებით თურქე-

თისა და ირანისაგან) დამარცხებული საქართველოს მოსახლეობის ნაწილი იძულებული გახდა დამპყრობთა რელიგია მიეღო და მისი წესითაც ეცხოვრა ასწლეულების მანძილზე. ასე იყო შესხებთან მიმართებაში. ამიტომაც ისლამმა ღრმა კვალი დატოვა ჩვენი ქვეყნის ცხოვრებაზე.

ჩვენ ახლა და ცხადია მომავალშიც არაეთგზის მოგვიწევს შეხვედრა ისლამთან მის სხვადასხვაგვარ გამოვლინებასთან, მჭიდრო ურთიერთობა არა მარტო უცხო ისლამური სახელმწიფოების ხალხებთან, არამედ საკუთარ მოსახლეობასთან, როგორც სხვა ეროვნების, ასევე ქართველებთან, რომლებიც ბელის უკუღმართობამ ისლამის მხარეზე ან ძალით გადაიყვანა, ან სხვა საშუალებით გადაიბირა. ყოველ შემთხვევაში, ალაჰის თაყვანისმცემლად აქცია.

საქართველოში არაბების შემოსვლის დროიდან ყოველთვის იყო და ახლაც მრავლად არის მეჩეთები, მუსლიმური სალოცავები, მინარეთები, საიდანაც მართლმორწმუნე მუსლიმები წყალობას შესთხოვენ დიდ ალაჰს.

მით უმეტეს, დღეს ერთხელ კიდევ საფუძვლიანად უნდა დავსვათ კითხვა და ნათლად გავცეთ პასუხი იმაზე, თუ რა არის დღეს ისლამი საქართველოსთვის, რა როლს ასრულებს მის ცხოვრებაში. როგორც ცნობილია ისლამისადმი დამოკიდებულება ჩვენში ყოველთვის ორგვარი იყო: ერთი მხრივ, იგი მრავალსაუკუნოვანი სულიერი იარაღია, რომლის მეოხებითაც მომხდური მტერი ჩვენს საბოლოო დაპყრობასა და დამორჩილებას ლამობდა, რითაც ჩვენს გადაგვარებას და გადაჯიშებას ცდილობდა... მაგრამ, მეორე მხრივ, ისლამი არის მძლავრი მსოფლიო რელიგია, საკაცობრიო ცივილიზაციის მნიშვნელოვანი ნაწილი, რომელსაც თავის სარწმუნოებად თითქმის ერთი მილიარდი ადამიანი აღიარებს.

ვინაიდან ჩვენ დიდმნიშვნელოვან და რთულ ფენომენტან გვიხდება შეხვედრა, ნათლად უნდა გავარკვიოთ, თუ რა გვინდა, რას ველით ჩვენ ისლამისაგან და რა უნდა ჩვენგან ისლამს? რადგან ერთია ისლამური მოძღვრება არაბისათვის, თურქისათვის, ირანელისათვის, პაკისტანელისა და ავღანელისათვის და სხვაა იგი ქრისტიანობა ნაზიარებ ქართველისათვის.

ჩვენს ისტორიაში, ტრადიციებში, წეს-ჩვეულებებში, ქალაქურ მუსიკასა თუ ცეკვაში, ენაში, ყოველდღიურ ყოფაში აშკარად შეიმჩნევა ისლამური ხალხის გავლენა, მათი კულტურის ანარეკლი და მართლაც, თუ ობიექტურად ვიმსჯელებთ, წარმოდგენელია ამდენი ხნის მანძილზე მთელი ჩვენი ტერიტორია, ან

მისი ცალკეული ნაწილები მტრის გარემოცვაში ყოფილიყო მოქცეული და მასზე რაიმე სერიოზული კვალი არ დაეტოვებინა.

ყველაფერი ეს ცალკე კვლევისა და ძიების საქმეა, მაგრამ ამჟამად, ჩვენ ის უფრო გვანტერესებს, ყველაზე მეტად ის გვაშოთებს, რომ ქართველთა ამ უზარმაზარ (ჩვენი მასშტაბებით) გამუსლიმანებულ დიასპორებს თურქეთსა და ირანში რატომ არაფერი შეუქმნიათ ისეთი, რაც ოდნავ მაინც რამეს შემატებდა და გაამდიდრებდა ქართულ კულტურას. იგივეს თქმა შეიძლება “თურქ-მესხებზე”, რომელთაც ნაკლებად შერჩათ ეროვნული თვითშეგრძნება, ხოლო ქართული კულტურის წინ წაწევაზე ხომ ლაპარაკიც ზედმეტია.

ეს ფაქტიც ნათლად მიუთითებს ისლამის გავლენის სიძლიერეზე, რომელიც იმდენად თრგუნავს და იმდენად თავის ყალიბში აგდებს ადამიანს, რომ სულ უკარგავს თავის ეროვნულ თავისებურებებსა და თვითშეგნებას.

რა პრობლემები გვაქვს ჩვენ ამჟამად საქართველოში ისლამთან მიმართებაში და რამდენად უკავშირდება იგი ეროვნულ ურთიერთობებს? რას უნდა ველოდოთ “თურქი-მესხების” დაბრუნებასთან დაკავშირებით, როგორი იქნება ყოველივე ამის რელიგიური ფონი? სანამ ამ საკითხის შესახებ ჩვენ ვარაუდს ვიტყვოდით, მანამ გავიხსენოთ თუ როგორი ვითარება იყო ამ მხრივ საქართველოში საბჭოურ პერიოდში.

ალბათ, ძველ თაობას ემახსოვრება, რომ ამ დროს, მატერიალიზმისა და ათეიზმის ბატონობის პერიოდში საქართველოში სულ რაღაც ორიოდ მეჩეთი თუ ფუნქციონირებდა. მათ შორის ერთი თბილისში იყო, მეორე ბათუმში. ზოგს, ალბათ, ეს უქმნიდა იმის ილუზიას, რომ საზოგადოება გამთლიანებული იყო ერთი იდეოლოგიით – მარქსიზმით, რომელსაც, საბოლოო ჯამში, უნდა ჩამოეყალიბებინა ერთიანი საბჭოთა ხალხი ერთიანი კომუნისტური რწმენით და სულისკვეთებით, რომელშიც რელიგიურ შეხედულებებს უმნიშვნელო, პრაქტიკულად მხოლოდ გადმონაშთის როლი ეკისრებოდა, ხოლო მარქსიზმი ფაქტობრივად ფსევდო-რელიგიის ფუნქციას ასრულებდა.

მაგრამ, სინამდვილეში, ეს სულაც არ იყო ასე; ის, ვინც ასეთ დასკვნებამდე მიდიოდა, ალბათ, არ ითვალისწინებდა ისლამის სპეციფიკას, რადგან იმისთვის, რომ მუსლიმური იდეოლოგია გავრცელებულიყო, სულაც არ იყო აუცილებელი მეჩეთის არსებობა და მოქმედება. მათ საკმაოდ წარმატებით ცვლიდნენ ე.წ. “მოხეტიალე მოლები”, რომლებიც იმ დროისათვის უხ-

ვად იყვნენ ჩვენში და მეზობელი რესპუბლიკებიდანაც შემოდინდნენ. გარდა ამისა, ამ პროცესს ხელს უწყობდა თვით საუკუნეების მანძილზე ხალხში დამკვიდრებული და განმტკიცებული ისლამური ყოფა, თავისი ტრადიციებით, დღესასწაულებით, ადათ-წესებით. ფაქტობრივად, ჩუმად და უხმაუროდ ყველგან სრულდებოდა ისლამური რიტუალი. მოსახლეობის უმრავლესობა ცხოვრობდა რელიგიური წესით, ზოგან კი შარიათის (მუსლიმური სამართალი) ნორმებით ფუნქციონირებდა. სამწუხაროდ, იმდროინდელი კომუნისტური სოციოლოგიური გამოკვლევები, თუკი ისინი სადმე ტარდებოდა, ობიექტურ და ნათელ სურათს ვერ იძლეოდა რელიგიურობის რეალური ვითარების ასახავად. ამით არც იყვნენ დაიტერესებულნი, რადგან ობიექტური სურათის ჩვენება, მით უმეტეს მოსახლეობაში რელიგიურობის მაჩვენებლების ზრდა ამა თუ იმ სოფელში, რაიონში, თუ ქალაქში იდეოლოგიური მუშაობის ჩავარდნის ტოლფასად ითვლებოდა. აქედან გამომდინარე, ყველა პარტიული თუ სხვა ხელმძღვანელი მუშაკი ცდილობდა ეს ციფრები რაც შეიძლება დაბალი ყოფილიყო, ამიტომაც ხდებოდა რეალური ფაქტების მიჩქმალვა. მათი მტკიცებით ყველგან ათეიზმი ზეიმობდა და რელიგიური გადმონაშთები კი თანდათან, ცხოვრებისა და პროგრესის წინსვლასთან ერთად განუხრელად მცირდებოდა...

როცა საქართველომ დამოუკიდებლობა მოიპოვა და რელიგიისადმი დამოკიდებულება შეიცვალა, ყველა რელიგიურ კონფესიას მიეცა საშუალება ღიად ექადაგა საკუთარი შეხედულებები, თავისუფლად გაეგრცვლებინათ თავიანთი მოძღვრება, ამის შემდეგ ისლამის მდგომარეობა საქართველოში რადიკალურად შეიცვალა.

თუკი ჩვენ გვინდა ისლამის მდგომარეობის ახლანდელ ვითარებაში, მის ცვლილებებში გავერკვეთ, ამისათვის აუცილებელია საქართველოში ისლამის გაერცვლების 5 ზონაზე ვილაპარაკოთ, რადგან თითოეულ მათგანს თავისი თავისებურება გააჩნია.

ჩვენი ჩამოთვლა აფხაზეთით უნდა დავიწყოთ, სადაც მოსახლეობის ერთი ნაწილი მუსლიმია. ჩვეულებრივ, ქართულ-აფხაზური კონფლიქტის ამბების გარკვევისას რელიგიურ ფაქტორს ნაკლებ ყურადღებას აქცევენ, მაგრამ ის ფაქტი, რომ ჩვენს წინააღმდეგ ბრძოლაში აფხაზებს ჩრდილოეთ კავკასიის მუსლიმური ხალხები ეხმარებოდნენ, ის ფაქტი, რომ სოხუმი მთიელთა კონფედერაციის დედაქალაქად გამოაცხადეს, ძალზე

მრავლისმეტყველია. ისევე ანგარიშგასაწვეია ის გეგმებიც, რასაც რელიგიური ორგანიზაციები თუ სექტები გეგმავენ აფხაზეთის მიმართ.

მეორე რეგიონია ქვემო ქართლი, სადაც აზერბაიჯანული მოსახლეობა კომპაქტურად ცხოვრობს. ლაპარაკია გარდაბანზე, რუსთავეზე, ბოლნისზე, მარნეულზე, წალკაზე, ნინოწმინდაზე. აქ, ისევე როგორც სხვა ტრადიციულად მუსლიმებით დასახლებული რაიონებში, აღდგა ყველა აქ არსებული მეჩეთი თუ სხვა ტიპის სალოცავი, ხოლო, თუ არ იყო – ახლა აშენდა.

ამჟამად აზერბაიჯანთან ჩვენი ტრადიციული კარგი ურთიერთობების გამო, აქ ჯერჯერობით რაიმე პრობლემის არსებობა არ შეინიშნება, მაგრამ გვახსოვს ცოტა სხვა პერიოდიც, კერძოდ, მეოცე საუკუნის 80-იანი წლების ბოლო, როდესაც იგივე მოსახლეობა სხვადასხვა და, მათ შორის, ავტონომიის მოთხოვნებითაც გამოდიოდა.

მესამე რეგიონი არის კახეთის მუსლიმური სოფლები, სადაც აზერბაიჯანული და დაღესტნური (ავარული) მოსახლეობა ცხოვრობს. აზერბაიჯანულ სოფლებში მდგომარეობა ისეთივეა, როგორც ქვემო ქართლში. რაც შეეხება დაღესტნელებს, რომელთაც ჩვენში ლეკებს უწოდებენ, მათთან ზვიად გამსახურდიას მმართველობის დროს იყო პრობლემები, რომლებიც ბოლომდე დღესაც არ არის გადაწყვეტილი.

მეოთხე – განსაკუთრებული რეგიონია პანკისის ხეობა ახმეტის რაიონში, თავისი ქისტური მოსახლეობით. როგორც ცნობილია, აქ ქისტებს გარდა ცხოვრობენ ქართველები და ოსები. ბოლო პერიოდამდე აქ რაიმე გაუგებრობა არ შეიმჩნეოდა, ხალხი ცხოვრობდა მეგობრულად. სერიოზული პრობლემა თითქოს არ იყო, თუმცა, საბჭოთა ხელისუფლების პირობებშიც კი შეიმჩნეოდა მუსლიმი ღვთის მსახურების ხშირი მიმოსვლა ჩეჩნეთსა და პანკისის ხეობას შორის, რაც, მაინცდამაინც, გასაკვირი არ უნდა ყოფილიყო. ალბათ, იყო ზოგიერთი სხვა წერილმანი პრობლემაც, რომელიც თვალნათლივ არ ჩანდა, მაგრამ ის ფაქტია რომ ბოლო ხანს წარმოჩენილი ამბები მთლად ახალი არ არის და ადრეც არსებობდა. როგორც დამკვირვებლები აღნიშნავენ: “აქ თავს იყრიდა რელიგიური, ეროვნული, ოჯახური, სოფლური და თემობრივი, ფსიქოლოგიური, ზოგჯერ ეკონომიკური, ასაკობრივი და ა.შ. ფაქტორები”... დღემდეა შემორჩენილი ე.წ. შარიათული და ადათობრივი სამართალი, რომელიც მტკიცედაა დაკავშირებული რელიგიასთან, რაც გავლენას ახდენს ეროვნებათ-

შორის ურთიერთობებზე, რადგან ისლამი, მისი იდეოლოგია და ყოფითი ნორმები, ისლამიზებული ადათები, თემობრივი სამართალი და სხვა გარკვეულ ბარიერს ქმნიან ამ მიმართულებით.

აქაური სიტუაცია, ერთი შეხედვით, თითქოს ბევრი არაფრით განსხვავდება საქართველოში სხვა მუსლიმურ რაიონებში არსებული ვითარებისგან. ყველგან, ყველა სოფელში აღდგა სალოცავები, სადაც არ იყო, აშენდა, მაგრამ პანკისის ხეობაში მნიშვნელოვან სიახლედ უნდა ჩაითვალოს ის სიმძაფრე, რაც ჩრდილოეთ კავკასიაში მიმდინარე ამბებს მოჰყვა, კერძოდ, ჩეჩნეთსა და ინგუშეთში განვითარებულ პროცესებს, რუსულ-ჩეჩნურ ომს, ჩეჩენი ლტოლვილების შემოსვლას საქართველოში, რუსეთ-საქართველოს ურთიერთობის დაძაბვას.

გარდა ამისა, არის კიდევ ერთი უმნიშვნელოვანესი სიახლე – რელიგიურ-პოლიტიკური მოძრაობის, ვაჰაბიზმის გამოჩენა ჯერ ჩრდილოეთ კავკასიაში, შემდეგ კი საქართველოში.

ყოფილ საბჭოთა კავშირში ვაჰაბიზმი ნაკლებად ჩანდა, ისევე როგორც ბევრი სხვა რელიგიური მოძრაობა, მაგრამ იმპერიის დაშლის შემდეგ, საკმაოდ ნათლად იჩინა თავი. მისი გამოჩენა ჩვენში ზოგიერთი მკვლევარი იელოველების გამოჩენას ადარებს, მაგრამ ეს შედარება მთლად ზუსტი არ უნდა იყოს, რადგან ვაჰაბისტებისგან განსხვავებით იელოველებს გამოკვეთილი რაიმე პოლიტიკური მიზნები არ გააჩნიათ. ვაჰაბისტები კი ცდილობენ ერთიანი ისლამური სახელმწიფოს შექმნას, რომელიც გააერთიანებს ყველა მუსლიმანს, რომლებიც იცხოვრებენ ისლამის კანონებით, რომელიც ღმერთმა გადმოგვცა წინასწარმეტყველ მუჰამედის მეოხებით.

და აი, ასეომა რელიგიურმა მოძრაობამ თუ სექტამ შემოაბიჯა საქართველოში. ვაჰაბისტების ინტერესების სფეროში საქართველოც არის მოქცეული, როგორც მთავარი დამრტყმელი ძალა რუსეთის წინააღმდეგ აუცილებელი დერეფანი შავ ზღვაზე გასასვლელად. ზოგის აზრით, ამ ამბებს შეიძლება საქართველოში ომი მოჰყვეს ქრისტიანებსა და მუსლიმებს შორის, რადგან კავკასიაში უკვე დაიწყო დიდი ისლამური სახელმწიფოს ჩამოყალიბება. როგორც სხვა ექსპერტები გვაფრთხილებენ, საქართველო თანამედროვე გეოპოლიტიკით პირდაპირ არის ჩართული საერთაშორისო სისტემის ყველაზე ცხელ წერტილში, ამიტომაც, სავარაუდოდ, წარმოქმნილ საშიშროებას სჭირდება გააზრებული და დელიკატური საგარეო პოლიტიკა.

ისლამის გავლენის მეხუთე, განსაკუთრებული რეგიონი სა-

ქართველოში აჭარაა, სადაც, უმეტესედ, მუსლიმი ქართველები ცხოვრობენ. ბედის უკუღმართობამ, ისტორიულმა ქართველებმა მოსახლეობა ამ რელიგიის მიმდევრად აქცია, ისლამი მყარად ჩაჯდა აქაური ხალხის ცხოვრებაში, ტრადიციებში, ადათწესებში. მართალია, აჭარაში მტერმა ქართველი კაცის გადაგვარება, მისი ცნობიერების მთლიანი შეცვლა ვერ მოახერხა, ვერ დაავიწყა მას მშობლიური ენა, მაგრამ ისლამის დოგმების და რიტუალების ერთგული მაინც გახადა. დიდხანს იყო აჭარა ჩამოცილებული დედასამშობლოსგან, მთელი სამი საუკუნე ელოდა მასთან დაბრუნებას და როდესაც ეს დაბრუნება მოხდა, მას უკვე მძიმე ისლამური ტვირთი ჰქონდა აკიდებული. ბევრი დრო გავიდა მას შემდეგ, ასოც წელზე მეტი. ეს დიდი დრო მაინც საკმარისი არ აღმოჩნდა იმისათვის, რომ ხალხს დაევიწყებინა მისთვის ძალით თავსმოხვეული რელიგიური რწმენა, მისი ტრადიციები და ადათ-წესები. რატომღაც, საოცრად უერთგულა ჩვენმა ხალხმა ამ უცხო, სხვა ნიადაგზე და საფუძველზე აღმოცენებულ, დამპყრობლის მიერ ძალით დანერგილ რელიგიას. ამ გავლენის დაძლევისათვის საკმარისი არ აღმოჩნდა თვით 70 წლიანი კომუნისტურ-ათეისტური რეჟიმიც კი.

ჯერ კიდევ მაშინ, როცა საბჭოთა იმპერიის საზღვრები ისე იყო ჩაკეტილი, რომ ჩიტსაც კი უჭირდა გადმოფრენა, თურქეთი მაინც ცდილობდა გარკვეული გავლენა მოეხდინა აჭარის მოსახლეობაზე. ახლა კი, როდესაც საზღვრები გაიხსნა და თურქეთთან გაცხოველებული ეკონომიკური, კულტურული თუ სხვა ტიპის ურთიერთობები გვაქვს, მას ამ მხრივ ფართო შესაძლებლობები მიეცა. საქართველოში შემოსულ უამრავ სამრეწველო ნაწარმს და სასურსათო პროდუქტს ე.წ. “სულიერი” ტვირთიც შემოჰყვა. მხედველობაში გვაქვს ის უმრავი რელიგიურ-ისლამური თუ პოლიტიკური ლიტერატურა, რომელიც საქართველოში სწორედ თურქეთიდან მოედინება. სხვა ცნობით, საქართველოში თურქეთიდან შემოდის ისეთი წიგნები და ბროშურები, რომლებშიც დამახინჯებულად არის გადმოცემული ჩვენი ისტორია, თანამედროვეობა, დემოგრაფიული მონაცემები, ხოლო აჭარლები სულაც ცაღკე ეთნოსად არიან გამოცხადებული.

როგორც ცნობილია, თურქი პოლიტიკოსები თავიანთი დიპლომატიის უდიდეს შეცდომად და მარცხად თვლიან იმას, რომ რუსეთმა შეძლო ამიერკავკასიაში შემოღწევა და მათი ქვეყნის სამოქმედო ასპარეზის მნიშვნელოვნად შეზღუდვა. და ახლა, როცა ამ დიდი შეცდომის გამოსწორების საშუალება მიეცათ,

ისინი მეორედ იგივე შეცდომას აღარ გაიმეორებენ, თავიანთ შანსს ხელიდან აღარ გაუშვებენ. ამ საქმეში კი რელიგიას უაღრესად სერიოზული როლს აკისრებენ.

ბოლო ხანს აჭარის ხელისუფალნი რელიგიის მიმართ ისეთ პოლიტიკას დაადგინენ, რომელიც შეესატყვისება როგორც საერთაშორისო უფლებრივ სამართლებრივ ნორმებს რელიგიურ კონფესიათა შესახებ, ისე საქართველოს კონსტიტუციასაც, რეალურად სრულდება ცხოვრებაში სინდისის თავისუფლება. ყველა იქ არსებულ რელიგიურ მიმდინარეობას მიეცა საშუალება დაიკმაყოფილოს მისთვის სასურველი სარწმუნოებრივი მოთხოვნილება, იქადაგოს თავისი მოძღვრება, შეასრულოს მასთან დაკავშირებული წეს-ჩვეულებანი და რიტუალები.

ასეთი პოლიტიკის შედეგად, უკანასკნელ წლებში აჭარაში საგრძნობლად გაიზარდა სხვადასხვა კონფესიის, მათ შორის მართლმადიდებელ ეკლესიათა რაოდენობა, მაგრამ ბევრად უფრო გამრავლდა მუსლიმთა სამლოცველოები, ისევე, როგორც ისლამის გავრცელების საქართველოს სხვა რეგიონებში, აქაც მრავალ ადგილას აღდგა და ამოქმედდა მეჩეთები, ხოლო იქ, სადაც ისინი არ იყო, ახალი ააშენეს. აჭარაში ამჟამად სპეციალისტები დაახლოებით 130 მეჩეთის არსებობას ვარაუდობენ. აღსანიშნავია ისიც, რომ სამლოცველოები გაიხსნა არა მარტო აჭარაში, არამედ ოზურგეთის რაიონებშიც, იმ სოფლებში, სადაც აჭარლები არიან ჩამოსახლებულები.

ბუნებრივად იბადება კითხვა, რა შეიძლება ყოველივე ამას მოჰყვეს აჭარისათვის, მთელი საქართველოსათვის, მისი სახელმწიფოებრიობისათვის? მას ჩვენ, ალბათ, მხოლოდ გარკვეული დროის შემდეგ გავიგებთ, როცა ამ მეჩეთების მუშაობის შედეგები თავს შეგვახსენებენ.

ჩვენ რომ ნორმალური, ძლიერი, შეკრული და დაცული სახელმწიფო გვქონდეს, ქვეყნის ტერიტორიალური მთლიანობა რომ არ იყოს დარღვეული, რასაკვირველია, ასეთი რამეები სულაც არ უნდა გვაწუხებდეს. უკლებლივ ყველა ადამიანს უნდა ჰქონდეს უფლება ნებისმიერი, მისთვის მისაღები რწმენა და კონფესია აირჩიოს, მაგრამ ახლანდელ, უმძიმეს პირობებში, როდესაც საქართველოს ყველა მუშტრის თვალთ უყურებს და მის ხელში ჩაგდებას თუ არა, უკეთეს შემთხვევაში, გავლენის სფეროს მოპოვებას ლამობს, ქართველთა შორის ამდენი მეჩეთისა თუ სალოცავის აღდგენა-აშენება რა შედეგს მოგვიტანს?

ხომ არ გახდება იგი სულიერი იარაღი სხვა სახელმწიფოს

ხელში და სერიოზულად ხომ არ დაემუქრება ჩვენი ქვეყნის ინტერესებს. აი, ეს არის უპირველესი საფიქრალი და საზრუნავი.

ასეთია ვითარება მთელ საქართველოში, მის ცალკეულ რეგიონებში ისლამთან მიმართებაში, რა გველის აქედან?

თუ დავაკვირდებით, ისლამის მიმდევრები ძირითადად საქართველოს საზღვრებზე არიან განლაგებული. ასეთ პირობებში, როგორც შესავალშიც ავლნიშნეთ, იმისი ცდა, რომ საქართველო-თურქეთის საზღვარზე კომპაქტურად შეიქმნას კიდევ ერთი ისლამური დასახლება, რომლის მოსახლეობის ერთ ნაწილს აქვს შეუფარავი მისწრაფება შექმნან ახალი ავტონომია, ან რაიმე პოლიტიკური წარმონაქმნი, სერიოზულ შეშფოთებას იწვევს.

მეორე მხრივ, ჩვენ, რასაკვირველია, პატივს უნდა მივაგებდეთ საერთაშორისო სამართალს. პატივს უნდა ვცემდეთ დეპორტირებული ადამიანების უფლებას დაუბრუნდნენ იმ ადგილებს, საიდანაც ისინი გაასახლეს, მაგრამ ეჭვს იწვევს ის ვადები, რომელიც ამ საქმისთვის არის გამოყოფილი,

ის სიძნელებები, რომელიც ამ საქმეს წინ ეღობება კარგად არის ცნობილი, მაგრამ მე მაინც ჩამოვთვლი ზოგიერთ მათგანს, რაც ყველაზე მნიშვნელოვნად მეჩვენება:

1. თბილისი და საქართველოს ბევრი ადგილი სავსეა აფხაზეთიდან და სამაჩაბლოდან გამოდევნილი მოსახლეობით. მათი პრობლემების მოუგვარებლობა უდიდეს სიძნელებებს უქმნის ქვეყანას.
2. უკიდურესად მძიმე სოციალური ფონი ჯერჯერობით არ გვაძლევს საშუალებას სერიოზულად ვიფიქროთ დეპორტირებული მოსახლეობის ერთბაშად დაბრუნებაზე, მათ რეპლიტაციასა და რეინტეგრაციაზე.
3. დეპორტირებულთა უკან დაბრუნებისას აუცილებლად გათვალისწინებული უნდა იქნენ მათი ეროვნული ცნობიერება, საქართველოში უნდა დაბრუნდეს ის ხალხი, ვინც თავის თავს ქართველად თვლის და აქვს ქართული ორიენტაცია, ხოლო ის ვინც თავის თავს თურქად თვლის და სხვაგვარი მიზნები აქვს, მათ ალბათ თურქეთს უნდა მიაკითხონ.
4. არ შეიძლება შეილახოს იმ მოსახლეობის ინტერესებიც, რომელნიც იმ ტერიტორიაზე სახლობენ, სადაც ადრე დეპორტირებულნი ცხოვრობდნენ.

ზემოჩამოთვლილი და სხვა სიძნელებებიდან გამომდინარე გამოსავალი ალბათ იმაში უნდა მდგომარეობდეს, რომ დეპორტირებულთა უკან დაბრუნება, მათი რეაბილიტაცია და რეინტეგ-

რაცია დროში უფრო უნდა გაიწელოს და მოხდეს საქართველოს მთელ ტერიტორიაზე სათანადო პირობების შექმნის და მომზადების შემდეგ. მხოლოდ ასეთ შემთხვევაში შეიძლება ამ მოსახლეობის დაბრუნება მშვიდობიანად, რაიმე სერიოზული კონფლიქტების გარეშე.

ИСЛАМ, ГРУЗИНСКАЯ ГОСУДАРСТВЕННОСТЬ И ПРОБЛЕМЫ ВОЗВРАЩЕНИЯ ДЕПОРТИРОВАННЫХ “ТУРОК-МЕСХЕТИНЦЕВ”

Т. Панджикидзе

Возвращение т.н. “турок-месхетинцев”, депортированных в 1944 году из Грузии под предлогом измены Родине, их реабилитация и реинтеграция являются одной из сложнейших проблем и тяжелым испытанием для страны, которая не так давно восстановила независимость, что государственность пока еще весьма слаба, границы оголены и незащищены, окружены не совсем надежными соседями.

Об этом сложном вопросе много говорилось, много писалось, было создано много проектов, но этот вопрос по сегодняшний день вызывает большой спор как среди политиков и ученых, так и среди широких кругов населения. Это проблема имеет много сторон и аспектов, но мы хотим посмотреть на нее под одним – религиозным углом, поскольку изгнанные из Грузии “турки-месхетинцы” являются мусульманами.

Наша проблема в основном состоит в том, что нужно проанализировать как повлияет возвращение 300 000 мусульман на христианство и страну, ориентированную на западные ценности. Не вызовет ли она для Грузии тяжелые, неисправимые последствия, не начнется ли в ней центробежная активность, другими словами – не вызовет ли их компактное заселение у нас появления еще одной горячей точки.

В последнее время этот вопрос еще более обострил акт международного терроризма, который имел место в США – Нью-Йорке и Вашингтоне, поскольку его организаторами были мусульмане, им предоставил убежище Афганистан – мусульманская страна, чье руководство

защитникам западной цивилизации объявило газзават – исламскую священную войну. А в последнее время все чаще ведется разговор о возможном столкновении христианской и исламской цивилизаций.

Грузия почти целиком окружена исламскими государствами. С одной стороны – Иран, Турция и Азербайджан, с другой – республики Северного Кавказа – Дагестан, Чечня, Ингушетия, северная Осетия, Кабардино-Балкария, Адыгея, Черкесия, плотным кольцом окружают нашу маленькую страну. Но мусульмане не только окружают страну, но и в большом количестве живут в самой Грузии. Среди них азербайджанцы, кисты, лезгины, курды и абхазы (частично). Мусульманскую религию исповедуют и грузины – частично аджарцы и ингилойцы. В тоже время не следует забывать, что поклонниками Аллаха является самая большая грузинская диаспора в Иране и Турции (если вообще диаспорой можно называть тот народ, который живет на своей территории). Исповедуют и верны Исламу и “турки-месхетинцы”, которые представляют объект нашего исследования.

Некоторые исследователи, озадаченные таким большим количеством грузин-мусульман, ставят и такой вопрос – кого больше среди грузин – мусульман или христиан?

Если окинешь взглядом историю Грузии отчетливо увидишь, какую большую роль играл Ислам для грузин (или Грузии) во взаимодействиях с ее соседями. На протяжении веков, под флагом Аллаха и вооруженные исламской идеологией огромные полчища завоевателей обрушивались на наши границы, стремясь поставить на колени и поработить нас. Для окончательного порабощения нашей страны они должны были решить прежде всего, две проблемы: отнять у грузин язык и веру. Если они смогли бы достичь этого, то и проблема была бы окончательно решена. Правда, завоеватели не везде смогли отнять язык, но побежденные сильными и многочисленными мусульманскими странами (особенно Турцией и Ираном), часть грузинского населения была вынуждена принять религию завоевателей и на протяжении веков жить по ее правилам. Так было и в отношении месхов. Поэтому ислам оставил глубокий след в жизни нашей страны.

Нам сейчас ясно, что в будущем неоднократно придется столкнуться с Исламом в его различных проявлениях – тесных взаимоотношениях не только с народами исламских государств, но и собственным населением, как другой национальности, так и грузинами, которые из-за превратностей судьбы оказались на стороне Ислама под воздействием силы или были склонены к нему другими средствами. Во всяком случае, они

превратились в поклонников Аллаха.

Со времен появления арабов в Грузии всегда были и сейчас много мечетей, мусульманских святынь, минаретов, откуда правоверные мусульмане просили благодати у великого Аллаха.

Тем более, сегодня еще раз мы должны основательно поставить вопрос и дать ясный ответ на то, что представляет сегодня Ислам для Грузии, какую роль играет он в ее жизни? Как известно, отношение к Исламу у нас всегда было двойное: с одной стороны – это многовековое духовное оружие, с помощью которого пришлый враг домогался окончательно завоевать и подчинить стремился переродить нас. Но, с другой стороны, Ислам – мощная мировая религия, значительная часть общечеловеческой цивилизации, который своей религией считает почти один миллиард человек.

Поскольку нам приходится сталкиваться с многопрофильным и сложным феноменом, нужно ясно разобраться чего же мы хотим, чего ждем от Ислама и чего хочет от нас Ислам? Поскольку Ислам – это одно для араба, турка, иранца, пакистанца и афганца и другое – для грузина, приверженного к христианству.

В нашей истории, традициях, обычаях, в городской музыке или танце, в языке, в каждодневной жизни явно прослеживается влияние исламских народов, отражение их культуры. Действительно иначе не могло быть, если будем судить объективно, так на протяжении такого длительного времени вся наша территория или ее отдельные части, находясь во вражеском окружении, не могли не и испытать на себе его влияния.

Все это предмет отдельного исследования, но сейчас нас больше интересует, больше всего тревожит то, что эта огромная (по нашим масштабам) омусульманенная грузинская диаспора в Турции и Иране почему не создала ничего такого, что хоть как то приумножила и обогатила бы грузинскую культуру? То же самое можно сказать и про “турок-месхетинцев”, у которых слабо сохранилось национальное самосознание, а о продвижении грузинской культуры и говорить не приходится.

И этот факт также указывает на силу влияния Ислама, который настолько подавляет и втискивает человека в жесткие рамки, что совершенно лишает его национальной самобытности и самосознания.

Какие у нас проблемы в настоящее время в Грузии в отношении Ислама и как они связаны с межнациональными взаимоотношениями? Чего же мы должны ждать в связи с возвращением “турок-месхетинцев”, каким будет религиозный фон всего этого? Прежде чем

высказать наши предположения по этому вопросу, давайте вспомним, какое положение было в Грузии в этом отношении в советский период.

Наверно, старшее поколение помнит, что в это время, в период господства материализма и атеизма в Грузии функционировало всего две мечети – одна в Тбилиси, а вторая в Батуми. Возможно, это создавало иллюзию того, что общество было объединено одной идеологией – марксизмом, который в конечном счете должен был сформировать единый советский народ с единой коммунистической верой и настроем, в котором религиозным взглядам приписывалась незначительная, практически роль пережитка, и марксизм фактически выполнял функцию псевдо-религии.

Однако, в действительности это было вовсе не так: тот, кто приходил к таким выводам, наверное, не предусматривал специфику Ислама, поскольку для распространения мусульманской идеологии вовсе не обязательно существование мечети и ее функционирование. Их довольно успешно заменяли так называемые “бродячие муллы”, которые в то время были у нас в избытке и из соседних республик тоже заезжали. Кроме того, этим процессам способствовал исламский быт, укоренившийся и упроченный в народе в течение веков, со своими традициями, торжествами, обычаями. Фактически тихо и бесшумно везде выполнялся исламский ритуал. Большинство населения жило по религиозным правилам, а местами руководствовалось нормами шариата (мусульманского права). К сожалению, коммунистические социологические исследования тех времен, если они где-нибудь и проводились, не давали объективной и ясной картины реальной религиозной обстановки. Этим и не были заинтересованы, поскольку показ реальной картины, тем более рост показателя религиозности в населении той или иной деревни, района или города считался равносильным провалу идеологической работы. Исходя из этого, все партийные или другие руководящие работники старались занижить эту цифру. Поэтому реальные факты скрывались. По их утверждениям везде торжествовал атеизм и религиозные пережитки постепенно, по мере продвижения жизни и прогресса неуклонно уменьшались.

Когда Грузия завоевала свободу и отношение к религии изменилось, все религиозные конфессии получили возможность свободно проповедовать свои взгляды, свободно распространять свое учение. После этого положение Ислама в Грузии радикально изменилось. Если же мы хотим разобраться в состоянии дел в Исламе с изменениями в сегодняшней обстановке, для этого необходимо говорить о 5 зонах распро-

странения ислама в Грузии, поскольку каждая из них имеет свою особенность.

Наш перечень нужно начать с Абхазии, где одна часть населения – мусульмане. Обычно, при рассмотрении грузино-абхазского конфликта религиозному фактору уделяют мало внимания. Но тот факт, что против нас абхамам помогает мусульманские народы северного Кавказа, тот факт, что Сухуми был объявлен столицей конфедерации Горских Народов, весьма показателен. Нужно учесть и те планы, которые планируют религиозные организации и секты по отношению Абхазии.

Второй регион – Квемо Картли, где азербайджанское население проживает компактно. Речь идет о Гардабани, Рустави, Болниси, Марнеули, Цалка, Ниноцминде. Здесь, также как в районах, традиционно заселенных мусульманами были восстановлены все существующие мечети или святыни другого типа, а если их не было, то были построены сейчас.

В настоящее время из-за наших традиционно хороших отношений с Азербайджаном, здесь пока никаких проблем не наблюдается. Но мы помним и несколько иной период, в частности, конец 80-х годов XX столетия, когда то же население выступало с различными требованиями в том числе и требованием автономии.

Третий регион – это мусульманские села, где проживает азербайджанское и дагестанское (аварское) население. В азербайджанских селах положение такое же, как в Квемо Картли. Что касается дагестанцев, которых у нас называют "леки", то с ними проблемы, возникшие во времена правления Звиада Гамсахурдиа у нас до конца не решены по сей день.

Четвертый – особый регион это Панкисское ущелье Ахметского региона, со кистинским населением. Как известно, здесь кроме кистинцев живут грузины и осетины. До последнего времени здесь не было никаких осложнений, народ жил дружно. Серьезной проблемы как будто и не было, хотя даже в условиях советского правления наблюдавшееся частое общение мусульманских служителей культа между Чечней и Панкисским ущельем не должно было вызвать удивления. Возможно были и другие мелкие проблемы, которые ясно не проглядывались. Однако, факт, что события последнего времени – не совсем новы и они существовали и раньше. Как отмечают наблюдатели: "здесь накапливались религиозные, национальные, семейные, сельские и общинные, психологические, а иногда и экономические, возрастные и т.д. факторы"... По сегодняшний день здесь сохранились так называемый шариятский и

обычный (адатов) суд, который прочно связан с религией, что влияет на межнациональные взаимоотношения, поскольку Ислам, его идеология и бытовые нормы, исламизированные обычаи, общинный суд и др., создают определенный барьер в этом направлении.

Здесьняя ситуация на первый взгляд как будто не особенно отличается от состояния других мусульманских районов Грузии. Везде, во всех селах восстановлены молельни, там, где их не было – построили новые. Но в Панкисском ущелье значительным новшеством нужно считать ту остроту, которая последовала за событиями на Северном Кавказе, в частности за процессами развернувшимся в Чечне и Ингушетии, в результате русско-чеченской войны, появлением чеченских беженцев в Грузии, обострения русско-грузинских взаимоотношений.

Кроме этого есть еще одна чрезвычайно важная новость – появление ваххабизма – религиозно-политического движения сначала на Северном Кавказе, а потом и в Грузии.

В бывшем Советском Союзе ваххабизм был мало заметен, также как и многие другие религиозные течения. Однако, после распада империи оно достаточно ясно проявило себя. Его появление у нас некоторые исследователи сравнивают с появлением свидетелей Иеговы. Однако это сравнение не совсем точно, поскольку в отличие от ваххабитов у иеговистов нет каких-нибудь четко выраженных политических целей. Ваххабиты стараются создать единое исламское государство, которое объединит всех мусульман, которые будут жить по законам ислама, предложенными им Богом посредством пророка Мухаммеда.

И вот такое религиозное движение или секта появилась в Грузии, которая находится также в сфере интересов ваххабитов, как главная ударная сила против России, необходимость коридора для выхода к черному морю. По мнению некоторых это может стать причиной войны между христианами и мусульманами в Грузии, поскольку на Кавказе уже началось формирование большого исламского государства. Как предупреждают другие эксперты, Грузия современной геополитикой непосредственно вовлечена в одну из горячих точек международной системы. Поэтому, предположительно возникшая опасность нуждается в осмысленной и деликатной внешней политике. Пятый, особый регион влияния ислама в Грузии, это Абхазия, где большей частью проживают мусульмане-грузины. Превратности судьбы, исторические потрясения местное население превратило в последователей этой религии. Ислам прочно утвердился в жизни, традициях, обычаях здешнего народа. Правда, враг не смог переродить грузина в Абхазии, ему не удалось

полностью изменить сознание, заставить забыть родной язык, но все-таки сделал его преданным исламским догмам и ритуалам. Долгое время Аджария была оторвана от матери-Родины, целых три века ждала она возвращения к ней и когда это возвращение свершилось, она оказалась задавленной тяжелым исламским грузом. Много времени прошло с тех пор – больше ста двадцати лет. Это большой срок все-таки оказался недостаточным для того, чтобы народ забыл насильно навязанное вероисповедание, его традиции и обычаи. Почему-то удивительно верным оказался наш народ этой чужой, возникшей на другой почве и основе религии, силой навязанной нам завоевателями. Для преодоления этого влияния недостаточным оказался даже 70-летний коммунистическо-атеистический режим.

Еще в то время, когда границы советской империи были так закрыты, что даже птицам было трудно перелетать через нее, Турция тем не менее старалась оказать какое-то влияние на Оджарское население. Сегодня же, когда граница открыта и с Турцией у нас установились оживляемые экономические, культурные или другого типа взаимодействия, она получила широкие возможности в этом отношении. Многообразные промышленные товары и пищевые продукты сопровождаются так называемым “духовным” грузом. Имеем в виду то огромное количество религиозно-исламской или политической литературы, которая идет из Турции. По другим сообщениям в Грузию из Турции поступают такие книги и брошюры, в которых искажена наша история, современность, демографические данные, а аджарцы объявлены даже отдельным этносом.

Как известно, турецкие политики величайшей ошибкой своей дипломатии и поражением считают то, что Россия смогла проникнуть на Южный Кавказ и существенно ограничила арену действия их страны. И сейчас, когда им дана возможность исправить эту большую ошибку, они ту же ошибку второй раз не повторят, не упустят из рук свой шанс. А в этом деле на религию возлагается чрезвычайно серьезная роль.

В последнее время руководители Аджарии по отношению религии придерживаются такой политики, которая соответствует как международным правовым нормам по религиозным конфессиям, так и конституции Грузии – реально выполняется свобода совести. Все имеющиеся там религиозные конфессии имеют возможность удовлетворить свои желаемые религиозные потребности, проповедовать свое учение, выполнять связанные с ним обычаи и ритуалы.

В результате такой политики в последние годы в Аджарии значи-

тельно выросло количество религиозных учреждений, в том числе и церковей православной конфессии, но в еще большей мере увеличилось количество мечетей. Также как и в других районах распространения Ислама, и здесь во множестве были восстановлены и задействованы мечети, а там, где раньше их не существовало, были построены новые. В настоящее время в Аджарии специалисты предполагают существование 130 мечетей. Нужно отметить и то, что молитвенные дома открылись не только в Аджарии, но и в Озургетском районе, в тех селах, где заселены аджарцы.

Естественно, возникает вопрос – что может последовать за этим для Аджарии, для всей Грузии, для ее государственности? Это мы узнаем, наверно, только по прошествии определенного времени, когда плоды функционирования этих мечетей напомнят о себе.

Если бы мы имели нормальное, сильное, сплоченное и защищенное государство, если бы территориальная целостность страны не была бы нарушена, такие вещи, конечно, вовсе не должны были беспокоить нас. Без исключения каждый человек должен иметь право сам выбрать любую, приемлемую для себя веру и конфессию. Но в настоящих, тяжелых условиях, когда на Грузию все смотрят глазами клиента и желают овладеть ею, какие результаты даст восстановление – строительство стольких мечетей и молитвенных домов среди грузин?

Не станет ли она (мечеть) духовным орудием в руках других государств и не будет ли серьезно угрожать интересам нашей страны? Вот о чем прежде всего нужно думать и заботиться.

Вот таковы обстоятельства по отношению к исламу в Грузии, в ее отдельных регионах.

Что нас ждет?

Если посмотреть внимательно, последователи Ислама, в основном, заселяют приграничные регионы Грузии. В таких условиях, как отмечались во вступлении, попытка создания на грузино-турецкой границе еще одного компактного исламского поселения, одна часть которого имеет нескрываемое стремление создать еще одну автономию или какое-либо политическое образование, вызывает серьезную тревогу.

С другой стороны, мы, конечно, отдаем дань уважения международному праву. Мы должны уважать право депортированных людей вернуться в те места, откуда они и их потомки были выселены. Но вызывают сомнения те сроки, которые установлены для этого.

Те трудности, которые препятствуют этой проблеме, известны хорошо. Но я все-таки отмечу некоторые, по-моему, наиболее важные из

них:

1. Тбилиси и многие районы Грузии заполнены беженцами из Абхазии и Самачабло. Их нерешенные проблемы создают очень большие трудности стране.

2. Чрезвычайно тяжелый социальный фон пока не дает возможность серьезно думать о массовом возвращении депортированного населения, об их реабилитации и интеграции.

3. При возвращении депортированных обязательно должно быть учтено их национальное сознание. В Грузию должны вернуться те, которые считают себя грузинами и имеют грузинскую ориентацию, а те, которые считают себя турками и имеют какие-то деструктивные помыслы, они, наверное, должны обратиться к Турции.

4. Нельзя пренебрегать интересами населения, которое занимает территорию, где раньше жили депортированные.

Исходя из вышеперечисленных и других трудностей выход, наверное, заключается в том, что возвращение депортированных, их реабилитация и реинтеграция во времени, должны быть растянуты и осуществлены по всей территории Грузии после подготовки и создания соответствующих условий. Только в таком случае можно вернуть население мирно, без какого-либо серьезного конфликта.

მაჰმადიანი ქართველების (მეხსეების) რეპატრიაციის საკითხისათვის

გივი ღამბაშიძე კავკასიოლოგი

უახლეს საუკუნეებში თურქეთის, რუსეთისა და საბჭოთა იმპერიების მიერ ქართველი ერის – საქართველოს სახელმწიფოს და სასუსტებელ-დასაქუცმაცებლად მიზანმიმართულ დანაშაულებრივ მოქმედებათა შედეგად, პოლიტიკურ-რელიგიურ-ენობრივ-კულტურულად, XIX ს. ნაწილობრივ, 1944 წელს კი, მთლიანად, ფიზიკურადაც დედა-სამშობლოდან მოკვეთილი მაჰმადიანი ქართველების (მეხსეების) რეპატრიაციის პრობლემასთან დაკავშირებით აუცილებელია:

საქართველოს ეროვნული და სახელმწიფოებრივი უსაფრთხოების;

ადამიანის, ერის უფლებათა საერთაშორისო დეკლარაციების, რეკომენდაციების;

ისტორიული და თანამედროვე ეთნიკური იდენტიფიკაციის;

დემოგრაფიულ-სტატისტიკური, განსახლების გეოგრაფიულ-ეთნიკური სივრცის, სოც-ეკონომიკური, კულტურის ეკოლოგიის;

რეაბილიტაციის, რესტიტუციის, რეპარაციის, ადაპტაციის, საქართველოს წიაღში აბსორბციისა და ა.შ. საკითხთა გამოწველილვითი შესწავლა, ანალიზი და გათვალისწინება.

საუკუნეთა გამჭოლი, ამ ტრაგიკული, სამომავლოდაც დიდი ხიფათის მატარებელი პრობლემის გადაწყვეტისას ქართველი ერი – საქართველოს სახელმწიფო, მიგვაჩნია, უნდა გამოდიოდეს ჩვენი ერის 2000 წლოვანი ქრისტიანული მსოფლდამოკიდებულებიდან - „მამამ“ (სამშობლომ) სიხარულით უნდა დაიბრუნოს „დაკარგული ძე“, რომელიც „...მკედარი იყო და გაცოცხლდა, დაკარგული იყო და გამოჩნდა“ (ლუკა, 15/1-32).

К ВОПРОСУ РЕПАТРИАЦИИ ГРУЗИНСКИХ МУСУЛЬМАН (МЕСХОВ)

Гиви Гамбашидзе

(Кавказовед)

В течений последних веков целенаправленной преступной деятельностью со стороны турецкой, русской и советской империй, с целью ослабления и раздробления грузинской нации и государства, политическо-религиозно-языково-культурно, в XIX в. частично, в 1944 году же физически полностью были оторваны от родины грузинские мусульмане (месхи). Во время репатриации представляется обязательным скрупулёзное изучение, анализ и учитывание следующих вопросов:

национальной и государственной безопасности Грузии;
декларации и рекомендации прав Человека и Нации;
исторической и современной этнической идентификации;
демографической, статистической, географической, этнической,
соц-экономической, экологии культуры в ареалах расселения;
реабилитации, реституции, репарации, адаптации, абсорбции и т.д.

Во время решения этой трагической и носящей в себе чрезмерную опасность проблемы, грузинская нация-государство, должно исходить из 2000 летнего для Грузии христианского мироотношения: "отец" (родина) с радостью должен встретить "сына", который "...был мёртв и ожил, пропал и нашёлся" (Лука, 15.1-32).

მოსახლეობის მოსახლეობის ტერიტორიული ბანლებების თავისებურებანი

მაია შამუგია

(ივ. ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო
უნივერსიტეტის ასპირანტი)

მოსახლეობის ტერიტორიულ განლაგებაში ნათლად შედგენდება კავშირი ადამიანსა და ბუნებრივ გარემოს შორის. უძველესი დროიდან ადამიანი არჩევს ცხოვრებისათვის ხელსაყრელ ბუნებრივ პირობებს, ამავე დროს ზემოქმედებას ახდენს გეოგრაფიულ გარემოზე, გარდაქმნის მის კომპონენტებს, და ფართოდ იყენებს დედამიწის მრავალფეროვან ბუნებრივ რესურსებს. მოსახლეობის გამრავლებისა და საზოგადოებრივი საწარმოო ძალების განვითარების პარალელურად ანთროპოგენული ზემოქმედება ბუნებრივ გარემოზე თანდათან ძლიერდება, იქმნება ეკოლოგიური წონასწორობის დარღვევის საშიშროება, რასაც შეიძლება მოჰყვეს უარყოფითი შედეგები როგორც ადამიანის, ისე ბუნების დაცვის თვალსაზრისით.

ბუნებრივი გარემოს ძირითადი კომპონენტები- გეოგრაფიული მდებარეობა, რელიეფი, ჰავა, წყალი, ნიადაგობრივ-მცენარეული საფარი და სხვ. ერთობლიობაში ქმნიან გარკვეულ კომპლექსს, რომელსაც ადამიანი იყენებს როგორც უშალოდ, ისე წარმოების მეშვეობით, ანუ სოციალურ-ეკონომიკური გარემოს შექმნაში მონაწილეობის გზით.

როგორც ბუნებრივი, ისე საზოგადოებრივი საწარმოო ძალები დიდ სივრცობრივ ცვლილებებს განიცდიან; ამასთან დაკავშირებით სხვადასხვა ტერიტორიის გამოყენების ხარისხიც არა არის ერთნაირი. მართლაც, რეალურად არ არსებობს განსახლების ისეთი სურათი, როცა საკმაოდ დიდ ტერიტორიაზე მოსახლეობა აბსოლუტურად თანაბრად განლაგებული. დასახლებული სივრცის როგორც ექსტენსიური, ისე ინტენსიური განვითარება უშუალო კავშირშია მოსახლეობის გამრავლებასთან, ცხოვრების პირობების გაუმჯობესებაზე მის მოთხოვნილებათა მარადიულ ზრდასთან, რაც თავის მხრივ უკავშირდება წარმოების განვითარებას და მასთან ერთად განსახლების არსებით

გარდაქმნას. პირველ ყოვლისა ეს გამოისახება საქალაქო და სასოფლო განსახლების სისტემათა შექმნაში, ორივე ამ ფორმის როგორც მსგავსი, ისე განსხვავებული ნიშნების ჩამოყალიბებაში, მათი ფუნქციური და მორფოლოგიური მახასიათებლების წარმოჩენაში.

ადამიანის ცხოვრების პირობების შექმნაში მეტად თუ ნაკლებად მონაწილეობს ბუნების ყველა კომპონენტი, მაგრამ გადაძწყვეტი მნიშვნელობა მაინც გეოგრაფიულ მდებარეობას, რელიეფსა და კლიმატს უნდა მიენიჭოს, რომლებიც თავის მხრივ განაპირობებენ არა მარტო ადამიანის ცხოვრების პირობების უმნიშვნელოვანეს მხარეებს, არამედ მათზე დამოკიდებული აგრეთვე ბუნების სხვა ელემენტების ძირითადი თვისებებიც. ამიტომ მეტად მნიშვნელოვანია გარკვეული ტერიტორიის შეფასება დასახელებული სამი წამყვანი კომპონენტის ვარგისიანობის თვალსაზრისით. დასახლება რომ არსებობდეს, პირველ ყოვლისა აუცილებელია დაემთხვეს რელიეფისა და კლიმატის ვარგისიანობა.

მოსახლეობის ტერიტორიულ განლაგებაზე ბუნებრივი პირობების ზემოქმედების მექანიზმი არც ისე მარტივია, როგორც ეს ერთი შეხედვით შეიძლება ჩანდეს. დიდი მნიშვნელობა აქვს იმას, თუ რა სოციალურ-ეკონომიკურ ვითარებაში ხდება საცხოვრებელი ადგილის შერჩევა, რამდენად შესაძლებელია ზემოქმედება ბუნებრივ გარემოზე და მისი უარყოფითი მხარეების განეიტრალება, ასევე თვით ბუნების დაცვა, რათა თავიდან ავიცილოთ ეკოლოგიური სიტუაციის გართულებანი.

საქართველოს მდებარეობა დედამიწის ჩრდილოეთ სუბტროპიკული სარტყლის ფარგლებში, - შავი ზღვის აღმოსავლეთ ნაპირთან, ტერიტორიის დასახლებისათვის გამოყენების ერთ-ერთ მნიშვნელოვან წამამძღვარს ქმნის. გეოგრაფიული მდებარეობის წყალობით, ბუნებრივი გარემოს ისეთი მნიშვნელოვანი კომპონენტი, როგორიც ჰავაა, ტერიტორიის მეტ ნაწილზე სავსებით ხელსაყრელია დასახლებისათვის. რაც შეეხება რელიეფს, საქართველო მთაგორიანი ქვეყანაა; ტერიტორიის დაახლოებით 2/3 მთებს უკავია და ზედაპირის დიდი დანაწევრების გამო ნაკლებად ვარგისია დასახლებისათვის. გეოგრაფიულმა მდებარეობამ და რთულმა რელიეფმა განაპირობეს ბუნებრივი კომპლექსის დიდი მრავალფეროვნება, რამაც თავის მხრივ ღრმა კვალი დაამჩნია მოსახლეობის ტერიტორიულ განლაგებას.

საქართველოს მთიანი ტერიტორიის ფარგლებში რელიეფის

სირთულის გამო ძალიან მცირეა ყველაზე ძვირფასი სასოფლო-სამეურნეო მიწების- სახნავი სავარგულების ფართობები. ის მცირე ფართობები, რომლებიც შეიძლება დამუშავდეს მთის ფერდობებზე და მდინარისპირა ტერასებზე, უმეტეს შემთხვევაში ნიადაგის სუსტი ფენით გამოირჩევიან და ნაკლებად ვარგისი არიან ინტენსიური კულტურების გასაშენებლად, რადგან ვეგეტაციის პერიოდი მოკლეა და სითბო-მოყვრული მცენარეებისათვის არა არის ხელსაყრელი ტემპერატურული რეჟიმი. არც სავარგულების დაქუცმაცება და რელიეფის დიდი დახრილობა უწყობს ხელს აქ მიწათმოქმედების განვითარებას. თუ ამასთან ერთად იმასაც გავითვალისწინებთ, რომ მკაცრი ჰავა ართულებს ცხოვრების ბუნებრივ პირობებს, ნათელი გახდება მთიანი ზონის სუსტი დასახლებულობის მიზეზი.

ტერიტორიის დასახლებულობაზე ზოგად წარმოდგენას გვაძლევს მცხოვრებთა რაოდენობა გარკვეულ ფართობზე. ეს მაჩვენებელი მრავალი ბუნებრივი თუ საზოგადოებრივი ფაქტორის გავლენას განიცდის, რის გამოც დიდ ფარგლებში მერყეობს არა მარტო ჩვენი პლანეტის სხვადასხვა ნაწილში, არამედ ბევრი ქვეყნის შიგნითაც. მართალია, საქართველო მთლიანად კარგადაა დასახლებული, მაგრამ კონტრასტები მოსახლეობის სიმჭიდროვეში ნათლადაა გამოსახული. ამასთან დაკავშირებით საინტერესოა სიმჭიდროვის როგორც საშუალო რესპუბლიკური მაჩვენებელი, ისე მისი ცალკეული ნაწილების დასახლებულობის დონე. მოსახლეობის საშუალო სიმჭიდროვე საქართველოსთან შედარებით მსოფლიოში ორჯერ უფრო ნაკლებია. დედამიწის ხმელეთის ერთ კმ -ზე საშუალოდ მოდიოდა 38 მცხოვრები, საქართველოში კი 78. ევროპის ქვეყნებიდან მოსახლეობის სიმჭიდროვით საქართველოს უახლოვდება საბერძნეთი და ესპანეთი, ხოლო ბევრად ჩამორჩებიან ირლანდია, შვედეთი, ნორვეგია და ფინეთი. რამდენადმე მაღალია ეს მაჩვენებელი რუმინეთში, ავსტრიასა და უნგრეთში. საქართველო უფრო მჭიდროდაა დასახლებული, ვიდრე ახლო აღმოსავლეთისა და მცირე აზიის ქვეყნები- ერაყი, სირია, თურქეთი, ირანი და სხვ.

იმასთან დაკავშირებით, რომ XIX-XX სს. მანძილზე საქართველოს მოსახლეობის რიცხოვნობა თითქმის განუწყვეტლივ იზრდებოდა, ცხადია იმატებდა აგრეთვე მოსახლეობის სიმჭიდროვე. თანამედროვე საქართველოში მცხოვრებთა საშუალო სიმჭიდროვე 7-ჯერ აღემატება XVIII საუკუნის ანალოგიურ მაჩვენებელს. თუ იმასაც გავითვალისწინებთ, რომ განვლილი ორი საუ-

კუნის განმავლობაში როგორც შიგა, ასე გარე მიგრაციული პროცესების შედეგად დიდად შეიცვალა მოსახლეობის ტერიტორიული განლაგება, საქართველოს ცალკეულ ნაწილებში ბევრად უფრო სწრაფად იზრდებოდა ანთროპოგენული დატვირთვა ტერიტორიის ერთეულზე.

საქართველოს ბუნებრივი პირობების მრავალფეროვნებამ და XVIII-XX საუკუნეების მიგრაციულმა პროცესებმა, ასევე საწარმოო ძალების განვითარებაში არსებულმა ტერიტორიულმა სხვაობებმა, განაპირობეს დიდი უთანაბრობა რესპუბლიკის ცალკეული ნაწილების დასახლებაში. ბარში ბევრ ადგილას ერთ კმ-ზე 150 კაცზე მეტი ცხოვრობს, ჩრდილოეთ მთიან ზონაში კი ანალოგიური მაჩვენებელი 5-ს არა აღემატება. თუმცა მთიანი რაიონები ბართან შედარებით ბევრად სუსტად არის დასახლებული, მაგრამ თუ მცხოვრებთა რაოდენობას გამოვითვლით რეალურად დასახლებულ ტერიტორიაზე, ან დამუშავებულ მიწებზე, მაშინ მთიანი ზონა შედარებით დასახლებული აღმოჩნდება, რადგან მთაში ბევრად ნაკლებია (მაღალმთიანეთში კი სრულიად უმნიშვნელოა) დასახლებისა და ხვნა-თესვისათვის ვარგისი ფართობები.

ამ მხრივ მეტად დამახასიათებელია სხვაობანი მოსახლეობის სიმჭიდროვეში საქართველოს ჩრდილოეთ და სამხრეთ მთიან ზონებს შორის. ჩვენს დროში ორივე ზონის საცხოვრებლად გამოყენებაში გადამწყვეტ როლს ბუნებრივი პირობები ასრულებენ. კერძოდ, სამხრეთ მთიანეთი ბევრად უკეთაა უზრუნველყოფილი სასარგებლო მიწებით და ამავე დროს ადგილობრივ მოსახლეობაში ბუნებრივი მატებაც მაღალია. ყოველივე ამის შედეგად, სამხრეთ მთიანეთში რამდენჯერმე უფრო მეტია მოსახლეობის სიმჭიდროვე, ვიდრე ჩრდილოეთ მთიანეთში. პირველ მათგანში ბოლო ათწლეულებში სიმჭიდროვე თითქმის არ იცვლება, რადგან მცხოვრებთა ბუნებრივი მატება დაახლოებით უტოლდება გარე მიგრაციის უარყოფით სალდოს, ჩრდილოეთ მთიანეთში კი სულ უფრო და უფრო მცირდება, რადგან მიმდინარეობს დეპოპულაციის პროცესი.

არსებობს განსხვავება მოსახლეობის სიმჭიდროვეს მთელს ტერიტორიაზე და დასახლებულ ტერიტორიას შორის. დასახლებულ ტერიტორიად უნდა მივიჩნოთ ის მიწები, რომლებზედაც მიმდინარეობს ადამიანის სისტემატური შრომითი საქმიანობა. გარდა თვით დასახლებული პუნქტების მიერ დაკავებული ტერიტორიისა, ასეთ მიწებს განეკუთვნება დამუშავებაში მყოფი ფარ-

თობები და სოფლისპირა სათიბ-საძოვრები, ანუ ინტენსიური სამეურნეო ბრუნვაში მოქცეული მიწები. 1989 წლის აღწერის მიხედვით მესხეთის ისტორიულ-გეოგრაფიული რეგიონის ფართობი შეადგენდა 2654,5 კმ -ს, სადაც მოსახლეობის საერთო რაოდენობა იყო 89536 კაცი, დასახლებული ტერიტორიის ფართობი შეადგენდა 682,5 კმ -ს; დასახლებულობის კოეფიციენტი 0,257 იყო და უტოლდებოდა საშუალორესპუბლიკურის მაჩვენებელს - 0,354; მესხეთის მოსახლეობის სიმჭიდროვე მთელს ტერიტორიაზე შეადგენდა 33,6 კაცს ერთ კმ -ზე და საშუალორესპუბლიკურზე 2,3-ჯერ უფრო ნაკლები იყო- 78,3 კაცი ერთ კმ -ზე. მესხეთის სოფლის მოსახლეობის სიმჭიდროვე ერთ კმ -ზე შეადგენდა 19,1 კაცს, როცა საშუალო რესპუბლიკური მაჩვენებელი იყო- 34,6, ანუ თითქმის 1,8-ჯერ ნაკლები; თუ შევადარებთ მესხეთის მოსახლეობის სიმჭიდროვის მაჩვენებლებს დასახლებული ტერიტორიის და მთელი ტერიტორიის მიხედვით, ეს მაჩვენებლები კარდინალურად განსხვავებული იქნებიან. ანუ მესხეთის მოსახლეობის სიმჭიდროვის მაჩვენებელი დასახლებული ტერიტორიის მიხედვით 1989წ. შეადგენდა 130,8 კაცს ერთ კმ -ზე და 1,7-ჯერ უფრო ნაკლები იყო საშუალო რესპუბლიკურ მაჩვენებელთან შედარებით- 221,4 კაცი ერთ კმ -ზე; ხოლო სოფლის მოსახლეობის სიმჭიდროვე დასახლებული ტერიტორიის მიხედვით მესხეთში შეადგენდა 74,5 კაცს ერთ კმ -ზე და საშუალო რესპუბლიკური სიმჭიდროვის მაჩვენებელი დასახლებული ტერიტორიის მიხედვით იყო 97,9 კაცი ერთ კმ -ზე, ანუ 1,3-ჯერ მეტი რეგიონთან შედარებით. ზემოთ მოყვანილი ციფრობრივი მასალის მიხედვით მესხეთის რეგიონი არც თუ ბევრად ჩამორჩება საშუალო რესპუბლიკურ მაჩვენებლებს და საკმაოდ მჭიდროდ დასახლებულ ტერიტორიად ითვლება.

მესხეთი ბევრად ჩამორჩება როგორც თავისი ფართობით, ასევე სოფლის მოსახლეობის რაოდენობით ქართლისა და კახეთის ისტორიულ-გეოგრაფიულ პროვინციებს. იგი წარმოადგენს სამხრეთ საქართველოს მთიანი ზონის შემადგენელ ნაწილს, ჩრდილოეთით იგი გამოყოფილია იმერეთის რეგიონიდან მესხეთის ქედით; სამხრეთის საზღვარი ემთხვევა სახელმწიფო საზღვარს თურქეთთან. აღმოსავლეთით მესხეთი ესაზღვრება ჯავახეთის ზეგანს, ხოლო დასავლეთით- აჭარას; ჩრდილო-აღმოსავლეთით გააჩნია საერთო საზღვარი შიდა ქართლთან.

დასახლებისათვის გამოსადეგია ძირითადად მესხეთის მხოლოდ ცენტრალური ნაწილი, რომელიც ყველა მხრიდან გარშე-

მორტყმულია ქედებით და ზეგნებით, და ცნობილია ახლციხის ქვაბულის სახელით. აქ განლაგებულია მესხეთის ორივე ქალაქი (ახალციხე და ვალე) და სასოფლო დასახლებების უდიდესი ნაწილი. ქვაბული რამდენადმე განედური მიმართულებით არის გაჭიმული და მნიშვნელოვნად ვიწროვდება თავის აღმოსავლეთ ნაწილში. ახალციხის ქვაბული თავის მაქსიმალურ სიგანეს-20კმ- აღწევს ქვალეს მერიდიანის გასწვრივ; ქვაბულის საერთო ფართობი შეადგენს დაახლოებით 500 კმ . საშუალო ჰიფსომეტრული სიმაღლე ახალციხის ქვაბულისა არის 1100-1200მ. მესხეთის აღმოსავლეთ ნაწილს კვეთს მდ.მტკვარი, ხოლო დასავლეთიდან აღმოსავლეთით ქვაბულის ფსკერზე მიედინებიან მდინარეები ქვაბლიანი და ფოცხოვისწყალი (მდინარე მტკერის შენაკადი). ახალციხის ქვაბული წაგრძელებულია აღნიშნული მდინარეების გასწვრივ და სასოფლო დასახლებებს თითქმის მოკლებულია. ჩრილოეთის და სამხრეთის დამრეც კალთებს, რომლებიც ტერიტორიის ძირითად ნაწილს შეადგენენ, საკმაოდ მჭიდროდ დასახლებული პუნქტების ქსელი გააჩნიათ.

მდინარეები ფოცხოვისწყალი და მისი მარცხენა შენაკადი ქვაბლიანი თავიანთ ქვემო დინებაში ახალციხის ქვაბულის სასოფლო განსახლებას ორ ძირითად ზოლად ჰყოფენ. პირველი მათგანი ქვაბულის სამხრეთ ნაწილში საქალაქო ტიპის დასახლებულ პუნქტს ადიგენს და ქახალციხეს შორის არის მოქცეული. სოფლები აქ განლაგებულია ერუშეთის ზეგანის ჩრდილოეთ კალთების ქვემო ნაწილში და ასევე მათ დასავლეთით, ჰიფსომეტრულ სიმაღლეზე 1000-1400მ. არის ადგილები სადაც კალთებს გააჩნიათ შედარებით სუსტი დაქანება და დაფარულია ნაყოფიერი ნიადაგებით, ამასთან დაკავშირებით ისინი საკმაოდ გამოსადეგია სასოფლო სამეურნეო დამუშავებისათვის. აქ მეტნაკლებად თანაბრად მიმობნეულია 30-მდე სხვადასხვა ზომის სასოფლო დასახლება. განსახლებას ამ ზოლში გააჩნია ძირითადად ჯგუფური ფორმა სოფლების უსისტემო შიგა დაგეგმარებით.

მესხეთის ამ ნაწილში ყველაზე მეტად განვითარებულია მებაღეობა, ამიტომ ძირითად ფუნქციონალურ ტიპს წარმოადგენენ სოფლები მებაღეობა-მემინდვრეობის მიმართულებით და მათში მეცხოველეობის მნიშვნელოვანი როლით. რავალი სოფლოს გარშემო გაშენებულია შესანიშნავი ვაშლის ბაღები. მემინდვრეობაში წამყვანი როლი აკისრია კარტოფილისა და მარცვლეულ კულტურებს, ასევე თესავენ სიმინდსაც. მოსახლეობას შორის

წმყვანი ადგილი უკავიათ ქართველებს და ასევე სომხებს, რომლებიც აქ თურქეთიდან XIX საუკუნეში გადმოსახლდნენ. მესხეთის სასოფლო განსახლების სამხრეთ ნაწილში ძირითადად წარმოდგენილია მსხვილდასახლებათა განსახლება მცირედ და ნაწევრებულ რელიეფზე.

ახალციხის ქვაბულის ჩრდილოეთი ზოლის განსახლების არეალი მიემართება მესხეთის ქედის ქვემო კალთების გასწვრივ ადიგენიდან (სადაც უერთდებიან ჩრდილოეთი და სამხრეთი განსახლების ზოლები)- დასავლეთით, სოფელ აწყურამდე- აღმოსავლეთით, და გააჩნია საერთო განფენილობა სიგრძეზე 40კმ-მდე, ხოლო სიგანეზე დაახლოებით 5 კმ. მნიშვნელოვნად დანაწევრებულ რელიეფზე განლაგებულია ძირითადად საშუალო და წვრილი სოფლები, რომელთა შორის მანძილი არ აღემატება 2-3კმ-ს. დასახლებული პუნქტების ჰიფსომეტრული დონე მერყეობს 900-1500მ-ის ფარგლებში. დასახლებათა დაგეგმარება ზოგადად უსისტემოა, ხოლო შიგა სიმჭიდროვე- საშუალოზე მაღალია. მებაღეობა აქ ნაკლებად გავრცელებულია, ვიდრე განსახლების სამხრეთ ზოლში; დასახლებათა უმრავლესობაში წამყვანი ადგილი უკავია მემინდვრეობას (კარტოფილი და მარცვლეული კულტურები) და მეცხოველეობას. მოსახლეობას შორის, რომელიც ძირითადად ქართველებისაგან შედგება, ბევრია იმერეთიდან გადმოსახლებული.

განსახლების ორი ძირითადი ზოლის გარდა, რომელიც ახალციხის ქვაბულშია, მესხეთის მოსახლეობის დაახლოებით 1/3 თავმოყრილია მტკვრის, ქვაბლიანის და ურაველის მდინარეთა ხეობების სოფლებში. მათ შორის ყველაზე ღრმად სამხრეთში, ერუშეთისა და ჯავახეთის ზეგნებს შორის, შეჭრილია კლდიანი, ღრმა მტკვრის ხეობა. აქ განლაგებულია რაიონული ცენტრი ასპინძა. სოფლების ნაწილი მტკვრის ნაპირის უშუალო სიახლოვეს მდებარეობენ. ბუნებრივი ტერასების გარდა, აქ შეიძლება ხშირად შევხედეთ ვიწრო ხელოვნურ ტერასებს მთების ციცაბო კალთებზე. ისინი გამოიყენება ნათესებისა და მრავალწლოვანი ნარგავებისათვის. დასახლებათა მეორე ნაწილი მდებარეობს ხეობის ფსკერიდან მნიშვნელოვან სიმაღლეზე და უკავია მცირეოდენი, საკმაოდ მოსწორებული ნაკვეთები მათა და მრეც კალთებზე.

სასოფლო დასახლებათა პატარა ჯგუფი მდებარეობს რაიონული ცენტრი- ადიგენის ჩრდილო-დასავლეთით, მდინარე ქვაბლიანის შუა დინების გაფართოებულ ხეობაში. ეს დასახლებები

მოქცეული არიან ტყიან ზონაში 1300-1600მ სინაღლეზე. უფრო მცირე რაოდენობით, მაგრამ მრავალრიცხოვანი სოფლები გვხვდება მდინარე ურაველის ხეობაში (მდინარე მტკვრის მარცხენა შენაკადი), სადაც მებაღეობას მნიშვნელოვანი ადგილი უკავია. ზემოთ ხსენებული ხეობების სასოფლო დასახლებები თავისი დაგეგმარებით და გარეგანი შეხედულებით მცირედ თუ განსხვავდებიან მესხეთის დანარჩენი დასახლებული პუნქტებისაგან.

ОСОБЕННОСТИ ТЕРРИТОРИАЛЬНОГО РАЗМЕЩЕНИЯ НАСЕЛЕНИЯ МЕСКХЕТИ М а й я Ш а м у г и я

(аспирант Тбилисского Государственного Университета
им.Ив.Джавахишвили,)

В территориальном размещении населения четко проявляются тесные взаимоотношения между населением и природной средой. С древних времен человек выбирает для проживания благоприятные природные условия, в тоже время он влияет на географическую среду, изменяет его компоненты, и широко использует многочисленные природные ресурсы Земли. Параллельно увеличения численности населения и развития общественно производственных сил постепенно усиливается антропогенная нагрузка на природную среду, создается опасность разрушения экологического баланса, что может привести к отрицательным последствиям как с точки зрения человека, так и со стороны охраны природной среды.

Основные компоненты природной среды- географическое положение, рельеф, климат, водные ресурсы, почвенные ресурсы, растительность и др.совместно создают единый комплекс, который человек использует непосредственно, так и с помощью производства, или другими словами посредством участия в создании социально-экономической среды.

Как природные, так и общественные производственные силы под-

вергаются большим пространственным изменениям; в связи с этим качественное использование разных территорий не одинаково. И в правду, реально не существует такой картины территориального размещения, когда на существенно большей территории население размещено абсолютно равномерно. Интенсивное и экстенсивное развитие населенной местности непосредственно зависит от естественного движения населения, также от улучшения условий проживания и постоянного увеличения потребностей населения, что в свою очередь зависит от развития производства и вместе с ним существенно меняет картину расселения. В первую очередь это отражается в создании городской и сельской системы расселения, обе эти формы как по схожим и различающим признакам создают функционально и морфологически различающиеся характерные единицы поселения.

Для создания условий проживания человека в сравнительной степени участвуют все природные компоненты, но решающее значение имеют географическое положение, рельеф и климат, которые в свою очередь обуславливают не только важнейшие стороны для условий проживания человека, а также от них зависят основные свойства других природных элементов. Поэтому очень важна оценка конкретной территории с точки зрения пригодности для поселения по выше названным трем ведущим компонентам. Чтобы существовал населенный пункт, в первую очередь непременно должны совпасть пригодность рельефа и климата.

На территориальное расселение населения влияют разные факторы, среди них природные условия местности, и эти факторы могут влиять больше чем может казаться с первого взгляда. Большое значение имеет в какой социально-экономической ситуации происходит отбор места проживания, какое влияние это имеет на природную среду и нейтрализация отрицательных сторон, а также охрана природы, чтобы избежать осложнения экологической ситуации.

Территориальное расположение Грузии в субтропической зоне северного полушария Земли, - у восточных берегов Черного моря, создает одну из важнейших предпосылок для использования территории в целях заселения. В связи с географическим положением, такой природный компонент, как климат, на большей части территории Грузии вполне соответствует основным условиям заселения. Что касается рельефа, Грузия относится к разряду горных стран; горы занимают приблизительно 2/3 территории и по причине большой расчлененности поверхности земли оно в меньшей мере пригодна для заселения. Географическое положение

и сложный рельеф обусловили большое многообразие природного комплекса, что в свою очередь оставила глубокий след в территориальном расселении населения.

В связи со сложными рельефными условиями в Грузии очень мал ресурсный потенциал самых дорогих сельскохозяйственных земель — площадь пахотных угодий. Те не многочисленные территории, которые можно обработать на склонах гор и на береговых террасах рек, в большинстве случаев выделяются слабым слоем почвенного покрова и в меньшей степени пригодны для выращивания интенсивных культур, из-за короткого вегетационного периода и неблагоприятного температурного режима для теплолюбивых растений. Сильная размельченность сельскохозяйственных угодий, а также крутые склоны гор не способствуют развитию земледелия. Если совместно со сложными рельефными условиями мы учтем, что суровый климат Грузии мало благоприятствует заселению определенной территории, становится очевидной та причина по которой очень слабо населена горная часть страны.

Общее представление о заселенности территории дает численность жителей на определенной площади. Этот показатель подвергается влиянию многих природных и общественных факторов, из-за чего варьирует в больших размерах не только в разных частях нашей планеты, но и внутри многих стран тоже. Действительно Грузия в целом хорошо заселена, но контрасты в плотности населения четко выявляются в региональном разрезе. В связи с этим интересно проанализировать как среднереспубликанский показатель плотности, так и уровень заселенности отдельных частей страны. Средний показатель плотности населения в мире в два раза меньше по сравнению с Грузией. На 1 км² суши в среднем приходится 38 жителя, а в Грузии 78 жителя. Из европейских стран по сравнению с Грузией в Испании и Греции плотность населения приблизительно одинакова, а Ирландия, Швеция, Норвегия и Финляндия намного уступают ей. Этот показатель в некоторой степени высок в Румынии, Австрии и Венгрии. Грузия в большей степени плотно заселена, чем Ближний Восток и страны Малой Азии — Ирак, Сирия, Турция, Иран и др.

В связи с тем, что на протяжении XIX-XX веков численность населения Грузии почти непрерывно возрастало, безусловно росло также и плотность населения. В современной Грузии средняя плотность жителей в 7-раз выше, чем аналогичный показатель в XVIII веке. Если мы будем иметь в виду, что в течение двух прошедших веков, в результате как внутренних, так и внешних миграционных процессов во многом изме-

нилось территориальное распределение населения, в отдельных частях Грузии во много раз быстрее возрастало антропогенная нагрузка на территориальную единицу. Многообразие природных условий Грузии и миграционные процессы в течение XVIII-XX веков, а также существующая территориальная разница в развитии промышленных сил, обусловили большую разницу в расселении населения в разных частях республики. Во многих местах равнинной части Грузии проживает больше 150 человек на 1 км², а в северной горной зоне аналогичный показатель не превышает 5 человек на 1 км². Горные районы по сравнению с равниной на много реже заселены, но если подсчитать численность населения на реально заселенной территории, или на обрабатываемых землях, то горная зона окажется сравнительно заселенной, потому-что в горах во много раз меньше (а в высокогорье совсем незначительна) пригодной земли для пахоты и мало площади для поселений.

С этой стороны очень характерна разница между плотностью населения северной и южной горных зон Грузии. В наше время для использования обеих зон в целях проживания значительную роль играют природные условия. В частности, южная нагорная часть Грузии в большей степени обеспечена полезными землями и в тоже время показатель естественного роста местного населения выше, чем среди населения горной части северной Грузии. В результате, в южной нагорной части плотность населения в несколько раз выше, чем в северной горной части Грузии. В первой из них за последние десятилетия плотность почти что не изменялась, по причине продолжительного равновесия между естественным ростом населения и отрицательным внешним миграционным сальдо, в северной горной части в это же время постепенно уменьшалась численность населения, из-за процесса депопуляции.

Существует разница между плотностью населения на всей территории и плотностью на заселенной территории. Заселенной территорией считаются те земли, на которых человек производит свою непрерывную деятельность. Кроме территории, которая собственно занята под населенные пункты, к таким землям принадлежат обрабатываемые площади и земли расположенные около сел используемые для пастбищ, или так называемые существующие в сельско-хозяйственном обороте интенсивно используемые земли. В 1989 году по данным переписи вся площадь историко-географического региона Месхети составляла 2654,5 км², где общая численность населения была 89536 человек, площадь заселенной территории составила 682,5 км²; коэффициент заселенности составил 0,257 и приближался к среднереспубликанскому показателю- 0.354;

плотность населения на всей территории Месхети составляла 33,6 человек на 1 км² и был в 2,3 раза меньше среднереспубликанского показателя- 78,3 человек на 1 км². Плотность сельского населения Месхети составляла 19,1 человек на 1 км², когда среднереспубликанский показатель не превышал 34,6 человек на 1 км², или был почти в 1,8 раза меньше республиканского показателя. Если провести различия между показателями плотности населения заселенной территории и всей территории Месхети, эти показатели будут кардинально расходиться между собой. Например, показатель плотности населения заселенной территории Месхети по данным 1989 года составлял 130,8 человек на 1 км² и был в 1,7 раз меньше по сравнению среднереспубликанского показателя- 221,4 человек на 1 км²; а показатель плотности сельского населения на заселенной территории в Месхети составил 74,5 человек на 1 км², когда среднереспубликанский показатель плотности сельского населения на заселенной территории составил 97,9 человек на 1 км², или в 1,3 раза больше по сравнению с регионом. По выше указанным цифровым данным регион Месхети в малой степени уступает среднереспубликанским показателям и считается значительно плотно заселенной территорией.

Месхети значительно уступает как по площади, а также и по численности сельского населения историко-географическим провинциям Картли и Кахети. Она считается составной частью южной горной зоны Грузии, с севера она отделена от Имерети (историко-географический регион) Месхетинским хребтом; южная граница Месхети совпадает с государственной границей Турции. На востоке регион граничит с Джавахетским нагорьем, а на западе- с Аджарой; на северо-востоке имеет общую границу с Внутренней Картли.

Для заселения в основном пригодна только центральная часть Месхети, которая окружена со всех сторон хребтами и плоскогорьями, и известна под названием Ахалцихской котловины. Здесь расположены оба города Месхети- Ахалцихе и Вале и значительная часть сельских поселений. Котловина несколько вытянута в широтном направлении и значительно сужается в своей восточной части. Ахалцихская котловина достигает своей максимальной ширины в 20 км вдоль меридиана г.Вале. Общая площадь котловины составляет примерно 500 км². Средняя гипсометрическая высота Ахалцихской котловины 1100-1200 м над уровнем моря. Восточную часть Месхети пересекает р.Кура, а с запада на восток ее пересекают рр.Кваблиани и Поцховисцкали (приток Куры). Ахалцихская котловина вытянута по направлению выше указанных рек

и почти целиком лишена сельских поселений. Северные и южные пологие склоны, которые составляют основную часть территории, имеют довольно густую сеть населенных пунктов.

Нижние течения рек Поцховисцкали и ее левый приток Кваблиани делят сельское расселение Ахалцихской котловины на две осрвные полосы. Первая из них занимает южную часть котловины между поселком городского типа Адигени и городом Ахалцихе. Села здесь расположены на северных нижних склонах Эрушетского нагорья и к западу от них, на гипсометрическом уровне 1000-1400м. Есть места где склоны имеют сравнительно слабую наклонность и покрыты плодородными почвами, в связи с этим они вполне пригодны для сельскохозяйственной обработки. Здесь более или менее равномерно разбросано до 30-ти сельских поселений различных размеров. Расселение в этой полосе имеет в основном кучевую форму с бессистемной внутренней планировкой сел.

В этой части Месхети в основном развито садоводство, поэтому преобладающим функциональным типом являются села плодородческо-полеводческого направления со значительной ролью животноводства. Вокруг многих сел раскинулись прекрасные яблоневые сады. В полеводстве ведущее место занимают культуры картофеля и колосовые, а также сеют кукурузу. Среди населения преобладают грузины и армяне, переселившиеся сюда в XIX веке из Турции. В южной части сельского расселения Месхети в основном представлены крупноселенное расселение на слабонаклонном рельефе. Северная полоса расселения Ахалцихской котловины тянется вдоль нижних склонов Месхетского хребта от Адигени (где сливаются северные и южные полосы расселения)- на западе, до села Адзури- на востоке, и имеет общее протяжение до 40 км, а среднюю ширину около 5 км. На значительно расчлененном рельефе расположены в преимущественно средние и мелкие села, расстояние между которыми не превышает 2-3 км. Гипсометрический уровень населенных пунктов колеблется в пределах 900-1500 м. Планировка поселений в общем бессистемная, а внутренняя плотность- выше средней. Плодоводство здесь распространено меньше, чем в южной полосе расселения; ведущее место в большинстве поселений занимают полеводство (картофель и колосовые) и животноводство. Среди населения, состоящего в основном из грузин, много переселенцев из Имерети.

Помимо двух полос расселения, собственно котловины, около 1/3 населения Месхети сосредоточено в селах, расположенных в ущельях рек Кура, Кваблиани и Уравели. Среди них наиболее глубоко вдаются на юг, между Эрушетским и Джавахетским нагорьями, скалистое, глубокое

ущелье Куры. Здесь расположен районный центр- посёлок городского типа Аспиндза. Часть небольших деревень находится непосредственно у самого берега Куры. Помимо естественных террас, здесь часто можно встретить узкие искусственные террасы на крутых склонах гор. Их используют под посевы и многолетние насаждения. Другая часть посёлений расположена на значительной высоте от дна ущелья и занимает небольшие, более или менее выравненные площадки на пологих склонах. Небольшая группа сельских посёлений находится на северо-западе от районного центра Адигени в расширенном ущельи среднего течения реки Кваблиани. Эти посёления расположены в лесной зоне на высоте 1300-1600 м. В меньшем количестве, но более многолюдные села встречаются в ущелье реки Уравели (левый приток Куры), где вилное место занимает садоводство. Сельские посёления выше названных ущелий по своей планировке и внешнему облику мало чем отличаются от остальных населённых пунктов Месхети.

სამცხე – ჯავახეთიდან დეკორტირებულთა მიერ ძართული ენის უმსჯავლის პრობლემა

„მტრობა ენის არს მტრობა ქვეყნის“
ილია

გურამ ჩაჩანიძე

(პროფესორი, მეცნიერებისა და საზოგადოების განვითარების
ფონდ „ინტელექტის“ პრეზიდენტი)

მესხეთიდან გასახლებულთა ანუ, როგორც მათ უწოდებენ „თურქ მესხთა“ საქართველოში დაბრუნების შესაძლებლობაზე აზრი ძირითადად ორადაა გაყოფილი. ერთნი დაბეჭდვითებით მონი-თხოვენ მათ დაბრუნებას მშობლიურ წიადში, ხოლო მეორე ნა-წილი ამის კატეგორიული წინააღმდეგია. არის სხვა მოსაზრებე-ბიც, მაგრამ ჩემი სადისკუსიო თემის მიზანი ამ აზრთა განხილ-ვა და შეჯერება არ გახლავთ. ერთი კი ცხადია, დროთა განმავ-ლობაში მოპაექრე მხარეები ერთ კონცეფციაზე შეთანხმდებიან და მესხთა, თუნდაც მცირე ნაწილის დაბრუნების შემთხვევა-შიც, თავიდან ვერ ავიცილებთ იმ პრობლემებს, რაც ქართული ენის არცოდნით იქნება გამოწვეული.

უნდა ითქვას, რომ საქართველოში ენობრივი პრობლემა იმიგრირებულ მესხთა უკან დაბრუნების გარეშეც მწვავედ დგას (რომ არაფერი ვთქვათ აფხაზეთისა და სამაჩაბლოს იმ მოსახ-ლეობაზე, რომელიც საქართველოს იურისდიქციაში არ იმყოფე-ბა) ქვემო ქართლის, სამცხე ჯავახეთის და, როგორც არ უნდა ურწმუნონი ვიყოთ, თბილისისა და მის მიმდებარე ზოგიერთ რა-იონებშიც კი.

სწორედ ამ გასაჭირზე ფიქრმა გადამაწყვეტინა შემომეთავა-ზებია ჩემეული მოსაზრება, რაზეც, შეიძლება ითქვას, ამ ათიო-დე წლის წინ დავიწყე სერიოზული ფიქრი, მაგრამ მავანთა უკუმცდელიობით სასურველ დადებით შედეგს ვერა და ვერ მი-ვაღწიე.

სანამ დაბრუნებულ მესხთა ენობრივ პრობლემებს შევეხე-ბით, დავიწყეთ იმით, რომ საქართველოს არაქართულ სკოლებ-ში ქართული ენის სწავლების და მით უმეტეს, ფუნდამენტური საგნების (მათემატიკა, ფიზიკა, ქიმია და ა.შ.) ქართულ სწავლე-ბაზე გადასვლის შესახებ სახელმწიფო უწყებების მიერ მასმე-დიით გავრცელებული ინფორმაცია ყალბია და არაფერი აქვს

საერთო ჭეშმარიტებასთან. სავარძლებისათვის მებრძოლ, კორუფციაში ყურებიანად (ღიას! ყურებიანად, და არა ყურებამდე, რადგან აღარაფერი ესმით ყურებდახშულთ) ჩაფლულ ამ უწყებათა უმაღლესი ეშელონის ფუნქციონერებს, არა თუ არაქართველებისათვის, არამედ თვით ქართველი ახალგაზრდების მიერ დამახინჯებული ქართულით საუბრის საშველადაც აღარ სცალიათ. ყველანი ერთად ვართ მოწმენი პრესის, რადიოსა და ტელევიზიის სხვადასხვა არხებით როგორ უხვად მარაგდება ახალგაზრდა თაობა დამახინჯებული ქართული ლექსიკით. სასაცილოა, მაგრამ ასეთმა ლექსიკამ არა თუ ახალგაზრდებზე, არამედ ჩვენზეც, ძველგაზრდებზეც საკმაოდ მოახდინა გავლენა. სატელევიზიო გადაცემა – „სწორია-არასწორია“ ისე უღიმღამოდ სუნთქავს, ლამის ანეკდოტის დონეზეა დასული. ერთ დროს ომახიანი მებრძოლი, პირადად ჩემთვის დიდად პატივცემული ბატონი ლევან ლვინჯილიაც კი ჩაჩუმდა და მისი ხმა იშვიათად ისმის!?

ახლა ცოტა უკან დავბრუნდები და მოგახსენებთ ამ ათიოდე წლის წინ ჩემ მიერ დაწყებულ საქმიანობაზე ენობრივი პრობლემების შესახებ. თუმცა, რასაც ახლა ვიტყვი ახალი არაა და მრავალჯერ მითქვამს და დამიწერია კიდევ. სულ ახლახან ამის შესახებ ვიუწყებოდი საგაზეთო წერილში – „განათლების სისტემა – რეალური ცვლილებები თუ მოჩვენებითი რეფორმები?“ („მართალი გაზეთი“ №37659, 30 აგვისტო, 2001; გაგრძელება №41163, 13-16 სექტემბერი 2001). მწარე გამოცდილებიდან ვიცი, რომ ნათქვამს არც ახლა ექნება სათანადო რეაგირება, მაგრამ მაინც მინდა ხსენებული წერილიდან მცირეოდენი ამონარიდი შემოგთავაზოთ, რადგან იგი მესხთა ენობრივი პრობლემების მიმართაც არსებითად აქტუალურია. „ყველაზე დამანგრეველ ფაქტორად განათლების სისტემაში არარსებულ ეროვნულ იდეოლოგიას ანუ მის დისკრედიტაციას მივიჩნევ. ეროვნულს თავი დავანებოთ და საბჭოური იდეოლოგიის მეტნაკლებად მისაღები ტრადიციული ასპექტებიც კი დავიწყებას მივცა. . . . ეროვნული იდეოლოგიის ერთ-ერთ მნიშვნელოვან მიმართულებად მესახება საქართველოს არაქართულ სკოლებში ქართული ენისა და საქართველოს ისტორიის სწავლების პროგრამის განხორციელება, როგორც ეროვნულ-სახელმწიფოებრივი ღირებულებების დაცვის ერთ-ერთი ძირითადი მომენტი. რუსი პედაგოგი ვერსელი უდიდეს მნიშვნელობას ანიჭებს ენის შესწავლას და მას ერის აზროვნების, მისი სულიერი ძალღონის საფუძველად აღიქვამს.

საქართველოს არაქართულ სკოლებში მოსწავლეთა უდიდესი კონტინგენტი (რომლის რაოდენობა ასოციატასს აჭარბებს), არაქართულ ენაზე ღებულობს საშუალო განათლებას, რასაც, ჩემი აზრით, იურიდიული საფუძველი არ გააჩნია, ვინაიდან საქართველოში კონსტიტუციით სახელმწიფო ენად ქართული ენაა აღიარებული. ამ ფაქტთან დაკავშირებით ჩემს მიერ არაერთი მოხსენება იქნა გაკეთებული მრავალრიცხოვანი აუდიტორიის წინაშე როგორც საპარლამენტო, ასევე სამეცნიერო წრეებში. ერთი მოხსენება დაიბეჭდა კიდევ 1999 წლის პარლამენტის განათლების, მეცნიერებისა და კულტურის კომიტეტის სამეცნიერო-პრაქტიკული კონფერენციის თეზისების კრებულში. მოხსენებაში სათანადო მეცნიერულ დონეზეა ჩამოყალიბებული ქართული ენის სწავლების ეროვნული იდეოლოგიის სისტემური კონცეფცია, რომელიც ძირითადად მსოფლიოს მრავალეროვან ქვეყნებში ადაპტირებულ ეთნოპედაგოგიკის საფუძვლებს ეყრდნობა. სისტემური კონცეფციის მრავალწლიანი პროექტი – „ვისწავლოთ ჩვენი ქვეყნის სახელმწიფო ენა – ქართული“, დამუშავდა საქართველოს მეცნიერებისა და საზოგადოების განვითარების ფონდ „ინტელექტში“. პროექტი მოიწონა საქართველოს პარლამენტმა. პარლამენტის მხარდაჭერით გამოიყო კიდევ საწყისი დაფინანსება, მაგრამ ამ დაფინანსებას „ინტელექტამდე“ არ მოუღწევია და, როგორც ჩემთვის ცნობილია, დაფინანსების შემდგომი ეტაპები აღარ გაგრძელებულა. პროექტი კი მრავალ ასპექტში იმსახურებდა ყურადღებას. მისი შესრულება გაანგარიშებულია თანამედროვე ინფორმაციული ტექნოლოგიების გამოყენებაზე, ქართული ენის სწავლების კომპიუტერული მეთოდოლოგიის შექმნასა, სისტემური პროგრამების დამუშავებასა, აუდიო-ვიდეო გაკვეთილების მომზადებასა და სხვა საშუალებებზე. ასეთი იდეოლოგიისა და დანიშნულების მქონე პროექტის განხორციელება და მით უმეტეს, საქართველოში ეთნოპედაგოგიკის განვითარების პრობლემის გადაჭრა მოითხოვს ზუსტ პრაქტიკულ და მეცნიერულ მიდგომას. ამიტომ, საჭიროდ მივიჩნიეთ, სახელმწიფო სტრუქტურაში შექმნილიყო აღნიშნული პროცესის მართვის და რეგულირების ერთიანი ცენტრი, რომელიც ქვემო ქართლის, კერძოდ კი, მარნეულის სახელმწიფო ქართულენოვან უნივერსიტეტად გექონდა წარმოდგენილი. სწორედ ასეთი უნივერსიტეტი იქნებოდა გენერალური კონსტრუქტორი და უზრუნველყოფდა არაქართული მოსახლეობის მიერ (ძირითადად აზერბაიჯანელი და სომეხი მოსახლეობა მყავს მხედველობაში)

ქართული საუნივერსიტეტო უმაღლესი განათლების მიღებას. შედეგად არაქართულ სკოლებში გაძლიერდებოდა არა მარტო ქართულის შესწავლის ინტერესი, არამედ ფუნდამენტური საგნების ქართულად შესწავლასაც ჩაეყრებოდა საფუძველი.

ასეთი უნივერსიტეტის გახსნისა და მისი მიზანშეწონილობის თაობაზე მქონდა კიდევ საქმიანი შეხვედრები და საუბრები ქვემო ქართლის არაქართველი მოსახლეობის ინტელიგენციის წარმომადგენლებთან, რომლებმაც თავიანთი სრული მხარდაჭერა საქართველოს პრეზიდენტისადმი გაგზავნილი წერილითაც დამიდასტურეს. საინიციატივო ჯგუფში მომზადდა უნივერსიტეტის დებულება, სასწავლო პროგრამები, რაც უშუალოდ ესადაგებოდა ქვეყნისა და არაქართველი მოსახლეობის სპეციფიკურ მოთხოვნებს, დაიხვეწა ქართული ენის სწავლების პროგრამა და პროექტი, შეიქმნა ყველა დოკუმენტი, რომლებიც აუცილებელია სახელმწიფო უმაღლესი სასწავლებლის გახსნისათვის.

1996 წლის მაისში საინიციატივო ჯგუფის სახელით წერილობით მივმართე საქართველოს პრეზიდენტს, რომელმაც ჩვენს წინადადებას სათანადო სვლა მისცა. სამწუხაროდ, მავანთა საწინააღმდეგო მცდელობით, დღემდე ვერც ამ საქმეში ვპოვეთ სრული მხარდაჭერა. საინტერესოა ის, რომ ჩვენი მოწინააღმდეგე ოპონენტები უნივერსიტეტის გახსნის საწინააღმდეგოდ სახელმწიფო ბიუჯეტიდან დაფინანსებას იმიზეზებდნენ. სინამდვილეში, 1996 წლიდან დაწყებული, მარნეულში ერთმანეთზე მიყოლებით გაიხსნა სახელმწიფო დაფინანსებაზე მყოფი თითქმის ყველა უმაღლესი სასწავლებლის ფილიალი და საერთო ჯამში, მათი დაფინანსება ბევრად აღემატება აღნიშნული უნივერსიტეტის ფუნქციონირებისათვის საჭირო, ჩვენს მიერ გაანგარიშებულ ბიუჯეტს. რაც შეეხება იმ პროექტს, რომელიც უნივერსიტეტის მიერ უნდა განხორციელებულიყო, ცხადია, ეს ფილიალები არც ახორციელებენ მას და კიდევაც რომ მოინდომონ, თავიანთი სპეციფიკიდან (და კერძო ინტერესებიდან) გამომდინარე, ამას ვერც შეძლებენ“.

როგორც აღვნიშნე, წერილში გადმოცემული აზრი პირდაპირ ესადაგება მესხთა ენობრივი პრობლემების გადაწყვეტას, თუმცა ამ მიმართებით საჭირო იქნება სხვა დამატებითი ღონისძიებების გატარებაც.

მესხთა დაბრუნებას აუცილებლად მოჰყვება წინააღმდეგობათა მთელი კომპლექსი, რომელიც ძირითადად ეროვნული ცნობი-

ერების, ერის ბუნების, ფსიქოლოგიური წყობის, კონფენსიური მიმართულებებისა და სხვადასხვა განსხვავებული ეროვნული ნიშნების ფონზე წარმოიშობა და ურთიერთშეუწყნარებლობის, ურთიერთშეუთავსებლობის და დაპირისპირების ახალი კერის აღმოცენებას შეუწყობს ხელს.

ბუნებრივია, რომ დაბრუნებული მესხები, რომლებიც გამიჯნულნი იქნებიან ქართული სახელმწიფოებრივი ცნობიერებისაგან და ელემენტარულ დონეზეც კი ვერ ფლობენ ქართულ ენას (მათი ძირითადი სამეტყველო ენა თურქულის კილოკავია და რუსულია), სასწავლებლად მიაშურებენ ზემოხსენებულ არაქართულ სკოლებს და იმ ეკლექტურ სივრცეში მოექცევიან, სადაც დაბეჯითებით შეიძლება ითქვას, არც ქართული იდეოლოგია და არც სხვა ქართულისმაგვარი არ დახედებათ, რაც დღევანდელი ქართული საგანმანათლებლო პოლიტიკის დამსახურებაა.

ასეთ პირობებში, ინდივიდის ფსიქოლოგიისა და ქცევის მოტივებიდან გამომდინარე, გართულდება მათი ცნობიერების ქართული სახელმწიფო ცნობიერებისაკენ რეფორმირება.

აღნიშნულ პრობლემათა თავიდან ასაცილებლად საჭიროა, რაც შეიძლება ღრმად ჩაეწვდეთ ეთნოსის ფსიქოლოგიას და მეცნიერულ დონეზე გამოკვებით ახალი გააზრებები, რომლებიც ქართული ენის სწავლების „ეთნოპედაგოგიკურ“ მეთოდოლოგიაში უნდა ვეძიოთ.

ქართული ენის სწავლების მოტივაცია ეთნოპედაგოგიკური მეთოდებით უნდა ითვალისწინებდეს შემსწავლელისადმი ისეთი არატრადიციული ტექსტუალური ინფორმაციის მიწოდებას (რაც თანამედროვე ქართულ პედაგოგიკაში უგულებელყოფილია), რომელიც ერთდროულად გაგვიწვევს სამსახურს როგორც აღმზრდელობითი, ასევე დიალექტიკური პრობლემების გადაჭრის თვალსაზრისით.

ქართული ენის სწავლება ეთნიკურ ჯგუფებთან, რომელთაც კონკრეტულ შემთხვევაში დაბრუნებული მესხებიც შეიძლება მივაკუთვნოთ, ერთგვარი ეკოლოგიური თვალთახედვით უნდა წარიმართოს. ეს, პირველ რიგში, ნიშნავს ჰუმანიზმისა და ქრისტიანული (გზააბნეული შეილის) პრინციპული ნორმების დაცვას და ერთიანი სახელმწიფოებრივი მსოფლმხედველობის ჩამოყალიბებას. ენის სწავლების პროცესი უნდა ესადაგებოდეს ეთნიკური მრავალფეროვნების სულიერ მოთხოვნებს, რაც ძირითადად მათი კონფენსიური მიმართულებებით არის განპირობებუ-

ლი და მის ადეკვატურად უნდა წარიმართოს.

ამჟამად, როგორც არასდროს და არც ერთ ქვეყანაში, საქართველოში დღის წესრიგში დგას კომუნისტური სოციალოგიისა და პედაგოგიკისაგან განსხვავებული, ახალი, თითქმის შეუსწავლელი „ეთნიკური პედაგოგიკის“ განვითარების აუცილებლობის საკითხი. ეთნო-პედაგოგიკის პრობლემები რეგიონული დანიშნულების სამეცნიერო-პედაგოგიური კვლევის აქტუალური საკითხია და კომპლექსურ სახელმწიფოებრივ მიდგომას მოითხოვს. ამ მიმართულებით დაუყოვნებლივ უნდა გადაიღაოს ის სახელმწიფო-ჩინოვნიკური აზროვნება და წინააღმდეგობები, რაც ხელს უშლის ეროვნული მცირერიცხოვნებისა და ეთნიკური ჯგუფების სახელმწიფო ენის სწავლების პრობლემათა მოგვარებას.

ეთნიკური ჯგუფების მიერ სახელმწიფო ქართული ენის შესწავლის პრობლემები ახალ ჭრილშია განსახილველი და იგი მეცნიერული გააზრებით უნდა ეყრდნობოდეს ადამიანთმცოდნეობის იმ დარგებს, რომლებიც ცივილურ ქვეყნებში ეთნოსური თვითმყოფადობის შენარჩუნებისა და მშვიდობიანი თანაცხოვრების გარანტადაა აღიარებული.

ქართული ენის შესასწავლად დიდად დაგვეხმარება ისეთი ახალი ტექნოლოგიური მეთოდები, როგორიცაა მულტიმედია ტექნოლოგია, ელექტრონული სახელმძღვანელოები და, რა თქმა უნდა, პირველ რიგში პრიმატს-დინსტანციური სწავლების მეთოდოლოგიას მივანიჭებდი.

როგორც ცნობილია, დეპორტირებული მესხები ამჟამად ცხოვრობენ საქართველოს გარეთ კომპაქტურად დასახლებულ რაიონებში და მათთვის ქართული ენის ინტენსიური შესწავლა საწყის ეტაპზე შეიძლება წარიმართოს სწორედ საერთაშორისო ქსელების (ინტერნეტის) გამოყენებით, დისტანციური სწავლების მეთოდოლოგიაზე დაყრდნობით. ამგვარად, უნდა შეიქმნას დისტანციური სწავლების გლობალური კომპიუტერული ქსელი მძლავრი სასწავლო ცენტრით, რასაც შეიძლება „ვირტუალური უნივერსიტეტი“ ეწოდოს და ეს ცენტრი თბილისის პედაგოგიურ უნივერსიტეტში განვათავსოთ.

ვირტუალურ უნივერსიტეტში უნდა ჩამოყალიბდეს თანამოაზრეთა ინტელექტუალური გუნდის ერთიანი ბირთვი. ეს ბირთვი უხელმძღვანელებს დისტანციური სწავლების სასწავლო-მეთოდური კომპლექსის, პროგრამულ-აპარატურული უზრუნველყოფის, ელექტრონული მულტიმედიის, ცოდნის ენციკლოპედიის და

ელექტრონული სახელმძღვანელოების, ელექტრონული ლექსიკონებისა და სხვათა შექმნის მეთოდოლოგიას. გარდა ამისა, არაკომპაქტურად დასახლებულ დეპორტირებულ მესხთათვის, რომელთაც არ ექნებათ საშუალება ქართული ენის ამგვარი წესით შესწავლისა, უნდა შეიქმნას ლოკალური სწავლების ელექტრონული გაკვეთილების სერია, კომპაქტ-დისკების გამოყენებით. ამგვარად, შეიქმნება ქართული ენის დისტანციური სწავლების ერთიანი საინფორმაციო სივრცე, რომელიც მოემსახურება არა მარტო აღნიშნულ კონტინგენტს, არამედ დიდ სამსახურს გაუწევს ქართული ენის შესწავლის ნებისმიერ მსურველს.

ფიქრობთ, დასმული პრობლემა მეტად აქტუალურია და მისი განხორციელება ამთავითვე მოითხოვს ყურადღებას.

ПРОБЛЕМА ОБУЧЕНИЯ ГРУЗИНСКОМУ ЯЗЫКУ НАСЕЛЕНИЯ ДЕПОРТИРОВАННОГО ИЗ САМЦХЕ- ДЖАВАХЕТИ

Гурам Чачанидзе

(Профессор, доктор педагогических наук,
Президент Фонда развития науки и общества “Интеллект”)

В процессе поэтапной репатриации населения депортированного в 1944 году из Самцхе-Джавахети весьма актуален вопрос гармонической реинтеграции месхов в грузинскую этнокультурную среду. Месхи были грубо оторваны от родных корней и в течение последних 57 лет находились в не пределах исторической Родины. В этой связи со всей остротой возникает проблема изучения ими – языка предков и государственного языка суверенной Грузии.

Совершенно ясно, что мотивация изучения грузинского языка с использованием методов этнопедагогики должна предусматривать представления изучающему такой нетрадиционной текстуальной информации, которая окажет содействие одновременно как с воспитательной точки зрения, так и решения диалектических вопросов. Процесс изучения языка должен отвечать требованиям формирования единого госу-

дарственного сознания, соответствовать духовным потребностям этнического многообразия нашей страны. Это предопределено в основном конфессиональным фактором и поэтому процесс изучения грузинского языка должен быть адекватным ему.

В вопросе обучения государственному грузинскому языку большую помощь могут оказать такие новые технологические методы, как мультимедийная технология, электронные учебники и, конечно же, в первую очередь, дистанционные методы. Дело в том, что депортированные мещи в настоящее время главным образом живут компактно вне Грузии и поэтому интенсивное изучение ими грузинского языка можно осуществить посредством международных коммуникационных сетей (например Интернета) с использованием дистанционной методологии. Поэтому следует создать глобальную компьютерную сеть дистанционного обучения с мощным учебным центром, который можно назвать “виртуальным университетом”. Функцию такого центра целесообразно возложить на Тбилисский Педагогический Университет.

დეკორტირებული მოსახლეობის რეკატირაციის სამართლებრივი რეგულირების პრობლემები საქართველოში

გიორგი ჩხეიძე

(ახალგაზრდა იურისტთა ასოციაცია)

სამშობლოში დაბრუნების უფლება კაცობრიობის ისტორიაში ყოველთვის პატივისცემის საგანი იყო.

დღევანდელი საქართველოს რეალობაში დაბრუნების უფლებას განსაკუთრებული მნიშვნელობა აქვს იმის გათვალისწინებით, რომ ქვეყანაში 300 000 –მდე იძულებით გადაადგილებული პირია. არავის სადაო არ გაუხდია იძულებით გადაადგილებულ პირთა თავის საცხოვრებელ ადგილას დაბრუნების უფლება, მეტიც დღეს იურისტები მსჯელობენ იმაზე თუ რა სამართლებრივი მექანიზმები შეიქმნას, რათა დარეგულირდეს დაბრუნებასთან დაკავშირებული საკითხები.

გასული საუკუნის დასაწყისში, 1921 წელს საქართველოს პირველმა რესპუბლიკამ დაასრულა თავისი არსებობა, რასაც მოყვა საქართველოს სახელმწიფოს იძულების წესით საბჭოთა კავშირში შეყვანა. XX-საუკუნის 40-იან წლებში დაიწყო მსოფლიოს მორიგი გადანაწილება, რასაც თან სდევდა ადამიანთა დარიგ შემთხვევაში მთელ ხალხთა ბედის რადიკალურად ნეგატიურად გადაწყვეტა. მათ შორის, როდესაც მე-II მსოფლიო ომი დასრულდა, საბჭოთა კავშირისათვის ახალი სტრატეგიული ინტერესები გაჩნდა. სწორედ ამ ინტერესებს ემსახურებოდა სსრკ-ს თავდაცვის სახელმწიფო კომიტეტის 1944 წლის 31 ივლისის №6279 დადგენილება. ამ აქტის თანახმად საქართველოს სამხრეთ ნაწილის სხვადასხვა რაიონიდან საბჭოთა კავშირის აზიურ ნაწილში დეკორტირებულ იქნა 90 000-მდე ადამიანი.

ისტორიული დოკუმენტაციის სამართლებრივი ანაზისის შედეგად ირკვევა, რომ დეკორტაცია არ განხორციელებულა სასამართლო გადაწყვეტილების გზით, ე.ი. ადგილი არ ქონია ე.წ. სუბიექტურ შერაცხვას. გამომდინარე იმ პრინციპიდან, რომ ოჯახი, სოფელი, ხალხი არ შეიძლება დამნაშავე იყოს, სრულიად ნათელია, რომ გასულ საუკუნეში სამხრეთ საქართველოდან მოსახლეობა სრულიად უსამართლოდ იქნა დეკორტირებული.

შესაძლებელია “კანონიერიც” კი იყო დეპორტაცია – იმ პერიოდში მოქმედი კანონების მიხედვით, მაგრამ ჩვენ სიმართლეს უნდა გაუუსწოროთ თვალი და აღვნიშნოთ, რომ შესაძლებელია არსებობდეს “უსამართლო” კანონები, რომელთა საზომად საყოველთაოდ აღიარებული პრინციპები – ჰუმანურობა, ადამიანის თანდაყოლილი უფლებების პატივისცემა, მათ შორის თანასწორობა გვევლინება. სავსებით შესაძლებელია, რომ დეპორტაციის შესახებ გადაწყვეტილების მიმღებ თანამდებობის პირებს პილიტიკური თუ სტრატეგიული მიზნები ამოძრავებდნენ, რასაც თვით საზოგადოების ინტერესების დაცვით ამართლებდნენ. მაგრამ საზოგადოების ინტერესების დაცვა კონკრეტული “უდანაშაულო” ადამიანთა პირადი თავისუფლების შეზღუდვით არასდროს არ იქნება გამართლებული ისტორიის მიერ. სწორედ ისტორიული სამართლიანობაა ის, რომ დეპორტირებულ მოსახლეობას და მათ შთამომავლებს თვით საბჭოთა ხელისუფლების დროს ქონდათ უფლება დაბრუნებულიყვნენ საკუთარ სამშობლოში და ახლაც აქვთ აღნიშნული უფლება.

დღევანდელ საზოგადოებაში მეტ-ნაკლებად მიდის მსჯელობა დეპორტირებული მოსახლეობის რეპატრიაციის შესახებ. მაგრამ ჩვენ ყველას გვავიწყდება ის ფაქტი, რომ დეპორტირებული მოსახლეობის რეპარტიაციის პროცესი უკვე რამოდენიმე წელია დაიწყო. დაწყებული გასული საუკუნის ბოლო ათწლეულიდან საქართველოში ბრუნდებიან დეპორტირებული მესხების შთამომავლები, რომელთა ძირითადი ნაწილი საქართველოში უმაღლესი განათლების მისაღებად ჩამოდის. დღესდღეობით უკვე რეპარტირებული მესხი მოსახლეობა საქართველოში ექვსასორმოცდაათს აღწევს.

ყოველივე ზემოთ თქმულიდან გამომდინარე ისმის ბუნებრივი კითხვა – ჭირდება კი დეპორტირებული მოსახლეობის რეპატრიაციას სპეციალური სამართლებრივი რეგულირება, თუ დღესდღეობით არსებული კანონმდებლობა სრულიად საკმარისია? ჩვენი ღრმა რწმენით სპეციალური სამართლებრივი რეგულირება აუცილებელია შემდეგის გათვალისწინებით: უკვე რეპარტირებული მოსახლეობის გამოცდილება მოწმობს, რომ ისინი მუდამ აწყდებიან სამართლებრივ ბარიერებს, რომლებიც დაკავშირებულია ქვეყანაში ყოფნის ლეგალურ საფუძველთან, მოქალაქეობასთან თუ სხვა.

1993 წლის 15 ნოემბერს საქართველოს რესპუბლიკის მინისტრთა კაბინეტის მიერ მიღებული №802 დადგენილების მიხედ-

ვით რეპატრირებული მოსახლეობის წარმომადგენლებისა და მათ შორის იმ ახალგაზრდების სამართლებრივი სტატუსი, რომლებიც სწავლობდნენ საქართველოს სასწავლებლებში გათანაბრებულ იქნა ლტოლვილთა და იძულებით გადაადგილებულ პირთა სტატუსთან.

ლტოლვილის სტატუსი კი თავისი არსით გულისხმობს სპეციალურ სამართლებრივ დაცვას სახელმწიფოსგან იმ პირთათვის, რომლებიც იდევნებიან თავის მოქალაქეობის ან მუდმივი საცხოვრებელი ადგილის სახელმწიფოდან მათი რასის, რელიგიის, ეროვნული კუთვნილების, რომელიმე სოციალური ჯგუფის წევრობის ან პოლიტიკური შეხედულებების გამო და არ შეუძლიათ ან არ სურთ ისარგებლონ იმ ქვეყნის მფარველობით ასეთი საშიშროების გამო. აღნიშნული დეფინიციის მიხედვით საკმაოდ საკამათოა თუ რამდენად საფუძვლიანად სარგებლობდნენ რეპატრირებული პირები ლტოლვილთა სტატუსით საქართველოში. 1998 წელს მიღებულმა კანონმა “ლტოლვილთა შესახებ” გააუქმა ზემოთაღნიშნული დადგენილება, რითაც რეპატრირებულმა პირებმა დაკარგეს ლტოლვილბთან გათანაბრებული სტატუსი.

უკვე რეპატრირებული მოსახლეობის კიდევ ერთ არსებით პრობლემას წარმოადგენდა მოქალაქეობის საკითხი, რამაც თავისმხრივ განაპირობა მსჯელობა რეპატრიაციის სპეციალური სამართლებრივი რეგულირების შესახებ საკითხზე.

მოქალაქეობის საკითხი ერგვარი გვაკუთხედია რეპატრიაციის პროცესზე შესახებ მსჯელობისას. გამომდინარე იქიდან, რომ დღევანდელმა საქართველოს სახელმწიფომ თავისი განვითარების ერთ-ერთ ამოსავალ წერტილად სამოქალაქო საზოგადოების მშენებლობა აღიარა, ამით განამტკიცა საქართველოს მოქალაქეობის ინსტიტუტი, რომელიც ზეეთნიკურ თუ ზერელიგიურ ღირებულებად უნდა იქნას განხილული.

მოქალაქეობაზე მსჯელობისას პირველი კითხვა ბუნებრივად ისმის: უნდა მოხდეს რეპატრირებულთათვის მოქალაქეობის აღდგენა, თუ მოქალაქეობის მინიჭება. ერთი შეხედვით შედეგი ორივე შემთხვევაში იგივეა, მაგრამ ამ ორი სამართლებრივ კატეგორიას შორის მრავალი მნიშვნელოვანი განსხვავება არის. როდესაც განხორციელდა დეპორტაცია, მაშინ არსებობდა მთლიანად საკაეშირო და საბჭოთა საქართველოს მოქალაქეობა, ხოლო დღევანდელი, თავისი პოლიტიკურ-სამართლებრივი სტატუსით, სრულიად განსხვავდება იმ დროინდელი მოქალაქეობი-

საგან. აქედან გამომდინარე რეპატრირებულ პირთა მიმართ უნდა იქნას გამოყენებული არა მოქალაქეობის აღდგენის არემედ მინიჭების პროცედურა.

“საქართველოს მოქალაქეობის შესახებ” კანონი მეღებულ იქნა 1993 წელს, რომელმაც დაბადებით საქართველოს მოქალაქეებთან გაათანაბრა საქართველოში იმ პერიოდისათვის მცხოვრები პირები, რომლებიც ექვსი თვის განმავლობაში არ იტყოდნენ უარს საქართველოს მოქალაქეობაზე.

კანონის მიხედვით მოქალაქეობის მიღება საერთო წესით შესაძლებელია მხოლოდ იმ შემთხვევაში თუ პირი ცხოვრობს საქართველოში არანაკლებ 10 წელი, ჩააბრებს სახელმწიფო ენის, კანონმდებლობის გამოცდებს და დააკმაყოფილებს სხვა მოთხოვნებს. უნდა აღინიშნოს, რომ რეპატრირებულ მოსახლეობისთვის ფაქტიურად შეუძლებელია გამოყენებულ იქნას კანონმდებლობის აღნიშნული დებულებანი. აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ საქართველოს კანონმდებლობის მიხედვით ქვეყნის პრეზიდენტს აქვს უფლება იმ შემთხვევაში თუ კონკრეტული პირისათვის “მოქალაქეობის მინიჭება შედის სახელმწიფო ინტერესებში” ზემოთ მოცემული პირობების დაკმაყოფილების გარეშე მინიჭოს მათ მოქალაქეობა. როგორც სტატისტიკა მოწმობს რეპატრირებულ მოსახლეობათა უმეტესობას ამგვარი გამონაკლისის წესით აქვს მინიჭებული მოქალაქეობა. მაგრამ გამომდინარე იქიდან, რომ “სახელმწიფო ინტერესები” შეფასებითი კატეგორიაა, მოცემული გამონაკლისი არ შეიძლება ჩაითვალოს საკმარისად, რათა აღვნიშნოთ, რომ რეპატრიანტთა მოქალაქეობის საკითხი მოქმედი კანონმდებლობით გადაწყვეტილია. გარდა ამისა, აქვე უნდა აღინიშნოს ორმოქალაქეობის პრობლემა. საქართველოს მოქმედი კონსტიტუციის თანახმად ორმოქალაქეობა არ დაიშვება, ჩვენ შემთხვევაში კი როდესაც რეპატრიანტს სურს საქართველოს მოქალაქეობის მიღება ე.ი. საზოგადოებაში ინტეგრაციისათვის კიდევ ერთი ნაბიჯის გადადგმა, მათ ყველაზე მეტად სწორედ არსებული მოქალაქეობიდან გამოსვლა უჭირს.

საქართველოს კონსტიტუტიამ საქართველოს დღევანდელი სახელმწიფო გამოაცხადა 1921 წლის კონსტიტუციით დაფუძნებული სახელმწიფოს და არა საბჭოთა სახელმწიფოს უფლებამონაცვლედ ე.ი. XX საუკუნის დასაწყისში მესხი მოსახლეობის დეპორტაციის პოლიტიკური პასუხისმგებლობა აკისრია არა საქართველოს არამედ რუსეთის ფედერაციას, როგორც საბჭოთა კავშირის უფლებამონაცვლეს. რა თქმა უნდა, ეს არ ნიშნავს

რომ საქართველოს სახელმწიფოს არანაირი ვალდებულება არ აკისრია რეპატრიაციის სამართლებრივი დარეგულირების მხრივ. მე არ ვიქნები პირველი იმის აღნიშნით, რომ ევროპის საბჭოს რეკომენდაცია გახლდათ ერთგვარი დამაჩქარებელი ფაქტორი საქართველოსათვის და რომ არა ის, ჩვენ მაინც ვიქნებოდით ვალდებულნი აღნიშნული საკითხი ასე თუ ისე გადაგვეწყვეტა სწორედ რომ ისტორიული სამართლიანობის აღდგენის მიზნით, რაც არ უნდა ზოგადი და განუსაღვრელი არ იყოს აღნიშნული დეფინიცია.

საქართველოს სახელმწიფომ რეპატრიაციის საკითხი საკანონმდებლო დონეზე უნდა დაარეგულიროს რათა დაიცვას საქართველოში რეპატრირებული მოსახლეობის უფლებები, საზოგადოებისა და საბოლოოდ სახელმწიფოს ინტერესები.

დღესდღეობით სერიოზული მსჯელობა მიდის იმ საკითხზე თუ რა უნდა იყოს საკანონმდებლო რეგულირების საგანი - მოსახლეობის რეპატრაცია, პოლიტიკური რეაბილიტაცია თუ ორივე ერთად. უპირველესყოფლისა უნდა აღინიშნოს, რომ რეპატრაცია დეპორტირებული მოსახლეობის რეაბილიტაციისა თუ საზოგადოებაში ადაპტაციის განუსხვისებელი პროცესია. მეტიც თუ დეპორტირებული მოსახლეობის რეპატრიაციის პროცესი არ დარეგულირდება წარმატებულად რეაბილიტაციასა თუ ადაპტაციის პროცესი სრულიად წარუმატებელი იქნება. საყოველთაოდ მიღებულია, რომ პოლიტიკური რეაბილიტაციას სწორედ ის სახელმწიფო ახორციელებს, რომელსაც ბრალი მიუძღვის აღნიშნული რეპრესიების განხორციელებაში ანდა ამ სახელმწიფოს უფლებამონაცვლეს. აქვე საინტერესოა აღინიშნოს, საქართველოს მიერ მიღებული კანონი "საქართველოს მოქალაქეთა პოლიტიკური რეპრესიების მსხვერპლად აღიარებისა და რეპრესირებულთა სოციალური დაცვის შესახებ", რომელიც აღიარებს რა, რომ საბჭოთა რეჟიმმა განახორციელა პოლიტიკური რეპრესია, ამავე დროს ცნობს იმ ფაქტს, რომ საქართველოს მოქალაქეები, რომლებიც გახდნენ პოლიტიკური რეპრესიების მსხვერპლნი საჭიროებენ სოციალურ დაცვას.

დეპორტირებული მოსახლეობის პრობლემა გარკვეულწილად განსხვავებულია პირთა იმ ჯგუფის პრობლემისაგან რომელთა სოციალური დაცვა რეგულირდება ზემოთ მოცემული კანონით. უპირველესი განსხვავება სწორედ იმაში გამოიხატება, რომ დეპორტირებული მოსახლეობის ინტერესების დასაცავად აუცილებელია დარეგულირდეს მათი რეპატრიაციის საკითხი,

ხოლო შემდეგ კი კანონმდებლობამ უნდა გაითვალისწინოს რეპატრირებულთა სოციალური დაცვის გარანტიები. აქედან გამომდინარე სახელმწიფოს უპირველესი მოქმედება უნდა იყოს რაც შეიძლება სამართლიანი და ამავე დროს რეალურობასთან ახლო რეპატრიაციის კანონის მიღება. ამავე დროს აუცილებელია ისტორიული სამართლიანობის აღდგენის მიზნით აღნიშნულმა კანონმა აღიაროს პოლიტიკური რეპრესიების მსხვერპლად დეპორტირებული მოსახლეობა და დეკლარირების სახით განამტკიცოს უფლება დაბრუნებაზე, რომელიც აუცილებლად უნდა ემყარებოდეს თანასწორობას კანონის წინაშე.

ჩვენეული ხედვით ახალი საკანონმდებლო მექანიზმის ამოსავალ წერტილად, რაც არა ერთხელ იქნა გაცხადებული აქამდის, უნდა წარმოადგენდეს: ისტორიული სამართლიანობა, კანონის წინაშე თანასწორობა, ადამიანისა და საზოგადოების ინტერესების დაცვა, რეპატრიაციის პროცესის ეტაპობრიობა და რეპატრირებული მოსახლეობის განსახლების პოლიტიკა მიმართული ქვეყნის მთელ ტერიტორიაზე, სოციალური თუ ეკონომიკური მდგომარეობის გათვალისწინებით.

უპირველესი საკითხი, რომელიც დადგება კანონის წინაშე გადასაწყვეტად გახლავთ – თუ ვინ უნდა იყოს საქართველოში რეპატრირების უფლებამოსილი, უფრო სწორედ კი ვის უნდა მიეცეს საშუალება ისარგებლოს კანონის მიერ დადგენილი სპეციალური სამართლებრივი რეჟიმით. უპირველესად უნდა აღინიშნოს, რომ რეპატრიაციაზე უფლებამოსილნი უნდა იყვნენ თვით დეპორტირებული პირები და მათი შთამომავლობა, რა თქმა უნდა ოჯახის ერთიანობის პრინციპის დაცვით. ამ შემთხვევაში მტკიცების საკითხი, მართლაც სერიოზულ პრობლემად გვესახება, რადგან დღეს შეუძლებელია დასახელდეს კონკრეტული დოკუმენტის სახე, რომელიც დაადასტურებს დეპორტირებულის თუ პირის წინაპრის საქართველოს ტერიტორიიდან დეპორტაციის საკითხი. ხოლო ასეთის დასახელების შემთხვევაში კვლავ ძალზედ რთული იქნება აღნიშნული დოკუმენტაციის ადგილსამყოფელის დადგენა და ხელმისაწვდომობის უზრუნველყოფა. აღნიშნულ საკითხზე აუცილებელია ძალზედ სერიოზული კვლევითი საქმიანობა გასწიონ სპეციალურად ამისთვის მოწოდებულმა სახელმწიფო ორგანოებმა თუ დაწესებულებებმა. გარდა ამისა, აუცილებელია აღინიშნოს, რომ შესაძლებელია ჩვენ ვერ გავექცეთ მოწმის ინსტიტუტსაც, მაგრამ კანონმა უნდა განსაზღვროს, რომ მოწმის ინსტიტუტი არ უნდა იყოს საკმარისი ფაქტის და-

დგენისათვის.

ისევ და ისევ, თუ ჩვენ გვინდა სამოქალაქო საზოგადოების შენება რომელიც დაემყარება სამართლებრივ სახელმწიფოს, აუცილებელია რეპატრიაციის პროცესი თანასწორობაზე იქნას დაფუძნებული, მიუხედავად რეპატრიანტის ენობრივი, ეთნიკური, რელიგიური თუ სხვა კუთვნილებისა.

რაც შეეხება ე.წ. გამოძრეცხავ პირობებს, უნდა აღინიშნოს, რომ სწორედ აქ გამოდის წინა პლანზე სახელმწიფოსა და ამავე დროს საზოგადოების ინტერესები. იმის გათვალისწინებით, რომ საქმე გვაქვს სამართლებრივი თვალსაზრისით უცხო ქვეყნის მოქალაქეებთან და მოსალოდნელია გარკვეულწილად დემოგრაფიული ცვლილებები, ჩვენი აზრით აუცილებელია, რომ რეპატრიაცია ხორციელდებოდეს სპეციალურად ამისათვის გაანგარიშებული საიმპიგრაციო ქვოტების გათვალისწინებით იმ პირთა გამორციხვის მეთოდით: რომელთაც ჩადენილი აქვთ სისხლის სამართლის მძიმე ან განსაკუთრებით მძიმე დანაშაული და ნასამართლობა არ გაქარწყლებიათ, რომლებსაც ჩადენილი აქვთ დანაშაული მშვიდობისა და კაცობრიობის წინააღმდეგ, ან საერთაშორისო ჰუმანიტარული სამართლის მძიმე დარღვევა, აგრეთვე, თუ მათი ჩამოსახლება საფრთხეს შეუქმნის საქართველოს სახელმწიფო უშიშროებას, ტერიტორიულ მთლიანობას, საზოგადოებრივ წესრიგს ან მოსახლეობის ჯანმრთელობას, ან ხელს შეუწყობს ომის ან ძალადობის პროპაგანდას, ეროვნული, კუთხური, რელიგიური ან სოციალური შეღლის გაღვივებას.

ყველაზე დიდ დავას საზოგადოებაში იწვევს ზემოთ აღნიშნული ბოლო პირობა. ერთი შეხედვით იგი ძალზედ ზოგადია და არ არის განსაზღვრული მისი რეალურად განხორცილების მექანიზმები. მაგრამ ეს ასე არ არის, რადგან აღნიშნული ფორმულირება ემყარება არა მარტო საქართველოს კონსტიტუციას და ზოგადად კანონმდებლობას, არამედ საერთაშორისო გამოცდილებას. ხოლო რაც შეეხება თუ ვინ უნდა ადგენდეს მოცემულ საშიშროებას კონკრეტული პირის მიმართ, აქ უდავოა, რომ თავისი როლი უნდა ითამაშონ სახელმწიფოს სპეციალურმა სამსახურებმა. რაც შეეხება იმას, თუ რამდენად იქნება მოცემული გადაწყვეტილების სასამართლოს წესით გასაჩივრების უფლების დაცვა სახელმწიფო საიდუმლოების დაცვით, აუცილებელია ამ შემთხვევაში გამოყენებულ იქნას სისხლის სამართლის პროცესის სპეციალური დებულებები, რათა დაცული იქნას სამართლიანობისა და უდანაშაულობის პრინციპები და ამავე დროს ხელ-

შეუხებელი დარჩეს სახელმწიფოს ინტერესები.

საკმაოდ სერიოზულ პრობლემად გვესახება მოქალაქეობის არმქონეთა რაოდენობის გაზრდის საშიშროების პრობლემა. სწორედ ეს საკითხი წარმოადგენს ძირითად საზრუნავს მრავალი საერთაშორისო ორგანიზაციებისათვის, ისეთი როგორცაა გაეროს ლტოლვილთა უმაღლესი კომისარიატი თუ სხვა. რეპატრიაციის პროცესის არასწორი დარეგულირების შემთხვევაში ჩვენ ვდგავართ იმ საშიშროების წინაშე, რომ დეპორტირებული მოსახლეობის დიდი ნაწილი დაკარგავს დღევანდელ მოქალაქეობას და შედეგად საქართველოს მოქალაქეობის ვერ მიღების შემთხვევაში დარჩებიან მოქალაქეობის არმქონედ, რაც თავის-მხრივ ძალზედ ნეგატიურ პროცესს გამოიწვევს. გარდა ამისა, თუ საქართველოში რეპატრირდებიან მოქალაქეობის არმქონე პირთა დიდი ნაწილი, მათგან თუნდაც მცირე ნაწილის უკან დაბრუნების შემთხვევაში შესაძლებელია ვეღარ შეძლონ იმ ქვეყანაში შეხვლა სადაც ისინი ადრე ცხოვრობდნენ.

ყოველივე აღნიშნულის, გათვალისწინებით, აუცილებელია, რომ რეპატრიაციის პროცესში მონაწილეობდნენ მოქალაქეობის მქონე პირები, რათა იმ პერიოდამდე სანამ ისინი არ მიიღებენ საქართველოს მოქალაქეობას უზრუნველყოფილ იქნენ რომელიმე სახელმწიფოს მფარველობითა და რაც მთავარია მუდმივ საცხოვრებელ ადგილას დაბრუნების გარანტიით. ხოლო იმის გათვალისწინებით, რომ კანონში თანასწორობის პრინციპის დაცვით შეუძლებელია აღინიშნოს, რომ რეპატრიაციაზე უფლებამოსილია მხოლოდ მოქალაქეობის მქონე პირი, აუცილებელია საქართველომ სახელმწიფოთაშორისი ურთიერთობების ბერკეტები აამოქმედოს. რაც თავისმხრივ გულისხმობს იმის აუცილებლობას, რომ საქართველოს საგარეო ურთიერთობების სამსახურებმა დიპლომატიური იძულებისა თუ სამთავრობოთაშორისო შეთანხმებების გზით უზრუნველყონ, რომ დეპორტირებულმა მოსახლეობის უმეტესმა ნაწილმა ადგილზე მიიღონ მოქალაქეობა და მხოლოდ ამის შემდეგ მოხდეს მათი რეპატრიაცია. ასე მაგალითად, ამ მხრივ ყველაზე რთული მდგომარეობა გახლავთ რუსეთის ფედერაციაში, კრასნოდარის მხარეში, სადაც მართალია დეპორტირებული მოსახლეობა ქვეყნის ფედერალური კანონმდებლობის მიხედვით მოქალაქეებად არიან აღიარებულნი, მაგრამ ფაქტობრივად ადგილობრივი ხელისუფლების მიერ მიღებული კანონების თანახმად ვერ იღებენ მოქალაქეობის დამადასტურებელ დოკუმენტაციას ბიუროკრატიული ბარიერების გამო.

რეპატრიაციის სამართლებრივი დარეგულირების ერთ-ერთ საკითხად გვესახება ის სამართლებრივი სტატუსი, რომელსაც უნდა სარგებლობდნენ რეპატრირებული პირები მათი საქართველოში ჩამოსვლიდან მოქალაქეობის მიღებამდე. სპეციალური სამართლებრივი სტატუსის შემოღებას დიდი მნიშვნელობა აქვს, რათა კონკრეტული პირი უზრუნველყოფილი იყოს ქვეყანაში ცხოვრების უფლებით, სოციალური შეღავათებითა და რაც მთავარია იქცეს წინაპირობად მოქალაქეობის გამარტივებული წესით მისაღებად. სპეციალური სტატუსი, რომელიც შესაძლებელია “რეპატრიანტის” სახელით იქნას შემოღებული, დროის გარკვეული მონაკვეთით უნდა იქნას შეზღუდული და უნდა გრძელდებოდეს დეპორტირებულის ან მისი შთამომავლის ქვეყანაში ჩამოსვლიდან მოქალაქეობის ან სხვაგვარი გადაწყვეტილების მიღებამდე. რაც შეეხება ბოლო წინადადებას უნდა აღინიშნოს, რომ დეპორტირებული მოსახლეობის რეპატრიაციის ერთ-ერთ ამოსავალ წერტილად უნდა იქცეს ნებაყოფლობითობა. რეპატრიაციაზე უფლებამოსილმა პირებმა თავისუფალი არჩევანის პირობებში უნდა გადაწყვიტონ საქართველოში ჩამოსახლება. სწორედ თავისუფალი არჩევანის პირობების დაცვის გამო რეპატრირებულებმა არ უნდა მიიღონ ჩამოსვლისთანავე მოქალაქეობა, მათ უნდა ისარგებლონ სპეციალური სტატუსით დროის გარკვეულ მონაკვეთში, რათა შემდგომში საქართველოს რეალური მდგომარეობის გათვალისწინებით გადაწყვიტონ მიიღონ თუ არა მოქალაქეობა. გარდა ამისა “რეპატრიანტის” სტატუსით სარგებლობის პერიოდშივე უნდა შეიქმნას რეალური პირობები, რათა რეპატრირებულმა პირებმა შეძლონ საზოგადოებაში ინტეგრირების პროცესში ჩართვა.

მოქალაქეობას რაც შეეხება, ზემოთ განხილულ სხვადასხვა საკითხებთან ერთად მნიშვნელოვანია აღინიშნოს, ის რომ აუცილებელია მოქალაქეობის შესახებ კანონმდებლობის იმგვარად შეცვლა, რომ რეპატრიენტებს მიეცეთ საშუალება სპეციალური შეღავათების პირობებში მიიღონ მოქალაქეობა (ასე მაგალითად: ქვეყანაში ცხოვრების 2 წლიანი ცენზი, სახელმწიფო გამოცდების ჩაბარება სახელმწიფო ენის, ისტორიის და კანონმდებლობის საფუძვლების ცოდნის გამოსავლენად).

აქვე ისმის კითხვა, თუ როგორ უნდა დარეგულირდეს ის შემთხვევა, როდესაც რეპატრიანტი აღარ ისურვებს ან ვერ შეძლებს საქართველოს მოქალაქეობის მიღებას? ჩვენი აზრით, ამ შემთხვევაში უნდა შეწყდეს კანონმდებლობით მიერ მინიჭებული

სპეციალური – “რეპატრიანტის” სტატუსი და რეპატრირებულ პირზე უნდა გავრცელდეს უცხოელთა სამართლებრივი მდგომარეობის შესახებ კანონმდებლობა. ამ შემთხვევაში რეპატრიანტის სტატუსის მქონე პირი უფლებამოსილი უნდა იყოს შემდგომში იმიგრანტის სტატუსზე რათა არ მოხდეს მათი დეპორტაცია.

რეპატრიაციის პრობლემათა შორის განსაკუთრებით დიდი ყურადღება ეთმობა რეპატრირებულთა განსახლების საკითხს. აღნიშნული მით უფრო აქტუალურია, როდესაც სამხრეთ საქართველოს რეგიონში ძალზედ ნეგატიური დამოკიდებულებაა რეპატრიაციის საკითხისადმი, რაც თავის მხრივ გამომდინარეობს დემოგრაფიული თუ სოციალური პრობლემებიდან. ჩვენი აზრით დეპორტირებული მოსახლეობის რეპატრიაცია ქვეყნის მთელ ტერიტორიაზე უნდა განხორციელდეს, რაც არა მარტო ქვეყნის შიდა პოლიტიკაში უნდა აისახებოდეს, არამედ საკანონმდებლო დონეზეც უნდა განმტკიცდეს. აქ ჩვენ ვგულისხმობთ უპირველესყოფლისა შემდეგ საკითხებს: ქვეყნის სხვადასხვა რეგიონების მდგომარეობის შესწავლა, რათა გამოვლენილ იქნეს როგორც მიწის რესურსები, ისე დემოგრაფიულ-სოციალური პირობები, რეპატრიანტთა ჩასახლება სხვადასხვა რეგიონში მათთვის სასოფლო-სამეურნეო მიწის სარგებლობაში გადაცემით. ეს თავისმხრივ უზრუნველყოფს იმ ფაქტს, რომ ძირითადად მიწათმოქმედი რეპატრიანტი მოსახლეობა ადგილზე, კონკრეტულ რეგიონში მოექცევა ადაპტაცია-ინტეგრაციის სფეროში. საბოლოოდ კი, ყოველივე ზემოთ თქმულის გათვალისწინებით ჩვენი აზრით რეპატრიანტთა მიერ მოქალაქეობის მიღების შემთხვევაში თავიდან ავიცილებთ დიდ შიდა მიგრაციას.

რა თქმა უნდა შეუძლებელია ერთი სტატიის ფარგლებში განვიხილოთ ყველა ის სამართლებრივი პრობლემა რომელიც დაკავშირებული რეპატრიაციასთან, მაგრამ აქ მოცემული საკითხები, ჩვენი აზრით ყველაზე უფრო აქტუალურია და საკანონმდებლო დონეზე უპირველესად დარეგულირებას საჭიროებს. აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ დღესდღეობით ძალზედ პასიურია ის საქმიანობა რასაც სახელმწიფო ორგანოები ახორციელებენ რეპატრიაციის საკანონმდებლო რეგულირების თვალსაზრისით, დრო კი არ ითმენს, რადგან ყველასთვის ნათელია, რაც უფრო მომზადებული შეხვდება სახელმწიფო დეპორტირებული მოსახლეობის რეპატრიაციას, მით უფრო ნაკლები პრობლემები შეექმნებათ რეპატრირებულებს, საქართველოს დღევანდელ მოქალა-

ქეებს, საზოგადოების ე.ი. თვით სახელმწიფოს ინტერესებს. აღნიშნული საკითხის დარეგულირებაში კი თავისი როლი უნდა ითამაშონ არა მარტო ქვეყნის საკანონმდებლო ორგანომ და აღმასრულებელი ხელისუფლების იმ დაწესებულებებმა, რომელთა უშუალო კომპეტენციაში შედის ეს საკითხი, არამედ სახელმწიფოს ყველა იმ ორგანომ, რომელთა აქტიურ მუშაობაზე დამოკიდებულია აღნიშნული პრობლემის გადაწყვეტა.

საქართველოს დღევანდელი სახელმწიფო სრულიად ახალგაზრდაა, სწორედ ეს განაპირობებს იმას, რომ ჩვენ კანონმდებლობაც საკმაოდ დროებით ხასიათს ატარებს, მიიღება კანონები, რომლებიც შემდგომში ერთი, ორი თუნდაც სამი წლის შემდეგ უკვე მოძველებულია და საჭიროებს ცვლილებას. აღნიშნული ფაქტი ერთი შეხედვით უარყოფით დატვირთვას ატარებს, მაგრამ მეორე მხრივ, თუ გავითვალისწინებთ იმას, რომ საზოგადოებრივი ცხოვრება ჩვენს ქვეყანაში საკმაოდ დიდი ტემპებით იცვლება, კანონმდებლობაც მუდმივ ცვლილება-განვითარებაში უნდა იმყოფებოდეს. თვით რეპატრიაციის კანონმდებლობა, მისი მიღების შემთხვევაში ერთგვარი დროებითი ხასიათის აქტი იქნება, რამეთუ იმ შემთხვევაში თუ კანონი სამართლიანად და რეალურად დაარეგულირებს რეპატრიაციის პროცესს, პრობლემა აღმოიფხვრება. ჩვენ ისღა დაგვჩენია ვიზრუნოთ, რომ მომავალში აღარ შეიქმნას აუცილებლობა ქვეყანაში ასეთი ტიპის კანონების არსებობისათვის.

ПРОБЛЕМЫ ПРАВОВОГО УРЕГУЛИРОВАНИЯ РЕПАТРИАЦИИ ДЕПОРТИРОВАННОГО НАСЕЛЕНИЯ В ГРУЗИИ

Гиорги Чхендзе

(Ассоциация молодых юристов)

За всю историю человечества право возвращения на Родину всегда было уважаемо.

В сегодняшней Грузии право возвращения на родину приобретает особое значение, учитывая, что в стране находится 300 000 насильственно перемещенных лиц. Никто не оспаривает права насильственно перемещенных лиц на возвращение на места их жительства, более того, сегодня юристы рассуждают о том какие правовые механизмы создать, чтобы урегулировать вопросы связанные с возвращением.

В начале прошлого века в 1921 году первая грузинская республика прекратила свое существование, затем последовало принудительное вхождение грузинского государства в состав Советского Союза. В 40-ых годах XX века началось очередное перераспределение мира, этому процессу сопутствовало радикально-негативное решение судеб людей, а в ряде случаев и целых народов. После окончания второй мировой войны, у Советского Союза появились новые стратегические интересы. Именно этим интересам служило постановление Государственного Комитета Обороны СССР от 31 июля 1944 года №6279. Согласно этому акту из разных районов юга Грузии в азиатскую часть Советского Союза было депортировано 90 000 человек.

В результате правового анализа исторической документации, становится ясно, что депортация не осуществлялась путем судебного решения. Исходя из принципа, что семья, деревня, люди не могут быть виноваты, очевидно, что в прошлом веке с юга Грузии население было депортировано вполне незаконно. Возможно, депортация являлась “законным” по действующему в то время законодательству, но мы должны смотреть правде в глаза и отметить, что возможно существование “несправедливых” законов, для оценки которых служат всеобщие признанные принципы - гуманность, уважение прирождённых прав человека, среди них равенство. Вполне возможно, что должностные лица принимавшие решение о депортации, руководствовались политическими или стратегическими интересами, и оправдывали свои действия за-

302

ботой о безопасности того общества. Однако, защита интересов общества путём ограничения личных свобод конкретных “невиновных” лиц никогда не будет оправдано историей. Историческая справедливость заключается в том, что департированное население и их потомки даже при советской власти имели право возвратиться на собственную Родину и имеют это право и по сей день.

В сегодняшнем обществе более-менее идет обсуждение проблемы репатриации депортированного населения. Но все мы забываем тот факт, что, процесс репатриации депортированного населения начался уже давно. Начиная с последних десятилетий прошлого века в Грузию возвращаются потомки депортированных месхетинцев, основная часть которых приезжает в Грузию для получения высшего образования. На сегодняшний день число репатриированных месхетинцев в Грузию достигает шестисот пятидесяти.

Исходя из вышесказанного звучит естественный вопрос - нужно ли для репатриации депортированного населения специальное правовое регулирование, или же существующее законодательства вполне достаточно? По нашему убеждению специальное правовое урегулирование необходимо, учитывая следующее: опыт репатриированного населения свидетельствует, что постоянно они сталкиваются с правовыми барьерами, связанными с проблемой легального нахождения в стране, с проблемой гражданства и т.д.

15 ноября 1993 года правительство Грузии приняло постановление №802 которое уровнило статус репатриированного населения, в том числе и лиц учащих в вузах Грузии, со статусом беженцев и насильственно перемещённых лиц. Статус беженца по своей сути предполагает специально правовую защиту государства для лиц, которые подвергаются преследованию из-за своей расовой, религиозной, национальной принадлежности, по политическим убеждениям и не могут или не желают, воспользоваться покровительством государства, где существует такая опасность. По данной, дефиниция спорным является вопрос о том, насколько основательно пользовались репатриированные лица в Грузии статусом беженца. Принятый в 1998 году закон о беженцах аннулировал вышеуказанное постановление в результате чего, репатриированные лица потеряли статус, уравнивавший их с беженцами. Вопрос о гражданстве представлял ещё одну существенную проблему для уже репатриированного населения, что в свою очередь обусловило обсуждение вопроса о специальном правовом урегулировании репатриации. Вопрос о гражданстве является краеугольным камнем при обсуждении процесса

репатриации. Грузинское государство одним из исходных пунктов своего развития признало строительство гражданского общества, тем самым укрепило институт грузинского гражданства, который может рассматриваться как надэтническая и надрелигиозная ценность.

При рассмотрении вопроса о гражданстве естественно возникает первый вопрос: необходимо восстановить или присвоить гражданство репатриированным? С одной стороны результат одинаков в обоих случаях, но между этими двумя правовыми категориями есть и существенная разница. Во время осуществления депортации существовало единое союзное советско-грузинское гражданство, а настоящее гражданство, своим политическо-правовым статусом, совершенно отличается от него. Исходя из этого для репатриированных лиц актуальна процедура присвоения, а не восстановления гражданства.

По закону, принять гражданство по общему правилу возможно лишь в том случае, если лицо проживает в Грузии не менее 10 лет, сдаст экзамены по государственному языку и праву и удовлетворит другие требования. Необходимо отметить, что для репатриированного населения фактически невозможно использовать выше отмеченные законодательные положения. По законодательству Грузии, в том случае, если для конкретного лица "присвоение гражданства входит в государственные интересы" президент, страны имеет право, и без вышеуказанных требований присвоить ему гражданство. Статистика подтверждает, что большинству репатриированного населения присвоено гражданство в подобном порядке исключения. Необходимо подчеркнуть, что "Государственные интересы"- оценочная категория, учитывая лишь данные исключения, вопрос о гражданстве репатриантов нельзя считать решённым действующим законодательством. Кроме того, здесь же необходимо подчеркнуть проблему двойного гражданства. Согласно действующей конституции Грузии двойногражданство не допускается. В нашем же случае, когда репатриант желает принять гражданство Грузии, то есть сделать ещё один шаг к интеграции в общество, для него труднее всего бывает освободиться от прежнего гражданства.

Конституция Грузии признала грузинское государство правопреемником государства основанного конституцией 1921 года, а не Советского государства. Значит, ответственность за депортацию месхетинского населения в начале двадцатого века несёт не Грузия, а Российская Федерация, как правоприморница Советского Союза. Конечно, это не значит, что грузинское государство не несёт никакой ответственности за правовое урегулирование репатриации. Неоднократно отмечалось, что реко-

мендация Европейского Союза стала неким катализатором для Грузии в этом вопросе. Но мы всё равно были бы обязаны решить эту проблему, дабы в первую очередь восстановить историческую справедливость (какой бы общий и неопределённый характер не имела данная дефиниция).

Грузинское государство должно урегулировать вопрос репатриации на законодательном уровне, чтобы защитить в Грузии права репатриированного населения, общества, наконец, интересы государства.

Сегодня серьёзно обсуждается вопрос о том, что должно быть предметом правового регулирования - репатриация населения, политическая реабилитация или эти два аспекта в целом? Первым долгом надо отметить, что репатриация является неотъемлемым процессом реабилитации или адаптации депортированного населения. Более того, если процесс репатриации депортированного населения не урегулируется успешно, то процесс реабилитации или адаптации будет абсолютно безрезультатным.

Повсеместно принято, что политическую реабилитацию производит государство, которое виновно в проведении указанных репрессий или правопреемник этого государства. Здесь же интересно отметить принятый Грузией закон "О признании жертвами политических репрессий граждан Грузии и о социальной защите репрессированных", который признает, что советский режим осуществил политическую репрессию. В то же время он признает тот факт, что граждане Грузии, которые стали жертвами политических репрессии, нуждаются в социальной защите. Проблема депортированного населения отчасти отличается от проблемы той группы лиц, социальная защита которых регулируется вышеуказанным законом. Первейшее отличие выражается именно тем, что для защиты интересов депортированного населения необходимо урегулировать вопрос их репатриации, а затем законодательство должно учесть гарантии социальной защиты репатриантов. Исходя из этого, первейшее действие государства должно быть как можно справедливым и в то же время, принятие приближенного к реальности закона о репатриации. В то же время, необходимо чтобы с целью, восстановления исторической справедливости указанный закон признал жертвой политических репрессии депортированное население и путем деклараций укрепить право на возвращение, которое обязательно должно опираться на равноправие перед законом.

На наш взгляд исходной точкой нового законодательного механизма, что не раз было заявлено до сих пор, должны представлять: истори-

ческая справедливость, равенство перед законом, защита интересов человека и общества, этапность процесса репатриации и политика направленная на расселения репатриированного населения на всей территории страны.

Первейшим вопросом, который встанет перед законом для решения является - кто должен быть правомочен репатриироваться в Грузию. Точнее, кому будет дана возможность пользоваться специальным правовым режимом установленным законом. Надо отметить, что правомочными на репатриацию должны быть сами репатриированные лица и их потомки, конечно с защитой принципа единства семьи. В этом случае, вопрос подтверждения факта репатриации представляется серьезной проблемой, так как сегодня невозможно назвать вид конкретного документа, который подтвердил бы вопрос депортации с территории Грузии. А, в случае наличия такового, опять будет очень сложным установление местонахождения этих документов и обеспечение их доступности. По этому вопросу очень серьезную исследовательскую работу должны обязательно провести специально для этого призванные государственные органы или учреждения. Кроме того, необходимо отметить, что возможно нам не избежать института свидетеля, однако закон должен определить, что институт свидетеля не должен быть достаточным для установления факта.

Опять – таки, если мы хотим построить гражданское общество, которое будет опираться на правовое государство, необходимо чтобы процесс репатриации был основан на равноправии, не смотря на языковую, этническую или другую принадлежность.

Что касается, так называемых исключаяющих условий, нужно отметить, что именно здесь выходят на передний план интересы государства и в то же время, общества. С учётом того, что мы дело имеем с правовой точки зрения, с гражданами чужого государства и ожидают, отчасти, демографические изменения, по-нашему мнению, обязательно, чтобы репатриация осуществлялась с учетом рассчитанных специально для этого иммиграционных квот с отсеиванием тех лиц, у которых имеются тяжкие или особо тяжкие преступления уголовного права и незамытая судимость, которым совершено преступление против мира и человечества, или нарушение режима международного гуманитарного права, а так же если их переселение создаст угрозу обороне грузинского государство, территориальной целостности, общественному порядку или здоровью населения, или помогает пропаганде войны или насилия, содействует возникновению этнических, религиозных и социальных распрей.

Самый большой спор в обществе вызывает последнее условие из вышесказанного. Одним взглядом оно очень общее и не определены механизмы его осуществления в реальности. Но это не так, потому что определенная формулировка основана не только на конституции Грузии и общего законодательства, но и на междугородном опыте. Что касается того, кто должен установить данную опасность по отношению к конкретному лицу, то бесспорно, что свою роль должны сыграть специальные службы.

Достаточно серьезной проблемой представляется опасность проблемы роста лиц без гражданства. Именно этот вопрос представляет коренную заботу для многих международных организаций, таких как Управление Верховного комиссариата беженцев ООН. В случае неправильного процесса урегулирования репатриации мы стоим перед опасностью, что большая часть депортированного населения потеряет сегодняшнее гражданство и в итоге не сумеет принять грузинское, останется без гражданства. Это в свою очередь вызовет очень негативный процесс. Кроме этого, если в Грузию репатрируется большая часть лиц, не имея гражданства, в случае возвращения назад хоть малой части из них, возможно, она не сможет войти в ту страну, где они раньше жили.

Из вышесказанного следует учесть, обязательно, чтоб в процессе репатриации принимали участие лица имевшие гражданство, чтобы до того периода пока они не примут гражданства Грузии были обеспечены им покровительства какого-нибудь государства и что главное, гарантию на возвращение на постоянное места жительства. Но, усматривая то, что принцип равенства в законе невозможно отметить, что на репатриацию имеют право только лица имевшие гражданство, обязательно, чтобы Грузия задействовала рычаги вступило в действие беркеты межгосударственных отношений. Что своей стороны это подразумевает то обязательство, что служба международных отношений Грузии путем дипломатической активности или межправительственных соглашения обеспечит большей части депортированного населения принятие гражданства на месте и только после этого возможна репатриация. Например, с этой стороны самое сложное положение в России – в Краснодарском крае, где депортированное население признано гражданами по федеральному законодательству страны, но фактически согласно законам местного руководства не может получить документацию о гражданстве из-за бюрократических барьеров.

Одним из вопросов правового урегулирования репатрированных намечается правовой статус, которым должны пользоваться репатри-

рованные лица приехавшие в Грузию до принятия гражданства. Принятие специального правового статуса имеет большое значение, чтобы конкретное лицо было обеспечено правом на место жительства в стране, льготами в социальной сфере и что самое главное должно послужить основанием для принятия упрощенного закона о гражданстве. Специальный статус, который возможно будет временно введен – статус “репатрианта”, продолжится с приезда в страну депортированного или его потомка, до принятия другого решения. Что, касается, последнего предложения, нужно отметить, что исходной точкой должна стать репатриация депортированного населения. Лица имеющие право на репатриацию, право свободного выбора, должны сами решить вопрос приезда в Грузию.

Для защиты права свободного выбора репатриированные не должны получать гражданства сразу после приезда, а должны пользоваться специальным статусом в определенный период времени, чтобы, учитывая реальное положение в Грузии, решить принять или не принять гражданство.

Что касается выше изложенного, важно отменить обязательность изменения законодательства о гражданстве так, что репатриантам дать возможность принять гражданство в льготных условиях двух годного ценза жительства в стране, сдачи гос. экзаменов по знанию государственного языка, для выявления знаний по истории и законодательству.

Здесь возникает вопрос, как можно урегулировать те случаи, когда репатриант не захочит или не может принять гражданство? По нашему мнению в этом случае должно прекратиться действие специального статуса “репатрианта”. В этом случае, имевши ее статус репатрианта лицо должно быть правомочено принять на статус иммигранта, чтобы не произошло его депортация.

Среди проблем репатриации особое внимание уделяется вопросу расселения репатриированных. Это тем более актуально, когда в регионе южной Грузии очень негативное отношение к вопросам репатриации. В свою очередь, исходя из демографических и социальных проблем, нужно изучить положение других районов страны, чтобы выявить как ресурсы земли, так и социально-демографические условия. Заселив репатриантов в разные регионы и дав им право сельскохозяйственного пользования землей, обеспечит в основном занимающийся земледелием население репатриантов на месте, в конкретный регион произойдет его адаптация-интеграция. В итоге, усматривая все вышесказанное по нашему мнению в случае принятия репатриантом гражданства мы избе-

жим большое внутренняя миграция.

Конечно, в рамках одной статьи невозможно рассмотреть все те правовые проблемы, которые связаны с репатриацией, но здесь данные вопросы, по нашему мнению больше всех актуальны и требуют урегулирования на законодательном уровне. В первую очередь нужно отметить, что на сегодняшний день очень пассивно то действие, которое осуществляют государственные органы в урегулировании законодательства репатриации. Время не терпит, потому что для всех ясно: тем более готовым встретит государство репатриацию депортированного населения, тем меньше проблемы будут у репатрированных, у граждан сегодняшней Грузии, у общества. Таким образом – это в интересах самого государства. В урегулировании этого вопроса свою роль должны сыграть все те государственные органы, от активной работы которых зависит решение проблемы.

Сегодняшнее Грузинское государство очень молодо а наше законодательство имеет временный характер: принимаются законы, которые после одного, двух или трех лет становятся негодными и нуждаются в изменениях. Этот факт, с одной стороны несет негативную нагрузку, но с другой, если учтем то, что общественная жизнь в нашей стране меняется быстрыми темпами и законодательство всё время должно совершенствоваться и развиваться, а само законодательства о репатриации, при случае принятия будет актом временного характера, в том случае если закон реально и справедливо урегулирует процесс репатриации, проблема будет исчерпана.

საბჭოთა რეჟიმის მიერ XX საუკუნის 40-იან წლებში საქართველოდან დეპორტირებულ მეხსთა რეპატრიაციის პრობლემა

დავით ჯაფარიძე

(ლტოლვილთა და განსახლების სამინისტროს, რეპატრიაციის
და დეპარტამენტის ხელმძღვანელი)

1944 წელს სამხრეთ საქართველოდან დეპორტირებული მაჰმადიანი მოსახლეობის რეპატრიაცია, გაუზვიადებლად შეიძლება ითქვას, რომ ერთ-ერთ უმწვავესია XX საუკუნის II ნახევრის იმ პრობლემათაგან, რომელიც დღემდე საქართველოს წინაშე დგას. ეს საკითხი ათეული წლების განმავლობაში ტაბუდადებული იყო.

XXI საუკუნის დასაწყისისათვის მან კიდევ უფრო მეტი სიმწვავე შეიძინა. 1944 წელს სამხრეთ საქართველოდან დეპორტირებული მოსახლეობის დაბრუნება-განსახლების საკითხი ძალზე ცხარე კამათს იწვევს. იგი როგორც საზოგადოებაში, ისე ხელისუფლებაში ერთობ არაპოპულარულ თემად რჩება. აღნიშნულ საკითხზე ძირითადად ორი რადიკალურად განსხვავებული მიდგომა შეიმჩნევა.

პირველ შემთხვევაში საქართველოს მხრიდან დეპორტაციის ფაქტზე პასუხისმგებლობას სრულად უარყოფენ და დეპორტირებული მოსახლეობისათვის დაბრუნების უფლებაზეც კატეგორიულ უარს აცხადებენ.

მეორე შემთხვევაში - აღიარებენ დეპორტირებული მოსახლეობის დაბრუნებაზე უფლების სამართლიანობას, მაგრამ სათანადო საკანონმდებლო ბაზის, რეპატრიაციისა და ადაპტაციანტეგრაციისათვის აუცილებელი, დახვეწილი მექანიზმის, ფინანსური გაანგარიშებისა და მიზანმიმართული სახელმწიფო პოლიტიკის გარეშე.

აღნიშნული ტენდეციები ორივე შემთხვევაში ერთნაირად დამღუპელი შეიძლება აღმოჩნდეს ქვეყნისათვის: რადიკალიზმი, ისევე როგორც სხვა დროს და სხვა ვითარებაში, ამ საკითხის გადაჭრისას სავსებით უნდა გამოირიცხოს. საჭიროა საღი აზრი და გაწონასწორებული მიდგომა.

სამართლებრივ და დემოკრატიულ პრინციპებზე დაფუძნებული სახელმწიფოს მშენებლობის გზაზე მდგარი ქვეყნისათვის დიდი მნიშვნელობა აქვს საქართველოს მიერ აღებული იმ ვალდებულებების შესრულებას, რომლებიც კუმანიზმისა და ისტორიული სამართლიანობის აღდგენის პრინციპებს ეფუძნება. ჩვენთვის ერთ-ერთ ასეთ საკითხს საბჭოური რეჟიმის მიერ XX საუკუნის 40-იან წლებში საქართველოდან დეპორტირებული მესხების სამსობლოში დაბრუნება წარმოადგენს.

„საბჭოთა რეჟიმის მიერ XX საუკუნის 40-იან წლებში საქართველოდან დეპორტირებულ პირთა რეპატრაციის შესახებ“ კანონპროექტი მომზადდა საქართველოს პრეზიდენტის 1999 წლის 20 აგვისტოს №487 ბრძანებულების შესაბამისად - „ევროპის საბჭოს საპარლამენტო ასამბლეის მიერ მიღებული რეკომენდაციებისა და ევროპის საბჭოს მინისტრთა კომიტეტის რეზოლუციის შესასრულებლად განსაზღვრულ ღონისძიებათა შესახებ“ - საფუძველზე და ევროპის საბჭოს საპარლამენტო ასამბლეის, 1999 წლის 27 აპრილის რეზოლუცია №209, (შესწორება №6-ით საქართველოს მიერ აღებული ვალდებულებების) თანახმად. კანონპროექტის მიზანია ჩამოაყალიბოს XX საუკუნის 40-იან წლებში საქართველოდან დეპორტირებული მოსახლეობის რეპატრაციის, ადაპტაციის და ინტეგრაციის სამართლებრივი საფუძველები.

კანონპროექტზე 2000 წლის გაზაფხულიდან შემოდგომამდე მუშაობდა ჯგუფი, რომელიც შედგებოდა არასამთავრობო ორგანიზაცია „საქართველოს ახალგაზრდა იურისტთა ასოციაციის“, საქართველოს პარლამენტის, ლტოლვილთა და განსახლების, იუსტიციის, შინაგან საქმეთა, უშიშროების, განათლების, ჯანდაცობის და ცივისა და სოცუზრუნველყოფის სამინისტროების წარმომადგენლებისაგან. კანონპროექტი წარმოადგენს შუალედურ პოზიციას რეპატრაციის პროცესის კატეგორიული მოწინააღმდეგეებისა და რეპატრაციის უპირობოდ განხორციელების მომხრეებს შორის. კანონპროექტზე მომუშავე ჯგუფში მოწვეული იყვნენ საქართველოში მოქმედი და რეგისტრირებული მესხური არასამთავრობო ორგანიზაციები, თუმცა სამწუხაროდ მათ არ მიიღეს მონაწილეობა კანონშემოქმედებით პროცესში.

2000 წლის ოქტომბერში კანონპროექტი განხილულ იქნა გუდაურის შეხვედრაზე, რომელსაც ესწრებოდნენ საქართველოს პარლამენტის, სახელმწიფო კანცელარიის, ეროვნული თავდაცვისა და უშიშროების საბჭოს სამინისტროების, არასამთავრობო

და საერთაშორისო ორგანიზაციების წარმომადგენლები. ოქტომბერშივე სამთავრობო კომისიამ განიხილა წარდგენილი კანონპროექტი და შემოხსენებული კანონპროექტი მიიჩნია საბაზოდ, რის შემდეგადაც კანონის შესაბამისად დაეგზავნა 24 სამინისტროსა და დეპარტამენტს. ყველა მათგანმა გამოხატა თავისი დამოკიდებულება კანონპროექტისადმი. შემდგომ კანონპროექტი 24-ვე უწყების წინადადებით, შენიშვნებითა და რეკომენდაციებით გადაეგზავნა იუსტიციის სამინისტროს. იუსტიციის სამინისტრომ კანონპროექტი გაგზავნა სტრასბურგში ევროსაბჭოში ექსპერტიზისათვის, რომელიც შედგა ა.წ. მარტში. საქართველოს დელეგაციას სტრასბურგში ხელმძღვანელობდა სახელმწიფო მინისტრის მოადგილე ბატონი თ. ისაკაძე, დელეგაციეს შემადგენლობაში იყვნენ: საქართველოს პარლამენტის ვიცე-სპიკერი ე. შენგელია, იუსტიციის სამინისტროს დეპარტამენტის ხელმძღვანელი ზ. ეზუბაია, ახალგაზრდა იურისტთა ასოციაციაციის წარმომადგენელი ზ. ბურდული, თარჯიმნები: გ. კუკულავა, ზ. მირგატია და წერილის ავტორი. შეხვედრა გაიმართა ევროსაბჭოს სამართლებრივ საკითხთა დეპარტამენტში.

შეხვედრაზე საქართველოს დელეგაციამ თავისი პოზიცია შემდეგნაირად ჩამოაყალიბა: საქართველო ვერ აიღებს იურიდიულ პასუხისმგებლობას საბჭოთა რეჟიმის მიერ 1944 წელს განხორციელებულ დეპორტაციის ფაქტზე, თუმცა გმობს დეპორტაციის ფაქტს და მიიჩნევს მას უკანონოდ. პასუხისმგებელი დეპორტაციაზე უნდა იყოს სსრკ და მისი დღევანდელი სამართალმემკვიდრე რუსეთის ფედერაცია (იხ. „საქართველოს სსრ უზენაესი საბჭოს დადგენილება - საქართველოს სახელმწიფო სუვერენიტეტის დაცვის გარანტიების შესახებ“, თბილისი, 1990წ.). პასუხისმგებლობა უნდა დაეკისროს აგრეთვე უზბეკეთის სსრ-ს და მის სამართალმემკვიდრეს, 1989 წ. ფერღანაში დატრიალებულ ტრაგედიასთან დაკავშირებით.

კანონპროექტის ფუძემდებლურ პრინციპად აღებული იქნა სახელმწიფო უშიშროება, ადამიანის უფლებათა დაცვა რეპატრიაციის პროცესში და საქართველოს ვალდებულება ევროსაბჭოს წინაშე. აღინიშნა, რომ სახელმწიფოს უშიშროების პრინციპების დაუცველობის შემთხვევაში რეპატრიაციის პროცესი შეიძლება ჩაიშალოს. ზემოთქმულიდან გამომდინარე რეპატრიაცია არის ნებაყოფლობითი, ეტაპობრივი პროცესი, რეპატრიანტები განსახლდებიან საქართველოს მთელ ტერიტორიაზე არსე-

ბულ ინფრასტრუქტურის გათვალისწინებით, ხოლო თავდაპირველად რეპატრიაცია განხორციელდება ქვოტებით.

როგორც ცნობილია საქართველოდან დეპორტირებულები დღეს ყოფილ სსრს-ს ექვს სახელმწიფოში ცხოვრობენ: უზბეკეთში, ყაზახეთში, ყირგიზეთში, აზერბაიჯანში, რუსეთის ფედერაციასა და უკრაინაში. რეპატრიაციის პროცესიის სწორად წარმართვის მიზნით საქართველოს დელეგაციამ ითხოვა დახმარება, რათა ექვს ქვეყანაში მცხოვრები დეპორტირებულებისა და საქართველოში დაბრუნების მოსურნეთა რიცხვის დადგენის მიზნით ჩატარდეს დეპორტირებულთა აღწერა ზემოთხსენებულ ქვეყნებში. აღწერაში მონაწილეობა საქართველოს წარმომადგენლებმა უნდა მიიღონ.

ამასთანავე, საქართველოში დაბრუნების მოსურნე დეპორტირებულთა იდენფიკაციის მიზნით, საქართველოს სჭირდება ის საარქივო მასალები ან მათი ასლები, რომლებიც ინახება ხსენებულ ქვეყანაში.

აუცილებელია გაფორმდეს სახელმწიფოთაშორისო ხელშეკრულებები საქართველოსა და ექვს ყოფილ საბჭოთა რესპუბლიკას შორის, რათა რეპატრიაციის მოსურნე პირებს არ შეექმნათ დაბრკოლებები საქართველოში დაბრუნების შემთხვევაში და დაცული იყოს მათი უფლებები.

ჩვენმა დელეგაციამ ევროსაბჭოს წარმომადგენლებს შეახსენა საქართველოში აფხაზეთიდან და შიდა ქართლიდან იძულებით გადასახლებული 300 000-მდე პირის არსებობა და ითხოვა ამ პრობლემის მოგვარების დაჩქარება.

მნიშვნელოვანი იყო ჩვენი მოთხოვნა, რომ საქართველოს მიერ რეპატრიაციის კანონის მიღებამ, არ უნდა გამოიწვიოს დეპორტირებულების სხვადასხვა საბაბით გამოდევნა მათი დღევანდელი საცხოვრებელი ქვეყნებიდან. საქართველოდან დეპორტირებულებსა და მათ შთამომავლებს უნდა მიეცეთ არჩევანის საშუალება: საქართველოს რომელ რეგიონში იცხოვრონ, თუ დარჩნენ იქ, სადაც დღეს ცხოვრობენ? ამ წინადადებას, ისევე როგორც ჩვენს სხვა წინადადებებს, ევროექსპერტები დაეთანხმნენ, რაც შემდეგ დასკვნით დოკუმენტში აისახა.

აღსანიშნავია, რომ ევროსაბჭოს წარმომადგენლები დიდი ყურადღებითა და გაგებით მოეკიდნენ საქართველოს დელეგაციის ყველა წინადადებას, რისი დასტურიცაა ამ ორიოდ კვირის წინ მომხდარი ფაქტი.

საქართველოს ლტოლვილთა და განსახლების სამინისტროს ეწვია აზერბაიჯანის „ვათანის“-ს დელეგაცია („ვათანი“ თურქულ ორიენტაციის არასამთავრობო ორგანიზაციაა). დელეგაციის წევრებთან საუბრისას გაირკვა, რომ მათ მიუმართავთ თხოვნით ევროსაბჭოს აზერბაიჯანის წარმომადგენლობისათვის თხოვნით, დაეფინანსებინათ აზერბაიჯანში მცხოვრები დეპორტირებულებისა და მათი შთამომავლების აღწერა, საერთო რაოდენობისა და საქართველოში დაბრუნების მსურველთა რიცხვის დადგენის მიზნით. ევროსაბჭოს აზერბაიჯანის წარმომადგენლობაში მათ ურჩიეს ჩამოსულიყვნენ თბილისში და საქართველოს შესაბამისი სამთავრობო დაწესებულებებისაგან მიეღოთ დასტური ასეთი აღწერის ჩატარების თაობაზე, ანუ თუ იქნება საქართველოს თანხმობა, მხოლოდ იმ შემთხვევაში დაფინანსდება „ვათანი“-ს პროექტი.

საქართველოს დელეგაციამ ევროსაბჭოში დააყენა სხვა მრავალი საკითხიც. ჩვენ ვითხოვეთ ფინანსური დახმარება კანონპროექტით გათვალისწინებული რეპატრიაციის სახელმწიფო ფონდისათვის. რადგან დიდი მნიშვნელობა ენიჭება პოტენციურ რეპატრიანტთა განსახლების გეგმის შედგენისას, საადაპტაციო-საინტეგრაციო, კულტურულ-საგანმანათლებლო პროგრამების შემუშავებისას, რეპატრიაციის პროცესის საინფორმაციო უზრუნველყოფიას. აგრეთვე მოვითხოვეთ დახმარება სპეციალური ბუკლეტების გამოშვებისა და საინფორმაციო მონაცენტთა ბაზის შექმნის, რეპატრიანტთა განსახლების რეგიონებში რეპატრიანტთა და დამხვედური მოსახლეობის დასაქმების მიზნით ახალი სამუშაო ადგილების შექმნის საქმეში და სხვა.

სტრასბურგის შეხვედრის დასასრულს ევროსაბჭოს წარმომადგენლებმა დადებითად შეაფასეს საქართველოს მიერ გაწეული სამუშაო. აღნიშნეს, რომ დეპორტირებულთა რეპატრიაცია საერთაშორისო მაშტაბის პრობლემაა, რომელიც მოითხოვს დიდ ძალისხმევას, სიფრთხილეს და გონივრულ მიდგომას. გამოთქვეს თავისი შენიშვნები კანონპროექტის მიმართ. კანონპროექტის შემდგომი ევროექსპერტიზა უკვე თბილისში ა.წ. შემოდგომაზე გაიმართება.

მინდა მოგახსენოთ, რომ 1944 წელს სამცხე-ჯავახეთიდან გასახლებული მოსახლეობა უკვე ნახევარ საუკუნეზე მეტია ითხოვს საქართველოში დაბრუნებას, რაც შემთხვევითი არ არის. პრობლემის მოგვარებაზე უარის თქმა, ან გადავადება გამოიწვევს იმას, რომ, მისი მოგვარება ჩვენ შეილება და შეი-

ლიშვილებს მოუწევთ. ხოლო ამისათვის მადლობას არავინ გვეტყვის.

გამოსვლა მინდა დავასრულო ციტატით ცნობილი ქართველი ისტორიკოსის ბატონ შ. ლომსაძის შარშან დასტამბული წიგნაკიდან „მესხეთი და მესხები“.

„1944 წელს სამხრეთ საქართველოდან გადასახლებული ჭეშმარიტი ქართველები, დღევანდელი რეალური მდგომარეობის მიხედვით კი დენაციონალიზებული მასა - მესხი, ქართველი მაჰმადიანები დღესაც შეიძლება დაუბრუნდნენ ნორმალურ ცხოვრებას, აღიდგინონ საკუთარი სახე და ნაციონალური თვითშეგნება ერთიანობის გააზრებული ცნობიერების საფუძველზე. პოსტსაბჭოთა სამყაროში გაბნეული ამ ხალხის შეგნება მდგე უნდა მივიდეს ინფორმაცია მათი ისტორიის შესახებ. მათ უნდა გააცნობიერონ ვინ არიან ისინი. ყველა ადამიანს აქვს უფლება თავის ისტორიაზე, მითუმეტეს იმ თაობებს, რომლებიც ხელოვნურად მოწყვეტილნი იყვნენ საუკუნეების მანძილზე საკუთარ სამშობლოს.“

მესხ ქართველ მაჰმადიანთა ბედი დამოკიდებულია ჩვენი მრავალტანჯული მიწის მკვიდრთა აზროვნებასა და სიბრძნეზე. ჩვენ გეგვერა, რომ დღევანდელ თავისუფლებისა და დემოკრატიის ეპოქაში, რუსთაველის შთამომავლები შეძლებენ სწორად გაარკვიონ და გაანალიზონ საკუთარი ისტორია, გადალახონ ყველა სიძნელე, დაუბრუნონ სამშობლოს მოწყვეტილი შვილები და შეუდგნენ დამოუკიდებელი და დემოკრატიული საქართველოს შენებას“.

ПРОБЛЕМА РЕПАТРИАЦИИ МЕСХОВ, ДЕПОРТИРОВАННЫХ СОВЕТСКИМ РЕЖИМОМ В 40-Х ГОДАХ XX ВЕКА ИЗ ГРУЗИИ

Д а в и д Дж а п а р и д з е

**(Председатель Департамента репатриации
Министерства по делам беженцев и расселения)**

Без преувеличения можно сказать, что репатриация мусульманского населения, депортированного из Грузии в 1944 году и по сей день остается для нашей страны одной из острейших проблем 2-й половины XX века. Этот вопрос в течение десятков лет был табуирован, однако, к началу XXI века он приобрел еще большую значимость, поскольку возвращение депортированного населения на историческую Родину вызывает горячие споры. Тем эта самым проблема и в настоящее время остается весьма непопулярной темой, как в обществе, так и среди властных структур. По данному вопросу в основном можно выделить два радикально различающихся подхода.

В первом случае полностью отрицается ответственность со стороны Грузии в отношении факта депортации и категорически отвергается право на возвращение депортированного населения. Во втором случае — признают справедливость права депортированного населения на возвращение, однако без учета соответствующей правовой базы, без обязательных и хорошо продуманных механизмов репатриации и адаптации-интеграции, без целенаправленной государственной политики и финансовых расчетов.

Указанные тенденции могут оказаться в одинаковой мере пагубными в обоих случаях, ибо радикализм, который во все времена мешал разумному решению жизненно важных задач, должен быть полностью исключен. При решении проблемы репатриации депортированного населения необходимы здравый смысл и сбалансированный подход.

Вместе с тем для Грузии, избравшей путь построения государства, основанного на правовых и демократических принципах, большое значение имеет выполнение тех обязательств, которые связаны с основополагающими нормами гуманизма и восстановления исторической справедливости. Для нашей страны одним из таких вопросов является возвращение на Родину населения, депортированного из Грузии советским режимом в 40-х годах XX столетия.

В этой связи был подготовлен законопроект "О репатриации лиц, депортированных советским режимом в 40-х годах XX века" в соответствии с указом Президента Грузии №487 от 20 августа 1999 года. В свою очередь указ был издан на основе рекомендаций, принятых Парламентской Ассамблеей Совета Европы и мер, предназначенных для выполнения резолюции Комитета Министров Евросовета. При этом – резолюция Парламентской Ассамблеи Совета Европы №209, поправка №6 от 27 апреля 1999 года находится в соответствии с обязательствами Грузии. Целью законопроекта является определение (формирование) правовых основ репатриации, адаптации и интеграции населения, депортированного в 40-х годах XX века из Грузии. Над законопроектом с весны до осени 2000 года работала группа специалистов, состоящая из представителей неправительственной организации "Ассоциация молодых юристов", парламента Грузии, министерств по делам беженцев и расселения, юстиции, внутренних дел, просвещения, здравоохранения и соц обеспечения. Законопроект представляет собой документ, отражающий промежуточную позицию между категорически противящимся репатриации и сторонниками процесса безусловного осуществления репатриации. В рабочую группу, работавшую над законодательством, были приглашены действующие и зарегистрированные в Грузии месхские неправительственные организации, хотя они, к сожалению, не принимали участия в процессе законотворчества.

В октябре 2000 года законопроект был предоставлен и проанализирован на встрече в Гудаури, на которой присутствовали представители парламента Грузии, Госканцелярии, министерств обороны и госбезопасности, неправительственных и международных организаций. В октябре того же года правительственная комиссия рассмотрела представленные законопроекты и приняла в качестве базового варианта вышеупомянутый, после чего он согласно имевшимся запросам был разослан для ознакомления 24 министерствам и департаментам. Все эти ведомства выразили свое отношение к законопроекту и соответствующими их замечаниями и рекомендациями документ был переслан министерству юстиции. В свою очередь министр Грузии представил законопроект для экспертизы Евросовету в Страсбург, причем евроэкспертиза была проведена в марте текущего года.

Делегацию Грузии в Страсбурге возглавлял заместитель Госминистра Т. Исакадзе, а в состав ее входили вице-спикер парламента Э. Шенгелая, руководитель департамента минюста З. Эзугбана, представитель Ассоциации молодых юристов З. Будули, переводчики Г. Кукулава,

3. Миргатия и автор этого доклада. Деловая встреча происходила в департаменте правовых вопросов Евросовета.

Делегация Грузии свою позицию на встрече сформулировала следующим образом: Грузия не может взять на себя юридическую ответственность за факт депортации, осуществленный советским режимом в 1944 году, хотя признает незаконным депортацию и осуждает ее. Ответственность за депортацию должна быть возложена на СССР и нынешнюю правопреемницу режима в лице Российской Федерации ("Постановление Верховного Совета Грузии о гарантиях защиты государственного суверенитета Грузии", Тбилиси 1990 год). Ответственность также должна быть возложена на правопреемницу Узбекской ССР, в связи с ферганской трагедией 1989 года. В качестве фундаментального принципа законопроекта была взята государственная безопасность, защита прав человека в процессе репатриации и обязательства Грузии перед Евросоветом. Было отмечено, что в случае невыполнения принципа государственной безопасности, вполне возможен срыв процесса репатриации. Поэтому, исходя из вышесказанного, репатриация является добровольным и поэтапным процессом, а репатрианты должны быть расселены на всей территории Грузии с учетом существующей инфраструктуры. Сам процесс репатриации на начальном этапе будет проводиться на основе квотирования. Между тем, как известно, депортированное из Грузии население сегодня проживает в государствах бывшего СССР: Узбекистане, Азербайджане, Киргизии, Казахстане, России, Украине. С целью разумного проведения процесса репатриации, делегация Грузии просила содействия для того, чтобы провести перепись депортированного населения проживающего в указанных шести странах и установить число желающих вернуться в Грузию. В процессе переписи должны принять участие и представители с грузинской стороны. Кроме того необходимо получить архивные данные или их копии, хранящиеся в вышеупомянутых шести постсоветских странах для идентификации депортированных, желающих вернуться на историческую Родину. Поэтому должны быть оформлены межгосударственные договоры между Грузией и этими государствами, чтобы у желающих репатрироваться не возникло препятствий при возвращении в Грузию и были бы гарантированы их права.

Наша делегация напомнила представителям Евросовета о существовании в Грузии 300 тысяч насильственно перемещенных лиц из Абхазии и Шиди (Внутренней) Картли, поставив вопрос об ускорении решения этой проблемы.

Значительным представляется наше требование, о том, что принятие закона о репатриации, не должно вызвать насильственного изгнания депортированных из стран их нынешнего проживания под разными предложениями. Депортированным из Грузии лицам и их потомкам должна быть предоставлена возможность выбора: жить в Грузии или там, где они проживают сегодня. С этим предложением, так же как и с другими нашими предложениями евроэксперты согласились, что нашло отражение в заключительном документе.

Следует отметить, что представители Евросовета с большим вниманием и пониманием отнеслись ко всем предложениям грузинской делегации, о чем свидетельствует факт, произошедший недавно: министерство по делам беженцев и расселения посетила делегация "Ватан" из Азербайджана ("Ватан" – неправительственная организация, придерживающаяся турецкой ориентации). Во время беседы с членами делегации выяснилось, что они обратились с просьбой к представительству Евросовета в Азербайджане профинансировать перепись депортированных лиц и их потомков, проживающих в Азербайджане с целью установления общего числа желающих вернуться в Грузию. В азербайджанском представительстве Евросовета им посоветовали поехать в Грузию получить там от соответствующих правительственных учреждений согласие на проведение такой переписи. Тем самым проект "Ватан", связанный с переписью будет профинансирован только в том случае, если будет на то согласие Грузии.

Между тем делегация Грузии во время визита в Страсбург поставила перед Евросоветом много других вопросов. Так, мы просили о финансовой помощи для создания государственного фонда репатриации, предусмотренного законопроектом о репатриации. Фонд будет иметь огромное значение для составления плана расселения потенциальных репатриантов, при разработке адаптационно-интеграционных и культурно-просветительских программ, информационного обеспечения процесса репатриации, выпуска специального буклета, создания информационной базы данных. Кроме того, этот фонд будет способствовать трудоустройству репатриантов и местного населения в регионах их расселения, созданию новых рабочих мест и т.д.

Подводя итог встрече в Страсбурге, представители Евросовета положительно оценили работу, проделанную Грузией. Они отметили, что репатриация депортированных – проблема международного масштаба, которая требует большой осторожности и разумного подхода. Были высказаны также замечания в отношении законопроекта. Последующая

евроэкспертиза законопроекта произойдет уже в Тбилиси осенью текущего года.

Хочу напомнить читателям, что население депортированное в 1944 году из Самцхэ-Джавахети уже более полувека требует возвращения в Грузию и это, конечно же, не случайно. Дальнейший отказ от разрешения проблемы и проволочки вызовут то, что решать ее придется нашим детям и внукам, а за это никто нам не скажет спасибо.

Свой доклад хочу закончить цитатой из книги известного грузинского историка Ш. Ломсадзе "Месхети и месхи", изданной в прошлом году:

"Выселенные из Южной Грузии истинные грузины, а ныне – денационализированная масса – месхи, грузины – мусульмане и сегодня могут вернуться к нормальной жизни, восстановить собственное лицо и национальную сомоидентификацию на основе глубокого осознания нашего еденения. До сознания этих людей, рассеянных в постсоветском пространстве, должна дойти информация об их истории, понимание того, кто они. Каждый человек имеет право на свою историю, тем более те поколения, которых искусственно оторвали в течении веков от своей Родины. Судьба месхетских грузин-мусульман зависит от сознания и мудрости сивов нашей многострадальной земли. Мы верим что сегодня в эпоху свободы и демократии потомки Руставели смогут правильно проанализировать и разобраться в своей истории, приодолет све трудности, вернут Родине своих отторгнутых детей и приступить к посроению независимой и демократической Грузии".

შობაარსი - СОДЕРЖАНИЕ

ლ. ნადარეიშვილი, ჩვენი მიზნები და ამოცანები.....	3
Л. Надарейшвили, НАШИ ЦЕЛИ И ЗАДАЧИ.....	5
გ. ანანიაშვილი, სამხრეთ საქართველოდან დევორ- ტირებული მოსახლეობის რეპატრიაციისა და რეინტეგრაციის პრობლემის ზოგიერთი ასპექტი.....	7
Г. Ананиашвили, О НЕКОТОРЫХ АСПЕКТАХ ПРОБЛЕМЫ РЕПАТРИАЦИИ И РЕИНТЕГРАЦИИ НАСЕЛЕНИЯ, ДЕПОРТИРОВАННОГО ИЗ РАЙОНОВ ЮЖНОЙ ГРУЗИИ.....	9
ე. ბათიაშვილი, მესხეთი და მესხები - ისტორია.....	17
Э. Батиашвили, МЕСХЕТИ И МЕСХИ - ИСТОРИЯ.....	23
ე. ბათიაშვილი, ძველი მესხური „ხოდაბუნები“: ტრადიციები და კერძოაქტივები.....	28
Э. Батиашвили, ДРЕВНИЕ МЕСХЕТСКИЕ “ХОДАБУНИ”: ТРАДИЦИИ И ПЕРСПЕКТИВЫ	35
მ. ბარათაშვილი, ეთნოკოლოლიტიკური მითები ჩვენს ცხოვრებაში.....	41
М. Бараташвили, ЭТНОПОЛИТИЧЕСКИЕ МИФЫ В НАШЕЙ ЖИЗНИ.....	50
მ. ბარათაშვილი, მესხოფობია ზნეობის ავადმყოფობა.....	59
М. Бараташвили, МЕСХОФОБИЯ - БОЛЕЗНЬ НРАВСТВЕННОСТИ.....	77
ა. გერასიმოვი, კეთილი ნება და არა ვალდებულება. ოვიციანური კოზიციისა და კომენტარები.....	94
А. Герасимов, ВЫРАЖЕНИЕ ДОБРОЙ ВОЛИ, А НЕ ИСПОЛНЕНИЕ ОБЯЗАТЕЛЬСТВА. ОФИЦИАЛЬНАЯ ПОЛИТИКА И КОММЕНТАРИИ.....	96
ზ. ეზუგბაია, 1944 წელს სამხრეთ საქართველოდან დევორტირებული მოსახლეობის რეპატრიაციის, რეაბილი- ტაციისა და ინტეგრაციის პრობლემები.....	99
ი. ვარსკენელიძე, ჩვენ მესხები ვართ და ამიტომ - ქართველები!.....	105
И. Варскнелидзе, МЫ - МЕСХИ И ПОТОМУ - ГРУЗИНЫ!.....	120
ა. თოთაძე, საქართველოში ჩამოსახლებული მაჰმადიანი მესხების ადაპტაციის საკითხები.....	132
А. Тотадзе, ВОПРОСЫ АДАПТАЦИИ МЕСХОВ-МУСУЛЬМАН, ВЕРНУВШИХСЯ В ГРУЗИЮ.....	138

306 ამღვრემს წყალს? ინსპირირებული დესტრუქციული ფაქტორის შესახებ სამხრეთ საქართველოდან დემორტირებულ მოსახლეობის რეპატრიაციის საკითხში.....	144
КТО МУТИТЬ ВОДУ? ОБ ИНСПИРИРОВАННОМ ДЕСТРУКТИВНОМ ФАКТОРЕ В ВОПРОСЕ УРЕГУЛИРОВАНИЯ ПРОБЛЕМЫ РЕПАТРИАЦИИ НАСЕЛЕНИЯ, ДЕПОРТИРОВАННОГО ИЗ ЮЖНОЙ ГРУЗИИ.....	155
გ. მამულაია, საქართველოს ხელისუფლების დისკრიმინაციული პოლიტიკა დემორტირებული მისხების მიმართ და ევროპის საბჭო.....	161
Г. Мамулия, ДИСКРИМИНАЦИОННАЯ ПОЛИТИКА ВЛАСТЕЙ ГРУЗИИ ПО ОТНОШЕНИЮ К ДЕПОРТИРОВАННЫМ МЕСХАМ И СОВЕТ ЕВРОПЫ.....	174
მ. მირზიაშვილი, მოგზაურობა რუსეთის შედარების, აზერბაიჯანს, ცენტრალურ აზიასა და თურქეთში – დემორტირებულ მისხთა განსახლების აღბილებში.....	179
М. Мирзиашвили, ДАЛЕКО ОТ РОДИНЫ.....	188
ბ. ნათაძე, დემორტირებული მოსახლეობის მიმართ საქართველოს პოლიტიკა და ევროსაბჭოს რეკომენდაციების.....	191
Н. Наталзе, ПОЛИТИКА ГРУЗИИ ПО ОТНОШЕНИЮ К ДЕПОРТИРОВАННОМУ НАСЕЛЕНИЮ И РЕКОМЕНДАЦИЙ ЕВРОСОВЕТА.....	197
ა. კაკიძე, ჩვენი ბულისტიკივილი.....	202
А. Папидзе, НАША ДУШЕВНАЯ БОЛЬ.....	206
რ. რასმუსენი, მიგრაციის სამართაშორისო ორბანიზაციის მისხთა საკითხის შესახებ.....	210
Р. Расмусен, МЕЖДУНАРОДНАЯ ОРГАНИЗАЦИЯ МИГРАЦИИ И ВОПРОС МЕСХОВ.....	212
რ. რაფატოვი, მისხური დიასპორა ყირგიზეთში – ისტორიულ სამშობლოში რეპატრიაციის პერსპექტივები.....	215
И. Р. Рафатов, МЕСХЕТИНСКАЯ ДΙΑСПОРА В КИРГИЗИИ – ПЕРСПЕКТИВЫ РЕПАТРИАЦИИ НА ИСТОРИЧЕСКУЮ РОДИНУ.....	224
ბ. სუმბაძე, გ. თარხან-მოურავი, რეპატრირებული მუსულმან მისხთა განსახლება და მათდამი აღბილობრივი მოსახლეობის დამოკიდებულება.....	233
Н. Сумбадзе, Георгий Тархан-Моурави, РАССЕЛЕНИЕ РЕПАТРИРОВАННЫХ МУСУЛЬМАН-МЕСХЕТИНЦЕВ И ОТНОШЕНИЕ К НИМ МЕСТНОГО НАСЕЛЕНИЯ.....	241
თ. ფანჯიკიძე, ისლამი, ქართული სახელმწიფოებრიობა და დემორტირებულ “თურქ-მისხთა” დაბრუნების პრობლემები.....	248

Т. Панджикидзе, ИСЛАМ, ГРУЗИНСКАЯ ГОСУДАРСТВЕННОСТЬ И ПРОБЛЕМЫ ВОЗВРАЩЕНИЯ ДЕПОРТИРОВАННЫХ “ТУРОК-МЕСХЕТИНЦЕВ”	258
გ. ლამბაშიძე, მაჰმადიანი ქართველების (მესხების) რეპატრიაციის საკითხისათვის	267
Г. Гамбашидзе, К ВОПРОСУ РЕПАТРИАЦИИ ГРУЗИН МУСУЛЬМАН (МЕСХОВ).....	268
მ. შამუგია, მესხეთის მოსახლეობის ტერიტორიული განლაგების თავისებურებანი.....	269
М. Шамугия, ОСОБЕННОСТИ ТЕРРИТОРИАЛЬНОГО РАЗМЕЩЕНИЯ НАСЕЛЕНИЯ МЕСХЕТИ	276
გ. ჩაჩანიძე, სამცხე – ჯავახეთიდან დეპორტირებულთა მიერ ქართული ენის შესწავლის პრობლემები.....	283
Г. Чачанидзе, ПРОБЛЕМА ОБУЧЕНИЯ ГРУЗИНСКОМУ ЯЗЫКУ НАСЕЛЕНИЯ ДЕПОРТИРОВАННОГО ИЗ САМЦХЕ-ДЖАВАХЕТИ.....	289
გ. ჩხეიძე, დეპორტირებული მოსახლეობის რეპატრიაციის სამართლებრივი რეგულირების პრობლემები საქართველოში	291
Г. Чхеидзе, ПРОБЛЕМЫ ПРАВОВОГО УРЕГУЛИРОВАНИЯ РЕПАТРИАЦИИ ДЕПОРТИРОВАННОГО НАСЕЛЕНИЯ В ГРУЗИИ.....	302
დ. ჯაფარიძე, საბჭოთა რეჟიმის მიერ XX საუკუნის 40-იან წლებში საქართველოდან დეპორტირებულ მესხთა რეპატრიაციის პრობლემა.....	310
Д. Джапаридзе, ПРОБЛЕМА РЕПАТРИАЦИИ МЕСХОВ, ДЕПОРТИРОВАННЫХ СОВЕТСКИМ РЕЖИМОМ В 40-Х ГОДАХ XX ВЕКА.....	316
შინაარსი	321

